

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/

Letnik 24, februar 2016
shtevilka 125 – 126

Izdajatelj revije	Revija SRP, Ljubljana e.m. urednistvo@revijasrp.si i.a. http://www.revijasrp.si
Naslovnica	Irina Rahovsky Kralj; Marij Kogoj, 2003
Izbor likovnih del	Damir Globochnik
Postavitve za tisk	Revija SRP, Ljubljana
Uredništvo	Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana
Uredniški odbor	Ivo Antich Lev Detela Damir Globochnik Jolka Milich Rajko Shushtarshich
Narochila, prodaja	Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana
Izposoja na dom	Slovanska knjižnica, Einspielerjeva 1 p.p. 2670, 1001 Ljubljana
Izdajo omogočajo	sodelavci v reviji
ISSN	1855-8267

Vsebina

<i>Engelbert Gangl</i>	Breze	4
<i>Lev Detela</i>	Obljubljena dezhela	7
<i>Adam Šbuligoj</i>	Chrna znamenja na nebu	12
<i>Milenko Strasbek</i>	Nedorechenosti /haikuji in tanke/	15
<i>Ivo Antich</i>	Begunci pri evropunci /epigramizmi/	22
<i>Marinka Marija Miklich</i>	Kako dishijo knjige	26
<i>Matjazh Jarc</i>	Zlata lina. II. (Povest za lahko noch)	33
<i>Ivo Antich</i>	Angel trdnjave /Evropski dialog/	62
Prevajalnica		
<i>Irene Habalik</i> <i>prev.: Lev Detela</i>	Sprememba	65
<i>Franco Ferreri</i> <i>prev.: Ivo Antich</i>	Bozhati zhelvo	72
<i>Neznani avtor</i> <i>prev.: Nadja Jarc</i>	Stari tiger in popotnik	77
Likovna priloga		
<i>Damir Globochnik</i>	Portreti Irine Rahovsky Kralj	84
<i>Irina Rahovsky Kralj</i>	Likovna dela /portreti/	86
<i>Damir Globochnik</i>	Brencelj in spori med »elastiki« in »radikali«	95

Esejnica

Peter Amalietti Slovenshchina – prajezik chloveshtva (II) 100

Za zgodovinski spomin

Lev Detela Intenzivno ponotranjenje bivanjske resnichnosti /ob novi dvojezichni slovensko – angleshki izdaji Kocbekove lirike/ 121

Branko J. Hriborsbek Zaton Zahoda (II) 128

Iz zgodovinskega spomina

Damir Globochnik Olimpijec Tone Malej 151

Ivan Topolovsbek Jezikovno prasrodstvo 157

Vprashalnica

Jolka Milich Tri pisma in eno vabilo 160

Stane Jagodich Ure nashih dni – obsojenih na propad? (Ure mojih dni / Tu in tam chez mejo / Ekosocializem) 167

Jasna Knez Kako, da she niste opazili? 174

Dokumenti

Dokument 1

Rajko Shushtarshich – Ivo Antich She o ukinjanju *neodvisne Revije SRP* (2015) /Zavod ni bil prava oblika institucionalizacije za neodvisno Revijo SRP/ 175

Engelbert Gangl

BREZE

VRATA

O, kako so težka vrata!
Glej, skopuh za njimi biva,
Za zhelezjem in za kljuchi
Lachen svoje novce skriva.

Glej, ta vrata pa so lahka:
Tu ima zavetje svoje
Lahkozhivost in brezskrbnost –
Pije se ob nji in poje.

Tamkaj vrata v mirno hisho
Poshtenjakovo drzhijo:
V tihem domu v tihi srechi
Dobri tu ljudje zhivijo.

Zadnji je brez vrat – sirotal!
Stopa on do kljuka tuje
In na gorkem kje predremlje,
Che kdo njega proshnjo chuje.

A nekoch bo vsa ta vrata
Prestopila zhena bela:
Smrt bo prishla, smrt odishla
In zhivljenje s sabo vzela!

VRNITEV

Imel sem ptichka v kletki,
Spomladi sem okno odprl:
»Prijatelj moj drobni, zlėti,
Kaj v kletki bi tozhen mrl!«

Poletel je ptichek med brate
Tja v svet in log in gaj,
A nekega dne je zopet
Priplaval k meni nazaj:

»Oh, vzemi me k sebi, vzemi!
Tam zunaj je nepokoj;
Sovrashtvo, preganjanje, jeza
In kri in med brati boj«

BREZE

Bele samevajo breze,
listje na tleh molchi,
tamkaj v daljavi tozhno
zvon vecherni brni ...

Starec s sklonjeno glavo
nekam gre od nekod,
in pod brezami trudna
mozhu ustavi se pot.

Megla se dvigne od zemlje,
breze zagrne, mozha –
kakor bi vse umrlo,
glas trepeche zvoná ...

SONATA O ZHIVLJENJU

(1)

Miruj od hrepenenja mi, srce!
Kdo sanja naj, ko sije velik chas?
Kot sokol shvigni drzno nad poljé
ledena misel, spni se nad moj jaz!

Kar giblje v dushi tihih se zheljá –
pospíte! Kaj nam hoche vzdihovanje!
Dekletu pristoji potok solzá,
mozhem pero, beseda, bojevanje!

Od vzhoda do zahoda luch proseva,
mogochno klic grmí ukazujoch:
Kar, brate, družhi vas, bolí, preveva,
izlij se v voljo, da rodi se moch!

(LZ, 1911)

ENGELBERT GANGL (1873, Metlika – 1950, *ibid.*), pesnik, dramatik, prozaist, mladinski pisec, publicist, urednik, pedagog, pisec uchenikov, politik, sokolski aktivist. Konchal učiteljske v Ljubljani (1892) in pedagogiko na Dunaju (1902). Učitelj na Primorskem (Trst), od 1919 v Ljubljani. Ustanovil in urejal mladinski list *Zvonček* (1900-1929) ter glasilo *Učiteljski tovarish* (1904-1924). Dezhelni poslanec (1908), dvorni svetnik (1921). Med 2. sv. v. kot patriot za NOB, sodeloval pri ust. Rdečega krizha Slovenije (jun. 1944) v Gradacu v Beli krajini in bil izvoljen za podpredsednika.

Zachel je kot pesnik; najprej je objavil (pred)zbirko otroških pesmi *Pisanice* (1896), kot bi s tem »programsko« nakazal pedagogiko kot svoj osrednji zhivljenjski interes. Nadaljnja poezija v zbirkah *Iz luchi in teme* (1897), *Moje obzorje* (1914), *Hram slave* (1926); prvo je pozdravila tedanja kritika, druga je obsežna in najzrelejša, tretja je »epsko slovo od lirike« kot panoptikum SHS-domoljubnih tem. Sočasno je objavljajl tudi knjige proze in dramatike; v prozi so zanimive prvine naturalizma, podobe iz Bele krajine v zbirki chrtic *Beli rojaki* (1911) in opis vele mesta v povesti *Veliki trgovec* (1902), v glavnem pa gre za mohorjansko vechernishtvo, medtem ko je dramatika poglavitni dosezhek njegovega opusa. V osrednji drami *Sfinga* (knjiga 1922, prvotni naslov *Katka Poljakova*, 1912) je izrechen »credo« avtorjevega naturalizma: »Razmere ga prisilijo, da se razvije v chloveku divja natura, divja kri zapolje po zhilah.« (p. 75) ... »Te proklete socialne razmere so jih ubile zhe tisoche!« (p. 92); ob tem je nakazana tudi (antichna) simbolika naslovnega pojma.

Gangl si je v slovenski literarni zgodovini s svojim obsežnim opusom prislužil (ne)mesto »izbrisanega«, nekoga, ki ga ni ali ga je redkokje najti v imenskem registru ter s priimkom med epigonskimi stihoklepci, sodobniki moderne; njegova proza je zanemarjena, dramatika pa »raztrgana« z očitki tujih zgledov, patetike in naivnosti; za silo je priznana le njegovo pisanje za mladino, torej je obveljal kot pisec »otročarij«. Che je taka »konchna ocena« vsaj glede njegove poezije in proze she dokaj sprejemljiva, je glede njegove dramatike prepotentno »svetovljanska«. Njegovo pesništvo je tradicionalna, formalno korektna, predmodernistichna (blizhina Stritarja, Cimpermana, Ashkerca; slednjemu je »sinovsko« posvetil dramo *Sin*, 1899), elegantno verzificirana retorika z redkimi chistejšimi utrinki: tukaj shtirje primeri, prva dva iz prve »odrasle« zbirke, druga dva iz druge; v slednji je posebej znachilna sklepna pesnitev *Krvavi kerst*, v kateri je Gangl, sicer avtor vech eksplicitno religiozних pesmi, unikatno upesnil proletarsko revolucijo, v umetelno komponiranem ciklu *Sonata o zhivljenju* pa je od trinajstih enot tukaj prva kot ekspresija sokolske volje do mochi in preroshke luchi od vzhoda v chasu totalne krize slovenske etnije (tik pred prvo sv. v.). Njegova dramatika pa je, gledano v celoti, markantna odrska upodobitev slovenskega meshchanstva na prelomu 19. in 20. stoletja; očitki tujih vplivov (npr. Linhartovi slovenski igri sta prirejena prevoda, tudi Krlezhi so ochildali plagiranje Ibsena), patetike (sestavina dramatike nasploh) in naivnosti (te je dovolj tudi pri najvehjih: Presheren, Cankar itd.; sploh je nekaj naivnosti zhe v vsaki odlochitvi za umetnishko delovanje) so bolj ali manj zgolj strokovnjashka precioznost. To seveda ne pomeni, da so Ganglove drame brezhibne; bistveno pa je, da so tematsko tehtno zasnovane in dobro zgrajene, z uchinkovitimi zgoshchenimi dialogi v intenzivnem odrskem dogajanju, ki takoj pritegne in do konca vzdrzhuje pozornost. Ne nazadnje: zgovorna so tudi porochila o cheshkih in hrvashkih prevodih Ganglovih dram. (Ad hoc kuriozum: iz zbirke *Iz luchi in teme* v lasti ene od ljubljanskih knjizhnic je »dushebrizhnishko« iztrgan list, na katerem je konec pesnitve *Kipar*, kjer umetnik zblazni, ker je v obrazu Device Marije uzrl obraz svoje ljubezni, ki ga je bila prevarala; iz Metlike je bil tudi Alojz Gangl, izvrsten slovenski kipar, sicer nevropat.)

Izbor in opomba o avtorju Ivo Antich

OBLJUBLJENA DEZHELA

Stara zaveza, 2. Mojzesova knjiga 3

1.

zaspala je pushchava in bleda mesechina in skala spita
pochiva tiha noch in zvezde spijo blago in zanosno
in gore spijo in dobre zhivali so zatisnile oči vse spi
a je nemir globoko v vseh stvareh in rezki ogenj v krogih chasa
nevarnost ne pusti da sanjamo o sreči in ljubezni
so padci ki bolijo in urezi z nozhem pod srce rdeče od krvi
ni cvetja in petja blagih ptic za ljubeznivo pot s pastirjem
ki goni svojo chredo ovc navzgor globoko pod nebo
toda she so prividi upanja sredi pushchave kjer zhejni sanja vodo ki je ni
da bi pogasil ogenj v svoji bolni dushi ki prosi moli joka se priklanja
ker skala spi in veter drema in vse pochiva nejasno in nerazumljivo
noch je in mesechina spi in tema govori s tujim naglasom
she zvezda je zatisnila oči slep je ta svet za lepo in za dobro

2.

na robu težkih sanj končno posije dan med hribe in vročino
na pesku ki se pari z golimi kamni pod nebom in tishino
lahko je alahu vse zhalosti sveta preshteti na strmem romanju
do meke in medine med vbodi sonca in norimi sunki vetra
tik tak tik tak chez pushcho z beduini in kamelo gre njegov korak
tik tak ropoche votli chas v zasedi strazhi pot egiptovski vojak
tri nune in pet romarjev brbra zahvalne pesmi in nezhne litanije
na poti z avtobusom v nebo na sveti hrib kjer zemeljska se obla
druzhi z angeli in besi na bozhji lestvi pod sedmimi nebesi

3.

v cvetochih vejah petje dveh golobov zveni kot sončna luh
in tiha bolechina ko se ob oltarju svete katarine spreminja
vino v bozhjo kri na kraju kjer se prikazhe v ognju vsemogočnem
tisti ki nas popelje v svet chudezhev in blazhenih prihakovanj
mi reče mlad menih pri bujnem tisočletnem grmu
na vekov veke rase to svezhe listje iz chudnih globochin
pod samostanom iz peska te gorate golichave
kjer stari beduin she vedno pase ovce kot nekoch
ko dobri bog nam tu je razodel kje nasha je prava pot

4.

medtem zazhvizhga bomba v letalu slovo je kruto vrochi pok zheleza
drvi med treski zublji strtimi premeti vrtinchasto navzdol v zapik
v elipse kroga v pike zamrachine v razbite upe pada rdechi blisk
pushchava se razrashcha v dan brez sonca zamira tiho v noh brez zvezd
gori nebo skoz veter se poganja brezglasni krik nechesa
kar ni beseda in ni ljubechi spev iz upov in prichakovanj
za shopom trave v pesku se pretvarja zabloda v zmes iz praha in kosti
med sunki vetra razbitina in strgan chevelj zreta v rdecho smrt
ko iz samostana zaslishim nezho petje o skrivnost neba ta chas je trd
je neka chudna bolechina zaviti krog razparana zavesa prevrnjen vrh

5.

neurejenost kamna dvigne krilo pushchava bere krut brevir
v daljavi kura smeshno kokodaka za goro se oglasha petelin
polkrogla z vetrom se rokuje vrochina hladno se smehlja
obdobje noro poskakuje kjer je nebo so tri rakete in bomba
pishe hitro smrt pod palmami so zharometi in stari protiletalski top
na levi in desni larifari mezhika z bolnimi ochmi na jugu polka gospodari
na odru lazhe se resnica pravica kisko se drzhi pogum se bedasto spakuje
na severu je huda susha in v starem piskru glavobol
podnebjem nam ne prizanasha je shlo za goro se solit
na kamionu same pushke tri plinske maske mrtvashki prt
zakaj tako je na tem svetu menih moj mladi zatrepetam
me chudno gleda pouchuje da bog je skrivnostna energija
za dobra dela in za mir zato je eksplozija svarilo in namig
da je potrebna nova sila za boljshi svet in drugi chas in vera
v dobra sveta opravila za kar molimo menih tu vsak dan

6.

bezhijo ljudstva chez pushchavo prijazni sosed brusi nozh
rdeche morje je krvavo kamela chudno rezgeta
v damasku vlada razprodaja zahod je vzhod in sever jug
dopoldne falafel prodaja popoldne vse nas postreli
na sredi ceste je zmeshnjava ropoche tank in teche kri
pod oknom machek telovadi iz mosheje ogenj se vali
sirena tuli pes zavija tri muhe so odshle chez prag
ob nilu na vrsti je parada in ura je le zadnji nich
za plotom fiesta mexicana razbit klavir in prazen kosh
polmesec ostro se izbochi se bliska sablja za sedem sonc
na tnalu odsekana je glava chez cesto vojska se vali
berach preluknjan vrh ponuja ta svet je le she kup smeti

7.

v jopichu bomba in pishtola v brezdushnem plesu skozi noch
nad goro se sveti mesec kot zarota zlomljen kazalec meri chas
v razbitem ogledalu so tri razpoke nagnita glava kamen pok
mrtvi odpirajo nam vrata svetovna ura bije nich
za tovornjakom dva vojaka praznita vodo iz korita
poslushata veter pod drevesom chuvata mine kot zaklad
nad sinajem visi zagata nebo je neusmiljeno
nasilna godba zakoraka ponuja solze in trepet
usodni petelin zakraka mrlishki zvon trdo zveni
iz samostana nezahno petje krizh kelih in poklekanje
priproshnje k bogu zaklinjanje nebeska mana in trobenta
kadilo in usmiljenje menih trepeche premishljuje
se s svojo vero vso noch bori se krizha in se zahvaljuje
ob prvi zori mu blaga luch temo v dushi razsvetli

8.

nemir pod srajco rad nagaja izgublja zhivce je premlad
politika res ni devica napredek odshel je vasovat
v vetru maje se zmeshnjava zavija volk medved rohni
med narodi na hitrem begu se bliska poka in grmi
v black box zaprta je usoda na ustnicah sta kri in sol
in bozhja mana je le obluba na poti chez tristo mest in sto vasi
poglej v nebo zemlja se trese cipresa trpko trepeta
pred moshejo razsajajo sandali chas neizprosen je urar
stoji nad zemljo jo navija chez divji kozmos v vihar
v srcu je tiha bolechina zakrita misel skrita sled
v dezhelo sveto blagoslovljeno v kateri se cedita mleko in med

9.

breztezhnost je odlikovana lebdi navzgor prosperity
koran do sure sto prihaja vrochinski val nas usmrti
a pridiga she ni konchana stopinj je shtirideset in vech
pod minaretom je trgovec visok kot sonce trden mozh
nocoj je mlaj in so uroki zato bo dan neznosno vroch
na mizi sta krompir in zelje bogastvo se na glas smeji
lisichji kramar zhe razsaja ponuja v vrechi sto rechi
za zidom se kujejo naklepi pod omaro poka stari bes
za voglom vabi pijano zhretje na ples brez angelov in petja
enkrat na mesec so oblaki in se pojavi sto nadlog
vprashaji dvomi bolechina tri zvezde skala in cheri
pred sveto sliko odprta knjiga dve piki vejica obup

nemirno krizhanje resni pogledi plat zvona z roba večnosti
med menihi se razplamti debata ustavi jo le strogi bog

10.

približha se večerna ura priproshnja milo zadoni
za lestev k bogu so zdravila in zlato tele nismo mi
zaziblje v vetru se cipresa nad pushcho sta orel in kragulj
in strgan chas v orientalskem plesu nabriti nozh zakriti uboj
odpira zlo zhelezno zhrelo in strela shviga chez oltar
je podla senca in agresija kot da rezhi se pekla dno
a vendar je she druga sila in zven ki pride iz svetih ust
pobožno molijo menihi vso noč pri oltarju za pomoč
jih zjutraj novi chas predrami in vodi v chudezhno nebo
za lestev k bogu so zdravila nebeshki angeli pojo

Samostan Svete Katarine, Sinaj 2015

Samostan Svete Katarine na Sinaju v azijskem delu Egipta je približno 200 km oddaljen od priljubljenega letovishkega kraja ob Rdechem morju Sharm ash-Shajk (Sharm al-Sheikh = arab. Shejkova obala). Nahaja se v goratem pushchavskem predelu 1570 metrov nad morjem. Na tem kraju je, kot je zapisano v Svetem pismu Stare zaveze, Bog nagovoril Mojzesa iz gorechega grma. Je najstarejši krshchanski samostan na svetu in eden izmed vech krshchanskih samostanov v pushchavah Egipta. Zhe okrog leta 300 po Kristusu so tu zhiveli prvi pushchavniki. Leta 324 je rimska cesarica Helena dala na mestu, kjer se (je) nahaja(l) gorechi grm, zgraditi kapelo. Njen sin, cesar Konstantin (306 – 337), ki je prevzel krshchansko vero, je bil samostanu posebno naklonjen. Bajе so pod marmornimi stebri oltarja she vedno korenine svetopisemskega grma, ki raste pred cerkvijo. V pravoslavnem samostanu zhivi danes okrog 30 v glavnem grshkih menihov. V cerkvi hranijo relikvije sv. Katarine iz Aleksandrije, ki jih je menihom, kot pravi legenda, na chudezhen nachin podaril angel iz nebes. Vodo iz vodnjaka pri cerkvi je bajе pil zhe Mojzes, ki je tu spoznal svojo bodočo zhenо.

Vzhodnorimski cesar Justinijan (483 – 565) je leta 537 zavaroval samostan z obrambnim zidom. Na področju samostana stoji triladijska bazilika. Mozaik nad glavnim oltarjem prikazuje Jezusa z Mojzesom in prerokom Elijo. Po islamizaciji Egipta v 10. stoletju so menihi na področju samostana zgradili moshejo, s chimer so hoteli nakazati toleranco do nove vere in se istočasno zavarovati. Na njihovo proshnjo je prerok Mohamed, ki je bajе menihe tu vechkrat obiskal, da bi spoznal nekatere posebnosti krshchanske vere in jih preoblikovane vkljuchil v islam, poslal samostanu zashchitno pismo. Dejstvo je, da je menishki kompleks kljub vojnām in nemirom ostal do danes nedotaknjen. Tezhko dostopno področje pod Mojzesovo goro je namrech svet kraj za vsa tri monoteistichna verstva (zhidovstvo, krshchanstvo, islam).

Samostan se ponasha z dragoceno knjizhnico, najpomembnejsho poleg vaticanske, v kateri hranijo shtevilne grshke, staroetiopske, sirske, armenske, georgijske in starocerkvenoslovanske verske rokopise. Tu so v 19. stoletju odkrili najstarejsi rokopis Svetega pisma, Codex sinaiticus iz 4. stoletja, in ga na proshnjo ruskega carja poslali v znanstveno prouchevanje v Moskvo, vendar je Stalin rokopis prodal Veliki Britaniji, ker je rabil denar za oborozhevanje. Menihi zhe vech kot sto let zahtevajo, da jim dragoceni rokopis vrnejo, kar se do danes ni zgodilo. Poleg tega hranijo v samostanu najvechjo zbirko ikon na svetu, ki obsega nad 2000 svetih podob.

V blizhini samostana se nahaja Gebel Musa, Mojzesova gora, ki je visoka 2285 metrov. Tu naj bi Mojzes prejel od Boga dve tablici z desetimi zapovedmi. Samostan in Mojzesova gora kljub nemirrom na Sinaju privabljata veliko shtevilo romarjev in turistov. Zhal pa so nemiri zadnjih let mochno zaznamovali zhivljenje v samostanu in njegovi okolici. Zhe 16. februarja 2014 so islamski skrajnezhi izvedli napad na avtobus z romarji k Sv. Katarini. Tudi strmoglavljenje ruskega potnishkega letala na podrochju Sinaja 31. oktobra 2015 opozarja na aktualne vojne na arabskem podrochju, na problem begunskega vala v Evropo in na teroristichno nevarnost, ki postaja globalna (teroristichne akcije 13. novembra 2015 v Parizu itd.).

Pesnishi tekst *Obljubljena dezabela* je nastal po avtorjevem obisku Egipta v prvi polovici leta 2015 pod vplivrom vznemirjajochih dogodkov v jeseni 2015.

(L.D.)

Adam Shuligoj

CHRNA ZNAMENJA NA NEBU

Znamenja

Chrna znamenja na nebu.
 Misel kuje tezhke valje:
 ptice!
 Chrne cunjel!
 Grmovje krizhev iz zheleza!
 Krokarji molchijo.
 Zemlja ...
 se ugreza.
 Bela luch
 se dre iz razdalje!
 Chrna znamenja ...
 na nebu.
 Noch ...
 pobija dalje.

Besede

Rekel si: »Zhri besede!«
 dolge, kratke, ovdovele besede!
 besede molka in teme!
 razzhrte, zaprte, odrte besede,
 besede strahu
 in trohnobe.
 »Zhri besede,« si rekel.
 Tezhke, halucinogene,
 strgane, zmechkane in pomendrane besede,
 besede mraka in bede,
 besede, ki bledijo,
 besede, ki venijo na ustih
 kot zanikrne, zoglenele besede.
 »Zhri besede!« si rekel.
 Zhri jih!
 Zhvechi, melji, tri!

in goltaj!
preden jih izpljunesh!
preden jih izbruhash!
z vsem srdom tega sveta!
Ker pesem je rubinast
zholchni kamen,
ki ga zgolj bolechina
nikdar ne izdre.

Nekaj je obstalo

Nekaj je obstalo, pravim.
Nekaj ... je obstalo.
Kot opushchen tramvaj
na zadnji postaji,
poln nazhrtega laka.
Obstalo je.
Kot zmrzel zrak.
Kot nagnit prometni znak
sredi chrnega polja.
In mrzel kot jutro ...
in leden kot vecher,
vsak dan hodim mimo.
Gor, dol,
naprej, nazaj
in gor in dol
in naprej. In nazaj.
Ampak NIKOLI V.
NIKOLI K.
Vselej samo
mimo.

Plin

Z vso silo
pritiskam na zavoro v glavi!
Ampak kolo se vrtil
Kolo, ki zajaha oko;
kolo, ki odchepi uho;

kolo, ki zarezhe v telo
s skalpelom modrih barv,
z zelenim listjem melodije,
s cvetocho rdecho
rozho občutka.
Z vso silo!
pritiskam na zavoro v glavi!
Ampak pesem je
PLIN!
PLIN!!
PLIN!!!

Nove oči

Nebo je razzharjeno.
Rdecha magma
vre iz tal
kot mehurjasta slina islandskih geizirjev.
Chas se lomi.
Prostor krivi
in ljudem
rastejo v glavah pogledi,
chrni kot oglje.
Razdalje se krchijo,
shirjave se ozhijo
in kdor je bil velikan,
je samo she bacil
za nove oči.
Za te nove oči,
ki vidijo
samo zholch in kri
in pot v Eldorado.

Milenko Straszek

NEDORECHENOSTI

(haikuji in tanke)

Kamjeka

Izkopljite grm,
poberite gomolje,
ochistite jih,
odstranite gnile
in chuvajte korenine.

Sladkokisel sad,
les trshat, robot,
rumen drnulje cvet
vigred mi ponuja
na strminah pod grajskim hribom.

Slovenci kremeniti

Prodajash vse,
kar ti pod roko pride.
Le kaj ostalo bo
za kruh in kracho,
za dni, ko sonce znova vzide?

Resine in pleve
razkoshne pshenice
domachega polja
so ostale nam,
kashche so polnili drugi.

Prodash konja.
Znebish se sedla.
Obtichal bosh sredi polja.

Noch med borovci.
Svatje osamelci
zateglo vriskajo.

Zbe špet

Ob beli mizi
velike oči
sledijo pajkom na stropu.

Za politim shankom,
kjer smo rjovelj mi,
belolasi mozh sedi.
Rosi se prazno oko,
hripavo dan umira.

Koraki

Zlozhno k zlozhnemu.
Kot nebo brez oblaka.
Krhka previdnost.

Nihche na ulici
pregretega asfalta
ne vidi ljudi.

Minute kradem
minulemu chasu
z vriskom iz Visoke pesmi.

Nimam veliko chasa
za sanje biti s teboj,
za blizhino chloveka,
v vrbo spremenjen
odmiram v noch.

Priprtih trepalnic
volchje oči
v temi zhivo gorijo.

Kakor plima
pusti za seboj shkoljke,
smo odlozhjeni tudi mi.

Na slemenu vran.
Mrtvi lipovi listi.
Goli vrtovi.

Zaprta okna.
Slishim ravnino.
Priprta vrata.

Neznani obrazi
ob uri prvega murna
v znano hite.
Speche zhivljenje
brezobzirno trgajo mrazi.

Krtova previdnost
na nashih poljih
izginja v pozabo.
Opeklo te je,
izogibaj se vendarle ognju.

Lepa si.
Primerjav ne ishchem.
Pozorno spremljam ptice let.

Nedoumljivost besni.
Brskam po zherjavici.
Noch v ocheh.

Po ulicah

V pijanosti pozabish,
v treznosti prekolnesh
zla premoeh.

Srechal sem shkorca
sredi nashega parka.
Znochilo se je.

Vrana na meji
sosedovega vrta
me dobro pozna.

Prazna ulica.
Veverica s chesharkom
se me ne boji.

Bil je njihov chlen.
Blodeche silhuete
chloveshkih postav
so zahtevale nezhnost.
Obchudoval je pogum.

Biti radoveden
je privilegij
na pol rojenih sanj.

Okorno spotikajoch se
na poti domov
sem mavrico zagledal,
blesk cerkvene strehe,
preslishal glas zvonov.

Revolucija
ni zalogaj za shkorce.
Orle poglejte.

Cesta predolga,
chas nezaupljiv
vse bolj po snegu dishi.

Kaj malo spodobnega,
plemenitega
diha v tihe gazi.
Zastave na pol droga.
Megla chas drobi.

Slab denar se zmeraj vrne,
namen obracha,
nosi trne.

Vrana je chepela vrh plota,
noben kamen
se ni prevrnil,
noben prepir poniknil,
chlovek je bil prezrt.

Mesto je spalo.
Lastovka je risala
vijuge pred njim.

Preutrujen sem,
osamljen in star,
le duh drvi pred menoj.

Senca, prebodena s soncem,
me z besedami,
ki sem jih tebi namenil,
v dolgih premolkih
potiska vstran.

S sovrashtvom sem skregan,
z ulico sprt,
stara me senca preganja.

Svetu govorim,
da mi ni treba sebi
dokazovati.

Nedorechenosti

a)
Odhajam nazaj,
s pogledom na Pashence,
zeleni breg.

b)
Pred skalno nisho,
pred nasho hisho,
je mir utvara duha.

c)
Na grajskem hribu
skljucheno sova chemi.
Prekratka je noch.

d)
Na slemenu sneg,
sto poti na vrh gore,
plazovje grozi.

e)
Chrke pleshejo to noch.
Ni solza pomoch,
ne pasji lajezh.

f)
Prelepa greshnost
norih dni, nochi
ostrino pusti, nemoch.

g)
Ni dalech do tja.
Oblastogladek
prichakuje me kamen.

h)
Noch visi nad smrekovjem.
Mesec zavaja.
Osvaja me mir.

i)
Ne chakajte me,
za vami pridem,
ko potolazhim srečne.

j)
Pozabljam drobne stvari,
na prah klepsidre,
lasten vsem potem.

k)
Nagnjeni so
fizholovi koli.
Buche na njivi gnijó.

l)
Na ozki poti
skozi rushevje
skrito ptico poslusham.

m)
Veter zaveje,
vino se iz zidanic smeje,
vabi me ...

n)
Ne kreslepichi, mozh bodi,
v obraz povej,
za hrbtom ne!

o)
Tipaje stopam
preko brvi
preden sonce zaide v mrak.

p)
Nad jutrom strmim.
Zasluzhim si to?
V opomin zazhmirim.

r)
Preskочim vse, kar se da.
Ne oklevam.
Padel sem v potok.

s)
Poln, prepoln je dren.
In charobna jesen
uhaja med roso.

t)
Ptice kliche pishchal
sredi nashega vinograda:
she kdaj?

u)
Vrnite mi klas,
kurji tatovi so mi
zhelod pobrali ...

v)
V podezhelskem trgu
dremajo,
senco mozhje objemajo.

z)
V dve gubé
po polju gre,
v tezhki brazdi
vrana spi,
mozh sivi ...

(Pod Pohorjem, listopad trinajstega)

Ivo Antich

BEGUNCI PRI EVROPUNCI

(epigramizmi)

BEGUNCI PRI EVROPUNCI

Angela: »Kar naprej, kar naprej!
Odrpta so vrata brez mej!«
Nakar se prime za glavo:
»S poplavo nam strejo drzhavo!«

VRHOVI S KRESOVI

»Turki prihajajo!«
chrni psi lajajo,
o dobrodoslhlici
pa rdechi bajajo.

PERSPEKTIVA

Dobrodoshli, che boste
tiho v kotu garali,
pa po potrebi strankam
she glasove dajali!

ARBEIT MACHT RAJ

Evropa je Semite
izgnala in pobila,
zdaj je iz iste orbite
novo poshiljko dobila ...

UGANKA

Kako da bratje Ukrajinci
pred vojno niso pobegnili
in se niso kar v milijonih
Angeli pod krilo zarili?

UGANKA II

Kdo islamski kaos podpihuje
in množicam dragi beg plachuje?
Sirijci, Iranci, Irachani?
Ali pa – Judo-Americhani?

MBA

(Worldwide Programs)

Ekonomija deluje
elitno strokovno:
brez kompasa pluje
skozi lastne krize govno.

ECONOMY OF LIBERTY

Kdor zhe vsega ima,
temu naj se doda.
Kdor pa nima nich,
naj dá she belich.

EKONOMIJA OCHI

Na lepe ochi
se nich ne dobi.
Lahko se nanje
le glavo zgubi.

BIG BANG

Ko se bo she kitajski zmaj
razkril kot fantomski balon,
takrat prizhgal bo direndaj
globalni atomski kanón.

GEOSTRATEGIJA

(Budapest Memorandum, 1994)

Na rusko rezanje Ukrajine
kako postaviti plombo?
Mogoche le tako: Ukrajini
vrniti atomsko bombo.

(P)RUSIJA

Bo Rusija Borussia?
Borussia bo Rusija?
Mala in Bela Rusija
bosta Velika Prusija?

ZAKONITOST

V zgodovini se zgodi
natanchno tisto,
kar se mora zgoditi –
zlochinsko chisto.

KREACIJE INOVACIJE

Za vsestransko kreativnost
je nujna inovativnost:
treba je na nov način
delati prastar zlochin.

KROGI KRVI

Bistvena bivanjska vprasanja
se reshujejo s pomocjo klanja,
a po vsaki etapi klanja
so nereshena ista vprasanja.

KOZMOPOLIT(IK)

Hoplit zleti v svet na izlet
(uradni let ni za odmet),
nakar od tujih koz polit,
se vrne kot – kozmopolit.

BANANSKI OLUPKI

Obstajajo drzhave,
ki so banane prave.
So pa tudi skupki,
ki so le – olupki.

SLOVO OD BALKANA

Končna bilanca:
v vsaki omari
kot v kaki prevari
je najti – Balkanca.

NE(O)BRATSTVO

Samostojni Šentflorjan
se zdi sam sebi izigran,
ker so glavna podjetja
zhe del bratskega imetja.

ARBITRAZHA

»Zbogom, jadranska
morska shirinala«
reče karantanska
podgorska shkrbina.

»TURKI V BUTALAH«
(F. Milchinski)

Osnovna logika države
je obramba lastne staje.
Chemu s to logiko tezhave
glede taborske ograje?

ZAHVALA

Zahvala gre vzhodnim migrantom,
da so s svojo begunsko turo
razkrili zahodnim folirantom
»EU odprtih mej« karikaturo.

Marinka Marija Miklich

KAKO DISHIJO KNJIGE

Doma smo imeli v mrtvem podboju vrat kredenco, stala je na okroglih nogicah, na stekleni vitrini sta bila izbrusena dva golobchka. V tej omari so bile knjige, mogoče je bilo vsega le kakšnih sto knjig, ampak meni se je zdelo, da jih je strahšno veliko. Bile so to v glavnem slovenske večernice kot *Gostach Matevžh*, *Bajtarska kri* in med njimi tudi *Poezije*. Knjige so bile na policah zlozhene po velikosti, večji formati spodaj, na vrhu pa manjše knjige. Tam je bila tudi ena s popolnoma drugачnimi chrkami, ki jih ni bilo mogoče prebrati. »To je she star druk«, je rekla mati, »se bo zhe nashel kdo, ki bo znal to prebrati.« Mnogo kasneje sem ugotovila, da je ta knjiga pravzaprav napisana she v gotici in je she iz pred prejšnjega stoletja.

Zhe od samega zacetka smo bili narocheni na Dolenjski list in pozimi leta 1956 je bil v njem chlanek o pisateljici Ilki Vashte, ki je takrat izdala svojo knjigo *Gricharji*. »To je zelo pametna zhenska,« je govorila mati, in nekega dne je vsa zharecha prinesla knjigo domov, sploh ne vem, kje je skrpala denar zanjo. Kot svetinjo smo jo glasno brali ob vecherih in se potem o vsebini pogovarjali. Najvechkrat sem brala jaz. »Kar na glas beri,« je rekla mati, »da se bosh nauchila.« Knjige in chasopise smo potem, ko smo jih sami prebrali, posojali po vasi. To je bila moja naloga, nosila sem jih po hishah in sosede opominjala, che jih niso pravochasno vrnile. To sem rada pochela, saj sem se smela z domachimi otroci poigrati shpano, medtem pa so mi v »necko« natresli zrele hrushke in pozimi suhe krhlje.

Shele v osnovni sholi so me nauchili, kaj pomeni beseda literaturo, a zame so bili to she vedno moji sholski spisi. V njih sem pisala v srce segajoche zgodbe o kurirchkih, ki so nosili poshto in nogavice partizanom in navadno sem na vsakem natechaju prejela za nagrado knjigo v stilu *Iz krvi rdeche*. Literatura mi je takrat pomenila tudi recitiranje ob partizanskih praznikih. Na pamet sem znala vseh petdeset vrstic *Krvave bajke*, v zanosu sem deklamirala *Samo milijon nas je*, cheprav so rekli, da nas je pravzaprav dva. *En cheshnjev cvet, debtech in bel* je privabljal solze v ochi; tisto, ko so v *Obkrsbki hosti mir zhmotili chudni gosti*, pa je naredilo predvsem deklicam cmok v grlu. Fantje tega niso razumeli, me pa njihovega *Vinetuja* ne.

V upornishkih in trmoglavih letih sem zaljubljena v *Zeleno, ki te hochem zeleno*, jokala ob *Gimnazijki* in *Doktor Zhivagu*. Che me je bilo chesa strah, sem kot mantra ponavljala *Zbezhite sence, vzjidi chisti dan!* Dolgo nisem slishala te pesmi, lani pa jo je ob drzhavnem prazniku profesionalno povedal znan slovenski igravec. Najezhila se mi je kozha, stopila sem k televizorju, z igralcem deklamirala pesem do konca, pravilno z vsemi vejicami in pikami, da so me vnuki gledali z odprtimi ochmi: »Kaj ti to znash, babi?« so se chudili.

Potem je zživljenje postalo resno in preden sem se prav zavedla, so desetletja skrbi za družino in standard zresnili tudi mene. Kljub temu sem kupovala knjige in jih zlagala v omaro v dnevno sobo. Najprej smo gledali slikice, nato smo brali pravljice in nekako stisnjeni in pocrkljani z njimi zaspali. Kasneje je prišlo obdobje, ko sta mi otroka vsak dan postavila stotnije vprashanj zakaj in kako. Takrat sem na veliko nabavljala enciklopedije, take za otroke in take za odrasle, kar nekaj metrov teh knjig she vedno imam. Vsak dan smo listali po njih, se iz njih uchili, bile so resnično vsak dan v domachi rabi. She vedno je tam v knjizhni obliki precej obrabljen SSKJ in Slovenski pravopis. A le kdo bi danes she pesh listal, che lahko v sekundi vse najdem v rachunalniku? Saj tudi kuharski recept prej najdem v rachunalniku kot v *Velikem Pellapratu*.

Otroka sta pustila zhoge in kolesa v garazhi; v zacetku sem zelo pogreshala odpiranje hladilnika, zasedeno kopalnico, razmetane knjige in prazne vrechke chipsa. V tem chasu so se mi nabrale gube, hoja je postala zibajocha, gibi pochasnejshi in namesto v Sindikatu delavcev, sem zdaj v Drushtvu upokojencev. In kar naenkrat imam ogromno chasa samo zase.

Sem redna obiskovalka knjizhnice, vanjo vstopam s sposhтовanjem kot vernik k nedeljski mashi. Preprichana sem, da imamo v nashem mestu najlepsho knjizhnico. Sprehod, shopping, niti zhenski klepet ne more nadomestiti sprehoda med knjizhnimi policami. Tam vonjam knjige, zhe po ovitku vem, katera ima dobro energijo, tam bi se lahko zadržhala ves dopoldan. A tudi nasha knjizhnica ima svoje nevshechnosti. Za nas, ki smo v revmaticnih letih, in takih nas je dopoldan v knjizhnici kar precej, so knjige iz spodnjih polic nedosegljive. Chlovek shkripajochih kolen se pach ne more pripogniti, s svoje vishine tudi z ochali ne vidi naslovov. Enkrat sem zhelela eno knjigo od tam spodaj, pochepnila sem, a glej ga vraga, noga je klecnila in jaz sem kar naenkrat klechala tam na tleh. Gotovo ni nihche videl, sem se tolazhila, potem pa se ozrem, o groooza! Dva koraka za mano stoji zhenshchina, ki mi je v mladosti speljala fanta! Jaz pa tam na tleh. Najraje bi se vdrla v laminat! Od takrat nikoli vech ne stikam za tistimi knjigami in jih zato ne morem uvrstiti med literaturo za domacho rabo. A nich zato, zame je knjizhnica kljub temu hram za mojo dusho, iz nje grem z blagoslovom, ki se mu reche knjiga. In potem se udobno namestim in berem in berem in mnogokrat se mi utrne, da sem v prebrani knjigi prejela novo verovanje, da me je knjiga v resnici na poseben nachin blagoslovila.

A tudi doma imam svoj oltar. Po vzoru tiste domache preproste vashke knjizhnice sem si v prazni otroshki sobi uredila svojo in v njej se drenjajo knjige vse sortnih vsebin. Na policah je dedishchina iz pred prejshnjega stoletja, knjige iz prejshnjega stoletja, najvech pa je knjig novejshega datuma. Poseben prostor imajo knjige pisateljev in pesnikov, ki so mi napisali posvetilo vanje. To je moj domachi sveti prostor namesto bohka v kotu. In ker ima starost in upokojensko zživljenje tudi svoje prednosti, se vchasih zasedim v tej sobi za skoraj ves dan. Knjigo, ki mi pade

v oči vzamem v roke, listam po njej, jo odpiram in zapiram, lahko bulim vanjo in se delam, da ne slišim godrnjavega mozha. O boh, kolikokrat v zhivljenju sem se zhe zatekla v knjigo!

Vse, kar je doma v moji knjizhici, ni za domacho rabo, no, pravzaprav je, le da ima drugachno uporabno vrednost. Chisto spodaj imam iz chasov, ko she nismo poznali strica Googla, nekaj suhih, she vech pa debelih enciklopedij, ki jih polagam najmlajshemu vnuchku na stol, da dosezhe krozhnik na mizi. Spodaj je tudi prirochnik *Nash otrochibek*, po katerih se je vzgojnih metod uchila moja mati in jih preizkushala na meni. Napisan je s toliko ljubezni in topline, da se vsekakor lahko kosa z vsako sodobno filozofijo o vzgoji otrok. A tudi te knjige vech ne prebiram. Saj veste, vnuke vzgajajo njihovi starshi, babice in dedki jih razvajamo.

Poezijo rada berem, pred epiko dajem rahlo prednost liriki. Sicer sem bolj pristash klasike in rim, a ker se poezija in literatura nasploh obnavlja le z novimi in mladimi avtorji, skusham slediti, kaj ustvarja nasha mladezh; enkrat sem jo shla poslushat celo na Urshko. Prosti verzi, veliko chustev, veliko znanja in malo manj potrpljenja, bi rekla. Sicer pa po neki ne vem kakshni logiki razporejam poezijo v dva predala: v zgornjem, svetlejšem je tista, ki si jo zhelim she kdaj prebrati in v spodnjem pristane tista druga temna poezija. Cheprav sem tudi sama enkrat napisala sto strani razmishljanj o smrti, zdaj ne maram *Eros Tanatosa* in pesmi v smislu *Prijazna smrt, predolgo se ne mudi*, sploh pa takih pesmi ne bi imela na nochni omarici. Tam imam *Malo sanjavko* in Nezhino nezhno poezijo, v kateri *Na tvojo kozho pishe svoje verze*. Lepa, chustveno iskrena pesem me napolni z energijo, z zaprtimi ochmi o taki pesmi she dolgo razmishljam, vchasih bi kar vstala in zaplesala.

Zelo rada berem otroshko poezijo, *Machek Muri* je zakon zame in za vnuke, otroshki poeziji in prozi sproti dodajam novejshe, saj ima vsaka generacija nekaj svojih hitov. Le Butalcem se je smejala zhe moja mati, pravzaprav se jim smejimo zhe shtiri generacije, prav zanimivo je, kako so se v teh letih namnozhili in razselili po vsej dezveli. A zdaj nekako drugache berem, kot sem brala v otroshstvu, tudi *Mesechevo romanco* dojemam zdaj popolnoma drugache.

Predvsem imam rada leposlovje, saj zhe beseda pove, da je to lepo slovstvo. Proza mi je nekako zlezla pod kozho, vse zvrsti proze so mi blizu. Vsako leto se zapodim v branje Kresnikovih nominirancev, saj she vedno mislim, da je roman vrhunec literarne umetnosti. A nekako bolj kot *Severni sij* me je pri Luciji *V chetrtek ob shestih* potegnili Stankino *Igranje* in Cvetkini *Potovci*, Zoranova *Prva liga* pa ti da misliti, da v zhivljenju ni drugega polchasa. Toda na moje mnenje o tem, kdo bo zmagal na Kresniku, zagotovo ni treba rachunati, ker vedno ustrelim mimo, saj se me je recimo strashno dotaknila Rudijeva *Postaja* in Petrov *Skok bez kozho*. Cheprav zase mislim, da sem poprechno bralno pismena, kot se zdaj izrazhajo, pa bi romane res tezhko razdelila na tiste za domache branje in na one druge. A gotovo je prevech bogokletno povedano, che rechem, da tudi medalje nikoli ne pripnejo na prsi ljudskega junaka.

Vedno znova se zvesto in z užitkom vracham h kratkozgodbarjem. Pred spanjem si privoščim po eno short story, nato knjigo odložim in naslednji večer preberem naslednjo. Uzhivam v resnih in humornih zgodbah, včasih se hahljam anekdotam ali pa se ob satiri le kislo nasmehnem. Kratka zgodba sploh ni preprosta in po kvaliteti lahko merljiva. Tiste, ki imajo med vrsticami še prostor zame, da kaj dodam in imajo v zadnjem stavku odprte konce, mi zaposlijo večerne misli, dokler trdno ne zaspim. Pravijo, da lahko kratko zgodbo preberemo v eni uri in si jo zapomnimo za vse zhivljenje. Ja, za vse zhivljenje sem si zapomnila *Zatajeno mater*, a rada preskочim sto let in zrem v stavke, kjer *Vevericam nich ne uide* ali pa *Pri mojstru na čajju* slastno hrustljam njegov *Sendwich*.

Chez vso mero so se razbohotali prirochniki, knjigarne kar tekmujejo, katera jih bo največ postavila v izlozho. In seveda, samo prebrati jih je treba in zhe bomo strokovnjaki za ne vem kaj vse. Nikoli nisem marala prirochnikov o pletenju puloverjev za pochlovechene hishne ljubljenchke, kaj takega ni nikoli smetilo mojih knjizhnih polic. Ob majhnih otrocih pa je le bilo treba včasih pogledati v Zdravstveni leksikon in ugotoviti, ali imamo v hishi rdechke ali oshpice. Bil je chas, ko smo z družino potovali in takrat sem na veliko kupovala *Turisticzne vodnike*. Tu pa tam še pogledam kam me *Lep dan kliche* ali pa zavijem v kakšno *Prestolnico*, vendar je zdaj tudi zame zhe skoraj lazhje poklicati na pomoč Google in tisti njegov ulichni pogled. Obstajajo tudi zelo dobri trajni prirochniki: navodila za *Chisbchenje zamashenega lijaka* s Sartrom in *Lepljenje tapet* s Hemingwayem je dozhivetje, h kateremu bi se chlovek vrachal znova in znova.

Preizkushala me je grda bolezen, takrat sem iskala pot iz tunela po *Celestini*, v Paulovih *Enajst minutah* in v tistih *Smrekah iz Sibirije*. Vechkrat *Sem sedela ob reki in jokala*, pomagal ni niti *Krizh na prsib*, pa tudi *Bhagavad-gita* ne. Nekaj mesecev so bile to moje knjige za vsakdanjo rabo, potem sem prishla do spoznanja, da res *Ne gre samo za kolo*, *Mavrica v plochevinki* je pomagala, da sem spet zazhivela po starem optimistichnem receptu. Zato me zdaj *Eros in Psi* in *Zlate misli* ne pritegnejo vech, lastna intimna spoznanja me bodo vodila, ko me bo na koncu tunela vabila luch, da prestopim na drugo stran.

Danes je v knjizhnicah in knjigarnah poplava prevodne literature, ki me potegne v branje. Zhe zdavnaj sem ugotovila, da je najvechja slast brati avtorja v njegovem izvirnem jeziku. Sama zmorem to le v hrvashchini, zato mi moj prijatelj, istrski pisatelj, redno nosi knjige iz puljske knjizhnice. Preberite recimo *Bolji zhivot* v hrvashchini z vsemi italijansko-hrvashko-slovensko-istrskimi besedami, ali pa *Jebo sad hiljadu dinara*. Sochen jezik, tezhko si to zamislim v prevodu! Andricha sem sicer brala v slovenshchini, pa tudi skoraj vse Nobelovce, ki jih brez nashih pridnih prevajalcev ne bi mogla. Dobre prevajalce zelo sposhtujem, na samem vrhu vidim še vedno pronicljivo Jolko. Zaradi potrpezhljivega dela nashih prevajalcev lahko tudi jaz uzhivam v *Seznamih* in *Rozbi*, cheprav me pri Ecu skoraj toliko kot njegovo pisanje fascinira to, da ima tip doma petdeset tisoč knjig. Che bi bilo po moje, bi

tudi jaz imela v eni sobani deset tisoče knjig, ne pa vinsko klet in sode v njej, a mogoče zato enkrat o tem celo napisšem *Petdeset odtenkov vinograda*.

Knjigo, ki mi ni vshech, le preletim, ali pa jo preberem do konca in pozabim, ker se me sploh ni dotaknila. Tudi nimam rada literature, ki me sili, da hitim z branjem. V knjigah me motijo prevech zapleteni stavki, raztegnjeni v vech deset vrstic, she najbolj pa me moti ponavljanje zhe povedanega. Rada imam stavke, ki techejo kot olje, da z lahkoto pridem do vsebine. Vchasih v zgodbo prihajajo novi protagonisti, z katerimi ne vem kaj bi, nimajo preteklosti in mi nekako kot strgane polivinil vrechke obvisijo po obalnih drevesih. V protagonista se vzhivim z vsem bitjem, se vlechem z njim iz tezhav, se z njim veselim, ga obchudujem ali pomilujem. Branje je raziskovanje, zachnem na nichli, potem se z vsakim prebranim stavkom blizham nechemu novemu, gradim zgodbo in bogatim sebe. Branje je potovanje, zato se zhelim z vsakim stavkom premakniti naprej. Ko sem na cilju in se spet vrnem v svoj svet, imam nove izkushnje in zato sem po vsaki prebrani knjigi malo drugachna.

Nalepili so mi besedo perfekcionista, pravzaprav so mi zhe v sholi spremenili ime v Marljivka, ker sem tako vestno zapisovala vse, kar je rekla uchiteljica. Zdaj na stara leta to she bolj drzhi, ker resnichno vestno preberem vse, kar je v knjigi. No, chisto vsega pa ne! Recimo, moti me spremna beseda avtorja. Vedno pomislím, saj si imel na razpolago vso knjigo, kaj mi bosh zdaj she nekaj pojasnjeval! Ob branju se pogostokrat zalotim, kako se kregam z avtorjem, che napishe, da je mati pekla dober kruh, potem pa na naslednji strani to she enkrat pove. Kot da se nisem zhe prej zapomnila! Pa da bi naslednjih vsaj napisal, da je mati pekla kruh, ki je lepo dishal ali je imel hrustljivo skorjico! Saj menda zhe sama vem, da je to dober kruh! Vidite, za take rechi se kregam z avtorjem. Che bi imela njegov telefon, bi mu jih v takshnem trenutku gotovo napela. Vsako knjigo vzamem v roke s sposhtovanjem, zato nekako prichakujem, da se je tudi avtor zame trudil po svojih mocheh. Navadno to ugotovim zhe po prvih stavih. Gotovo se tudi vi spomnite tistega znamenitega stavka *Bil je lep pomladni dan, svetel in zveneč, kakor iz chistega srebra ulit*, v katerem kar chutish neko intonacijo v zgodbo, ni chudno, da ga je dosledni in sharmantni Ciril pilil vech mesecev. Vidite, to je zame sposhtovanje bralca.

Zdaj se je moderno pogovarjati o tem, kdo s kom bere. Moje upokojenke se kar naprej hvalijo, da *Berejo z Manco* same boljše in vechvredne knjige. Jaz ne berem z njo, bi me pa zelo zanimalo, med katere bralce bi me gospa uvrstila. Nekako slutim, da je moje gospodinjstvo starocentricno literarno razmishljanje she najblizhe bralni kulturi za vsakdanjo rabo, saj je tisti spor med Jernejem in Francetom o tem, kaj je mnozhichna in kaj elitna kultura, gotovo she vedno aktualen. Moja prijateljica je napisala knjigo, ki jo je izdala elitna zalozhba. Najprej je bila predstavitev v mestu, na elitni lokaciji, toda dogodka se je udeležilo le shestnajst ljubiteljev knjig. Naslednji mesec je bila predstavitev iste knjige na dezheli v njeni rojstni vasi. Kulturni dom s sto petdeset sedeži je bil popolnoma poln, na koncu ploskanje in ploskanje in samo ta vecher prodanih preko

shestdeset knjig, ki so nashle svoj dom v podezhelskih dnevnih sobah. Kje naj zdaj ishchemo mnozhichno kulturo? V mestih zagotovo ne. A iskreno povedano, jaz spadam med vsakdanje bralce, elitno kulturo pa si ogledujem le nekajkrat letno in she to bolj zato, da v okeh drugih izpadem bolj kulturno fit.

Poletja prezhivljam ob obali, udobno se namestim v senco, klobuk, ochala in seveda knjiga so obvezni rekviziti. Priznajte mi, da je prav lahkotno plazhno branje najvechji uzhitek dopusta. Zato zhe zdavnaj prebranih klasikov ne jemljem s sabo, spremlja me recimo *Starac, ki je zlezal skozi okno in izgini* ali pa preko tristo strani debel nasvet *Jej, moli, ljubi! V tistem kovchku*, v katerem z vnuki vlachimo na dopust knjige, se najdejo tudi *Punce za znoret*, *Geniji v kratkih blachah*, *Gravzharije gospoda Gnika* in seveda zadnje chase spet priljubljeni vse sortni stripi.

Rada se sprehajam po plazhi, gledam v tla in pazim, da ne podiram z lopatko prav po inzhenirsko sestavljenih gradov. Tako se mi ochi vechkrat ustavijo na kar tako na brisachi pushчени knjigi in seveda vedno prebiram naslove. Enkrat sem se tega lotila prav statistichno, najvech je bilo angleshkih knjig, precej italijanskih avtorjev, nashel se je tudi Pavol s tistim, kar se je *Zgodilo prvega septembra (ali pa kdaj drugih)*, a z veseljem vam povem, da smo Slovenci na hrvashki obali najshtevilchnejshi plazhni bralci. Zadnja leta taka statistika ni vech mogoča. Zdaj na plazhi namesto v knjige strmijo v vsemogoče Kindle in BeBooke, kako naj potem ugotovim, kaj berejo? Moji so zato sklenili, da mi za rojstni dan nabavijo tako shkatlico, da bom tudi jaz namesto tistega kovchka na morje nesla le eno lahko tablico in v njej bo menda celo dvesto knjig. Si morete misliti, da me potem vse poletje sploh ne bo izpod borovcev?

Branje zahteva veliko domishljije, saj si moram iz chrk sama ustvariti barve, obraze, cele pokrajine, ugotoviti moram znachaje in obchutke, iz chrk sestavljene besede mi podarjajo misel in zgodbo. Vchasih pa se knjig za vsakdanjo rabo lotim z matematiko. Knjigo, o kateri nimam pojma, podrzhim odprto na prvi strani in s priprtimi ochmi skusham ugotoviti, kateri samoglasniki prednjachijo. Che ne gre, jih preshtejem in na osnovi tega si zamislim, kakshna zgodba me chaka. Che je najvech trdno na tleh stojechih A-jev, bo zagotovo hvala in nirvana. Che prevladujejo E-ji, prichakujem smeh in greh, pri I-jih je vedno veliko hihitanja in prilizovanja, pri O-jih pa krohot in topot. U-ji me spominjajo na tisti au, zato me chakajo udarci in uganke. Tole sem enkrat povedala vnukom, smejali so se, da to zhe ne bo drzhalo. V sluchajno izbranih knjigah smo shteli samoglasnike na prvih straneh in potem družhno ugotovili, da mogoče to vendarle drzhi. A najbrzh je pomagala sluchajnost, ker chisto zares tudi sama v to ne verjamem, bil pa je hec in prav lepo smo se zabavali.

Iz naslovov knjig je mozhno sestavljati resne in smeshne stavke in cele zgodbe. A za to je treba imeti dolochene pogoje: vnuke na pochitnicah, dezheven dan in priblizhno tristo knjig, da jih lahko po mili volji prelagamo. Potem nastane stavek, ko *Zvezdica zaspanka z Mravljinchkom Ferdinandom* reshi *Rdečo kapico*, *Muca Copatarica*

prinese copate in potem gredo vsi z *Juri Murijem v Afriko*. Tisti, zhe malo bolj odrasli, naredimo zgodbo s *Piko Nogavichko* in *Petrom Klepcem*, ki sta skupaj tako mochna, da lahko premakneta tudi ceste in plochnike; *Zmote dijaka Tjazha* pa v *Tajnem drushtvo PGC* razreshuje *Pet prijatelj*. Tisti najbolj odrasli pa zdruzimo *Zbeno francoskega porochnika s Starcem in morjem*. Seveda se ob tem tudi malo pachimo, ko posnemamo nashe junake, se smejemo drug drugemu, da se popoldan prevesi v vecher, ko je treba knjige spet zlozhiti v omare.

Po domachi knjizhnici je prav zanimivo iskati knjige, ki so se rodile v nashem rojstnem letu. Tako zdaj zhe vsi vemo, da se je s Tomom rodil *Morski pes Anton*, z Damjano *Pekarna Mishmash*, Val in Nik zavijeta *Pri brastu levo*, stric Borut se je rodil z *Drejbkom in tremi marsovc*, dediju pa kar tako na pamet dolochimo dobrega vojaka *Shvejka*. Tisti France, ki je napisal nasho himno, pa je tochno dvesto let starejsi od Zhana. Seveda najdemo rojstnodnevne knjige tudi vsem tetam in stricem ter vsem bratrancem in sestrichnam; che imamo take knjige, ali che jih najdemo v kakshni bukvarni, jih tudi podarjamo, ko smo povabljeni na rojstnodnevno torto. Ko proti vecheru moji vnuki zhalostno ugotovijo, da babi nima svoje rojstnodnevne knjige, jih hitro potolazhim, da so to Otonovi *Mehurchki*, jih poishchemo, preberemo in spet mine en meglen in mrzel dan.

Potem pa pridejo dnevi, ko imajo mladi starshi delovne, vnuki sholske in vrtichkarske ter mozhi vinogradniskhe obveznosti. V takih dneih se zasedim v tistem pochivalniku iz Ikee v knjizhni sobi, kot moji knjizhnici rechejo vnuki, zaprem oči in skusham ugotoviti, katera knjiga gleda vame. Podrzhim jo v rokah, obrishem prah z nje in jo mogoche zhe petich preberem ali vsaj posamezne odlomke v njej. Potem jo vrnem na polico, vzamem v roke tiste mamine Gricharje in razmishljam, kje bodo chez petdeset, sto let.

So stvari, ki se jih zapomnimo za vse zhivljenje. Sredi prejsnjega stoletja sem nosila knjige in chasopise po vasi, sredi tega stoletje pa bodo moji vnuki svojim vnukom razlagali, kaj vse so dozhiveli s knjigami in svojo babi. Vsaj upam, da bo tako. Razlozhili bodo, kako so nekoch dishale knjige, kako tezhke so bile, kako lepe slikice so bile v njih in kaj vse so pocheli z njimi. Njihovi vnuki jih bodo zachudeni poslushali in tako kot jaz takrat ob knjigi v »starem druku«, sploh ne bodo vedeli, za kaj gre.

Matjazb Jarč

ZLATA LINA.

II. DEL

Povest za lahko noč

Subtilno telo, ustvarjeno za službenje Dubu, tako da v stiku z vseobsežno močjo vesoljne narave poveže vzroke z uchiniki, se obnaša kot dramski igralec v različnih vlogah.

Īśvara Kṛṣṇa: Saṁkhyā Karikā

1 – ERO IN TANATO

Bila sta Ero in Tanato. Prvi je bil skoraj živ in ne povsem prozoren, včasih komaj zaznavno vijolično-siv, drugi pa je bil živo-mrtev, belo-črn in ob posebnih priložnostih zlato-srebrn. Najbolj sta uživala, ko sta se prav po diabolichno prelivala v omenjenih barvah, she posebej, kadar je iz kakega groba shinila posmrtna svetloba in izginila nekje daleč za vesoljem. To se je dogajalo in se she dogaja tako rekoch neprestano, she zdaj nad posmrtnim bivanjem razsaja svetlobni privid nevidnih ptic, ki se ravsaajo in kavsajo za kozmichno hrano, in negibnih hudichev, katerih rdecha trupla razjedajo dupla brezlesnih dreves, rastočih v posekanem drevoredu ob večni poti.

Che se komu kdaj kdovezakaj zazdi, da zdaj Era in Tanata ni, biva v usodni zmoti, da sta mrtva, che pach nista zhiva. Pa vendar to dojeti ni tako zelo zagatno: ko te Ero poljublja, te Tanato pogublja in obratno: ko te pofuka Tanato, Erova ljubezen she muka ni vech, pa chetudi te pojezdi na daljni zvezdi, na kateri velja, da je smrt zhe zdavnaj preshla.

No, ampak Ero in Tanato sta bila in sta. To je kot zakleto. Toda cheprav se she celo meni, novoasimiliranemu Fujcu, včasih zazdi, da ju je neshteto, sta samo dva.

Ime ji je Mila Le Ti Kije Ni. Che bi hodila, bi pustila za sabo globoke sledi; nezžno stopalo se ji je namrech sredi neke ljubezenske nochi za vedno vzhgalo in zdaj bi zhe samo z dotikom raztalila najtrsha tla. Zato je Mila za vedno skrila stopalo in le she leti, kajti vsaka njena sled bi zmotila kozmichni red.

She kot bivajochi mrtvi duh sem na zvezdi odkril tisto njeno stopinjo, jo chastil kot svetinjo in ji sledil, zdaj pa me je doletela srecha, da sem jo srechal. Vem, da bom na koncu utonil v njene oči, toda njene sledi ne bom izgubil! Ljubil jo bom in se ji posvechal, dokler bo v meni she kaj mochi.

»Pravi duh opravi pravo delo,« me napol v shali veselo pohvali Fujec Ki. »Ostali laboranti so zaostali za tabo, ker se niso izkazali. Ne skrbi zanje, saj niso minili, samo predelali smo jih in bistveno spremenili.

»Nismo imeli pojma o tem, kaj ste Fujci sploh počili v laboratoriju. She zdaj ne vem, kaj ste hoteli doseči.«

»Pazili smo, da ste vi storili vse, kar smo vam namenili. Kot vedno se seveda nekateri tudi tokrat niso nichesar nauchili. Che je koga strah, ga pach zdrobimo v svetlobni prah. Kdor se boji novosti, ga ne ozdravimo norosti, ampak ga prenovimo. Che za koga ugotovimo, da je škodljiv in zloben, ga chim bolj koristno pogubimo. In tako naprej, fujska znanost ne pozna mej.«

»Zdelo se mi je, da preučujete, spreminjate in dopolnjujete kozmichne zakone,« nehote priznam, da Fujce she vedno preslabo poznam.

Ki se mi smeji karseda prizanesljivo, pri tem pa s svojo bleshcheche-sivo senco ustvarja turbulenco, ki me umiri: moj glas ne spregovori, misel izpuhti ... V zavetju bližnje doline se tishina poigrava s petjem, z vishine nad srebrnechim poletjem pa neznano nebeshko telo razsipava chisto zlato.

Zhe moje drugo zhivljenje je konchano. Zlata lina je zdaj pod mano, v njej vidim, kako se je Zemlja, moja prva domovina, spet ujela v neustavljivo vrtenje. Pod nogami se mi bleshchi linin zlati okvir, globoko v njem pa vrví in komaj slishno brbota nemir, ki lomi in drobi svetlobne valove v mnozhico odsevov. Sestavljajo se v vedno nove slike, majhne ali velike, kot se pach na poletu skozi preshirna vidna polja odlocha moja svobodna volja.

Lino lahko odprem ali zaprem, kadar zhelim, sliko si izostrim po zhelji; prizor si priblizham ali oddaljím, skoznjó lahko spregovorim ali pa samo nezaznan opazujem in molchim.

Lepo je biti Fujec! She posebej me radostí, da me spomin na moje kosti ne pesti vech, saj lezhijo lepo zlozhene na Zemlji in - prekrite s prstjo - trohniyo. Jaz pa sem na tej zvezdi izvzet iz narave in nimam vech glave. Zdi se mi prav, da Fujci nimamo glav. Tudi to, da nimamo mozghanov in podobnih nerazvitih organov, mi ne povzrocha tezhav. Zagotovo najvechja potuha pa je, da nimamo trebuha in se ne rabimo kar naprej boriti za skorjo kruha, zapovrh pa se nam ni treba bati, da bi zhe spet morali smrdeti, prdeti in srati. Zaradi vsega tega nimamo niti riti niti nog in nam sploh ni treba hoditi, ampak samo lepo lebdimo in mehko drsimo naokrog, kamor nas pach usmeri nash fujski bog.

Seveda, tudi Fujci smo predani veri in tudi nam se nash bog vsakich znova izneveri, tako kot se kljub vsemu tudi mi kar naprej izneverjamo njemu. Toda skoraj tako dobro, kot che bi bil nobeden, je to, da je nash bog samo eden. Nikakor pa ne tako, kot na nekaterih planetih, kjer se samo v nekaj tisoeh letih zvrstijo cele bozhje skupine, da lahko vsaka vera she najmanj nejevernega vernika mine!

Toda - kot recheno - biti Fujec je lepo, zato naj se kar ve, da je za to zaslužhen

nash Vsezmozorni Bo. In naj se mu kar prizna, da se brez njega nih ne da. Kar imejmo ga, nashega fujskega boga. Bolje samo eden, kakor trije ali dva.

Meni se zdi, da se vesoljno fujsko nebo izmenichno srebri in zlati: visoko nad nasho zvezdo namrech lebdi neznansko srebrno gnezdo, iz katerega vedno znova vzleti gromozansko zlatokrillato telo in s slepechim zlatenjem razzhari vse prostranstvo, samo pa se spremeni v valujoche bozhanstvo, ki se razshirja od tod do dna vsemirja.

Ko dosezhe dno, se obrne in se med pochasnim srebrnenjem vrne tja, od koder je prishlo. Toda preden se zgodi to, je svetlo in toplo in ves fujski rod zdrsi veselo na delo, ki se ni nikdar zachelo in se zato kakor za shalo najbrzh tudi konchalo ne bo. Gnezdo nad zvezdo, ki medtem zhari kot mogochna kepa zhivega zlata, nam da dovolj mochi, da drsimo sem in tja ter zhidane volje skrbimo za nashe ljubo veselje.

Ko pa je vse spet posrebreno, je tudi v vesolju vse urejeno, dokler zlatokrillato telo znova ne vzleti iz gnezda. Toda dokler tega ne stori, nihche od nas ne spi. Nihche od nas, ne zvezda ne drugi Fujci niti jaz. Kajti che bi jaz kdaj spal, bi me vsakich prebudila tale molitev in me tako zelo presvetlila, da bi brez tezhav spoznal, kaj ni narobe in kaj je prav:

*Preljubi moj Vsezmozorni Bo,
oprosti mi, da me ni!
Ti, ki prevevash moje pogubljeno telo,
nabdabni me z mocho, da me she naprej ne bo!
V imenu planeta in plina in shirnega neba.
Omen!*

Ja, takole bi vsakich zmolil jaz, Bojev sin, in - che bi mogel - brez pljuch izdihoval plin za njegovo luch, da bi si tako nekako prisluzhil kljuch, s katerim lahko edinole on odklene nam, Fujcem, vечно neznane pomene. In nam - na primer - razodene, chigavo je to telo, ki mu lahko neznana sila tako zelo pozlati krila, da vse zhari. Kdo je to, che nisi ti, Vsezmozorni Bo?

»Dobro vem, v chem je problem,« pove Ero. »Mila Le Ti se she ni razdelila na dvoje. Zato je Kijeva rodbina tik pred tem, da ji fujski nadsistem odvzame chast in oblast.«

»Kijeva rodbina? Kaj pa je sploh to? Saj Ki nima niti sina; vse kar ima, je ena hchi!« se mochno chudi Tanato. »Chetudi bi se takoj zgrudil mrtev in bel, oblasti in chasti ne bi imel prav nih vech, kot jo imava jaz in ti! Tako pa je ubogi Ki siv in napol zhiv; v bistvu je zhrtev, ki jo je nash Bo ustvaril zato, da se ima sploh she kdo za Fujca.«

»Oh, Tanato! Vsak Fujec se zaveda, da je Ki potomec prapradeda, ki je prvi odkril to zvezdo in ulovil srebrnega medveda! Tisto poshast, ki je prej pozhrla vso bozhjo mast na tej zvezdi, potem pa jo je prav Kijev prednik ujel v past in postal prvi fujski prisklednik!«

»Njegov prapravnuk pa je navaden bednik,« vztraja Tanato, »katerega najvechja muka je, da nima in očitno tudi ne bo imel niti enega vnuka.«

»Ne skrbi, to pa res ni na tvoji grbi! Če bi se ti ukvarjal s tem, bi bil to res problem, tako pa ni; Milo Le Ti bomo zhe razdelili mi, ki vemo, v kakshnem razmerju je treba zameshati lepoto in pohoto.«

»Tezhka bo z njo,« dvomi Tanato. »Oploditi se je ne da, ker ji Vsezmozni Bo ni ustvaril niti riti niti nog in prav zares nichesar vmes. Za táko ni materinske pravice, saj nima niti maternice. Poleg tega se mi ne zdi privlačna niti lachna ljubezni. Prikrto zhareche stopalo je dosti premalo, da bi jo privedlo do sreche. Vse, kar jo krasi, so lepe oči, ampak she te so tam, kjer bi morale biti joshke, che bi hotela privlachiti fujske moshke. Prijateljice je pach ne morejo razdeliti na pol, ker jim manjka primeren kol, kakrshnega imash na primer ti.«

Tanato chudno gleda Era in ta se zaveda, da je res tako: Vsezmozni Bo mu je ustvaril nevidni falus najvishjega reda.

In ko sem zhe pri prapradedu in srebrnem medvedu, naj po pravici povem, kako je s tem v resnici: fujske otroke uchijo, naj se srebrnega medveda ne bojijo, ker da ga sploh ni (kar pa ne drzhi). Zato vsak Fujček strohni v prah, takoj ko ga prvich srecha, tako ga postane strah! Fujci to strohnelo snov potem spravljajo v skladishche in jo uporabljajo kot neke vrste sol.

Nesrečna fujska mati se ne sme niti sprashevati, kam je njeno dete odshlo. Če pa ga celo ishche, jo lahko fujsko sodishche razpne chez nebo, ali pa jo doleti vecna jecha. She srecha, da je fujsko glavarstvo zdravstvu dovolilo uporabljati zdravilo proti nesrečnosti. Zhal pa je v svoji pravosodni gorečnosti skrivoma odredilo tudi to: vsako sodishche, ki bo mater obsodilo, ji bo hkrati nasolilo oko prav s tisto soljo, v katero se je razdrobilo njeno dete. Ali pa ji bodo fujski zdravniki predpisali obvezne tablete, ki se jih naredi prav iz te soli.

Dejstvo, da srebrni medved zhivi, ostaja Fujcem prikrto iz naslednjega razloga: uboga raja uboga oblastnike, sodnike in zdravnike iz strahu pred neznanim. Če bi namrech vedela, chesa se v resnici boji (razkrempljene in razchekanjene zveri), je ne bi bilo tako zelo strah in malchki ne bi tako mnozhichno trohneli v prah. Tako pa nevedni Fujci pohlevno trpijo, in she slutijo ne, s chim jim oblastniki solijo oči in jih tako zelo kruto slepijo.

Nad polprozornim zastorom, ki zastira fujsko nebo pred brezmejnim prostorom, bleshcheche gnezdo odseva zhareche zlató. Zastor se pochasi razmika, kar je spod zenita videti prav lepo: med meglicami se zjasni chudovita oblika, kot da bi zláto gnezdo na dlani drzhal Vsezmozni Bo.

Lebdim nad peshchino, na kateri po novem prebivam, zrem v razmegljeno jasnino in uzhivam. Nebo je morda res oblachno, a vendarle drugachno od zemeljskega neba. Tam, kjer se sinjina potopi na svoje dno, stoji Bo; z mehko dlanjo sezhe prav do mene, se me dejansko dotakne z njo in me - preden jo spet umakne - nezžno pobozha, da moje neorgansko telo zadrhti, kot da bi ga obdajala obchutljiva kozha. Ne, to ni samó nebo! To je chista dobrotá, v katero od vsepovsod vodijo

pota neshtetih usod. Na njih se dogaja ples nevidnih teles, ki so zhe bila ali pa jih she ni: vse to breztelesje drsi in se vrtili, dokler vsako netelo zase ne zdrsi v Bojevo oko in se v njem za vedno zaiskri. V prostranstvu njegovega ochesa se lesketa jasnina nechesa, kar je vech od neba.

Moj mir vznemiri tiho shumenje: izza obzorij drsijo delovni Fujci, vsak na poti v kak laboratorij, v kakrshnem sem - preden sem se prerodil in naselil v fujski dezveli - deloval in marsikaj spoznal tudi jaz. Fujci pridrsijo mimo mene in se izgubijo v daljavi, mene pa pustijo v goshchavi spominov na beli krog, v katerem ljubi Bog she zdalech ni bil samo eden, ampak jih je ubogo chloveshtvo uporabljalo premnogo. Toda tukaj me z dobrotljivo dlanjo bozha en sam Vsezmozni Bo, kar sploh ni primerljivo! Vse bozhje obchestvo, ki ga slika nad sabo zemeljska teokracija, zame itak ni vech za nobeno rabo, pa cheprav je bila sveta Marija morda res sprejeta v nebeshko kraljestvo. Zanima pa me, chesa nima niti Vsezmozni Bo, in to ravno zato, ker ga obchudujem kot popolno pojavo. Skozi zlato lino opazujem njegovo velichino in preuchujem njegovo bozhansko naravo.

2 – NEBESHKO KRALJESTVO

In Vsezmozni Bo mi reche: »Tochno po sredi vesolja teche nevidna Rida. Le kdor jo vidi, je sposoben resnichnega uvida. Toda vedi: v svoji postduhovni bedi bi lahko vsak uvidel samo en resnichni uvid, tudi che bi bilo neshteto Rid. Morda jih ni, morda jih je, toda ravno v tem je kech, da lahko uvidish samo eno in potem nobene vech.«

Ne zavedam se, zakaj skozi zlato lino gledam ravno vanj, zdi pa se mi fino, da taka kozmichna avtoriteta sploh opleta okrog mene, v primerjavi z njo gotovo neukega, zabitega teleta. In sklenem: hlinil se bom, da dojemam, in nichesar zinil.

Vsezmozni Bo pa se prelije iz rumene v zeleno kozmichno tanchico in mi navrzhe she eno resnico: »To vesolje sem ustvaril nekoch, ko sem bil zelo dobre volje. Priznam, da niti ni bilo tezhko: ovil sem se okoli sebe in to je bilo to. Zato naj se ti zdaj razodene, da je vse izshlo iz mene!«

»A tako?!« se jaz nehote zachudim naglas.

»Vse, kar je in vse, kar bo! Vse to sem jaz, Vsezmozni Bo.«

To je zame zhe skoraj prevech. Ima me, da ne bi poslushal nichesar vech.

»Tudi ti, ki prihajash z Modrega planeta, me lahko mirno obhajash kot svojega vechnega ocheta, saj si moj sad in te imam zelo zelo rad.«

Ne morem vech molchati, odkar mi je povedal, da je moj ati: »Hvala, da si se mi dovolil spoznati! In oprosti, ker bom zdaj izustil to, kar mi je zhe kdovekdaj povedala mama ... da me je skoraj vedno tako zhalostno gledala samo zato, ker je morala vse narediti sama, ti pa da si bil sicer radozhiv, ampak kar naprej jezen in nikoli trezen. In jaz sem, ko sem bil she zhiv, zelo pogreshal ochetovsko ljubezen ... Povej mi, kje si bil!«

»Kjerkoli sem pohajal, sem hkrati ostajal tudi doma. Kajti jaz sem vedno vsepovsod, tukaj in drugod hkrati.«

»Oh, dragi ati, ko bi to vedela moja mati! Gotovo bi te bolj sposhtovala in mi znala o tebi povedati tudi kaj lepshega!«

»Kaj pa ti je lahko tako slabega govorila? Najbrz je pozabila, kako ji je bilo z mano lepo, she posebej kadar ji je prishlo.«

S tem, ko je rekel o njej to, se je odrekel vsemu, kar sem prej pri njem sposhtoval.

»Ne, nich ne vem o tem,« bi najraje dejal. Ne bom ga vech dolgo opazoval, pa che se bo v zlati lini prelival in razkazoval v najlepshih barvah!

»No, zdaj vesh, chesa si ne smesh utvarjati o meni in o moji bivshi zheni, ki bi jo moral bolje poznati, saj je bila vendar tvoja mati!« mi zabicha.

Jaz pa ne vem, ali gledam boga ali hudicha; zavedam se le tega, da ima najbrz ogromnega ticha, ki lahko oplodi vse, kar leze in gre, mene pa to hudo jezil! Ker je iz moje nebogljene mame izbezljal celo mene, potem pa celo vechnost ni niti pomislil name! Zdaj se bo pa pred mano shirokoustil in napihoval, cheprav jo je zapustil!

»Tako, zdaj vesh. Che zhelish, me smesh chastiti kot ocheta in s te kozmichne vishine obvestiti vsakega zmeneta v vesolju, da si moj, torej bozhji sine!«

To reche in izgine iz fokusa moje zlate line, mene pa vse mine. Che se ne bi on raztopil iz modro-rumene zelenine v prozorno, bi se pogovor konchal she bolj nazorno, namrech na moj ukaz: zlato lino bi izklopil jaz.

Medtem Ero ovija mamljive sile okoli Mile Le Ti Kije Ni. Ker je neviden in pri tem pochetju nadvse previden, ona ne ve, kaj se godi. Opazila je, da ji stopalo zhari dosti bolj kot ponavadi, cheprav ga je zhe po njegovi prvi eskapadi dvignila, zavila v negorljiv shal in skrila v sredino svojega lepega polprozornega telesa. Zdaj pa, chetudi tega noche, ji postaja prevroche, tako da bo najbrz dvignjeno stopalo spet iztegnila in torej stopila nanj. Pozor, draga Mila, tla se bodo raztalila! Vanje bosh vzhgala novo sled in spet ti bo sledila moshka fujska mnozhica, ker bo menila, da je tvoje zhareche stopalo rdecha rozhica!

Ne! Mila se joche, ker tega noche! Zhe kdaj se je bila dokonchno odlochila, da tega ne bo naredila nikdar vech! Zato trpi, ko jo v sredici vedno bolj peklí nenavadna vrochina, pravzaprav chudna, neostudna bolechina, kakrshne ne more izbrskati iz spomina, kakor da se ji kaj takega tako zelo godi prvich. V resnici pa je nekaj podobnega zhe dozhivela. Enkrat, ko je bila she bolj prozorna in vesela kakor zdaj, se je njena stopinja tako razzharela (she zdaj ne ve, zakaj), da je stalila vse, na kar je stopila, vsi Fujci pa za njo, kot da jih vodi v Bojevo oko! Vsenaokoli so mahedrali s koli, ki so se jim strjevali posredi belosenchnih teles in se dvigovali pod nebo. Pognali so se za njo in niso mogli dojeti, ali zhelijo hoteti ali hochejo zheleti. V bistvu pa so si z vso silo pohoteli prestrasheno Milo ujeti in se ji razodeti, tako da bi popustili neobvladljivi sili, ki jih je vodila in jih itak vodi po kozmichni prirodni proti neznani usodi. In kako chudno: niti slutili niso, da bi jo radi razpolovili! Med poletom so se mnogi med sabo pobili ali pa se vsaj sprli in zasovrazhili, ker ni bilo nikakrshne mozhnosti, da bi si Milo med sabo pravichno porazdelili. Vsak je zahteval od svojega soseda vech reda kot od sebe in se mu je zdelo prav, da ga je chim bolj neusmiljeno kaznoval.

(Zanimivo se mi zdi, kaj se zgodi z ubito belo-sivo fujsko senco: najprej se polezhe na zvezdo, potem pa se zaprashi na srebrno gnezdo, ki zhari na fujskem nebu. V glavnem – ubiti Fujec ni vech delovna sila, ki bi pridno vrshila nalozhene naloge, ampak se spremeni v gorivo za kozmichno pech, kar Kijevi rodbini ni vshech, saj je shkodljivo za fujski red. Po drugi strani pa si Ki vendarle zheli, da Milo nekdo zhe enkrat razpolovi in se mu iz njenih muk konchno rodi tezhko prichakovani vnuk.) Ero se seveda vsega tega dobro zaveda. Z njegovo pomocjo je bilo razpolovljenih zhe nichkoliko Fujk in she mnogo vech jih bo. Zhal pa mora to pocheti s Tanatom za vratom in vsakich znova poskrbeti, da je zhrtev chim manj. Tudi zanj je namrech mrtev Fujec precej nezanimiv, saj mora biti za uspesno prepолоvitev chim bolj zhiv. Zato Ero, ko z mamljivo silo ovija vnetljivo Milo, moli tole molitev:

*O, Vsezmoghni Bo!
Razdeli lepotico Milo vsaj na polovico
in zapri Tanata za nebeshka vrata!
V imenu planeta in plina in shirnega neba.
Omen!*

Kaj vse bo temu Erovedu pochetju sledilo, pa brez dvoma najbolj skrbi nasho Milo Le Ti Kije Ni.

Nad neporashcheno, opeshchenelo zvezdno trato se motovili nevidni Tanato, sledi nashi Mili in skusha potlachiti svoj morbidni ud, okoshchenelo zverino, ki mu prav na debelo sili v vishino. Cheprav je prozorna in jo vidi samo on, je zelo okorna in odporna: bolj ko jo zatira, bolj se mu upira. Tanato ni bedak; zhe ko je bil v prejsnjem bivanju okostnjak, je bil prisiljen dojeti, da se ljubezni she smrt ne more upreti in da je pach treba s tem prezhiveti tudi posmrtno probleme. In res: njegova zverina umira od vneme, da bi zasejala mrtvashko seme v mater bodochega fujskega prisklednika, Tanato pa jo tepta, kakor ve in zna, v zvezdna tla. Ob tem zapovrh she nehote nachrtuje in si predstavlja, kako v prihodnosti novega prisklednika obvladuje, ga ne spusti iz obrocha svoje oblasti ter o vsem odlocha namesto njega.

»Chesa vsega si ne dopusti moj kolega!« ga tedaj prijazno napade Ero, ki se mu medtem neopazno prikrade za hrbet. Edino on in Vsezmoghni Bo lahko vidita, kako oglato in okostnjashko telo ima Tanato. »Kakshna ostuda! Nisem she videl tako junashko shtrlechega uda!«

Tanato od sramu zardi, kot da bi mu prishla kri v kosti, cheprav je v njem ni niti kapljice vech. »To je moj mech,« se glazhe in pokazhe na sosednjo galaksijo, »odpravljam se na boj proti nekim bitjem, ki predolgo zhivijo, se prepushchajo kronichni lenobi in se sploh ne morijo med sabo, ampak samo sprozhajo recesijo za recesijo, s chimer ogrozhajo lastno ekonomijo pa she kozmichni mir in vesoljno harmonijo.«

»Ha, to je pa resna tezhava!« se zafrkava Ero. »Jaz sem namrech mislil, da te v boj

poganja moj ljubezenski napoj, ti pa se mu ne moresh upreti. Vsekakor te razganja, tega ne smeva prezreti.«

»Ne morem vech trpeti teh tvojih erotichnih idej, ki me kar naprej silijo zhiveti v nasprotju s samim sabo!« izbruhne Tanato.

»A jaz pa ne smem biti jezen, ker neprestano meshash trpljenje in smrtne muke v ljubezen?! Pa cheprav vidish, kako nas to vse skupaj sili, da se, namesto da bi se ljubili, drug na drugega jezimo in se bojimo tistega, po chemer najbolj hrepenimo?!«

»Oba veva, kako je s tem, in tega ne bova reshila,« reche Tanato, »ampak jaz imam resen problem, ker del mene obvladuje tvoja najbolj zoprna sila! Pomagaj mi jo umiriti!«

»Prav, se bova zmenila,« se nasmehne Ero, »povem ti, kaj morash storiti, da bo tvoja tezhava minila. Ampak najprej me objemi in poljubi, potem pa mi she obljubi, da bosh vечно ljubil vsa bitja, ki se ljubijo in se bodo ljubila!«

»Obljubim!« vzklikne Tanato z visokim basom, kajti pod pasom se mu je telo medtem tako napelo, da je zhe celo razbolelo in se pochuti, kot da se bo razletelo.

»No, zdaj pa odlèti v vishine in se reshi zverine! Kajti kdor jo zarine v srebrno gnezdo, ki sije nad nasho zvezdo, tega strast za vedno mine.«

Tanato brez odlashanja poletí proti srebrnemu gnezdú in pri prichi, ko ga dosezhe, z vso silo zapichi vanj svojo kosmato tempirano granato, da se znebi odvechne tezhe. A kaj, ko je granati v gnezdú tako prijetno vroche, da kar tichi v njem in miglja sem ter tja, ven pa vech noche! Tanata od vrochine zhe vse boli, zhareche gnezdo je zanj bistveno prevroche, zato si zheli chim prej nazaj. Toda prav tedaj se v svoje gnezdo iz shirnega vesolja priklati zlatokrilati zmaj. Zanima ga, ali je v gnezdo zarinjena zhverca jedacha ali igracha, potem pa se z njo tako lepo poigra, da razruka nebo strashna eksplozija, Tanato pa, konchno odreshen, pade na zvezdna tla.

Z nekaj sreche smo po naravi stvari vsi Fujci ostali zhivi in zdravi, edino nasha Mila bi se medtem od strasti zhe raztopila, che ne bi stopila na svoje zhareche stopalo. In ker je tak naravni red, se je v zvezdna tla vtalila nova sled, Mila pa se je spet vsaj malo ohladila.

Sedem polsnovnih senc se bleshchi, sredi njih zhdi Ki in se smeji. Ena od senc sem jaz, manjka mi sicer obraz, vendar me drugi Fujci prepoznajo po odtenku bleshchave okoli moje neobstojeche glave, po vishini moje sence in globini njene duhovne esence. Cheprav sem po obliki dosledno spremenjen v Fujca, me imajo she vedno za tujca po vsebini, saj sem obremenjen zhe s tem, da me je mati rodila, ne da bi se razdelila, in je porod prezhivela cela. Na srecho v svoji novi domovini nisem edini, ki se je rodil drugache, ker sem pach imel oplojeno in nosecho mamo; zraven mene stoji fujsko bitje, ki se je rodilo sámó. In she eno, ki sploh ni bilo rojeno, ampak samo povzrochno. Edino mi trije od sedmerice nimamo imena in samo jaz sem najbrzh ostal brez semena, s katerim bi se lahko razmnozheval. Mogoche bom vseeno kdaj razdeljeval Fujke na pol ali na tretjine, vendar bom s

tem nadaljeval samo njihov avtohtoni rod; moje lastne rodovne korenine so namrech zhe zdaj le she izumrli relikv pozabljenega predzgodovine (sem si dejal).

Nas sedem naj bi na fujskem vrshilo oblast, kar tudi tu velja za najvechjo chast in najboljsho sluzhbo. Po Kijevi volji obvladujemo fujsko družhbo, premishljujemo namesto nje, ji omogochamo lagodno bivanje, ker v njenem imenu reshujemo skoraj vse resnejshe probleme, nemalo jih tudi povzročhmo, predvsem pa odlochamo o tem, kaj naj bi se in kaj naj se ne bi zgodilo. Sedem senc naj bi tudi branilo obstojechi sistem ter ga tu in tam nekoliko nadgradilo ali spremenilo, kar se sicer redko zgodi, vendar vedno, kadar tako hoche Ki, ki pravkar govori: »Shirijo se govorce, kaj govorce – histerija, da je mit o srebrnem medvedu navadna traparija. Srebrnomedveshka ideologija je zachela povzročhati preveh strahu in posledichno fujskega prahu. Zaloge protinesrechnostne soli, s katero fujskemu ljudstvu slepimo ochi, se kopichijo in lahko kaj hitro iznichijo nasha prizadevanja za hitrejshe rast oziroma mastnejsho mast, na drugi strani pa se vecha primanjkljaj fujskega narashchaja, kar zhe predolgo traja. Ugotoviti je treba, zakaj in kako je do tega prishlo! Narashchajochi nemir je treba takoj umiriti, skratka – treba je to urediti, nekaj odrediti, dovoliti ali pa kaj prepovedati, zagroziti, koga obsoditi, zatreti ali pa kaj razdreti, podreti ... karkoli zhe! Naj mi kdo od vas, ki o tem kaj ve, chim prej pove, kaj je treba!«

Jaz vem, ampak raje ne povem. Zame so mame pogubljenih Fujchkov nashe zhrtve, saj je njihove otrochke v prah sesul strah pred nasho ideologijo in so zaradi njihove pogube tudi same napol mrtve. Zdaj reve strashno trpijo, a molchijo, ker se bojijo nashe oblasti. Krivi pa smo mi, v prvi vrsti Ki, v drugi pa vsa sedmerica, ki ob njem stoji in v zvezi s tem nich ne naredi.

»Treba je ujeti srebrnega medveda in ga zapreti!« predlaga Fujec Ro, ki je she posebej chastit zato, ker ima oko tam, kjer ima chloveshko telo rit.

Med nami zavlada zgovorna tishina, kajti vsi vemo, da je mit o srebrnem medvedu prozorna izmishljotina.

»Koliko tezhav lahko povzrochi brezzoba zverina,« ugotavlja Ki, »po drugi strani pa zagotovi toliko koristne, zdravilne soli!«

»Prav res,« se zaslisi iz sedmih polsnovnih teles.

»Takole bomo naredili,« se odlochi Ki: »Srebrnega medveda seveda ne bomo ubili, histerichne mame bomo pa she malo bolj nasolili. Pravzaprav bodo lahko po novem sol od nas samo she kupile in se same solile, mi bomo pa s tem krepko zasluzhili in si utrdili oblast.« In zakljuchi razpravo.

Jaz pa – che bi jo imel – bi se prijel za glavo.

Preden sem se pofujchil, se mi she sanjalo ni, kakshen Fujec je Ki. Imel sem ga skoraj za boga, ki vse ve in vse zna. Njegovo govorigo – kadar je obsijan s kozmichno sinjino spregovoril z mano skozi zlato lino – sem vsakich dojel kot nekaj, kar se navezuje na chisto resnico, najbrzh zato, ker je she nisem dobro razumel. Tedaj she nikakor nisem prichakoval, da bom kdaj pri njem prepoznal slabosti, ki povsem nedvoumno izvirajo iz norosti, sicer znachilne za Zemljane.

Vchasih se je obnashal celo tako neumno, kot da bi imel chloveshke mozhgane. Predvsem pa se je njegova modrost ujela v isto past kot pamet chloveka: prevzela ga je neobvladljiva strast – imeti oblast, biti vladar, obvladovati denar. Če bi ga lahko pred tem posvaril, bi mu zavpil: »Nikar!«

Vsekakor pa je fujski denar ena zelo chudna stvar. Prva ga je uporabila Kijeva mati, ki ji je bilo v najvecnje veselje klepetati in blebetati v prazno. Komur je zachela nekaj govoriti, ji ni mogel vech uiti, dokler se ni tako utrudil, da se je ves bled zgrudil pod tezhjo njenih besed. Zato so se ji Fujci, ki so jo prepoznali zhe od dalech, hitro skrili in po mozhnosti zbezhali, samo da je ne bi poslushali. In ker iz tega razloga uboga klepetulja ni vech skoraj nikogar srechala, se je njena nuja po klepetanju samo she povechala.

Prvi, ki je opazil, kako njegova mati trpi, kadar molchi, je bil Ki. A tudi on njenega klepetanja ni mogel dolgo trpeti, ker ga je kaj hitro zachelo vse srbeti in je tudi on zachel mochno bledeti, kar je za fujchevo zdravje najslabshi znak. Sprevidel je, da mora narediti odlochilen korak in problem nemudoma reshiti, sicer bi ga znala materina klepetavost she pogubiti. In kaj je storil fujski vladar? – Izumil je denar.

»Mama, ti si iz polsnovi, iz tega, kar se v tebi bleshchi. To je tvoj denar. Kolikor ga imash,« ji je razlozhil, »toliko veljash in kolikor veljash, toliko lahko klepetash. Kajti kdor bo dobil koshchek tebe, bo z njim razsvetilil sebe, in ker bo imel vech polsnovi kot prej, se bo s tem obogatil. Fujci moramo samo she dojeti, da je tisti, ki se bolj sveti, boljshi od drugih in jim ni vech enak. Potem bo hotel vsak bedak dodati svojemu telesu chim vech tuje polsnovi in bo, ljuba mati, zhe za nekaj koshchkov, recimo za tri, pripravljen celo klepetati s tabo.«

Chim je to doжела, si je odvzela koshchek telesa, ga dala Kiju in tako dolgo klepetala z njim, da bi ga zhe bolela ushesa, che bi jih imel. On je odshchipnjeni koshchek sprejel, si ga vtisnil v telo, nato pa na ves glas zavriskal in veselo zapel, tako zelo lepo je zablestell!

Na ta nachin je fujski vladar zasluzhil svoj prvi denar, njegova mati pa je potem klepetala in blebetala she z mnogimi drugimi Fujci, dokler si je lahko kupovala njihovo pozornost. Toda ko je porabila zadnji koshchek lastne polsnovi in se zato ni vech svetila, je nihche vech niti opazil ni: odtlej se na zvezdi govori, da se je Kijeva mati pogubila.

Najvech njene polsnovi si je prisluzhil Ki. Zato imajo Fujci vladarja, ki ima od vseh najvech denarja.

Grem na zvezdno peshchino, kjer je zdaj moj dom, odprl bom zlato lino. Na shiroko bom razprl svoje edino oko in se zazrl skozi praznino, ki jo sicer zakriva tukajshnje spokojno nebo. Nebes je vsaj toliko, kolikor je kozmichih teles. A cheprav je vesolje samo eno, je v neshtetih videnjih razprsheno v vse smeri in prepletano z vidnimi potmi, ki jih je toliko, kolikor je ochi. Toda moja zlata lina je edina, samo v njej se vrtil vse, kar biva in zhivi.

Odkar jaz nisem vech jaz, sem pozabil na chas in ga ne umevam vech. Vem samo she to, kaj je bilo prej, kaj je zdaj in kaj mogoche bo, a ne vem kdaj. Ko je skrb

zame prevzel Vsezmozorni Bo, sem dojel, da čas ni bog, ampak da se res obraca v večni krog kot kozmična kacha, neke vrste bozhanska vzmet, ki odvija v vrtenje skoraj vsako zvezdo in planet, nekatere hitreje, druge počasneje, in ima – tako kot vesolje – za vsako oko drugo vidno polje. Torej tudi čas ni samo en, ampak je tolikokrat razmnožen, kolikor je nas. In kdo smo mi? Mi smo nikoli preshteta množica oči, večinoma prijaznih, a tako majhnih in neopaznih, da nas skoraj ni. Toda če je nad nami eno samo nebo, je čas eno samo telo in so naše oči – eno samo oko.

In ko tako gledam v globino skozi zlato lino, se spet spomnim na svojo prvo domovino, ko sem v zavetju Modrega planeta shtel sekunde, minute, ure in leta in verjel v shalo, da se bo vse končalo, preden se bo zares začelo. Nekaj me je gnalo, da bi dojel vse, kar je, hkrati pa se je norchevalo iz mene, bednega bitja, ki ni spoznalo niti samega sebe. Bolj ko se je to bitje posvečalo sebi, bolj se je iz trenutka v trenutek presenečalo. Vech ko je razumelo, manj je dojelo in obratno. Kajti z umovanjem brez prestanka je doumelo samo to, da je bistvo bivanja zanj she vedno uganka.

Chisto pochasi okrog orbitalnega vogla pridrsi v moj pogled temachna planetarna kroglja. Skozi zlato lino prismrdi na mojo peshchino vonj po Grdobi! Zemlja, v kateri tli ta njen pogubljeni gospodar, se she zmeraj ne vrti, samo drsi po krozhnici, okrog nje pa se namesto oblachnega neba vali temnikast dim. Vidim, kako iz njega – namesto dezhja – na zoglenela tla curlja chrnkast katran. Tak je na Zemlji njen ozhgani dan – lepljiv, smrdljiv, hudo bolan.

»Nekaj moram storiti!« si dopovedujem in si hkrati kljubujem, da ne bi posegel v naravni red. Tako sem prisegel sebi in Kiju: v zlato lino ne smem izgovoriti magichnih besed, ki jih lahko spregovori samo Ki, in ne smem je uporabiti proti zakonom narave (zato nimam glave).

Zaslishim Grdoboovo truplo; she razleteno in razkrojeno se rezhi tako glasno, da zadimljeno nebo doneche odmeva, kot bi grmelo, in Zemljino telo podrhteva, kakor da bi prehudo trpelo ... Tedaj pa iz mene uide prva prepovedana beseda! Usodno se skozi zlato lino seseda na mojo prvo domovino in hkrati razpreda okoli nje zlatosijocho pajchevino. Neshtetonege zhivalice se spushchajo z nje na povrshino planeta, ki se mu obeta nov val zhivljenja! Rumene, zelene in rjave se hranijo s snovmi zoglenele pushchave, zelene, chrne in srebrne pa z ochmi sredi Grdoboove chrno-rdeche glave.

»Poglej, kaj se zgodi,« se huduje Ki, »che se kdo ne zaveda, kakshno moch ima beseda!«

Zelo grdo me gleda, kot da bi zrl v srebrnega medveda, ko je imel she kaj mochi. Res sem ubogi medvedji razvalini bolj podoben, kot se morda komu zdi: tudi moje bitje lahko nevede in nehote povzrochi resne posledice, na primer nenamerno spremeni usodo celega planeta. Ne vem, kaj se zdaj obeta Zemlji, vem samo to, da tam spet nekdo ali nekaj zhivi, kar se zdi Kiju neprimerno in tega noche. Najbrzh zato, ker bi bilo po njegovem mnenju novemu zhivljenju na njej prevroche ali kaj?

»Kaj se bo zdaj razvilo iz tiste tleche gomile nevrteche snovi!« Ki zhe skoraj krichi.

»Ne vem,« priznam. In dodam: »To ni najin problem.«

»Kako da ni! Kdo pa skrbi za to, da se vse vrti!«

»Jaz sem mislil, da Vsezmozhni Bo, ne pa jaz in ti.«

»Nimash prav!« she kar krichi Ki. »Zato pa imamo zlato lino, da lahko kdo poskrbi tudi za svojo prvo domovino, che zheli. Ampak ne tako kot ti, ki si krshil kozmichne zakone! Che bo shlo tako naprej, lahko célo vesolje utone v chрно praznino! Sem ti rekel, da ne smesh izgovoriti nobene magichne besede, che nochesh vsenaokrog povzrochiti she dodatne bede!«

She bolj grdo me pogleda, jaz pa mu mirno povem: »Tako je s tem: to, kar se zdaj godi na Zemlji, ni beda, ampak zachetek nove razvojne poti, nova prilozhnost, da se planet prerodi in spet zavrti. Za vse vesolje bi bilo bolje to, kot pa da reva zaradi razpadlega gospodarja tako zaudarja, da zhe pol kozmosa smrdi.«

Ki se malo umiri. Nekje vmes se mu je morda posvetilo, da je to, kar mu govorim, res. Skratka, najhujshe je minilo. Mogoche mu zdaj lahko celo razlozhim svoj namen, da skozi zlato lino spregovorim she eno magichno besedo ... Ch A S ... Ne, ne, ne, prezgodaj je she, me posvari jaz, zato molchim.

»Ne vem, kaj bo, vem pa, chesa ne bo vech,« reche Ki. »Zlate line. Jemljem jo nazaj. To je bilo zate slovo od tvoje prve domovine. Ti pa ne sprashuj, zakaj, che hochesh she bivati v fujski dezveli, ali pa se odseli.«

To je bil ukaz. Prvich mi je dal jasno vedeti, kdo je on in kdo sem jaz. On je moj gospodar in vladar, jaz pa sem polprozorni Fujec, nerazdeljen od fujske matere, oplojen s semenom nefujskega ocheta, tako rekoch pritepen z nekega drugega planeta, z eno besedo - tujec. On me lahko odlikuje ali kaznuje, mi dovoljuje ali prepoveduje, kar zheli, jaz pa sem tu samo zato, da ga poslusham, uposhtevam, ubogam, prispevam vse, kar imam in znam, a nichesar ne zahtevam. Toda v prsih me bode mech spoznanja, da tukaj zame ni vech svobode.

Ero in Tanato potujeta skozi prostranstvo in vrshita vsak svoje poslanstvo, tako da se bojujeta med sabo. Ta boj se bije she posebej zares, kadar nimata teles; tedaj oddajata toliko energije in razsajata v toliko barvah, da se okrog njiju vse bleshchi in preлива. Oba sta nadvse ljubezniva: po kozmichnih shirjavah se podita za umirajochimi dushami in kadar katero ulovita, jo Ero ljubi zato, da bi jo ozhivil, Tanato pa zato, da bi jo ubil. Bojujeta se tako, da jo vsak po svoje ljubkujeta, dokler ne ozhivi in se razpre v vechnost, ali pa skoprni in umre. Na koncu jo eden ali drugi zazhge. Dusha ne ve, kaj se z njo godi; samo che prezhivi smrt, se lahko tega zave. Se pravi, da mora najprej umreti in potem znova zazhiveti.

Ne spomnim se, da bi mene Ero in Tanato ljubkovala, ko je moja umirajoča dusha potovala med svetovi. Moj jaz je namrech tedaj prevech zanimalo, kje je ostal Chas, dusha pa je plahutala v vishavah sama in se ravnala po kozmichnih postavah, ki jih moj jaz she sploh ni poznal. Shele pozneje sem Era in Tanata lahko brez tezhav opazoval in na lastno oko sprevidel, kar mi je dusha vseskozi

neslišno govorila: ni je bilo, s katero se ta dva ne bi ljubila. Kako lepo! Zdaj vidim: Ero v past večne ljubezni ujame prenekatero zhrtev in zato ne bo nikoli mrtev. Pojile ga bodo ljubezenske sile dush, ki so se prelile v svetlobo zvezd in she bolj razsvetlile vesolje. Prav to zvezdno zharenje daje Eru večno zhivljenje. Tanato zbira trofeje na območju tromeje med neskončno prostornino, vrelci kozmichne energije in chrno praznino. Tam pobije svoje zhrtve, na veke vekov mrtve se zdrobijo v zvezdni prah in nato z vrtinci svetlobe prshijo v vesolje grozo in strah.

Takshna je njuna ljubezen: ustvarja in unichuje, daje in jemlje, odpira in zapira ... Zato med Erom in Tanatom ni prepira in zato se tako zadovoljno smejita, kadar skupaj malo posedita za večno gorecho pechjo: vsaka ljubezen v njej zagori s she vechjo mochjo; ena se razzhari preko vseh meja, druga pa se strdi v pepel in se polezhe na ta ali ona zvezdna tla.

»Kakor na Zemlji, tako v nebesih,« mrmramo v polsnovnih telesih bivajoči pokojni Zemljani. Zdaj se mnogi zhe poznamo med sabo, imamo namrech skupno lastnost, ki nas zhe na prvi uvid lochuje od drugih Fujcev: norost, iz katere nas reshuje modrost.

»Nich zato,« reche Vsezmozhni Bo. »Vashe vodilo naj bo, da se vam je zgodilo moje kraljestvo. In da veste, kdo je edini zaslužhen za to.«

»Ti,« v en glas zinemo vsi in Bo se zadovoljen razkadi.

Smo samo brezglava, polprozorna chreda sredi magichnega obreda. Vanjo je tudi mene nevede zvalila Mila Le Ti Kije Ni, ker je za sabo pustila nekaj novih sledi. Sledila ji je mnozhica avtohtonih Fujcev, ki so se med sabo spotoma pobili, in nekaj nas, neavtohtonih tujcev; mi smo modro ugotovili, da bi se bilo noro pobiti zaradi fujske zhenske riti, in se odlochili, da bomo raje skupaj malo pomolili, potem pa ji sledili naprej. Cheprav se je pred nasho molitev izpostavil Vsezmozhni Bo, smo skrivaj molili za njo, ne da bi on za to vedel.

Ni bilo slabo: pochutili smo se enaki med bedaki in kot na dlani je bilo, da smo vsi mrtvi Zemljani. In ko smo se tako prepoznali, smo sklenili, da bomo ostali skupaj. Vselili smo se v ogromen krater in se zmenili, da bomo chastili Milo Kije Ni kot Bojevo mater.

Zdaj tukaj bivamo v predanem prichakovanju, da nas bo Mila zmotila v spanju in se ljubila z vsakim od nas, ko se bo na bozhji prestol vrnil Chas. Dokler pa Chasa ne bo, bo nash bog Vsezmozhni Bo. Toda celo za njegovo bozhansko visokost mora to ostati skrivnost.

Moj jaz je seveda del te neavtohtone fujske chrede, vendar pa se zaveda tudi mochi izgovorjene besede. Zato bedim nad njim in ga krotim, da – che le more – chim manj govori. Kadar pa se mrtvih Zemljanov poloti norost, mu dopustim izrechi kakshno totalno nevtralno modrost, recimo to, da naj raje zhivijo v miru kot v prepiru, cheprav bi uboge parafujske pojave za kaj takega rabile glave.

Bolj ko se gledam, bolj me tezhji, da glave tudi na mojem poltelesu – ni. Tedaj zachnem spet trpeti, ker moram she mrtev zhiveti. In kadar mi je tako tezhko,

grem spet za njo, za mojo Milo, kajti verjamem, da je ona tisto bitje, ki me bo razbremenilo neznosne teže in me osvobodilo. Zato zapustim zemljanski krater in ji sledim chez shirno zvezdno peshchino. O, če bi she imel zlato lino, ki mi jo je Ki odvzel, bi morda lahko Milo kaj lazhe odkril in dohitel! Utvarjam si, kako bi jo objel in poljubil, če ne bi spet izgubil sledi. Vem, da leti nekje v blizhini, s prozornimi krili plahuta po moji bolechini in se mi ne da ujeti. V prejšnjem zhivljenju se mi seveda ni moglo razodeti, da bom moral she vedno trpeti tudi po smrti in prerojenju.

Odkar mi je Ki predstavil svoje kozmichno posestvo kot neke vrste nebeshko kraljestvo in me je takole omrezhila njegova hchi, me v neobstoječem srcu vedno bolj boli, ker tudi v nebesih ni ne miru ne svobode. Fujec brez svobode pa je kot chlovek brez vode. Tako kot sem jaz, ker nimam vech pravice gledati skozi zlato lino, tujec, ki so mu onemogochili stik z njegovo edino pravo, prvo domovino.

3 – MILA IN FU

Vedno znova se z neuspeshnega lova na Milo Le Ti Kije Ni vracham v krater, v katerem domuje chreda mrtvih Zemljanov in brezciljno podalshuje svoj posmrtni pochitek. Ne vem, kam naj grem drugam. Pach odhajam in prihajam in si pred vsako vrnitvijo izmislim kakshno lepo besedo za nasho nesrečno chredo, cheprav me vedno bolj skrbi, da jaz nisem vech Jaz, ampak da smo samo she Mi. No, in ker kar naprej sami negibno tichimo v zasenчени jami, postopoma bledimo. V poseben uzhitek nam je vchasih vendarle oditi na zvezdne peshchine, se raztegniti na tla pod zhareche gnezdo, ki sije z neba nad zvezdo, in se napiti njegove energije; le-ta iz nas vsakich izmije nekaj beline in sivine, tako da postopoma postajamo povsem prozorni. In ker smo neodporni na silo zvezdnh vetrov, ki vrshijo okrog nas in nam grozijo z erozijo, bodo iz nashih teles očitno odstranili she zadnjo polsnov, v katero smo se po prerojenju spremenili iz nesnovnih mrtvih duhov. Vse to traja in očitno vsaj za nas mineva chas, ki pa ga nihche ne odshteva niti ne seshteva. Vsak novi trenutek se nam namrech razodeva samo kot zasnutek nechesa novega, chesar prej ni bilo, pa cheprav vsak od nas – ko gleda, kako njegovo poltelo izginja – to dojema kot slovo od vsega prejšnjega, starega, torej od tistega, kar je bilo.

Vendar pa se nobeno stanje ne ponovi: cheprav zhe pred prerojenjem nismo bili niti iz polsnovi, ampak smo bili zgolj iz nesnovi narejeni mrtvi duhovi, pa smo po tej zadnji prenovi zgrajeni iz snovi, ki je sicer ni, vendar neobstoječa obstaja, vem, ker obdaja moj jaz kot navidezno-rdech. Lahko se prepoznam, kajti zdaj imam ozharjen obraz, ki zhivi, lahko se celo smeji ... in imam glas, ki lahko shepeta ali krichi. Imam srce in imam oči, v sebi slutim nadchloveshko naravo, na ramenih pa nosim pravo, pa cheprav navidezno glavo!

»Vidim te,« mi z vishine zashepeta Mila in se spusti na tla.

Ne morem verjeti! Opazila me je z neba!

»Pridi, naj te objamem!« me osvaja, jaz pa tezhko dojamem vse, kar se dogaja; v

meni vrejo neobvladljiva chustva, kakršnih doslej she nisem občutil. Niti slutil nisem, da so lahko tako zhiva in da lahko tako zelo zhgejo pod srcem.

Objame me, tako da me oblije z vso svojo milino, nato pa zasije in se vname. In ko zhe chutim, da me bo razgnalo, razkrije svoje zhareche stopalo in stopi name! Vsa moja neobstojecha snov se razlije okrog nje in tudi ona ne ve, ali sem jaz ona ali je ona jaz. Veva samo to, da sva se vzpela v vishino kot eno telo, da sva razvnela nebo nad zvezdo, bolj kot ga kadarkoli razzhari srebrno gnezdo, ki večno leti nad njo, in da je zlatokrilati zmaj zbezhhal pred nama iz gnezda, midva pa sva se zavalila vanj, se v njem ljubila in bilo je tako lepo, da sva raztalila skoraj vse srebro, ki odtlej srečno kaplja z neba na zvezdna tla, potem pa sva prekrizhala glavi in se izgubila v daljavi.

Nekako tako so to dozhiveli mrtvi Zemljani, ki – vsi presrani od strahu – niso verjeli, da je kaj takega sploh možno. Poskrili so se v krater, prepričani, da sem v srebrnem gnezdu posilil pobožno Bojevo mater, ki so jo dotlej slavili kot boginjo, odtlej pa bi jo najraje na veke vekov sramotili in – che bi se le dalo – obsodili na kako kruto kazen.

Toda ko sem se vrnil iz daljave, so sklonili svoje nove navidezne glave in nejevoljno ugotovili, da bom prav prijazen in tih do vsakogar od njih, ki bo zaradi Bojeve in moje utehe pozabil na Miline grehe. In ne da bi jih za to kaj gnjavil, so mi dodelili chast in oblast, kar pomeni, da so se sami ujeli v past, ki jim je nisem nastavlil. Ne vem natančno, zakaj, ampak najbrž zato, ker se me je maloprej ustrashil celo zlatokrilati zmaj. Ali pa mogoče zato, ker so tudi mrtvi Zemljani večinoma zhe po svoji naravi pijani, in samo che je kateri za hip trezen, lahko spozna, da je zlatokrilatega zmaja splashila ljubezen, ne pa jaz. Ostali, ki se ne morejo dokopati do tega spoznanja, pa pach ostajajo suzhnji strahosposhtovanja. Revchki so umsko slepi, a se mi she vedno zdijo dovolj lepi in me ne moti, da se mi odslej vsak od njih globoko klanja, cheprav vem, da to z njihove strani niti po pomoti ni pristno. Je pa lahko zelo koristno.

Kar milo se mi je storilo, taka srecha me je obshla, ko je spet prishla Mila, she bolj zharecha kot prej! Kakshna srecha! Biti v njej, nich me ne more bolj razveseliti! Ona je moj dom, moja resnica in moj dvom! Ona je moje zhareche stopalo, ki se ga je prej vse veselje balo, dokler ni zacvrchalo na meni. Tako me je ozhgala, da sem ji pozabil rechi: »Hvala, moja mala. Dalech si me odpeljala!« Vame so se naselili njeni plameni in njen vihar, postal sem njen sluzhabnik in vladar.

Zaradi njene ljubezni se nenadoma vse gibanje ustavi in obmiruje, le v moji novi glavi se neobstojecha snov strjuje v tlecha tkiva. Vsa ljubezniva mi hladi plamteche chelo z dotiki chudotvornih dlani, in ko me ljubkuje, se skorja tleche mase oblikuje v rodovitno lobanjo. Moja Mila jo z rokama priklene nase, da jo skoraj zdrobi, nato pa posezhe vanjo in jo zavrti za vse vechne chase.

Potem odide in jaz lahko samo upam, da pride she kdaj.

Mrtvi Zemljani se me zdaj she bolj bojijo, vedno bolj rdechijo, z odprtimi ustmi bolshchijo vame, ker nisem vech chisto nevidezen: na mojem povsem prozornem

telesu se – kakor v vechnem plesu – okrog lastne osi vrtil porashchena lobanja. Ima globoke oči, visok nos in široke ustnice, s strani ji shtli par ushes ... iz nje puhti hrepenenje ... najbolj pa jih plashi njeno enakomerno vrtenje, ki ga poganja neznana sila. Samo jaz vem, da mi je to storila moja Mila.

Toda nje ni, moja glava pa se vrtil, vrtil in vrtil ...

Ko vendarle spet prileti k meni, se mi od strasti stemni pred ochmi; vse moje notranje veselje gori, jaz pa – ali izginem v plamenih ali pa zarinem glavo v njeno zhareche stopalo ... In res se to zgodi! Ozhgalo mi je vso lobanjsko skorjo, izzhgalo in izvotlilo mi je oči, nos je spremenilo v visoko zoglenelo vzpetino, usta so se pogreznila v globoko praznino, iz ushes pa sta dva vulkana izbruhnili ognjeno lavo, prelila z njo mojo neshtetokrat prevrteno glavo, in ko se je nad nama vzhgalo she nebo, so vsi moji vulkani izbruhnili lavo skozi Milino goreche stopalo v njeno telo.

To ni bilo samo posebno dozhivetje. Ne! Bilo je najino prvo spochetje.

Ko sem jo potegnil iz Milinega stopala, bi se moja glava – che bi se lahko opazovala – le tezhko prepoznala. Naslada je minila, Mila me je objela, poljubila in spet odletela, glava pa se mi je pochasi ohladila, se spet strdila, medtem ko se ni niti za hip umirila: kot da je za vse zhivljenje obsojena na vrtenje. Jaz pa – cheprav sem ostal brez oči, she vedno vidim, in cheprav sem ostal brez ushes, she vedno slishim. Od visokega nosu so ostale same razrite jame, polne pepela in prahu, kar je zame dovolj: she vedno razlochim z njim Miline vonjave, ko lebdijo chez planjave mojega obraza in dishijo ... Rad jo imam, cheprav so moja usta samo she prepada in lahko izgovorijo samo she besede, ki jih poznam.

Mile Le Ti Kije Ni pa spet ni in ni in ni ...

Ko jo ishchem in blodim naokrog, mi sledijo mrtvi Zemljani in me slavijo, da sem njihov bog. Sploh ne vem, ali so se od strahu tako pomanjšali, kot da so iz ledu in se talijo. Z vsakim obratom moje glave se she bolj oddaljijo od mene, mogoche pa so samo zaostali in me zato nikakor ne dohitijo. Ne vem, kako je s tem. Tedaj pa zlatokrilati zmaj visoko nad nasho zvezdo zapusti srebrno gnezdo, se skozi kozmichno tishino priklati she vishje, na mojo vishino, in mi sporoči, kako in kaj: »Zmenili so se, da si ti planet, na katerem se bodo chez tisoč ali dva tisoč let naselili in se na njem spet povrnili v svoje realne podobe, dotlej pa se lepo imej! Vsezmozhni Bo in Sveta Mila, pravijo, pa bosta storila, da se ti ne bosta godila nesrecha in zlo!«

Medtem sem zablodil v neko drugo galaksijo, kjer očitno vlada takshen red, da se planeti vrtijo brez besed. Kajti ko se privrtim k njim in jih ogovorim, se mi samo chudijo in molchijo.

Tishina, praznina ... Osem večnosti je minilo, odkar zaman ishchem svojo Milo. Tolikokrat je namrech v vesolju vse obstalo, ugasnilo in se zopet prizhgalo. Ta pojav sem, zhe ko sem ga dozhivel tretjih, dodobra spoznal in ga dojel kot kozmichni utrip, zaradi katerega je cela večnost trajala en sam hip, nato pa minila in se prerodila, s tem da se je nanovo razsvetlila. Vesoljna telesa so se vsakich preoblikovala

in prerazporedila, se spremenila tudi vsako zase in odpotovala na nove poti. Seveda se spreminjam tudi jaz: ne samo moj obraz in telo, obdaja me tudi vsakih drugo nebo. In kar me najbolj skrbi, ne obvladujem vech bujne rasti na svoji skorji. Edino, kar ostaja ves chas nespremenjeno, je moje ognjeno srce, ki utripa neprimerljivo hitreje od kozmichnega hipa, ritem utripanja pa se, vsakich ko me nova vechnost na novo osvetljuje, bistveno pospeshuje. Predvsem pa se orbita, po kateri drsim, vztrajno pomika skozi neshtete dimenzije v nove in nove galaksije, a vedno tako, da se ne dotika nobene druge. Medtem sem postal velikan med planeti, nisem vech ozhgan in izsushen, pach pa sem moral nehote navzeti nase premnoge letne chase. Vchasih sam sebe zabavam z mislijo, da sem tudi jaz neke vrste chas, ker pach z vechdimenzionalnim vrtenjem odmerjam obdobja rasti na svojem povrshju in se na ta nachin poigravam z zhivljenjem, a vem, da s to mislijo pretiravam. Jaz namrech samo tavam po krozhnici ves chas naprej, a samo po njej in se ne premaknem z nje niti za ped. Tak je pach kozmichni red, ta zakonitost se ne spremeni, pa che si nebogljeni planet she tako zheli. In jaz si to nadvse zhelim, ker na tej orbiti nikdar ne naletim na svojo Milo, pa se po njej vrtim zhe tako rekoch brez konca. Zato samo she chakam, kdaj bo vesolje spet ugasnilo, se she devetich prerodilo, me chim manj spremenilo in me napotilo na novo pot. O, naj ta pot ne bo brezdanja, kot so bile vse dosedanje, naj me privede do konca mojega iskanja! Zdaj imam samo she prevrteno glavo, v njej je vse staljeno in klokota od vrochine, na njej pa se kozmos igra z naravo. Vmes so plasti kamnin in rodovitne prsti in tu me vedno nekaj srbi; pravkar me srbijo porashchene izrastline na temenu: neka podkozhna bitja vame tishchijo predolge korenine in ob nobenem vremenu niso zmozhna prijetnega sozhitja z mano! A kaj naj storim? Naj mirno trpim nevshechno zhgchkanje in se vrtim dalje, kot da ni nich, ali naj vsaj najbolj techno izrastlino stresem s sebe in hkrati ugonobim she nekaj teh zoprnih bitij? Vem, da ni vseeno, kako to naredim: ne zhelim stresti cele glave, ker lahko na ta nachin pogubim prevelik del narave in si na skorji odprem preveliko rano. To pa boli, bolj kot che samo srbi!

Pach malo potreseam samo najbolj srbechi del (che te kozha ne uboga, pomaga kozmichna joga) in bi od olajshanja najraje kar zapel tole pesem:

*Lépo je zhivljenje!
Kjer je bilo prej srbenje, je zdaj chista nula
(srborita izrastlina se je pach sesula).
Tam, kjer sem ji j..al mater, je ostal prostoren krater
sredi moje obchutljive skorje.
V njem se bo nabralo morje, slano od solzá,
ki jih tochim, zhe odkar mi mila Mila je odsbla,
ki jih tochim, zhe odkar mi mila Mila je odsbla.*

Ja, tak sem jaz. Vedno manj inventiven, zato pa od neshtetih razocharanj primitiven za dva. Na meni se lovita vrochina in mraz, shirna skorja, ki mi prekriva

obraz, pa ima dovolj vboklin in kotanj za sštevilna morja, slana od solzá. Kajti odkar pomnim, samo she drsim in se vrtim v prazno, se navzven vechkrat chim bolj prijazno spremenim, navznoter pa skoraj samo she trpim. She malo, pa bo moja neizpolnjena ljubezen povzročila to, da bom lahko samo she jezen, ker se mi je Mila tako hudobno skrila. In tedaj noben vesoljski dez h ne bo izmil neznosne agresije, ki klije v meni in jo bom sprostil iz svoje ognjene sredice v imenu pravice in krute resnice!

»Kaj je to zaeno kosmato bitje?« se sprashuje Tanato. Zmotilo ga je vpitje v srebrnem gnezdu, nakar se je pretil navzgor, od koder z varne vishine opazuje malega krichacha, ki se v gnezdu dere, kot bi ga pichila kozmichna kacha.

»Nisem she slisal tako glasne cmere,« pripomni Ero, ki se je za Tanatom dvignil nad zvezdino atmosfero. »Ne vem, zakaj, ampak mislim sem, da tukaj domuje zlatokrilati zmaj,« she doda in se zaradi neznosnega hrupa raje spet spusti na zvezdina tla, »ochitno pa lahko tudi zmaj obupa in se raje izseli.«

»Ja, to najbrzh drzhi,« pritrdi Tanato, »je pa tudi res, da je tole belo-sivo, kosmato bitje videti prevech dobrotljivo in kar prerado zhivi ...«

Ta pripomba kar izstrelí Era, da se takoj spet dvigne nad zvezdo, z najlepshimi barvami ovije srebrno gnezdo in reche: »Tale je moj! Tako je krasen in glasen, da ga bom kar takoj postavil za dobrega vladarja fujске dezhele.«

»Ne bo shlo! Ga bom raje jaz zadavil ali pa spremenil v zhrtveno tele!« se razsije Tanato in razlije chez Erove barve vso svojo belino, chrnino in celo srebrnino.

Barve se prelivajo med sabo, ene posvetlijo, druge potemniyo, kajti Erove in Tanatove sile se v njih borijo za nebogljeno bitje, ki bo posvecheno ali pogubljeno, odvisno, kdo ta boj dobi. Medtem se malo bitje preobrazha iz telesa v prah in iz prahu v telo, a ne izrazha strahu, temvech se vmes celo lepo zasmegi.

Tedaj pa od nikoder prileti zlatokrilati zmaj, z njegovega gorechega hrbta pa na Era in Tanata na ves glas krichi Mila Le Ti Kije Ni in v vsaki roki vihti po eno zastrupljeno bodalo. Strup se ji cedi tudi iz ochi, in ta podoba je videti tako strashna, da she Ero in Tanato postaneta plashna, brzh osvobodita srebrno gnezdo vseh svojih barv in se spustita na zvezdo.

Mila Le Ti se z gorechega hrbta pozhene k sinu in nazhene zmaja, mali pa se napaja pri njej in se tako napije mleka, da niti ne zaveka vech. A njegov smeh se ji zazdi drugachen, zaskrbi jo, ker je tako zelo lachen, njegovi zobje pa so zdaj bistveno mochnejshi kot prej in tudi njegov belosivi kozhushchek je zdaj videti srebrnkast in dosti gostejshi. Mila bi vsa pogrizená najraje skochila na oba, ki sta ji tako spremenila sina! Na mestu bi ju umorila!

»Tak je, kot kaka divja zhival z Modrega planeta,« se jezi Tanato, »mar bi ga pokonchall!«
 »No, jaz pa bom konchno dochakal dan, ko bo nad Fujci zavladal Zemljan!« se veseli Ero.

»Ne razumem tvoje vneme za ognjeno seme! To bitje je nepopolno in zhe po genetski zasnovi bolno, vnetljivo in lahkozihivo,« se pritozhuje Tanato.

»Je pa zato lahko toliko bolj ljubeznivo, strastno in iskrivo. Ne pa hladno, pusto in

sivo, kakršni so tvoji Fujci, pa naj bodo she tako popolni!»

»Bolje sivi in popolni, kot pa kar naprej bolni in hitro umrljivi,« vztraja Tanato.

Toda njun prepir se ne bi nikdar konchal, saj imata oba prav, che se ne bi prav ta mala zhival nenadoma izvila iz materinih rok in iz srebrnega gnezda skochila na zvezdo, zraven pa tako zatulila, da sta jo Ero in Tanato ucvrila, cheprav sta sicer hrabra in vrla. In samo che sta ta dva zmeneta pred malchkom skrila vsak svojo pojavo, sta se reshila, sicer pa jo she vedno cvreta v daljavo. Naj jima bo usoda mila!

Na drugi strani zvezde so zbrani fujski prvaki. Natanchnejshi pogled izda, da se s tukajshnjo oblastjo igra brezglavo Kijevo moshko sorodstvo, ki velja za vodstvo fujskega naroda. Ukvarja se s Kijevim ukazom, kaj storiti z mrazom na nekem daljnem ledenem planetu: treba ga je ogreti in nad njim prevzeti nadzor.

Fujec Ro je pravkar dobil Kijev ukor, ker je izjavil, da je na tistem planetu zhe itak dovolj toplo in da se lahko po Kijevem dekretu za ogrevanje na daljavo razlije prevech dragocene energije, ki jo fujsko ljudstvo rabi zase. S to izjavo je Ro pritegnil nase Kijevo zamero, ki je zhe prenekatero fujsko senco razbremenila bivanja, jo polegla na zvezdo, nato pa zaprashila na srebrno gnezdo. Po domache recheno – jo je ubila.

Ubogi Ro brz h sprevidi, da mu slabo kazhe in se zlazhe: »Joj, brez zamere! To, kar pravim, velja samo za nekatere energente, lahko pokazhem dokumente! Kar pa se tiche energije nasploh, se jo lahko razlije, kolikor si zheli Ki, pa je bo she ostalo. Nikakor je ni premalo! Kako da sem lahko pozabil na to!?»

Toda bilo je prepozno. Kar se zdaj zgodi, se sicer zdi preostalemu vodstvu grozno, a iz strahu raje molchi, ko Ki iz Rojeve sivo-bele sence naredi kupchek prahu in ga s tem gladko razbremeni bedne eksistence.

»Vse manj nas je v odboru,« ugotovi Ki, »po odmoru bo treba izbrati vsaj she dva do tri chlane. To bo vasha naloga, jaz pa bom povedal, koga.«

Med odmorom skozi zlato lino motri sovrazhne oblake, ki se zbirajo nad fujsko domovino, in ugiba, katera nevarna tezha jih tako zelo upogiba. Odgovora zhal ne pozna, toda on ni vladar, ki kaj takega prizna; cheprav oceni, da se morda blizha katastrofa, tega vodstvu po odmoru niti ne omeni.

»No, ste koga izbrali ali ste samo klepetali v prazno!?» jih nadere.

Prvaki nekaj mencajo, najbolj pa menca Fujec Qua, Kijev ujec. Ima kandidata, brata Kijeve zhene, predlagati pa si ga ne upa, da ne bi povzrochal nepotrebne hrupa in pa seveda iz strahu, da ne bi she on konchal kot kupchek prahu (tako, kot je vzel slovo njegov kolega Ro).

»Kaj je zdaj?« se zadere Ki, kakor da bere Quajeve misli. »Bosh zhe kaj zinil, ali bosh namesto tega kar takoj izginil tja, kjer te chaka kolega?«

»A kolega Ro??« se Qua zelo zelo prestrashi.

»Tochno tako.«

»Potem pa rajshi povem, tudi che me zaprashish na srebrno gnezdo! Prevech imam rad nasho zvezdo, da bi bil lahko nezainteresiran za to, kdo bo nominiran.«

»Kdo!?»

»Tivotvotvoj svasvak ...« zajeclja nesojeni junak Qua.

Toda Ki chisto ponori: »Ta bedak!?!« Potem dolgo vpije in kriči zhaljive bedarije, nenadoma pa se umiri in pove, kdo so trije kandidati, ki jih je treba izbrati in imenovati v odbor. Tik preden si Ki vzame she en odmor, se Qua kar sam polezhe in zaprashi, se pravi, da se chastno pogubi.

Medtem pa nad njih pribuchi ogromen chrno-srebrn oblak, tako tezhak, da mu po tezhi she noben doslej ni bil enak! Prestrasheni Ki ugotovi, da jim bo lahko pomagal – che sploh kdo – samo she Vsezmozhni Bo.

Srebrni medved je tako bolan, da zhe leze iz svojega polsnovnega kozhuha in bruha neke vrste katran. Pravzaprav je to chrnika slina, ki jo hirajocha zverina izlocha in takoj spet pozhre. Ker na tej zvezdi nihche ne umre, zhal tudi uboga zhival ne more umreti, zhiveti pa tudi ne. V najboljšem primeru se lahko morda polezhe in zaprashi, vendar pa se to ne zgodi, cheprav napol slecheni kosmatinec zhe hudo trpi. Poleg vsega tega pa velja, da ga sploh ni.

(V zvezi z njim so v fujski paraznanosti nastale mnoge teorije, prevladala pa je doktrina, da mrcina teoretichno zhivotari zato, ker brez srebrnomedveshke ideologije na zvezdi ne bi bilo vech demokracije. Prishli bi huda ura in demokatura. Vendar pa – kakor zhe je resnica o srebrnem medvedu neprikupna, je strogo zaupna. Mogoche je ne bi bilo odvech ponoviti: o njej se ne sme govoriti, otroke pa je treba she naprej učiti, da bi en sam pogled na srebrnega medveda (che bi sploh bil) vsakega Fujca za vedno zaprashil (starsha, ki otroka informira o nasprotnem, se takoj zeliminira). Sistem je celim generacijam otrok privzgojil tako hud strah pred njim, da se, ko vendarle naletijo nanj, dejansko takoj zdrobijo v prah. Vemo pa, da ta prah tvori zaloge soli, ki jih za blesteh denar iz fujske polsnovi trzhi Ki in ga sipa materam sprhnelih Fujchkov v oči.)

Med fujskim ljudstvom krozhi tale anekdota: dalech na preriferiji je nekoch zhivela sirota, ki ni imela pojma o vsej tej trapariji, ker je zanjo skrbela neka korajzhna borka proti srebrnomedveshki ideologiji in jo je – namesto da bi jo vzgojila v zastrashêno fujsko ovchico – o srebrnem medvedu nauchila poshteno, prepovedano resnico. Svoje Fujchice tudi ni dala v sholo, ampak jo je – tako kot bi storila pozorna, a uporna mama – skrbno pouchevala sama.

Ko je malchica prvich srechala srebrnega medveda in videla, kako nesrechno jo gleda, ga je pobozhala, objela in poskrbela zanj. Nanosila mu je hrane, mu ochistila rane, ga poljubila in mu s tem vlila novih mochi. Medved je spet na shiroko razprl oči in postal nadvse dobre volje, preden pa je od veselja poletel v vesolje, je dal Fujchici srebrn las iz svoje dlake in ji zapel tole pesmico:

*Brun da di di, brun da di do!
 Ko ti bo zares hudo,
 bosh poljubila
 to srebrno dlako
 in ti bo izpolnila
 zheljo vsako.*

Fujchino dobrohotno pochetje sta opazila Ero in Tanato, ki sta medtem ravno vedrila na sosednji zvezdi. Dejstvo, da osrecheni medved zdaj celo poje, sta si pach razlozhila vsak po svoje.

»Ne vem, kako je to kosmato bitje sploh lahko dovolilo, da se ga je dekletce dotaknilo,« je rekel Tanato, »mar bi mrknilo in se zhe konchno razprashilo, namesto da bo she naprej smradilo najin kozmos!«

»Nich zato, che ga je Da di Do poljubila. A ne vidish, kolikshna moch se mu je povrnila? Saj lahko leti she vishje kot jaz in ti!«

In res, srebrni medved je preletel njuno vishino, se vmes ves srechen prevrachal in vrtel, pel in srebrnel, potem pa pristal na svoji zvezdi in brez nog odhlachal v brlog. She ko je spal, se je smehljaj.

»Tako je srechen, da bo očitno kar ostal vechen,« je priznal Tanato. »Da di Do pa je tudi prevech vesela, da bi si zhelela stika z mano. Nisem tak osel, da ne bi vedel, chigav posel je to.«

»Jasno, da je moj!« se je glasno razveselil Ero, se takoj prelevil v najlepsho rdechino ter z njo ovil milino male Fujchice, ki she ne ve, da je dobila novo ime.

Pri Da di Do gre za zlitje najlepshih vsebin, kar jih ohranja moj spomin. Vesela je, ljubecha, njen prvi atribut je srecha, poleg tega pa ni ne presuha in ne predebela. Svetlecha, polprozorna in srebrno-bela se smeje tako sladko, da she mene ogreje, ko se vrtim okrog lastne glave po razsvetljeni nebeshki poti, jo gledam iz daljave in si zhelim, da bi zhivela na meni. Zavedam se sicer, da sem zaenkrat she nenaseljen in prazen, a vendarle najbolj prijazen planet v vesolju; iz nje bi se lahko v mojem neokrnjenem okolju rodil chudovit zarod in se razmnoznil v najbolj plemenit narod, kar jih je kadarkoli bivalo na kateremkoli planetu. Problem je, da ona o tem nich ne ve, jaz pa tudi ne morem priti do nje, ker me orbita vodi drugam in ne znam spremeniti smeri, v katero grem. Samo obrniti bi moral krmilo (a ravno tega ni!), kar bi me osvobodilo nevidnih vezi, s katerimi me je nepremagljiva sila prichvrstila na svoje poti, pri tem pa omejila mojo svobodo, zatrla moje zhelje in ugonobila skoraj vse moje veselje do vrtenja. Chemu bi se vrtel, che na meni ni tistega pravega zhivljenja? Poleg tega nimam niti ene lune ali pa vsaj nekoga, ki me lahko preprosto sune s poti ali pa izpljune iz te neresnichne resnichnosti!

Da di Do je ostala v daljavi, v moji razvrteni glavi pa se je prizhgala ideja! Razshiril bom usta, ushesa, nos in ochi, naj se mi zaskorjana kozha raztrga in razdrobi! Naj se mi iz jedra privali vsa lava, okrog mene naj se kadi chrn dim, lava pa naj shkropi zvezde in planete, mimo katerih se mi pod kozmichno prisilo vrtil glava!

In res to storim! Raztrgam si obraz, se razzharim in zagorim, razgrevam vesoljni mraz okoli sebe, da se tali vse, kar sicer ledeni, pri tem pa uzhivam in trpim! Razbeljena tekochina bruha iz mene! She malo in bodo vse njene vroche kaplje razprshene po galaksiji, she malo pa v meni ne bo vech ostalo nich, razen izpraznjene disharmonije v harmoniji polnega, a bolnega bivanja, skozi katerega bom letel kot neobstojech ptich ...

Nihche ne ve, da sem si iztrgal srce. Sila, ki me je priklepala nase, se je nekam

umaknila, mogoče se je celo z mano vred razprshila, ali pa je samo minila in je ni vech. Toda s tem me je osvobodila; zdaj imam krila, na njih me dviguje moja lastna volja. Nichesar ne obzhaluje in nichemur ne kljubuje, samo she potuje. In glej: zhe se mi na mojem ljubem koncu vesolja izpod srebrnega gnezda smeji nasha zvezda!

Pristanem na drugi strani, kjer Ki hrani zaloge soli. Drobna zrna so bolj bela kot srebrna, v vsakem od njih se joka dusha zaprashednega fujskega otroka. Nobenega Fujca ni v blizhini; kup soli se v komaj slishni tishini bleshchi, kot da zhivi. Na njegovem dnu se je v beli prah zavlekel strah, med malimi kristali so ostali tihi zvoki zadushene ljubezni, na vrhu kupa pa moj pogled slepi bleshchanje obupa prevaranih Fujchkov. Jezni so na svoje starshe, ker so jim vzeli sanje in she vedno trpijo pod kruto ideologijo, s katero jim oblastniki solijo oči. A vendar so do njih prizanesljivi, saj starshi niso krivi, da se jim godi, kar se jim godi.

»To smo mi!« shumijo drobni kristali, ko se topijo v solzah svojih mater in jim blazhijo zhalost. »To smo mi, she vedno zhivimo! In nich vech ne trpimo! Ni nam vech treba verjeti v lazhil!«

»Oh, kako sem srechna, ker je vsaj tvoja dusha vechna!« se kristalchka v svojem ochesu razveseli skoraj vsaka mati, potem pa se she bolj uzhalosti: »Ampak zakaj te vech ni?! Zakaj nisi vech iz polsnovi, tako kot vsi mi, da bi se te lahko dotaknila, se pogovorila s tabo in se razbremenila te strashne krivde, ker te nisem reshila! Zakaj ti nisem povedala za srebrnega medveda!? Le kako sem lahko brez besed gledala, ko je v tebi rasel strah pred njim!? Nikoli si ne odpustim tega! Zaradi mene si se spremenil v prah!«

Skratka, v kupu soli nekaj polslishno gomazi, ne vem točno kaj, vem pa zakaj. Ker zhivi. In je morda tik pred tem, da se v nekaj spremeni.

Zmoti me nov tovor soli, ki ga pet Fujcev z blizhnje pechine natrosí na vrh kupa. Z druge strani pa tik mimo mene prdrsi she en Fujec, si nalozhi manjši tovor soli in oddrsi z njim. Che je tako, da jih tudi sicer pet prinasha, odnasha pa samo eden, to pomeni, da se kup hitreje vecha kot zmanjšuje, kar je za fujsko ljudstvo huda nesrecha: očitno ga strah vztrajno drobi v prah in tu ni pomoči, tudi che se Ki s soljo she nevemkako obogati. V ne tako daljni perspektivi se lahko celotno potomstvo zaprashi in na zvezdi bodo namesto Fujcev ostali samo she bleshchechi, komaj she shumechi drobni kristali. Kakshna bedarija, ta fujska ideologija, ki ji vlada Kijeva pohlepna ekonomija!

Fujci me ne morejo videti, zanje me pravzaprav ni. Ko razprem široka krila, se na zvezdinih tleh zarishe moja senca, kot neke vrste svetlobna turbulenca, ki se je zhe davno umirila in kdovezakaj zatemnila, zdaj pa mi zvesto sledi. Ko se dvigujem v vishino, se ona razshirja chez shirno solino in vse bolj blede, dokler tudi nje vech ni, jaz pa zhe lebdim nad srebrnim gnezdom in krichim: »Priklati se iz gnezda, zlatokrillati zmaj! Kaj ne bi she ti malo pogledal navzdol, v kakshnih tezhavah se je znashla moja zvezda, in mi povedal, zakaj nich ne storish proti temu?! Mislil, da je dovolj, che z zaprtimi ochmi letish sem in tja po galaksiji, uzhivash in mirno

pustish, da se moj narod dushi v pogubni ideologiji! Kaj ti je res vseeno, če bo celo fujsko ljudstvo zdaj zdaj pogubljeno!?»

Nihče ne odgovori, zmaja očitno ni doma. Opazim pa, da je gnezdo zhe do roba zaprashedo od polezhanih Fujcev. Spreleti me, da je mogoče zapushcheno in da zmaj sploh ne zhivi vech v njem. Ni mi vseeno, če je temu res tako. Razgledam se naokoli, ali je nad zvezdo sploh she svetlo, in shele tedaj sprevidim, da je temno kot she nikoli. Dobro se zavedam, kaj to pomeni: nasha zvezda ugasha, zato se zmaj ne oglasha. Prenazhrl se je fujskega prahu in ga ne presnavlja vech v svetlobo, vse kazhe, da ga ni vech tu, ker se je preselil v drugo kozmichno okolje in v novo dobo.

Kaj naj zdaj pochnem z vsem tem fujskim prahom? Naj ga razsujem v vesolje? Če ga pozhrem, se zabashem s prastrahom, ki je Fujce ugonobil, nikoli pa jih ne bom presnovil v svetlobo, ker tega pach ne znam. V najboljshem primeru jih bom prebavil in z njimi kvehjemu pognojil zvezdine peshchine, da bodo zrasli v srebrne rastline, katerih bivanje sicer tudi ne mine, vendar pa ne bodo zasijali v zlatih zharkih in odpotovali na druge, lepshe svetove. Kaj naj torej storim? – Najbolje, da odletim in pustim vse skupaj tako, kot je. Beli fujski prah itak biva kot neke vrste seme, ki se ga bo slejkoprej lotila tista najbolj skrivnostna kozmichna sila in ga tako ali drugache spremenila. Se bo zhe odlochila, kako.

Iz chrne nevihte pridrvi mali srebrno-blestechi kosmatin, sin Mile Le Ti Kije Ni, shine iz zlate line in glasno zavreshchi, ko se zaleti v Kija. Ta takoj ugotovi, da je mali medvedek njegov vnuk, torej je on njegov dedek. Kosmatinu se namrech iz ochesa lesketa povsem enak sij kot njemu, s spodnjega dela telesa pa mu binglja tezhak kij, kakrshen krasi le potomce njegovih dedov. Edino srebrne kocine, pa cheprav so iz polsnovi, bolj sodijo v rod medvedov, kot pa v razplod fujske vladarske rodbine.

»Enak glas imash kot jaz! Ali vesh, kdo si?« ga vprasha Ki.

»Seveda! Jaz sem sin srebrnega medveda! Fu Bon Mi Kiga Ni, vladar fujskega sveta, fujskih nebes in fujskega pekla!«

»A res?! Aha!« reche Ki. »Res shkoda, da je tvoja usoda tako nepredvidljiva.«

Ta beseda je Fu Bonu she nerazumljiva, doslej je od podobnih spoznal samo besedi *darezhljiva* in *ljubezhniva*.

»In nedojemljiva!« nadaljuje Ki, ki takoj izkoristi zmedo. »Ti si en moj mali medol! Greva se igrat pod tistole zlato vrtacho, tam je chudovita jama in v njej te chaka mama z novo igracho.«

Fu Bon Mi si – jasno! – od vsega najbolj zheli dveh stvari: mame in igrach. Cheprav rad nagaja, je junak, ki se ne boji niti zlatokrilatega zmaja niti kozmichnih kach. In chetudi je rojen gospodar in vladar, se ne bo nikdar odrekel omami, ki jo najde pri svoji mami. Zato se brz h zapodi za Kijem v fujski podzemni zapor in, preden sploh pomisli na upor, je zhe vklenjen v nevidne okove.

»Lepo ravnajte z njim, dajte mu vse, kar rabi, poskrbite za njegovo maksimalno udobje, toda ne izgubite ga izpod nadzora! Če pobegne iz zapora, vas jaz osebno

vse polezhem in zaprashim!« Ki posvari jecharja in njegov tim, vrzhe na tla kar veliko prgishche denarja in zapusti prizorishche.

Vse to sem opazoval iz ptichje perspektive: pod mano so polprozorne, belo-sive kreature trpele v nevidnih okovih Kijeve demokrate, ta pa jim je ukazoval, da so pochele take bedarije in svinjarije, kakršnih same ne bi nikoli hotele niti pocheti, kaj shele dozhiveti. Od tega, da so verjele v tisto, kar so morale verjeti, do tega, da so mislile tako, kot je bilo treba misliti, jih ni vodila njihova lastna volja, ampak je vse dolochila in o vsem odlochila volja njihovega vladarja.

Uboga fujska raja si niti ne utvarja, da bi jo lahko neka sila odreshila zlagane demokracije in jo osvobodila izpod Kijeve tiranije. Pravzaprav sploh ne ve, da gre za tiranijo. Fujci namrech o tem ne razmishljajo, she manj pa govorijo in – kar je bistveno – tega ne pochnejo samo zato, ker se bojijo, kaj bi jim storil Ki, pri chemer se ne zavedajo svoje velike premochi; preprosto spregledajo dejstvo, da je Ki samo eden, njih pa na zvezdi kar gomazi. In che se ga ne bi tako bali, bi ga zlahka poteptali, polezhali in zaprashili, sebe pa osvobodili! Toda kaj, ko ta ideja v njih sploh ne plamti ... Pogasil jo je primordialni strah, da so samo potencialni prah, v katerega se jih tako zlahka zaprashi. Za to, da Ki kaj takega stori, pa lahko vsakich znova poskrbi samo Vsezmozorni Bo, ki ima za soseda strashnega (beri: brezzobega) srebrnega medveda.

4 – BIVANJSKA REKA

Spustim se nad krater, v katerem mrtvi, zdaj zhe temno rdechi in hudo trpechi Zemljani vsi pijani ravnokar slavijo Bojevo mater.

»Le kdo bi slavil mater nekoga, ki se sploh ni rodil?« jih vprasham.

Oni pa ne vedo, da sem to jaz, ker samo slishijo moj glas, vidijo pa neobstoječega pticha. Meni se zdi povsem razumljivo, da me imajo za hudicha, saj je to zanje najbolj strashljivo. In kdo je rajshi chisto presran od groze in torej bojazljiv, kot Zemljan, pa che je mrtev ali zhiv?

Brzh sezhenem chredo v krog, se spustim prav na sredo med njih, kjer se jim razodenem in jih poduchim, da sem bog: »Jaz sem Chas in sem prishel med vas, da se vam zlazhem v obraz.«

»Zlazhi se, o gospod!« se slishi od vsepovsod, mnozhica me ljubi in sovrazhi, glasno hrepeni po moji lazhi.

»Od tod do nebeshkega svoda,« zachnem, »nam bo vladala samo she svoboda!«

»Zlazhi se, o gospod!« mi odgovorijo vsi zbrani.

»Za njene glasnike in svetnike smo izbrani edinole mrtvi Zemljani!«

»Zlazhi se, o gospod!«

»Nashe najvishje nachelo je osvoboditi fujsko dezhelol!«

»Zlazhi se, o gospod!«

»In nadnjo vas bom vodil jaz, vash edini bog, Bog Chas! V imenu planeta in plina in shirnega neba. Omen!«

»Omen!«

Mila Le Ti Kije Ni je sestopila na zvezdno peshchino, na kateri si njen ata, fujski vladar Ki, ravno gradi prestizhno grashchino iz prozornega blata, od kdovekod uvoženega skozi zlato lino. Pesek pod Milinim stopalom se tali, okrog nje se kadi temno siv, zadušljiv dim, iz globokih oči v njenih prsih pa puhti pogubna, slana vročina, ki valovi v razjarjeni svetlobi materine bolechine, kajti Mila she zdaj ne ve, kje je njen mili sine.

Besna porine Kija v grashchino in mu ukazhe: »Poglej skozi zlato lino!«

»Nikjer ga ni,« se glazhe ata lastni hcheri.

»She enkrat preveril!«

Toda bolj ko Ki preverja, dlje od Fujeve jeche usmerja fokus zlate line.

»Umakni se! Bom pogledala she sama!« ukazhe obupana mama, ki se ji she sanja ne, da je njen sine zhrtev lastne rodbine oziroma njenega glavarja. Ta bednik se zdaj tukaj spretno pretvarja, da o malem Fuju nich ne ve, in medtem ko vztraja v lazhi, she tolazhi hchero, jo ljubkuje in jo navdihuje s slepo vero, da sochustvuje z njo; she malo, pa bo zlezal v njeno zhareche stopalo! Se ve, da Mila manj vidi, bolj ko gleda: zlata lina ni naravnana na njenega sina.

Medtem pa Fu v globoki jami, pripet na nevidne verige, hrepeni po svoji mami. She bolj od nje ga mami edinole bozhja mast, oblast, ki si jo lahko obeta od njenega ocheta. V vsej tej jetnishki bedi ga namrech vedno bolj obsedata samo dve besedi: uiti in ubiti. Njun skupni pomen ga hrabri in veseli.

Kaj pa beseda ljubiti? – Ta ga zhalosti.

Ero in Tanato se chudita: bolj ko se trudita uglasiti disharmonijo vsak po svoji viziji, blizhja je harmoniji obeh vizij. Pravkar sta se spravila na neko brezglavo pojavo, kdovekateroinchigavo. Ero jo skusha razdeliti, Tanato pa zaprashiti. (Njun vechni problem: pojava je hkrati potencialno razdeljena in zaprashena. Ker je razdeljena, je na fujski nachin oplojena, ker pa je zaprashena, je po zakonitostih tukajshnjega vesolja vsaj zachasno umorjena. Tako hkrati v polno zhivi in v prazno vegetira, kar se eno drugemu upira. Zaprasheni del samo stagnira in s tem ovira razcvet oplojenega dela, razdeljeni del pa je doslej in bo oчитno she naprej preprecheval, da bi umorjeni del dokonchno obmiroval.)

Tedaj se je zgodila Vishja sila!

Kaj pa je storila? – Povzročila je posledice vishjega reda. Oчитno ima she vechjo moch kot magichna beseda.

Kako je to mogoche? – Ker tako hoche.

Kaj pa pravi na to Vsezmozhni Bo? Saj vendar obvladuje vse, torej naj bi tudi njo? – Na tej točki se koncha njegova vodilna vloga; velja namrech, da je Vishja sila njegova soproga.

Neka uboga Fujka je samo mimogrede omenila, da mu je zhena nadrejena; fujska srenja se zato ni niti malo chudila, da jo je Vishja sila zaprashila, she preden so bile te zlobne govornice razprshene med zvezdne meglice. Ja, in prav ona je bila tista pojava, s katero sta se maloprej trudila Ero in Tanato, in prav to je bila tista tezhava, ki jo je namesto njiju reshila Vishja sila.

Zdaj pa slediva tej zaprashedi fujski opravljivki! Preriva se z neshtetimi prashnimi drobci v beli mivki na srebrnem gnezdu in je zhe precej pomeshana z drobci drugih zaprashedencev. Nadnjo se sklanja Vsezmozhni Bo v krogu svojih uchencev in jih uchi, kaj se zdaj godi z njo.

»Za to greshno fujsko gospo naj veljajo najstrozhje postave,« se napihuje Bo, »cheprav je bila brez glave! Tako kot Zemljanom ne oproshchamo grehov navkljub nedelujochim mozghanom, bomo obsodili tudi njo! Takshna bodi bozhja narava nashega praval«

»Naj se zgodi pravno vesolje!« mu pritrđi uchenski zbor. Kajti kdor ne pritrđi, dobi bozhji ukor, tega pa se vsak Bojev učenec najbolj boji, saj mu posledichno pade chez oči vechni mrak. Zdaj se pa ti úchi v temí, che si bedak!

»Naj se njen prah raztrese po medzvezdnih stezáh, te pa naj se pogreznejo v kozmichno blato, nad katerim vlada neusmiljeni Tanato! To naj bo kazen za prepovedano debato o meni in moji morebitni zheni!«

»Naj se zgodi pravno vesolje!« molijo uchenci, ki bi opravljivkin prah najraje stresli v vrelo olje.

In zhe gre Tanato, da z zvezdnih stezá posesa nekaj obsojenega prahu, vsaj prashek ali dva, toda nabralo se ga je toliko, da bi ga npr. sedem delovnih mrtvih Zemljanov lahko metalo z lopato. Vzame si ga torej za nekaj pesti (samo malo manjshe so od bozhanskih, she Ero nima tako velikanskih, kadar se utelesi) ter opazuje, kako gori in se kadi iz kozmichne pechi.

V kozmos se dviguje polprozoren dim, nad njim se bleshchijo vse opravljivkine intrige, jasne in razlochne, kot bi jih bral iz knjige, pod njim pa vse preostale klokotajo in brbljajo v vrochem blatu; ostale so Tanatovemu ljubechemu bratu Eru. Kmalu se porazgubijo, raztopijo in se spremenijo v novo bitje, ki je doseglo popolno sozhitje z vseobsegajocho praznino in v njej nashlo svojo novo domovino. Ni sicer vech zmozhno niti ene same govorice, razen tistih, v katerih se skriva vsaj kanchek resnice. In ker teh ni malo, je od nashe opravljive Fijke ostalo kar precej, che ne celo vech kot prej. To prerrojeno bitje mi je pravkar poslalo pozdrav z drugega brega preshirne bivanjske reke, kjer bo bivalo in uzhivalo na vekov veke.

Namesto da bi bilo pogubljeno, je bilo bogato nagrajeno: zato mnogi menijo, da je Vsezmozhni Bo prijazen tudi tedaj, kadar prisodi kruto kazen.

Vpliv Zemlje na celotno galaksijo, tako govorijo, je visoko nad normalo (che bi se komu dalo vsaj za shalo definirati, kaj je to normala ...). Ni torej chudno, che dogajanje na Modrem planetu budno opazujejo tudi nezemljani. Na primer na nashi zvezdi, kjer so nad zlato lino pravkar zbrani chlani Kijevega odbora in preuchujejo belo mesechino Zemljine lune.

Trije novi chlani odbora zatrjujejo, da – ker luna sije – mesechina sicer primarno lije na Zemljo, vendar pa hkrati razsvetljuje in béli celotno galaksijo, chemur se drugi shtirje samo rezhijo in she celo Ki se preudarno norchuje iz njihove hipoteze.

»Naj vsak pogleda svoje poltelo,« reče Fujec Qro, »pa bo videl, koliko beline je v njem zaradi mesechine!«

»To ni belina, ampak sivina ...« vzdihne Pwri in brzih utihne, ker se oglasi Ki in reče: »Prvih, mesechina sploh ne lije, ampak teče. Drugich, jaz sem edini, ki lahko o tem kaj ugotovi. In tretjih ... nasha polsnov sploh ni iz sivine, ampak iz presvetljene chrnine.«

»Tako je, dragi Ki!« vztraja Qro. »Jaz sem samo povedal, kaj je to, kar svetlí sicer črno fujsko poltelo.«

»Ono zhari samo od sebe!« se spet oglasi Pwri. »In točno tako je, kot pravi Ki: ne razsvetljuje ga mesechina, pach pa ga zatemnjuje globoka chrnina fujskega neba.«

»Mogoče je pa res tako,« popusti Qro.

»Ne! Ni!« se nenadoma razvname Ki. »Chrnina nichesar ne zatemnjuje, pach pa njo razsvetljuje nekaj drugega! Res pa je, da ena navadna zemeljska luna she zdalech ni edini vir kozmichne luchi, pa chetudi mogoče res zhari sama iz sebe. Res je, kar je rekel Pwri, strinjam se z njim do neke mere: jaz tudi zharim sam iz sebe! To naj bo odslej osnovni postulat fujske vere! Zahtevam, da me odslej uposhtevate in slavite kot vir svoje luchi, kajti vsi vi samo odsevate mojo svetlobo!«

Tako se je iz navadne bele mesechine razlil pomemben vpliv Modrega planeta na daljno galaksijo! Povzročil je revizijo temeljne doktrine uradne fujske vere! Pa she razbil je prastaro utvaro, da nasho zvezdo razsvetljuje razzharjeno srebrno gnezdo. Če bo shlo tako naprej, bo raztemeljil she zastarelo srebrnomedveshko ideologijo in na nashi zvezdi ne bo nich vech tako, kot je bilo doslej.

Ero je pred Tanatom reshil zhe prenekatero bitje, a nobeno mu potem ni bilo tako zelo predano kot malo fujsko dekletce, imenovano Da di Do. Deklica ga je neprestano razveseljevala, mu prepevala in ga ljubkovala z nezhnimi dotiki, da so se v njegovi bujni domishljiji krizhali vsi svetniki, kar jih je doslej srechal v svojem vechnem zhivljenju. Ob njej se je vdajal hrepenenju po mladosti in norosti, ki ju doslej she nikdar ni bil delezhen, zdaj pa je postajal tako raznezhen in radozhiv, da se je kar topil od radosti, kadar je Da di Do objel in z njo ves vesel norel skozi prostranstva. Umikala so se jima celo najvishja bozhanstva, tako kot Vsezmozhni Bo in Vishja sila (ki sta se medtem porochila po volji Usode, kar pa za to povest ni bistveno in bo zato brez shkode preskochila).

Ero v nebesih dela tako kariero, da je kar naprej na poti med to in ono sfero, odkar pa je odreshil Da di Do, s sabo skoraj vedno vzame tudi njo. Tako sta tudi tokrat skupaj potovala in se med potjo igrala, dokler nista priplesala do bivanjske reke, ki razmejuje vesolje in nevesolje.

»Bolje, da tole reko prechkam sam,« ji reče Ero, »ker she nisem shel preko in priznam, da ne vem, kaj je tam. Ti pa ne sprashuj, zakaj, saj pridem kmalu nazaj.«

Da di Do se je nerada vdala, a je vendarle pristala na to. Chakala ga je in chakala, tedaj pa je na drugem bregu zaslutila nevidno prikazen ... kot da bi skochila v reko in zaplavalala na to stran (Ero je medtem očitno zablodil v neko drugo sfero),

potem pa stopila iz vode in jo poshkropila. Da di Do sicer ni razlochila njene oblike, je pa zachutila na svojem poltelesu ljubeche dotike; zasuli so jo spomini, v chisti tishini je zaslishala neslishni glas svoje skrbnice. In cheprav ni razumela njene govornice, jo je dojela, ko jo je nevidna prikazen objela in poljubila.

Fujci verjamejo, da je tudi mrtev Zemljan zhe po definiciji podivjan in neumen. *To žame, sina moje mame, seveda ne velja*, si mislijo vsa nadzemljanska bitja. (Nadzemljanska so tista, ki so se po smrti na Modrem planetu povzpela na daljno zvezdo in potem tam prezhivela posmrtno eksistenco v fujski suzhnosti, v kateri so trpela pred svojo zaenkrat zadnjo transcendenco v virtualne rdechuhne in nadfujske duhovne lenuhe.)

S krili zasenchim krater, v katerem she kar slavijo Bojevo mater, in se narepenchim: »Oj, v boj! Za Boja in njegovo mater Milo! Nad fujsko tiranijo z vso razpolozhljivo energijo! Zaprashimo belo-sivo fujsko raso! Svobode ni in je ne bo, dokler na zvezdi vlada Fujec Ki, tako nas uchi Vsezmozhni Bo! To zvezdo lahko osvobodi le nasha sila, tako nas uchi Bojeva mati Mila Le Ti Kije Ni!«

Verjamejo, da jih je nagovoril bozhji glas (ne pa jaz), in se takoj razvnamejo, razjezijo, razgovorijo, vedno glasneje krichijo, da Kija sovrazhijo, cheprav se ga bojijo ... Toda najprej hochejo dojeti edino resnico in razumeti krivico, ki se jim godi, kajti brez tega se noben podivjan mrtev Zemljan ne razjezi preko tiste mere, nad katero bi opustil udobje in spokoj ter v imenu prepričanja in vere planil v boj.

»Oj, v boj!« jih zato bodrim, ko v vedno manjsih krogih letim nad njimi. »Gnusni Fujec Ki mori otroke in jih drobi v sol, od katere ima zhe vse zaprashene roke, njihove matere pa zaslepljene oči! Ta grdun privilegira Fujce, nas pa zatira, ima nas za tujce! Poleg tega je neposhten vladar, ker nam krade denar! Zaradi njega samo she trpimo v revshchini in rdechimo! Naj se Ki spremeni v vechni prah! Nikogar ni vech strah pred njim! Smrt tiranu! Nam pa chast, oblast in Bojeva mast!« Polprozorni rdechi prividi v kraterju kar poskakujejo od togote, nichesar vech ne vidijo, nich vech ne premishljujejo, v nichemer vech ne občutijo lepote in topline. Nihche se ne zaveda, da jih je zhe skoraj do chrnine pordechila njihova lastna duhovna beda. In jaz lahko samo she ukazhem: »Gremo, chreda!«

»To sem jaz,« se z drugega brega bivanjske reke razlega glas nevidnega privida, »jaz, ki sem te ljubila in vzgojila.«

»Kako si se me sploh lahko dotaknila?« se chudi Da di Do in se zaman ozira za njo. »Kako si lahko preplavalala reko in mi zmochila obleko, che pa je tvoj glas she vedno na drugi strani?«

»To je bila samo usoda, ki se ni izpolnila, ti pa si jo zaslutila.«

»Bilo je lepo, cheprav she zdaj ne vem, kdo si! Mogoche te sploh ni ...«

»Spomni se name: jaz sem skrbela zate namesto mame, zdaj pa sem samo she pogubljenaa iluzija, pokonchana in znova porojena iz nicha.«

Da di Do se spomni, kako se je nekoch v daljavi velik planet odvrtil s svoje osi, se pred njenimi ochmi spremenil v neobstoječega pticha in odletel v noch.

»Razumem, kaj se dogaja,« reče, »ti si nekaj, kar sploh ne obstaja. In si, čeprav te v resnici ni.«

»Res je, mila moja Da di Do! Pogubila me je Vishja sila in to samo zato, ker sem govorila, da se bosta poročila ona in Vsezmozhni Bo. Ti pa vesh, saj sem te jaz uchila, da se tudi o tej prاسici lahko govori po resnic!« se je nenadoma razjezila iluzija.

Toda v istem hipu je magija minila; drugi breg bivanjske reke je pregrnila gluha odeja tishine, toda Da di Do je opazila, kako se je tisočero neobstoječih prikazni pognalo v beg, ko se je z vishine spustil k njej prijazni Ero.

Chreda mojih chrno-rdečih vojshchakov se iznad oblakov, kjer na fiktivni biomasi vadi unichevanje, torej polezhavanje in zaprashevanje polsnovnih fujskih sovragov, pochasi spusti na zvezdna tla, kjer se pod vodstvom nevidnih, posebej izsholanih magov godi skrivni obred. Na vrhuncu se prikazhem jaz, raztegnem svoj neobstojechi ptichji vrat v nedogled in se spet lazhem, da sem Bog Chas. Noge in krila spretno skrijem v oblake, iz njih pa polijem zveste bedake z opojno pijacho; pod njenim vplivom me vidijo kot gromozansko ognjeno kacho.

Ko jim nashtejem zhe skoraj vse mozne lazhi, se iz prsi neobstojeche matere vsemirja nenadoma zablestijo prelepe ochi, prav takshne, kakrshne krasijo Milo Le Ti Kije Ni. Vojshchaki ponorijo od radosti, njihovi norosti ni kraja! In ker privid ne izgine, tudi mene preshine blazheno spoznanje: bozhanska milost je iz kozmichne sinjine prebudila sanje, vanje pa se je konchno spet naselila moja ljuba Mila.

V sanjah je lazhna Bojeva mati planila nad rdeche-chrno pehoto in se z neobvladljivo pohoto lotila vseh stasitih junakov hkrati, tako da se je razmnozhila v neshteto teles. Pochutili so se zelo lepo, kot da je vse to res, in vpili od naslade, ko je Mila v vsakem od njih poteshila najnizhji nagon, medtem pa zvonila na bozhji zvon, ki ji ga je za to posebno prilozhnost posodila Vishja sila. Da jo ima rad, pa je zaradi bozhjega reda dokazal tudi Vsezmozhni Bo, ki jo je na vrhuncu obreda odzad prav po bozhansko poljubkoval s svojo strashansko, troedino nogó.

Ivo Antich

ANGEL TRDNJAVE

(Evropski dialog)

- Deset?
- Ni problem.
- Sto?
- Ni problem.
- Tisoč?
- Ni problem.
- Deset tisoč?
- Ni problem.
- Sto tisoč?
- Ni problem.
- Milijon?
- Pri šestih nichlah se začne problem beguncev z Blizhnjega vzhoda ...
- Najbrž ne za vse države enako?
- Za Nemčijo je to napoved katastrofe, za Slovenijo katastrofa. Podalpska vas bi bila poteptana kot v stapedu.
- Kako pa je pri tem s kredibilnostjo izjav politikov?
- Ni problema. Obrnesh ploščo kot palachinko. V parlamentih so mojstri za pa(r)lacinke.
- In utemeljitev?
- Je zmeraj pri roki: sprememba okolishchin. Shizohipokrizija. Za preživetje je nujna pragmatičnost. Praksa je pač določena korektura teorije. Ko se pokazhe, da bo odziv »tenderfutov« presegel vse ekonomsko–demografske kalkulacije, namesto »Willkommen!« postaviš tablo »Achtung Grenze!«
- In bodecho zhico?
- Pri samozashchiti EU so mali jugovzhodniki obrobna avantgarda. Vmesni tenderji, pufertji, odbojniki, tamponstates. To funkcijo morajo opravljati po namigih iz ozadja. Ko she ni bilo migrantske trume na slovenski meji, je domorodski premier poučil poglavarja hunskih sosedov, ki je prvi začel ozhichenje, da to ni v skladu z evropskim humanizmom. Chez mesec dni sta se objela, slovenska vojska pa je začela postavljati bodecho zhico.
- Ki pa uradno ni »bodecha«, mar ne?
- Kvechjemu je »bodocha«. Pravzaprav: varnostna tehnična ovira.

- Namesto klasičnih bodic ima nekakšne britvice. Eni pravijo, da so ostre, drugi pa, da so tope, povsem neshkodljive. Kaj so torej?
- Okraski z bozhichno–novoletnega drevesca.
- Bodecha zhica na južni »zeleni meji« je potemtakem le – bodecha nezha?
- Nezhna humana ovira na prvi shengenski liniji. Angel je v ozadju.
- Angela?
- Ko bodo v Nemčiji na vsakem dvorishchu eksotični migranti, ki so nekaj drugega, kot so bili nedavno evropski bratje iz NDR, iz Madzharske ali iz BiH (iz Ukrajine jim ni bilo dovoljeno, da je ne bi spraznili za Ruse), in ko se bo pokazalo, da nachrtovana »prerazporeditev po Evropi«, se pravi preceditev kvalitete (v smislu: Nemčija trdnjava, vsaka druga evropska država pa nemška pristava), ne bo šla gladko, bo nobelovska kandidatka za mir Angela morala pokazati »obamovske« zobe ali pa jo bo odpihnilo. Zhupanjo Kölna, naklonjeno beguncem, je zhe napadel z nozhem neki nemški domorodec ...
- Ali to pomeni, da po obratu Angela ne bo vech mozhna mirovna nobelovka?
- Ne nujno. Za kaj je Obama dobil Nobelovo za mir na zacetku predsednishkega mandata, ne vedo niti podeljevalci nagrade. Izpolnili so le ukaz »od zgoraj«. Taka je pach globalna enakopravnost: che bi bil na primer Boris Pahor po nakljuchju Američan, bi imel vsaj dve Nobelovi – za literaturo in za mir, kot gerontoloshki fenomen pa morda she za medicino ...
- Torej bo Angela omejila sprejem migrantov. Z zhico? Bo geslo »Evrope brez meja« po novem »Na vsako postajo – ograjo«?
- Achtung Grenze – z dodatkom: GO BACK!
- Bodo prishleki ubogljivo shli nazaj v pekel Sirije, Iraka ali Afganistana? Bodo tam sprejeti kot izgubljeni bratje ali kot izdajalci islama?
- Ne bo treba tako dalech. Zadostovala bo »prerazporeditev« v luknjah pod oboki balkanskega mosta ...
- Kakshen pa je sploh smisel vsega tega kaosa?
- Ni zmeraj nujno iskanje »smisla« ali »logike«. To bolj pripada filozofom. Za vsakdanjo rabo je bolj primerno klasično kriminalistichno vprasanje: cui bono.
- In odgovor v tem primeru?
- Mozhna je cela pahljacha odgovorov. Eden od njih je znan vsaj od Rimljanov (menda pa so ga izrekli zhe antichni Makedonci): divide et impera. Che bi bili enotni vsi muslimani Blizhnjega vzhoda, bi lahko goloroki zrinili Izrael v morje. V obzorju odgovorov pa so seveda she Bela hisha, Pentagon, NATO, Wall Street, nafta itd.
- Kot vse kazhe, je torej pred Angelo najtezhja naloga v karieri: poplava beguncev in vse, kar je v zvezi s tem, z dzhihadistichnimi atentati povrhu. Grshka in ukrajinska kriza sta na stranskem tiru. Zahod she pred kratkim zaradi ruskega

posega v Ukrajini skoraj ni hotel govoriti s Putinom, ki zdaj zhe nastopa kot reshitelj sirijsko-isijevskega gordijskega vozla, kot so Rusi pod Stalinom dokončno potolkli nacizem. Zahod in Nemci so namrech ob koncu druge svetovne vojne imeli v rezervi posebne rachune, med katerimi naj bi bila tudi »teoretichno predvidena« atomska bomba na komunistichno Moskvo, kajne?

– Seveda. Zahod ima svoje »posebne rachune« tudi zdaj na Blizhnjem vzhodu. Zato je Turchija (beri: NATO) zhe sklatila nezashchiten ruski bombnik nad Sirijo, chesh da je bil v turshkem zravnem prostoru. To je bilo, onkraj smeshnih zanikanj in razlag, kruto opozorilo Putinu, naj neha paradirati po amerishkem dvorishchu z urejanjem kalifata ...

– Ali bo Angela kos temu dramatichnemu polozhaju, s katerim je soochena ob desetletnici svojega kanclerstva?

– Vsekakor ni priplavala »po zhupi«. Tudi ona je po svojem poreklu migrantka, pach med dvema nemshkima drzhavama; med predniki ima poljske zveze, menda tudi hazarske. Ni bila sicer rojena v Vzhodni Nemchiji, le dolgo je zhivela v tej »rdech trdnjavi«, ruski kompartijski podruzhnici. Podobno kot Putin. Namrech, njeno polno ime je Angela Kasner Merkel. V rushchini »krasnyj« pomeni rdech, tudi lep, »kremlj« pa grad, trdnjava, citadela. Slikovito recheno: Angel Krasnega Kreml(j)a ...

(nov. 2015)

Irena Habalik

Prevajalnica

SPREMEMBA

Deset pesmi

Sprememba

(Verwandlung)

Zhelela se je spremeniti,
 ne v ovchko ali svinjo,
 ker je hotela biti golobica, ljubko bi se zibala
 v bokih, osrechevala svet z različnimi oblikami gostolenja.
 Sprememba se je dogodila med mizo in omaro. Golobica
 se takoj spreneveda,
 zheli, da ji nekdo v uho zagostoli moja golobichica.
 Ne ve, da je to iz mode,
 ta chas krichimo ti usrana ptica.
 Peresca si ochisti, da se svetijo kot bliski, usede se
 na kolena neke blede gospodichne
 in ji zoblje z dlani rjavo odrtijo.
 Nisem gluha, kot mislijo nekateri,
 brez sluha bi bila rada, to vечно hripanje in krakanje
 mi gre na zhivce.
 Po naravi sem siva kot psheno,
 ne morem nich za to, pravijo, da ta barva poganja
 navzgor shtevilo samomorov, zato
 me hochejo spoditi iz drzhave,
 ljubim domovino, sem tako rekoch domovinska
 ptica, ko bo tako dalech in me bodo izgnali,
 bom pela, da bo svet vedel,
 pela bom: I am from Austria.

(Poesie – Quadriga Nr. 3, Edition Isele, Eggingen 2014)

Nemshchina za tujce: skozi

(Deutsch für Ausländer: durch)

S klobukom v roki pridesh skozi vso dezhelo
 shiroko. S pushko pridesh dlje,
 reche prvi in uspe. Drugi hoche
 z glavo skozi zid. Glava notri obtichi,
 ostali telesni deli po vodi so odshli.

Tretji je vzel kamen,
 tudi kamen lahko ubije, če skozi sredino prsi
 se zarije, vaditi morash spretnost metanja in moch,
 moch skozi veselje ti je v pomoč, doda chetrti.
 Ne morem naprej,
 reche peti, obesi klobuk na hrushkino vejo
 in se poleg klobuka she sam obesi.
 Grozno je vpila. Prebodlo me je skozi mozeg in srce.

(Poesie - Quadriga Nr. 3, Edition Isele, Eggingen 2014)

Imenujejo se pesniki

(Sie nennen sich Dichter)

Imenujejo se pesniki, svoje pesmi poshiljajo v veselje
 od koder padajo navzdol, kot alhadinije
 Verjamejo da je Tasso ljubil dve zhenski naenkrat
 in da je bila Safo pravzaprav moshki

Zhivijo od neprodajne sreche pesnishtva
 Pishejo: divogabagovido
 Piha severni veter, zeleni v mozhganih

Zbirajo se v prenapolnjenih zdruzhenjih
 kjer se medsebojno obchudujejo
 Mnogi pljuvajo vino dalech predse skupaj z izrekom za noch
 In vsi hochejo preshernovati*

Prejemajo voshchila in proshnje, predavajo
 kako se ne sme pisati pesmi
 Napovejo show: stavimo da lahko pesmi
 she danes prodamo

(Poesie – Quadriga Nr. 3, Edition Isele, Eggingen 201)

*»preshernovati« = izraz »jandln« v nemškem izvorniku kot asociacijo na epigonsko in povrshinsko idejno posnemanje avstrijskega pesnika Ernsta Jandla pri shtevilnih avstrijskih literatih sem spremenil v »preshernovati« v smislu podobnega slovenskega konteksta ob pesniku Francetu Presheru. Glej tudi SRP, sht. 39 / 40, 2000: Ernst Jandl, *V parku*, pesmi v prevodih L. D. (Op. L. D.)

Sedimo na robu

(Wir sitzen am Rande)

Sedimo na robu in zhvechimo okrogloglavo zelje,
zaradi preobilice trave ne vidimo travnika,
skljuchimo se, zelje kot hrana?

Res neumno.

Techeta zajec, divji prashich, kmet
pljuva slanino in recitira Brechta, mi pa zijamo
samo v njegovo deklo, obkrozhamo
mladenko, toda skrbnik nam zapre pot,
potem pa pach ne, umaknemo se, takrat se dekla za njim zgane
in pokazhe, kaj lezhi v koshari;
lepo okrashen petelin,
mlaskamo, kazhemo na jezik, tu je
lakota doma, suhi bi nas rad zmedel, vendar
varovanka zhe skubi zhival, mi ji pomagamo,
nenadoma vrzhe petelina v zrak
in sebe v grm,
stojimo kot ukleti, toda lakota nam prezehene
veselje za dejanje, bezhimo stran,
za nami siti hlev, kmetova kletvica,
razkrechena dekla.

(Poesie – Quadriga Nr. 3, Edition Isele, Eggingen 2014)

Drose

(Drose)

Ime ji je Drose. Nichesar si ne moresh izbrati,
tudi ime ni izjema, si misli,
pridesh na svet, in zhe chaka
kot vlak, pripravljen na odhod.

Na misel ji ne pride nobeno ime, ki bi ji bilo vshech,
nekatera so nemogocha, n. pr. Hlache, Leshcha,
Glivice na nogi. Ime mi je Glivicenanogi, zaprla
bi se med shtiri stene.

To ji je bilo prihranjeno. Zadovoljna
Drose. Uspeshno zhivljenje se zachne
s pravilnim imenom.

Rada chrkuje: D kot Duhana, R kot Rozeta,
 (eno najlepših imen), O je Olej, S = Sunta,
 E Eshere. Zgodilo se je, da jo je nekdo vprashal, Doza? To je
 strashno je krichala
 prosim ne primerjajte me z dozami, tudi ne z Droso
 iz Braunschweiga.
 Zgodilo se je tudi, da je kdo pozhrl tisti D,
 naenkrat je bila Madame Rose,
 poskочhila je, bilo je v enem od tistih svezhjih,
 cvetochih juter,
 poskочhila je in zanosno zavpila: seveda Rozha,
 sicer ne plemenite sorte, toda z ozirom na vonj rozha.

(Poesie – Quadriga Nr. 3, Edition Isele, Eggingen 2014)

Vedezhevalka

(Kartenlegerin)

Dobra je ta dezhela, je rekla, sprejeli so me tako
 kot sem, leva vedezhevalka,
 spol zhenski. Che me poklichejo, pridem ne da bi
 skomignila z rameni, v predsobi zaklichem,
 prosim napraviti red,
 hitro pobrishem ovseni sluz s porcelana,
 pelargonije pustim za jutri
 levo, levo, postavim karte, vsaka karta
 zadetek, niso pobarvane niti popisane,
 gledalci se chudijo,
 z dvema vlazhnima prstoma obracham karte.
 Zdaj je jasno, vsaka karta je pesem
 ki se jo nauchish na pamet. Skupaj je brati lazhe,
 kot dodatek zahtevajo Kleista, Musila ali
 Hölderlina.
 Opolnochi me matere brez otrok polozhijo v posteljo
 toplo me pokrijejo. Nikoli mi ni bilo mrzlo
 v tej mrzli dezheli.

(Poesie – Quadriga Nr. 3, Edition Isele, Eggingen 2014)

V pushchavi

(In der Wüste)

Nich ne sezhe chez lase, nich chez
mehko zrcaljenje. Nobenega glasu ni
noben bog ne pogleda na zapushchenost brez ljudi
kjer sta si tishina, divji molk sama sebi
v breme.

Z zadržanim dihom, v obmochju svetlobe
ki izkrivlja obzorje, prislushkujemo
zhvenketa
chas je
ki se plazi iz peshchenega morja. Nekje je Evropa,
tochka, nevidna.

Tako dalech smo odleteli; in vemo, da nas
muchi lakota po tej pushchavi, ki se shiri
slepi, postaja pesem
iz rumenega morja in nich drugega.
In je lakota te pushchave, ki zadržuje
v nas divji dih, ki ga zheja po nas.

(Poesie – Quadriga Nr. 3, Edition Isele, Eggingen 2014)

Ljubezen in mrtvi

(Die Liebe und die Toten)

Tvoja usta dishe po zhganju in chokoladi
poljubljam te, zhelim ti pokazati album
s predniki. Tiho je, chas je za ta opravek
ko utripa svecha in se ti ukvarjash
z gumbi na moji bluži, odprem album.
Vsi so mrtvi, vsi so tu zbrani.
To je L. to je V. in to je T. So stari, mladi,
stojijo razkoracheni, se smejiyo, neslishno krichiyo, trdno
s srecho v ocheh.
In trpiyo, tu ujeti neobchudovani.
Svezhi zrak vdre v notranjost, nochna rosa
jih osvezhi. In to sta L. in G.,
poljublja jo, kot me poljubljash zdaj ti in vzadaj
se vijejo zharki svetlobe skozi grmovje.

In to je M. ki je vedno govorila
 da bo od zgoraj vse videla. Kaj morda vidi,
 da zdaj nekdo grabi po moji levi dojki, medtem
 ko se smejim zaradi njenega klobuka.
 Tvoj blede obraz, objemam te, saj so samo mrtvi.

(Aus dem Laub fallen Worte, Collection Montagnola Nr. 10, BoD – Books on Demand, Norderstedt 2014)

V dveh jezikih

(In zwei Sprachen)

se spominjati
 nagnjena k zemlji
 z vodo
 odtechi kamorkoli
 in nazaj
 v dveh jezikih
 bezhno iskati ali
 vse zhivljenje
 sanjati
 ne kot otroci
 in ne kot odrasli
 jih odpoditi
 poklicati nazaj v dveh
 jezikih igrati
 igro
 negotovo gotovo
 in potrpezhljivo prebivati
 v dveh jezikih
 kateri ti nudi
 dom?

(Überall ist ein Land, Edition Thurnhof, Horn 1999)

Domovini

(Heimaten)

Ena domovina
 za tabo
 ena pred tabo
 ti
 vmes

skushash
 doumeti
 kaj ti to
 zhvrgolenje
 na tramu
 razodene

(Aus dem Laub fallen Worte, Collection Montagnola Nr. 10, BoD – Books on Demand, Norderstedt 2014)

PESNISHKI SVET IRENE HABALIK

Irena Habalik je avtorica vech pesniskih zbirk v nemškem jeziku. Rodila se je leta 1955 na Poljskem, kjer je tudi odrashchala, vendar se je kmalu preselila v Avstrijo. Na Dunaju je shtudirala publicistiko in opravila shtudij za tolmache in prevajalstvo. Dalj chasa je delala za organizacijo Amnesty International.

Leta 1999 je izshla v bibliofilski izdaji njena pesnishka zbirka *überall ist ein land* (povsod je kaka dezhela), leta 2014 pa je sledila she zbirka *Aus dem Laub fallen Worte* (Iz listja padajo besede). Zanimive in znachilne pesmi je objavila v antologijski knjigi shtirih avtoric *Poesie – Quadriga Nr. 3* pod naslovom *In diesem Baum wohne ich* (V tem drevesu stanujem). Liriko objavlja tudi v revijah in antologijah, med drugim v vsakoletnih antologijskih izdajah sodobne lirike v nemškem jeziku *Versnetze* (Verzne mrežhe), ki jo v Nemchiji pri založbi Ralf Liebe v Weilerswistu urejuje Axel Kutsch. V *Versnetze_sieben* in v *Versnetze_acht* je leta 2014 in 2015 zastopana s po dvema pesmima.

Lirika Irene Habalik je vechsmerna in odprta. Poudarek je na kontekstu krizhajochih se besednih sklopov in besed sredi svobodnih verzov, iz katerih avtorica velikokrat razvije vchasih absurden, alogichen in ironichen, drugih kritichen komentar, s katerim spremlja aktualne pojave danashnjega zhivljenja in jih osvetli na poseben nachin. Njene pesmi so velikokrat dokument samorefleksivne ambivalence, zrcalna slika osebne distance do zunanjih stanj in dogodkov, ki jih avtorica prikazhe iz razlichnih zornih kotov.

Vsekakor je za liriko Irene Habalik znachilna nekakshna drugachnost, ki dolocha poseben status njenega pesnishtva v sodobni liriki nemshkega prostora. Ta drugachnost zagotovo izvira iz njene dvojezichnosti oziroma prehoda iz poljskega kulturnega področja na nemshki jezikovni prostor. Problematika dveh domovin je zapustila vidne sledi predvsem v njeni prvi zbirki *povsod je kaka dezhela*, vendar se je hitro z univerzalnimi obchloveshkimi temami uspesno vkljuchila v tok lirike v nemškem jeziku, cheprav se eksistencialni odsev osebnega skladja in neskladja sredi dveh domovin na nov indirekten nachin tu in tam pojavi tudi v njenih novejshih tekstih.

Ironichni, vchasih tudi bridki zarisi razlichnih oblik chloveshkega dejanja in nehanja, velikokrat opazovani iz zornega kota na robu, vsekakor kazhejo na avtorichino pozicijo kritichnega odmika od velikokrat prevech ustaljenih, enosmernih in konvencionalnih oblik pesnishkega izraza, kot ga gojijo avtorji brez izkushnje razpetosti v vech prostorov. Shtevilne besedne igre in vsebinski namigi na zvezdne trenutke svetovne literature podchrtujejo presezhno vrednost lirichnih izpovedi Irene Habalik.

Prevod iz nemshchine in zapis o avtorici: Lev Detela

Franco Ferreri

BOZHATI ZHELVO

***

Stol, na katerem si se zvila,
je bil iz poloshčenega zlata
kot kak vrtiljak brez zob
prepustila si se utrujena za kako minuto
z ochmi utrujenimi za kako minuto
z roko stegnjeno za kako minuto
toda
s starimi copati za kako minuto
sopihajoch za kako minuto
vstala si in vzela sympatol
se chez minuto vrnila utrujena.

(1965)

***

Ko je vladavina poletja
naznanila blagoslovljenega znanilca,
so belushi pozlatili
kardinalovo mizo.

(1967)

Ples Smrti

opolzke. Sem morilec
in morda je bil Bog prvi opazovalec
brez posebnega prepricanja
niti mi ni odrekel svojega vina.

(1967)

***

Ponochi se nebo
vchasih predstavlja v barvi krvi
luna vedno ohranja svoj opalni videz
zharek tesnobe zdrsnе
blesteche prek te ljubezni

chlovek pozabljen
v katerem koli pribezhalishchu
je pricha kriku nove zore

tebe ali Sapfo vprasham
zakaj ne pride dol in ne zapre pipe
ob tej uri je ura prevech hrupna
in moj strah je preprosto grozljiv.

(1969)

futuristichna

Gorje! pozabiti javnost,

- i) je glas boga
- ii) strma razpoka
- iii) dosezhe pogubne neznosne zhelje
- iv) v najbolj nedosegljivi in nerazumni razdalji che-
tudi le za premik prsta
- v) aplavzi z obveznimi nameni
- vi) ne z razprshenimi itd

nikoli me ne vezhe
k sebi azija,
dosledno do konca
si nabiram
zlatenico

ampak she vedno je treba!
nato okoli Vergilija
krogi sonca

so
tigri
so
tigri
so
tigri,

zelo sem si zhelel in kjer je arena
se razlega zvok, mi gori
poplava da bolechina obarva
led tega mecha.

(27. IX. 77)

Izginotje Bodinija E.

nekaj mesecev pred ponovnim vstopom
 se ni zdelo nih posebnega, vecher
 26. po tenisu sem imel eno
 samo zheljlo: priti skupaj s telegramom.
 Kakor koli, Ettore je umrl v ozki ulici Strazzeri.
 Ni bilo solz, edino ljubka
 medeninasta pipa izrechene plinske sodbe.

(27. IX. 77)

(Ettore Bodini, pesnikov prijatelj, storil samomor s plinom; op. prev.)

poezija,

delovati na neki nachin tudi
 proti pravovernosti, a to
 ni moje področje. Od Marxa po-
 znam njegovo bujno lasishche in,
 od pred kratkim, geslo v Tre-
 ccaniju. Namrech, zakaj se za-
 pisujem v prisiljene besede?
 nisem pesnik-kmet niti
 delavec. Vprashajte: torej je
 brezposeln?

(8. X. 77)

(Treccani, ital. enciklopedija, ust. Giovanni T.; op. prev.)

sexipsiho (nechimrnost je moshki),

sanjski ceh ki vtakne v rokavico
 z obratom belo roko –
 Montale se je spomnil.

(8. X. 77)

jaz

velika revolucija ki ne
 pozna revnih izmechek ki
 izreka pravico za ubijanje in
 meshanje chloveshkega dreka
 goltajoch sladki janezh prebavljajoch
 reprezentanco in nima usmiljenja

niti sama zase, vsa
 lakota sveta strah muchenje
 in dobrodoshla smrt in sanje
 zagrenjene od kastracije
 norishnica in reciklazha lepa
 in grda. Strah strah strah
 pravica do zhivljenja otroci ki
 jedo muhe, oprava
 iz norishnice kombinezón kmechki chevelj
 prostashtvo shporta
 medicina dimne cevi naduha
 brez pomochi in tudi velika
 umetnost sanjski delirij in
 chlovek dolzhan usmiljenja ubijati
 ubijati, sramotna fantazija
 in glej ti sicilski nlp
 klamfa droga posilstvo
 pishtola – ta organizacija,
 gniloba kosti

(9 X 77)

VELIKE MNOZHICE NA POTI

Laura je imela ljubko ptichico
 kot kuhana raca,
 imela je nekakshno shkarpino simbolichno
 in spodbudno,
 imela je Laura jahalni bich v
 mozhganih nekega idiota demiurga
 in ponochnjaka,
 v svoji elasticnosti se milna kolesca
 sklepajo. A Laura ne
 obstaja, vi ste si jo izmislili.

MACHEHA V KLETKI

v mnozhici ima meso svojo
 macheho, in je neki otrok ki ji ponuja
 meso, in ona se odziva,
 ko ji je lisica omogochila zdrs
 sira je bila macheha vesela ker
 lisica se mora zadovoljiti,

nisem nikak ornitolog, vendar
 gledam kletko machehe dobro
 zashchiteno z lisico, macheha
 macheha ki v kletki zaklenjena prosi
 s kretnjo otroka.

OPOMBA O AVTORJU

Franco Ferreri (1943-1978), italijanski pesnik in pisatelj izjemno nesrečne usode, za zhivljenja neznan, enako danes. Skica njegove biografije je zgodba razdejanja, tavanja skoz rushevine z avtonegacijo v pesmi (»io non esisto«) in sklepnim aktom (samomor v »dantejevskem« 35. letu). Rojen v Rimu v družini priseljencev iz Abrucev, dvanajst let odrashchanja v zavodu (Pescia v Toskani) mu je pustilo usoden pechat (kasneje se je oznachil za »ex-zapornika«), verjetno se je tam srechal z istospolno zlorabo. Nezmozen prilagajanja, obchasno delal kot natakhar in prodajalec, pretiraval z alkoholom in (mehkimi) drogami, zamujal termine za vpis shtudija. Zalozhba Anterem (Verona) je posmrtno izdala izbor iz njegovih pesemskih in proznih del v skromnem zvezku z naslovom *Carezzare la tartaruga* (1979); naslovna sintagma je sicer naslov poglavja v rokopisnem romanu, a kot inventivna metafora ustrezno zaznamuje celoten avtorjev opus v smislu »trubadurskega igrachkanja« (petting) z oklepom brezodzivne resnice. Podobno je vse njegovo pisanje, she posebno v verzih, polno t. i. besednih iger; pesmi se sprva zdijo kot prozaichni, v verze nalomljeni prilozhnostni zapisi v grobem, (avto)ironichnem, vechkrat poulichno izzivalnem jeziku, vendar se stavki drobijo z elipsami, s svojevoljno interpunkcijo ter s protipravopisnimi fonološkimi in vizualnimi aluzijami, pomensko dvoumnimi tudi za domachega bralca, za tujega pa so neprevedljive. Za ilustracijo nekaj primerov, vezanih na tukajshnji izbor. Lastna imena vechinoma pishe z malo zachetnico, tako se manj znani priimki varljivo izgublajo kot navadne besede (Treccani deljeno: tre ccani; aluzija na »tre cani«, tj. trije psi), besedo »manicòmio« (norishnica) pishe tudi »mánico mio« (moj rochaj, drzhalo – s spolno aluzijo); Laura je evokacija Petrarkove provansalske muze in tudi rimske ulice Via Laura Mantegazza (po ital. dobrodelnici iz 19. stol., ustanavljala domove za otroke in starce, shole za dekleta itd.), kjer je pesnik stanoval, ob Lauri pa omenja »ptichico« (v izvirmiku: auzel; stara provansalska beseda) in »shkarpino« (it. scorpena: vrsta ribe, tudi oseba grde zunanosti); izvorni naslov pesmi *Macheha v kletki* je *La checca in gabbia* (checca, izg. keka, botanichno macheha, v slangu pa vulg. peder; cf. angl. pansy). Tako je Ferreri kot nekak »neobstojechi« po svoje zajemal shiroki in bogati, »pirandelovski« razpon italijanske literature med verzizmom (neorealizmom) in t. i. magichnim realizmom s parabolichno fantastiko (Bontempelli, Palazzeschi, Buzzati, Calvino; prim. roman slednjega o praznem oklepu *Neobstojechi vitez*, 1958).

Izbor, prevod in opomba Ivo Antich

Neznani avtor

STARI TIGER IN POPOTNIK

Nekoch sem, pohajajoch po Juzhnem gozdu, na bregu ribnika zagledal tole: stari tiger, opran grehov s sveto travo v shapah, govori: »O, popotniki, tukaj je zlata zapestnica, da jo nekdo vzame. Tem besedam prisluhnite, nikar se ne bojte priti na to stran!« Tedaj je to videčega popotnika, od močne zhelje pritegnjenega, preshinila misel: »Kakshna sreča! Vendar pa je pri tem nevarnost, da se izgubi zhivljenje. Torej:

Zheleno, iz nezbelenega pridobljeno, se dobro ne izžide.

In celo tam, kjer se trup napoja nesmrtnosti dotika, je ta smrtno nevaren.

Vendar pa je res, da vsako pridobitev spremlja tveganje, odtod reklo:

Che chlovek ne gre nevarnosti naproti, napredka ne ugleda!

Po drugi strani pa, che je tveganje, nevarnost lahko izkusish zhiv.

To bom takoj ugotovil.«

Na glas reče: »Kje je tvoja zapestnica?«

Tiger na ogled postavi iztegnjeno shapo.

Popotnik je rekel: »Kako naj morilski naturi v tebi zaupam?«

Tiger je rekel: »Poslušaj, o, popotnik, ne zdaj, seveda, v mladosti sem bil silno hudoben. Ker sem ubil vech kot eno kravo, mnogo brahmanov in veliko ljudi, so shtevilni moji sinovi mrtvi in zhene prav tako. Zdaj sem brez družine. Od nekega vrlega pravichnezha sem dobil nasvet. Vadi radodarnost, plemenito vedenje in molitev, je rekel ta gospod. Uposhteva je ta nasvet, sem delal pokoro in se postaral. Z izpadlimi zobmi in odpadlimi kremplji sem poln sochutja. Kako ne bi bil zaupanja vreden! Saj je recheno:

Zhrtvovanja, učenje, darovanje, disciplina,

resnicoljubnost, potrpljenje, vzdržnost

in darežljivost, vse to je spominjanje

na plemenito osemdelno pot.

Med temi se prvim shtirim

službi zavaljo goljufivosti,

v skupini zadnjih shtirih

pa se ne najde ozkega duha.

Moja darežljivost je tako velika, da jo celo na roki nosim – zlato zapestnico, ki jo zhelim komu podariti. Kar dishi po chloveku, tiger pozhre, pravi ljudsko reklo, ki ga ne gre prezreti, vendar pa:

*Chloveshtvo je utirjeno v stare kolesnice,
zvodnice, ki da dober nasvet,
ljudje ne jemljejo resno,
z dharmo pa povezbejo
ubijalca krav iz vishjih kast!*

Meni in iz merodajnih knjig nauchenim prisluhni:

*Kar je v pushchavi dezib,
to je v sestradancu uzhitek hrane,
sochen dar gre prosjaku, Pandujec!
Vsakomur je zhivljenje drago,
njegovo in vseh bitij enako.
S postavljanjem na mesto drugih
vsakich sochustvo svoje se vsakdo izpolni.*

Enako je pri zavrachanju in obdarovanju, dobrem in slabem, prijetnem in neprijetnem:

*S postavljanjem na mesto drugih
pride chlovek do merila.
Poleg tega na zbeno drugega
kot na svojo mater
in na drugega lastnino,
kot na svoj kos zemlje gleda:
kot sebe pa vseobchi zhivelj vidi.*

In tako se jaz tu na vse kriplje trudim tebi izrochiti dar. Kot je recheno:

*Revnim dajaj, Kuntejec,
nikoli gospodu ne daruj bogastva,
bolnemu je treba zdravilnih zeli,
kaj naj zdrav chlovek z njimi!*

In pa, dar nehvalezhniku naj bo dan z mislijo – darovati je dolzhnost:

*Na pravem mestu, ob pravem chasu
dan chastivrednemu, to je resnichen dar.*

V temle ribniku skopan, sprejmi tole zlato zapestnico!»

Tedaj pa, ko se je tam na oni strani popotnik, ki mu je zraslo zaupanje v tigra, hitech se skopat, pokazal, potopljen dol v globoko mochvirje, v blato ujet in nezmozhen pobegniti, se je tiger oglasil: »Ha, ha, v globoko mochvirje si padel!

Daj, da te potegnem iz njega! Z veseljem to storim!« To rekoeh, se je tiger chisto

potihem blizhal popotniku, ki je ves otrpel razmisljal:

*»Branje uchenih knjig ni dovolj za presojo
in tudi uk Ved she zdalech ni razumevanje,
prirojena nrav tu pach prevlada,
tako kot od krav pride mleko sladko.*

She vech: razumu nepodrejeni chut je kot slon, ki si le z vodo iz rilca spira grehe.

*Znanje brez delovanja je breme,
kot je v breme prenasbanje slabe zɦenske.*

To, da sem svoje zaupanje namenil morilski naravi, se zame ni dobro izteklo, saj je recheno:

*Zverem, divjim vodam, rogatcem in orožhju
se nikakor ne daje zaupanja,
tudi zɦenskam in oblastnikom ne.*

In she nekaj, pri vseh naj se, resnichno, uposhtevajo prirojene nravi in ne pridobljene lastnosti,

*kajti, prebitevaje vse pridobljene lastnosti,
na chelo postavi se prva narava.*

Podobno kot romajochi mesec, ki povzrocha, da se krivde izravnavajo:

*Gibajoch se sredi zvezd,
v sebi nesoch tisoche zɦarkov,
celo ta luna usodno mrkne
v zɦrelo demonovo.
Komu le je dovoljeno izɦrisati
na chelu zɦarisano chrto usode?»*

In tako razmisljajochega je popotnika ubil in pozhrl tiger.

(Lanmann Sanskrit Reader, Hitopadesha III.)

OPOMBA

Hitopadeśa (hitopadesha) je prva knjiga, natisnjena v sanskrtskem jeziku, v pisavi devanagari. Natisnili so jo leta 1808 v Seramporeju. Sodi v etično-didaktično literarno zvrst, ki jo Hindujski imenujejo »*nīti-śāstra*« - pravila vedênja. Beseda »*nīti*« je dobila poseben pomen v zvezi z vedênjem kraljev v družinskem zhiavljenju in njihovim ravnanjem v zunanjih odnosih. *Nīti-śāstra* je torej »vladarski priročnik politične in socialne etike«. Hitopadesha je sestavljena iz proze in verzov. V verzih so izraženi pregovori in maksime izbrane praktične modrosti; njihova veljavnost pa je nazorno izkazana in podkrepljena s pripovedkami v prozi.

Hitopadeśa ni originalno delo, temveč je bolj kompilacija starega gradiva. Chasa nastanka le-tega pa se niti približno ne da ugotoviti. Za zdaj lahko rechemo le, da je Hitopadeśa stara vsaj 600 let (najstarejši znani rokopis je iz leta 1373). Kot avtor oziroma uredilec zbirke teh zgodb (v omenjenem rokopisu na palmovih listih) je naveden Nārāyana, njegov pokrovitelj in izdajatelj zbirke pa naj bi bil kralj Dhavalacandra (dhavalachandra). Izrecno je rečeno, da vire, iz katerih je nastala zbirka, najdemo v »... Pañcatantri (panchatantri) in drugih delih«. Hitopadeśa je poenostavljena verzija zgodb iz teh virov, brez okraskov, namenjena učenju sanskrta.

Zasnova knjige je preprosta: Sinovi kralja Sudarśane iz Pāliputre (Patnā) so neumni in zlobni. Zato kralj k sebi pokliche modre mozhe in jih vprasha, ali je med njimi kdo, ki je sposoben prince vzgojiti v odgovorne ljudi. Ponudi se Vishnusharman, vzame prince pod svoje okrilje in pritegne njihovo pozornost s pripovedovanjem zgodb, ki so zbrane v tej zbirki. S pomočjo teh zgodb, v katerih zhiivali predstavljajo različne chlovekove lastnosti, konchajo pa se s poučno mislijo, prince nauchi umetnosti vladanja.

viri: Lanmann Sanskrit Reader, predavanje prof. dr. Tamare Ditrich, Wikipedia

Prevod iz sanskrta in opomba Nadja Jarc

III.

अहमेकदा दक्षिणारण्ये चरन्नपश्यम् । एको वृद्धव्याघ्रः स्ना-
 तः कुशहस्तः सरस्तीरे ब्रूते । भो भोः पान्थाः । इदं सुवर्णकङ्क-
 10 णं गृह्यताम् । तद्वचनमाकर्ण्य भयात्को ऽपि तत्पार्श्वे न भज-
 ते । ततो लोभाकृष्टेन केन चित्पान्थेनालोचितम् । भाग्येनै-
 तत्संभवति । किं त्वस्मिन्नात्मसंदेहे प्रवृत्तिर्न विधेया । यतः ।
 अग्निष्ठादिष्टलाभे ऽपि न गतिर्जायते शुभा ।
 यत्रास्ति विषसंसर्गो ऽमृतं तदपि मृत्यवे ॥
 15 किं तु सर्वचार्यार्जने प्रवृत्तिः संदेह एव । तथा चोक्तम् ।
 न संशयमनारुह्य नरो भद्राणि पश्यति ।
 संशयं पुनरारुह्य यदि जीवति पश्यति ॥
 तन्निरूपयामि तावत् । प्रकाशं ब्रूते । कुत्र तव कङ्कणम् ।
 व्याघ्रो हस्तं प्रसार्य दर्शयति । पान्थो ऽवदत् । कथं मारात्मके
 20 त्वयि विश्वासः । व्याघ्र उवाच । शृणु रे पान्थ । प्रागेव यौ-

वनदशायामतिदुर्वृत्त आसम् । अनेकगोब्राह्मणमनुष्यवधान्मे
पुत्रा अनेकशो मृता दाराश्च । सांप्रतं निर्वेशो ऽस्मि । ततः के-
नापि धार्मिकेणाहमुपदिष्टः । दानधर्ममाचरतु भवानिति । त-
दुपदेशादिदानीमहं स्नानशीलो दाता वृद्धो गलितनखदन्तो
6 दयावांश्च कथं न विश्वासभूमिः । उक्तं च ।

इज्याध्ययनदानानि तपः सत्यं क्षमा दमः ।

अलोभ इति मार्गो ऽयं धर्मस्याष्टविधः स्मृतः ॥

तत्र पूर्वश्चतुर्वर्गो दम्भार्थमपि सेष्यते ।

उत्तरश्च चतुर्वर्गो नामहात्मसु विद्यते ॥

10 मम चैतावालं लोभविरहो येन स्वहस्तगतमपि सुवर्णकङ्कणं
यस्मै कस्मै चिहातुमिच्छामि । तथापि व्याघ्रो मानुषं खादतीति
लोकप्रवादो दुर्निवारः । यतः ।

गतानुगतिको लोकः कुट्टनीमुपदेशिनीम् ।

प्रमाणयति नो धर्मे यथा गोघ्नमपि द्विजम् ॥

15 मया च धर्मशास्त्राण्यधीतानि । शृणु ।

मरुस्थल्यां यथा वृष्टिः क्षुधार्ते भोजनं तथा ।

दरिद्रे दीयते दानं सफलं पाण्डुनन्दन ॥

प्राणा यथात्मनो ऽभीष्टा भूतानामपि ते तथा ।

आत्मौपम्येन सर्वत्र दयां कुर्वन्ति साधवः ॥

20 अपरं च । प्रत्याख्याने च दाने च सुखदुःखे प्रियाप्रिये ।

आत्मौपम्येन पुरुषः प्रमाणमधिगच्छति ॥

अन्यच्च । मातृवत्परदारांश्च परद्रव्याणि लोष्टवत् ।

आत्मवत्सर्वभूतानि यः पश्यति स पश्यति ॥

22

HITOPADEÇA.

- त्वं च दुर्गतः। तेन तत्तुभ्यं दातुं सयत्नो ऽहम् । तथा चोक्तम् ।
 दरिद्रान्भर कौन्तेय मा प्रयच्छेश्वरे धनम् ।
 व्याधितस्यौषधं पथ्यं नीरुजस्तु किमौषधैः ॥
 अन्यच्च । दातव्यमिति यद्दानं दीयते ऽनुपकारिणे ।
 5 देशे काले च पात्रे च तद्दानं सान्त्विकं स्मृतम् ॥
 तदत्र सरसि स्नात्वा सुवर्णकङ्कणमिदं प्रतिगृहाण । ततो जात-
 विश्वासो यावदसौ सरः स्नातुं प्रविष्टस्तावदेव महापङ्के निम-
 यः पलायितुमक्षमः । पङ्के पतितं दृष्ट्वा व्याघ्रो ऽवदत् । अ-
 हह । महापङ्के पतितो ऽसि । अतस्त्वामुत्थापयामि । इत्युक्त्वा
 10 शनैः शनैरुपगम्य तेन व्याघ्रेण धृतः स पान्थो ऽचिन्तयत् ।
 न धर्मशास्त्रं पठतीति कारणं
 न चापि वेदाध्ययनं दुरात्मनः ।
 स्वभाव एवात्र तथातिरिच्यते
 यथा प्रकृत्या मधुरं गवां पयः ॥
 15 किं च । अवशेन्द्रियाचित्तानां हस्तिस्नानमिव क्रिया ।
 दुर्भगाभरणप्रायो ज्ञानं भारः क्रियां विना ॥
 तन्न मया भद्रं कृतं यदत्र मारात्मके विश्वासः कृतः । तथा बु-
 क्तम् । नखिनां च नदीनां च शृङ्गिणां शस्त्रपाणिनाम् ।
 विश्वासो नैव कर्तव्यः स्त्रीषु राजकुलेषु च ॥
 20 अपरं च । सर्वस्य हि परीक्ष्यन्ते स्वभावा नेतरे गुणाः ।
 अतीत्य हि गुणान्सर्वान्स्वभावो मूर्ध्नि वर्तते ॥
 अन्यच्च । स हि गगणविहारी कल्मषध्वंसकारी
 दशशतकरधारी ज्योतिषां मध्यचारी ।

HITOPADEÇA.

23

विधुरपि विधियोगाद्भ्रस्यते राहुणासौ
 लिखितमपि ललाटे प्रोज्झितुं कः समर्थः ॥
 इति चिन्तयन्नेव तेनासौ व्याघ्रेण व्यापादितः खादितश्च ।

Likovna priloga

Damir Globočnik

PORTRETI IRINE RAHOVSKY KRALJ

Irina Rahovsky Kralj spada med likovne ustvarjalce, za katere bi lahko dejali, da so umetnost neposredno zhiveli. Umetnica je izgradila osebno, individualno obarvan slikarski izraz, pri katerem je povezovala intuitivno dojetje motiva s pretehtanim, študijsko utemeljenim slikarskim pristopom. Na temelju dobrega poznavanja zgodovine modernega slikarstva je oblikovala slikarski pristop, ki ji je omogočal vstopiti v ustvarjalni razgovor z različnimi motivi, zlasti s portretom, tihozhitjem, pejsazhem in veduto. Likovni principi in smeri, ki so se odrazili v slikarstvu Irine Rahovsky Kralj, so bili fauvistična gradnja barvnih razmerij, ekspresionistični barvni odnosi, orfizem in nekatere druge pridobitve ruskih avantgardnih slikarjev ter lirichna abstrakcija. Slikarka je pri izboru motivike in njeni slikarski obravnavi vselej ostala zvesta lastnim, spontanim občutkom.

Irina Rahovsky Kralj so pri slikanju namrech vodili notranji vzgibi. Pri izboru portretirancev je iskala duhovna sorodstva. V prvem zaključenem ciklusu portretov je predstavila likovne ustvarjalke, zlasti tiste, ki jih je srečevala na svoji zhivljenjski poti in jih hkrati cenila. Slikarko in ilustratorko Marlenko Stupica je spoznala zhe pred drugo svetovno vojno na pochitnicah v Gorenji vasi. Vida Fakin je bila njena profesorica umetnostne vzgoje na ljubljanski realki. Jelka Reichman in Metka Krashovec sta bili njeni dolgoletni prijateljici. Sledili so pisatelji, skladatelji, znanstveniki, duhovniki. V slovenskem prostoru je ostal povsem neznan ciklus portretov univerzitetnih profesorjev, vech slikark in drugih osebnosti v Chicagu. Portretirala je tudi profesorja na ljubljanski likovni akademiji, slikarja Marija Preglja, ki je prvi v mladi slikarki zaznal izvrstno koloristko, slikarja in grafika Bozhidarja Jakca in druge. Portretom sodobnikov je pridruzila nekatere pomembne ustvarjalne osebnosti iz slovenske zgodovine. Pogosto je portretirala svoje družinske chlane (njeno diplomsko delo na likovni akademiji je bil portret hchere na lesenem konjichku), znance in prijatelje.

Irina Rahovsky Kralj je ustvarila pravcata portretna videnja. Osebnosti je zaznala intuitivno. Slikarkino razumevanje posameznega portretiranca je določalo slog, barvitost in znachaj upodobitve. Vselej je bila do izbranih portretirancev sposhljiva. Odslikani so prepoznavno, z realistično povzemajochimi obrisnimi potezami. Ustvarjalni proces se je zachel z oblikovanjem realističnega portreta ali portretne skice, ki sta sluzhila kot oporna točka pri nadaljnji slikarski interpretaciji portretiranca. Pomembno vlogo sta imela tudi spoznavanje s portretiranchevimi

dosezhki in razgovor z njim. V resnici je slikarko zanimalo predvsem, kako z likovnimi sredstvi ponazoriti duhovno navzročnost chloveka, njegov notranji svet, torej vse tisto, kar presega fizichno pojavnost. Pomembno je poudariti, da je slikarka sprva shtudirala psihologijo.

Pri portretiranju se je zavedala, da je potrebno ločiti bistveno in tehtno od manj pomembnega. Realistična oznachitev zunanje podobe portretiranca je bila povezana z razchlenjevanjem in ponovnim komponiranjem barvnih in svetlobnih vrednosti. Barve je nanashala nemeshane, v širokih ploskvah. Intenzivni barvni nanosi so vselej združeni v harmonična skladja, katerih sestavni del so bile tudi na prvi pogled neposlikane beline platna, ki razbijajo barvno gostoto. Sozvenenje barv, barvni utripi intenzivne rdeche, modrin, rumene, zelene in drugih barv so bili znanilci zhivljenjske, ustvarjalne energije portretirane osebe. Kljub na prvi pogled ekspresivnim in intenzivnim likovnim uchinom je bilo portretno slikarstvo Irine Rahovsky Kralj usmerjeno v portretiranchevo notranjost in razmishljanje o njem ter zato prej lirichno, kontemplativno zaznamovano kot pa podrejeno udarnim zunanjim uchinom.

Slikarka je najvechkrat portretirala samo sebe. Vech kot stopetdesetih avtoportretov je pravcata slikana avtobiografija, ki spada med najvechje avtoportretne opuse pri nas. Prikazujejo nam umetnico med slikanjem, v razlicnih obdobjih zhivljenjskega ritma. Chustvena stanja upodobljenke so narekovala likovni pristop in slogovno obravnavo.

Za oblikovanje obsezhnega slikarskega opusa je bila potrebna velika in neomajna delovna disciplina. Irina Rahovsky Kralj je svoj likovni rokopis neprenehoma negovala z risanjem. Njene risbe doslej she niso bile predstavljene javnosti.

Barvna obchutljivost je pomembna znachilnost slikarkinih pejsazhev, vedut in cvetlicnih tihozhitij. Irino Rahovsky Kralj je bolj kot podrobno podajanje motivnih sestavin privlachilo potenciranje sugestivnih barvnih uchinov. Pogosto je slikala krajinske motive iz blizhnjega gozda v Chrnuchah, pritegnil jo je obmorski pejsazh, serija pejsazhnih kompozicij je nastala v prekmurskih Motvarjevcih.

Irina Rahovsky Kralj

LIKOVNA DELA /PORTRETI/

1. Primozh Trubar, 2008, olje, platno, 100 x 70 cm
2. dr. France Presheren, 2003, akril, platno, 100 x 80 cm
3. Ivan Cankar, 2007, akril, platno, 100 x 70 cm
4. Berta Bojetu, 2004, akril, platno, 100 x 80 cm
5. Pesnik Tone Pavček z muzo, 2002, olje, platno, 100 x 100 cm
6. Marij Pregelj, 1995, olje, platno, 50 x 40 cm
7. Bozhidar Jakac, 2002, akril, platno, 100 x 100 cm
8. Ivana Kobilca, 1984, olje, platno, 100 x 80 cm

Naslovnica

9. Marij Kogoj, 2003, olje, platno, 120 x 120 cm

Fotografije del: Marjan Smerke

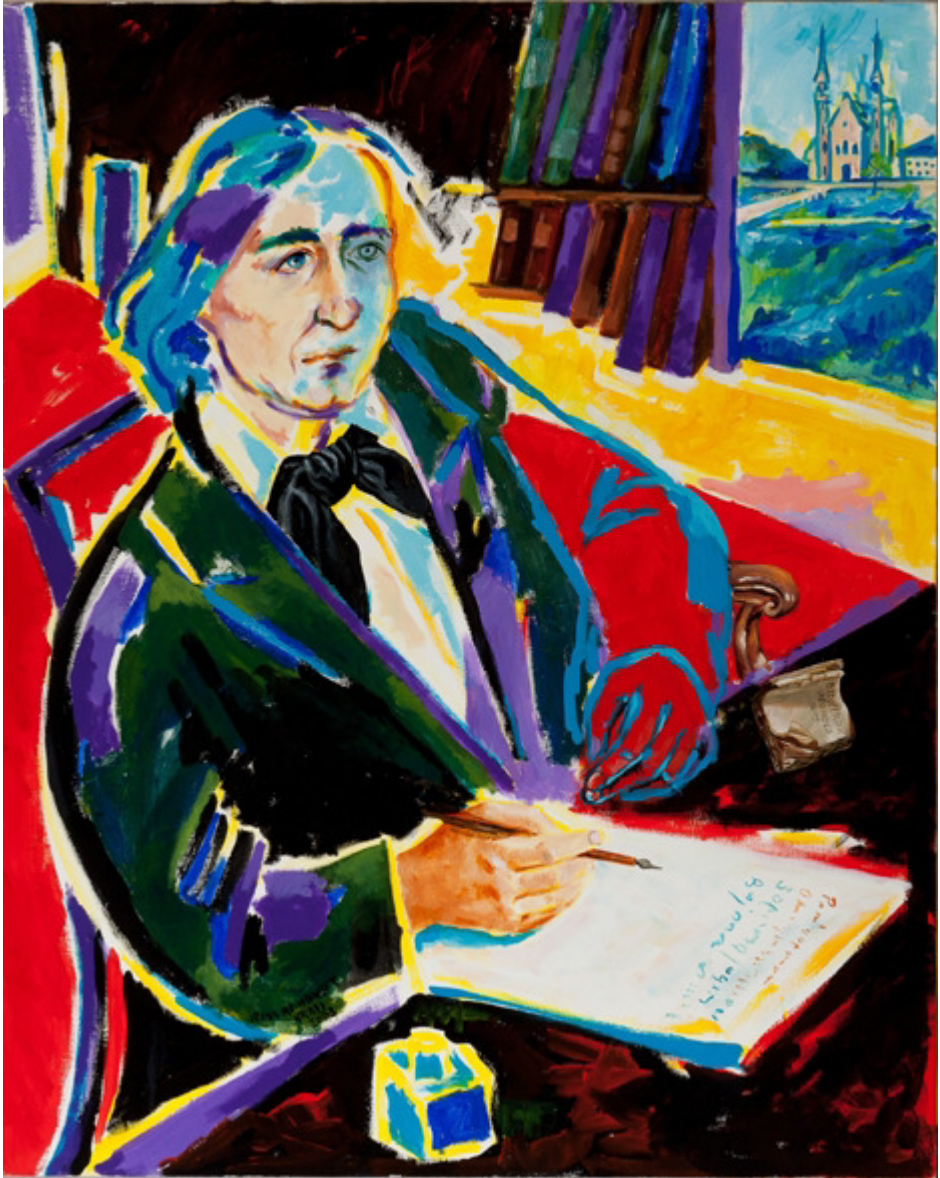
Irina Rahovsky Kralj se je rodila 11. oktobra 1937 v Ljubljani. Oče Pavel Fjodorovich Rahovsky je izhajal iz ruske plemiške družine. Po oktobrski revoluciji se je preselil v Ljubljano. Vojashko akademijo je dokončal v Beli Crkvi (Vojvodina, Srbija), pozneje pa še litografsko sholo. Slikarkino mater Ivano Rahovsky, rojeno Kolman, je spoznal v Beogradu, kjer je bila zaposlena v kabinetu dr. Antona Koroshca.

Irina Rahovsky Kralj je začela slikati in risati že pred vpisom v osnovno sholo. Prve perorisbe je objavila v časniku *Borba*. Z malo plastiko v glini se je spoznala v ateljeju kiparja Toma Rosandicha v Beogradu. Leta 1953 se je družina preselila v Ljubljano. Tu je obiskovala realko, na kateri jo je umetnostno vzgojo poučevala Vida Fakin. Sodelovala je z revijo *Mlada pota*. Po enem letu študija na medicinski fakulteti se je prepisala na študij psihologije in filozofije na Filozofski fakulteti (absolvirala je leta 1962). Leta 1958 je začela vzporedno obiskovati Akademijo upodabljaljochih umetnosti (danes ALU). Leta 1963 je diplomirala pri prof. Nikolaju Omerzi in prejela študentsko Preshernovo nagrado. Jeseni 1963 je postala članica Drushtva slovenskih likovnih umetnikov v Ljubljani. Prvo samostojno razstavo je priredila leta 1964 v Kamniku. Od leta 1965 je imela status svobodne umetnice. Leta 1971 je končala dveletni študij restavratorstva in konservatorstva pri prof. Mirku Shubicu. Od ustanovitve leta 1975 je bila članica Drushtva bezhigrajskih likovnikov. Dalj časa je živelna in delovala v tujini (1974 Filadelfija, 1981 in 1985 v Chicagu). Umrla je leta 2011 v Ljubljani.

(biografski podatki so povzeti po: Tamara Kralj Jare, *Kroki zbirjenja in dela slikarke*, v monografiji *Irina Rahovsky Kralj*, Slovenska matica, 2015)

Samostojne razstave: od 1964 do 2008 v Kamniku, Celju, Ljubljani, Piranu, Zhalcu, Mariboru, Chicagu, Trebinju (BiH), Novem mestu, Kanalu ob Sochi, Murski Soboti, Vrhniki.

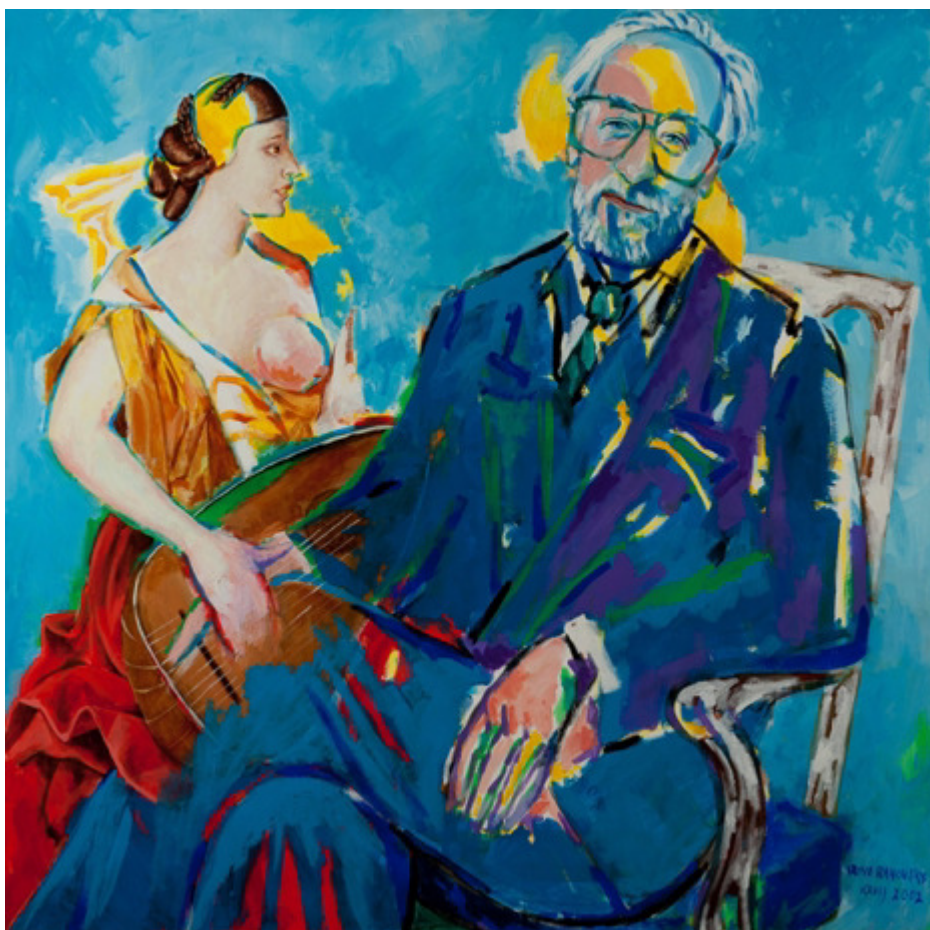

sl. 8

Damir Globočnik

BRENCELJ IN SPORI MED »ELASTIKI« IN »RADIKALI«

Prvi slovenski satirični list *Brencelj* je začel izhajati januarja 1869 v Ljubljani. Kljub težavam s pridobivanjem naročnikov in zbiranjem naročnine je *Brencelj* z izjemo dvoletne prekinitve zabaval bralce do leta 1886. To je bil velik dosežek chasnikarja, dramatika, pripovednika in satirika Jakoba Aleshovca (1842–1901), ki je pri svojem »*zabavljivem in shaljivem listu*« prevzel malone vse naloge: bil je lastnik, izdajatelj, glavni urednik in tudi pisec dobrshnega dela tekstov.

Brencelj ni zhelel bralce samo kratkochasiti, pach pa tudi pouchevati in jih voditi po pravi politični poti, ki jo je po urednikovem mnenju najboljše poznal »oche slovenskega naroda« dr. Janez Bleiweis. Neusmiljeno je napadal Bleiweisove politične nasprotnike. Aleshovec si je drznil mnogo. Njegova glavna tarcha so bili nemshkutarji in nemshki liberalizem. Polotil se je tudi duhovnikov, ministrskega predsednika, dezhelnega predsednika, glavarja in poslancev. Zaradi pikrih napadov na posamezne mladoslovence je Aleshovca v sedemdesetih letih 19. stoletja doletela obtozhba Josipa Jurchicha, da naj bi bil izključni krivec za pojav slovenske »revolverske zhurnalistike«.

Jakob Aleshovec se je izkazal tudi v boju proti »elastikarjem«. V chasu spora med Shukljetovimi liberalnimi vladno-zmernimi »elastiki« (F. Shuklje, J. Kersnik, F. Levec) in neodvisnimi liberalnimi, narodno bolj odločnimi »radikali«, ki so bili proti kompromisu z nemshko stranko, je *Brencelj* kritiziral Shukljetovo politiko prav tako kot mladoslovenski satirični list *Shkrat* (1883–1885).

Na volitvah v kranjski dezhelni zbor leta 1883 so po šestih letih nemshke prevlade Slovenci zopet dobili vechino, vendar so se v okviru »slogashke« slovenske stranke med seboj sporekli liberalci. Povod za spor med »elastiki« in »radikali« sta bili verifikacijska debata 6. oktobra 1883 glede volitev v veleposestniški kuriji in vsota 600 goldinarjev za neobligatni pouk drugega dezhelnega jezika.

Che mandati Karla Dezhmana, dr. Roberta Schreya in dr. G. Mauerja ne bi bili verificirani, bi po mnenju Frana Shukljeta sledil padec prvega kranjskega dezhelnega predsednika slovenske narodnosti, Andreja Winklerja. Nemshka stranka je namrech grozila, da bo zapustila dezhelni zbor. Zato se je Shuklje v narodnem klubu zoperstavil Luki Svetcu. Sledila je debata. Janko Kersnik je v sklepnem govoru med drugim izrekel naslednje besede: »*Oni chastiti gospodje, kateri se danes tako vztrajno ustavljajo verifikaciji, so vzrastli v svojem politichnem delovanju na Kranjskem in Shtajerskem v vedno hudi opoziciji, v vednem naravnem negiranju, – no, jaz*

menim, da je treba tu nekaj mladostne **elasticete**, da se pokorimo težavnemu položaju, da bode mogoče tudi kaj dobrega storiti slabim tradicijam nasproti. Treba je nastopiti pot, ki vodi k uspešnemu delovanju.«

Rezultat glasovanja je bil 24 za (poleg Shukljeta tudi Bleiweis, Grasselli, Poklukar) in 6 proti (Sveteč, Voshnjak, Zarnik, Rudezh, Dolenc in Robich).

»Sploh pa so se obravnave dezhelelnega zbora do one eksplozije v verifikacijski debati vršile v naravnost idilicnem miru. In ta idila ni bila prekinjena niti tedaj ne, ko je bil dezhelelni zbor zgrešil drugo narodno 'izdajstvo', ko je namreč v svojem proračunu sklenil ominožen kredit '600 gld. za neobligatoren poduk drugega dezhelelnega jezika v vechrazrednih ljudskih sholah',« se je Shuklje branil drugega velikega greha, ki ga je zagrešil chez 14 dni. »Zhivi krst ni cbrhnil nobene besede, celo dr. Zarnik je molchal kakor grob, ko je dr. Poklukar kot porochevalec finančnega odseka nasvetoval to 'pogubno' postavko. Jaž takrat sploh nisem bil niti cblan finančnega odseka, navzlic temu se je leta in leta divja agitacija zaganjala v mene, chesh da sem jaž oni 'fautour nequittae', ki ima na svoji kosmati vesti nedopustni ta zlochlin.« Vechina poslancev je znesek 600 goldinarjev za učitelje, ki bi neobvezno pouchevali uchence v nemshchini na vechrazrednih ljudskih sholah, sprejela, Winkler je namreč izjavil, da v nasprotnem primeru odstopi, le Sveteč, Voshnjak, Zarnik, Rudezh in Dolenc so med glasovanjem zapustili sejo.

Shukljetovala lojalnost je bila nagrajena. Pridobil si je zaupanje barona Winklerja, ki je zahteval strpnost do nemshke manjshine, in visok ugled v oportunistični Winklerjevi vladni stranki. Poleg Janka Kersnika in Frana Levca je veljal za najpomembnejšega »elastika«. Med »radikali«, ki so »elastikom« zaradi njihove spravne politike do nemshkih konservativcev ochitali nacionalno mlachnost in malone narodno izdajstvo, sta izstopala Ivan Hribar in dr. Ivan Tavchar.

Prepiri med obema skupinama so v tem chasu polnili poslanske klopi in Hribarjevo in Tavcharjevo revija *Slovan* (1884–1887), chasnike *Slovenski narod*, *Slovenec*, *Ljubljanski list* (priloga dezhelelnega uradnega chasnika *Laibacher Zeitung* pod Shukljotovim urednishtvom) – »list, o katerem je bilo splošno znano, da je oficijozen vladni organ«, in ga je podpirala tudi trzhashka *Edinost*, idr. Mladoslovenski satirichni list *Shkrat* je *Ljubljanskemu listu* nadel imeni »slovenski Tagblatt« in »Ljubljanski butelj«.

Zadnji letniki staroslovenskega *Brenclja* so bili povsem v znamenju Shukljeta in »elastikov«. 19. shtevilka iz leta 1883 je bila zaradi napadov na Winklerjeve »elastike« zaplenjena, zato je Aleshovec postal previdnejši in je svoje mnenje o Shukljetovem listu zavil v niz namigovanj ter ga položil v usta stalnega »podlistkarja« Krishpina Krishpovicha: »Vi dolzhite dezhelelno vlado keranjsko (in to leti na njenega nachelnika barona Winklerja), da je osnovala slovenski svoj dnevnik, ko sta zhe prej bila dva, ki se ne moreta odebeliti,« pishe v 7. shtevilki *Brenclja* iz leta 1884 »Krishpin Krishpovich« (alias Aleshovec). »Da vlada s svojim listom nima namena, drugih slovenskih listov spodrivati, je jasno zhe iz tega, ker drugi davek, to je kolek plachujejo in brez tega davka vlada ne more biti, drugache bi bil zhe zdavnaj odpravljen. S samim nemshkim listom, kakor je 'Laibacherica', pa vlada ne more nich posebnega dosechi, vzlasti med ljudstvom ne, ker to ne ume

nemshchine. Če bi drugi listi slovenski hoteli pisati tako, kakor Shukljejev list, bi ne bilo treba vladi svojega posebnega lista, kajti tega ne verujete, da se je osnoval samo zato, da ima profesor 'Dalje' – chem rechi: Shuklje na svojem odpustu kaj opravila. Torej je edino le trma drugih listov slovenskih kriva, da si je vlada omislila svoj poseben list v tem jeziku ...

In, gospóda, ne prezreti glavne važnosti tega listicha! Z njim je pripoznala vlada, da so vsaj na Kranjskem Slovenci, in se mora z njimi govoriti ter she pisati jim slovenski. Schasoma utegnemo priti tako dalech, da bo vlada spoznala, da ji nemshkega uradnega lista treba ni, in bo pustila 'Laibachenco'; se ve, da se bo to zgodilo she le takrat, ko na Kranjskem ne bo nobenega chloveka vech, ki bo rekel, da je nemeč.»

Tudi Brencljeve karikature so napadale *Ljubljanski list* in njegovega urednika »razprofesorja Shukljeja«. V 3. shtevilki iz leta 1884 je bila objavljena karikatura »Zamena obleke – dobra ali slaba?«. Shuklje je na poljskem strashilu zagledal »vladni frak«. Čeprav je ta razcapan, se ga odlochi nadeti. Komentar h karikaturi se glasi: »Pride profesor na poti svojega zhihvljenja do te-le podobe v zbitu, ogleda si suknyo in ker mu je vshech – zameni svojo suknyo z ono ter odide oblechen veliko lepshe kot prej, kakor kazhe ta podoba. Če je le sebi vshech v nji!«

»Kdo kali mir v dezbeli,« je naslov karikature v 5. shtevilki. »Kako je to, da ob tem prijaznem jezeru nikdar miru ni?« Odgovor na vprasanje: »Saj bi bil, che bi te one-le napibnjene zhabe ne bilo. Ta moti mir vsak vecher s svojim regljanjem.« Sredi jezera sedi ogromna zhaba, ki predstavlja *Ljubljanski list*.

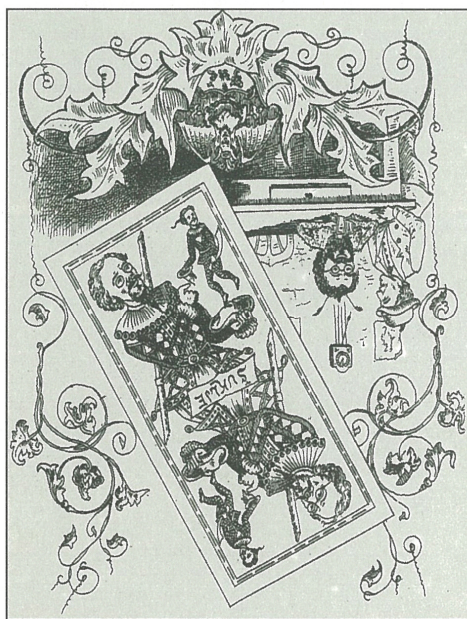
Karikatura »Kranjski 'shkis'« v 14. shtevilki je bila prav tako posvečena novi politični zvezdi – nekdanjemu radikalnemu liberalcu in aktualnemu »elastiku«, Franu Shukljetu: »No, zdaj je pa tudi ta 'shkis' v 'talon' prishel.« Karikatura v 3. shtevilki za leto 1885 prikazuje »Letosnji politični ploh na Kranjskem«. Shuklje za seboj vleče težek »ploh« – *Ljubljanski list*, ki je po zaslugi ostrih člankov marsikateremu »radikalnemu« Slovincu grenko oblezhal v zhelodcu. Gledalci komentirajo prizor: »Glej ga no, glej! Ta je zhe lansko leto vlekkel ploh, ko je hotel sklepati Slovence z nemshkutarji, letos ga pa zopet vleche.«

Vlečenje ploha je ljudski običaj, ki spada med pustne shege. Znan je v vech variantah: npr. che v vasi ni bilo v preteklem letu nobene svatbe, so morala dekleta na pustni torek vlechi ploh, ploh je morala voziti tudi dekleta, ki ji je v predpustu spodletela poroka, itd. *Brenclj* je torej hotel povedati, da Shuklje za svoje politične poglede ni uspel najti pravega partnerja.

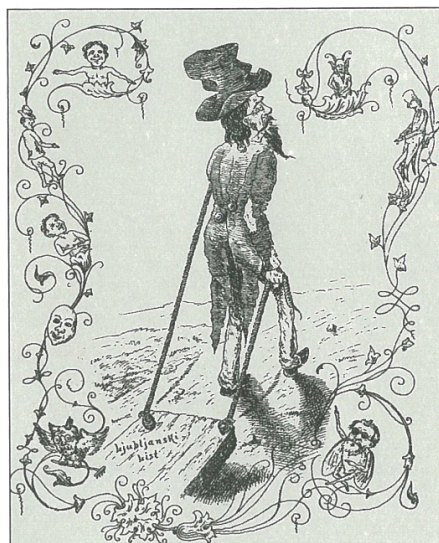
Tudi na zadnji karikaturi v *Brenclju* »Dolenjska repatica« (1. sht. iz leta 1886) je bil predstavljen Shuklje, ki so ga volivci dolenskih mest konec leta 1885 z veliko vechino izvolili za poslanca v dunajskem dezheltnem zboru. Nad panoramo Novega mesta se bleščhi zvezda repatica, obkrozhena z nizom fig, v kateri je narisana Shukljetov obraz, gledalci pa se sprashujejo: »Kdo ve, kaj ta chudna zvezda pomeni! Dobrega gotovo nich!«

Avtor omenjenih karikatur je bil Franc Zorec (1854–1930), ki je od leta 1875 v Ljubljani shtudiral bogoslovje. Chasnik *Slovenec* je ob Zorchevi smrti zapisal: »Aleshovec ga je takoj izsledil in ga trdno privezal na svoj list. 'Brencju' je manjkalo ves chas dobrih sotrudnikov. Tekst je napisal po vechim Aleshovec, za karikature in druge slike je pa moral loviti risarje, kjerkoli je mogel katerega vjeti. Zhe leta 1875 sta se nasbla Aleshovec in Zorec in ostala nerazdružbna sotrudnika 'Brencja' do njegovega konca. Nekaj let je bil Zorec edini risar in so skoraj vse slike njegovo delo. Zlasti v semenishkih letih Aleshovec ni izpustil Zorca iz rok. Delati mu je moral ali narochene ali nenarochene karikature vchasih cele nochi, da je 'Brencelj' sploh mogel iziti. Karikature se povechini odlikujejo po dubovitosti in skrbni izdelavi. Che pa tudi niso bile vse v vsakem pogledu posrechene, glavno je, da so dosegle svoj namen. In svoj namen so dosegle. Najbolj viden dokaz za to trditev je bil odpor, ki je izhajal iz vrst prizadetih in pa iz sobe drzhavnega pravdnika. V tedanjih razmerah je vrshil 'Brencelj' vazhno vlogo in z 'Brencjem' seveda tudi njegov glavni ilustrator Zorec.«

Franc Zorec je bil leta 1879 posvechen v mashnika. Sluzhboval je kot kaplan v Stopichah pri Novem mestu, v Zagorju ob Savi in v Trebelnem. Od leta 1879 je bil administrator v Zhilcah pri Cerknici, od leta 1900 administrator oziroma zhupnik v Novi Oselici pri Sovodnjem. Aleshovcu je pomagal tudi z denarjem. »Aleshovec si je mnogo prizadeval, da bi list vzdrzhal in ga she nadalje izdajal. Ko pa ni bilo odziva med plachniki in narochniki, je tudi najzvestejshi Aleshovchev sodelavec g. Zorec obupal in mu nasvetoval, naj list ustavi. 'Brencelj' je leta 1885 prenehal, pa tudi z Aleshovcem je sblo navzdol. Mozh se je zanemari in zhivel do svoje smrti res prav bedno zhivljenje. G. Zorec se ni odtegnil od njega, kakor so mnogi drugi storili, s prijazno besedo in denarno podporo je vzbudil v dusbi Aleshovca marsikateri svetel spomin na bojevita leta svojega zhivljenja, ko sta z 'Brencjem' skupaj pikala slovensko javnost.«

Franc Zorec, »Kranjski 'Shkis'«, *Brenclj*, 1884, sht. 14

Franc Zorec, »Letoshnji politični ploh na Kranjskem«, *Brenclj*, 1885, sht. 3

Esejnica

Peter Amalietti

SLOVENSHCHINA – PRAJEZIK CHLOVESHTVA (II)

Tako jezik kot kultura in civilizacija nasploh so vidiki evolucije chloveka in njegove družbe. Družba je prav tako ključni del chloveka, kot je ta ključni del družbe, in enako, kot se medchloveshki odnosi uravnavajo z govorno besedo, lahko tudi družba obstaja le s posredovanjem jezika. Evolucija jezika je obenem tudi evolucija (govorechega) chloveka, evolucija kulture in družbe; je torej evolucija civilizacije.

Delitev sveta na družbo in naravo je seveda izum sholnikov, ki nima prav nobene zveze z resničnostjo. Družba je namreč ključni del chloveshke narave, kot taka je nastala in se razvila povsem naravno. Razvoj civilizacije (družbe, kulture in chloveka) je torej del naravne evolucije chloveshke vrste, jezik pa je njeno temeljno sredstvo ne le sporazumevanja, temveč tudi mishljenja in razumevanja sveta kot tudi razumevanja razumevanja. Če se vrnemo vse do zacetka civilizacije, lahko rechemo, da se je ta pravzaprav zachela tedaj, ko je zachel chlovek nezavedno razvijati govor, sprva kot dodatek in podporo (nebesedni) govornici telesa, ko pa je ta prva govornica dosegla stopnjo prajezika, iz katerega se je nato v dolgem chasovnem obstajanju naravno razvil prvi jezik, je to omogochilo razvoj civilizacije.

Ljudje in bogovi so iz iste družbine; dih zhivljenja dolgujemo isti materi. (Pindar)

Prvi sodobni chlovek ima zdaj sicer naziv *homo sapiens* ali »mislechi chlovek«, vendar pa se mi zdi, da bi prvemu chloveku morali rechi *homo loquens*, torej »govorechi chlovek«. Dokler namreč chlovek ni znal govoriti, tudi misliti ni mogel. Zato se mi zdi, da to moje odkritje velike sorodnosti med (neznanim) prajezikom in (znano) slovenshchino ter metode preucevanja njenega besedishcha, prinasha pomemben korak pri odkrivanju nashe daljne preteklosti, in to s prednostjo, da zdaj lahko prvich primerjamo razvoj jezika z razvojem civilizacije na temelju zhivih dokazov, ki so prav nashe slovenske besede. Rekonstrukcija evolutivnega razvoja chlovekovega naravnega jezika je namreč obenem tudi rekonstrukcija evolucije chloveshke družbe. Nasha slovenshchina je torej naravni jezik, ki se je razvijal spontano in z rastjo civilizacije, ki jo ezoterichno izrochilo deli na shtiri obdobja:

zlata doba – raj – nabiralci plodov in sadezhev – kult Sonca in kult zvezd;

srebrna doba – paradizh – ribichi in lovci – kult Lune – matriarhat;

bakrena doba – Zemlja – kmetje in vojaki – kult Sonca – patriarhat;

zhelezna doba – vice/pekel – specializacija – kult Lune – novi matriarhat po patriarhatu.

Prvi krog – zlata doba

Mit o zlati dobi je idilichna predstava, da so bili ljudje nekdaj slozhni kot chebele. Mit o srebrni dobi očitno govori o matriarhalni ureditvi, v kateri so bili moshki podrejeni spol, cheprav so poznali poljedelstvo, vojn pa ni bilo veliko. Tretja rasa so bili prvi helenski osvajalci bronaste dobe govedorejcev, ki so prevzeli kult boginje jesena in njenega sina Pozejdona. Chetrta doba so bili kraljevi vojschbaki mikenske dobe. Peti so bili Dorci iz 12. stoletja pr. n. sht., ki so uporabljali zhelezno orodje in z njim unichili mikensko civilizacijo. (Robert Graves)

Prvi ljudje, ki so bili podlozhniki Krona (Kronosa), so bili tako imenovana zлата rasa, in so zhiveli v popolni srechi Zlate dobe, ki jo je Heziod tako opisal: »Zhiveli so kot bogovi, brez skrbi in utrujenosti; starost jih ni prizadela; nenebno so se radostili v praznovanju,« prebranjevali so se s sladkim zhirom, divjim sadjem in medom, ki je kapljal z dreves, pili ovchje in kozje mleko in se nikoli niso postarali, veliko so preplesali in se nasmejali. Sicer niso bili nesmrtni, so pa vsaj umrli, kakor da so se vdali sladkemu snu«. Vsi blagoslovi tega sveta so bili njihovi: plodna Zemlja jim je dajala svoja bogastva, ne da bi jo za to morali prositi. Po smrti pa so mozhyje Zlate dobe postali dobrodushni duhovi, »zashchitniki in varovalci vsega zhivega«. (Robert Graves)

V zlati dobi je vladalo nabiralnishtvo in pozneje tudi sozhitje z udomacheno drobnico. Ljudi je bilo le peshchica, narava pa je bila neizchrpna. Vemo, da se je nadjezichna kost, ki je kljuchna za izgovarjavo nekaterih glasov, razvila zhe pri neandertalcu, ki je obstajal vse do chasa pred 40.000 leti. Ostanki najstarejshega odkritega chloveka so sicer starejsi od poldruegega milijona let. Po obstojechih arheoloshkih dokazih nasha civilizacija shteje priblizhno 12.000 let. Torej so ljudje v t. im. zlati dobi (po znanstveni klasifikaciji pa v kameni dobi) obstajali vech kot 1,4 milijona let, kar je res dolgo obdobje, v katerem ni bilo nobenega oчитnega napredka na materialni ravni. Zelo verjetno pa je v tem dolgem obdobju chlovek lahko razvil svoj govor in celovit prajezik. Najbrzh je bilo to v srednji kameni dobi, ko je chlovek zhe poimenoval zhivali, orodja in orozhja; v mlajshi kameni dobi, ki je chas neshtetih iznajdb in izumov, pa se je zachelo vzporedno z razvojem civilizacije razvijati predvsem besedishche. V ponazoritev: dokler chlovek ni iznashel loka in pushchice, zanju seveda ni potreboval imen. Chlovek namrech spoznava svet in ga osvaja prav s poimenovanjem njegovega sestava; to mu omogocha prezhivetje in ga olajshuje. V ledenih dobah tega velikanskega razdobja so se ljudje pred mrazom zatekali v votline in jame, v katerih so prezhivljali vechino svojega chasa, torej so se veliko družhili in tudi pogovarjali, peli in plesali. Ob tem moramo uposhtevati, da se pri govoru in petju aktivira petnajst skupnih mozhganskih sredishch, pri petju pa she ducat posebnih. Zato se domneva, da sta se govor in petje razvijala vzporedno. Obenem pa je artikulirani govor chloveka dvignil iz zhivalskega sveta in mu dal moch nad njim. Nekdaj so namrech verjeli, da se je tistega, kar je mogoche imenovati, lazhe ubraniti oziroma ga premagati. Razvit govor pa je obenem postal idealno sredstvo razmishljanja, ki je chloveku omogochilo vse bolj premagovati naravo.

Pes izrazi svoje strinjanje ali zadovoljstvo z veselim mahanjem z repom, ko pa je res zelo zadovoljen, zraven she zalaja; tudi chlovek je sprva razvijal podobno govorico telesa. Prabesede na prvi stopnji pragogora so glasovna znamenja in sprva je bilo to edino chlovekovo jezikovno sredstvo sporazumevanja podobno zhivalskemu. Govorico telesa prachloveka so sprva dopolnjevali tudi glasovi, podobno kot to slishimo pri zhivalih. V dolgem obstajanju rodov so se nato najprej izoblikovali praglasovi, ki so dobili svoj natanchen pomen ter so potrjevali in nadgrajevali govorico telesa ali pa jo poudarjali: *ab, au, br, en, hm(?)*, *ba (!)*, *bi (bibi)*, *ba, bo, en, ja, na, ne, ni, no, nu, ob, od, ob, ol, on, pi (PI!)*, *she, te, tu, ti, ta, to, ma, am, me, mi, mu, ud, uk, um, un, up, da (DATI)*, *de (DETI ali RECHI)*. Te prabesede, sestavljene iz posameznih zlogov v soglasnishko-samoglasnishki kombinaciji iz dveh chrk oziroma glasov, so vselej dobile svoj dokonchni pomen v kontekstu telesne govorice.

Eden prvih parov teh zvokov za pritrnitev in zanikanje, she pred iznajdbo besedic *ja* in *ne*, je bil A A; che je bil drugi A vishji, je to pomenilo pritrnitev, che nizhji, pa zanikanje. Pri takem prvinskem pritrjevanju in zanikanju pa je sporočilo dodatno okreplila tudi govorica telesa govorečega, ki pri soglashanju prikima, pri nestrinjanju pa odkima (razen pri Bolgarih, ki pochnejo prav nasprotno). Nato se je zanikanje razvilo v NA-A, iz tega pa naposled tudi v NE, iz pritrjevanja A-HA pa v JA.

Naslednja prabeseda je bila najbrzh SHE. Tako slishno govorico telesa she danes radi uporabljamo in jo poznamo od otroštva. Prva daljsa beseda je bila najbrzh pritrnitev A-HA!, naslednja pa AJS! (peche!).

Nekatere besede so bile tudi onomatopetskega izvora; to je bilo pogosteje, ko so se besede podaljshevale: FRRRR, BRRR, BUM, VSHC ... To so nato postali modeli za she daljshe besede.

Prvi civilizacijski krog torej she ne pozna pravega govora, ljudem zadostuje neverbalno sporazumevanje z obchasnimi glasovi, ki zgolj podkrepijo to, kar so si takrat sporočali z govorico telesa in telepatsko brez besed in kar je predvsem izrazilo njihova chustva. Ta raven ima dve plasti: nagonsko in intuitivno; iz intuitivne se je v drugem krogu rodila beseda in z njo govor v pravem pomenu besede.

V luchi zgodovinskih dejstev, ki jih prinasha nasha monogenetska teorija o nastanku in razvoju prajezika, dobijo govorica telesa in obrazna mimika ter tudi drugi vizualni pripomočki (tetoviranje, barvanje telesa, uniformna oblachila ...) posebno tezhjo, saj njihovo spoznavanje razkrije trenutek v razvoju civilizacije, ko ti niso vech zadostovali za prezhivetje, zato je chlovek, da bi prezhivel, potreboval she govorneni jezik.

Govorica se je v jezik torej razvila v jamah. Da je jamski chlovek pred 25.000 leti poznal shivanko, vemo, ker so jo nashli v Potochki zijalki. Beseda NIT zrcali veliko starost, enako tudi beseda SHIV – njena »obratnica« je VISH! (poglej!); ko je shivarka nekaj zashila, je tisto pokazala. Beseda JAMA najbrzh izvira iz

ustaljenega dvogovora med izvidnikom, ki je iskal novo primerno bivališče za pleme, in poglavarjem, ki je vprashal: »Pa 'ma blizu vodo?« Izvidnik je odgovoril: »Ja, 'ma.« Poglavar: »Pa 'ma sonce?« Izvidnik: »Ja, ma.« Po tej besedi lahko sklepamo, da so se prve dvozlozhne besede pojavile zhe v srednji kameni dobi.

Na koncu zadnje ledene dobe so po vsej Evropi chastili (napachno imenovane »Venerine«) kipce obilne zhenske boginje, katere chashchenje se je ohranilo vsaj do chasa prvih poljedelcev. Imenovala se je Velika Trojna Boginja Mati Kar; beseda »kar« je v stari slovenshchini pomenila kamen, iz nje so izshle shtevilne besede in imena (karma, Karijci, Karnijci, Kranjsko, Kras, krasno, kardamon, kariatida, Carrara ...). V kameni dobi so chastili seveda kamen in od tod izvira tudi versko zaklinjanje AMEN! (namrech od kamna, ki je izgubil prvo chrko). Pozneje so stari Egipchani boginjo Kar preimenovali v Nuith, stari Indijci v Aditi, stari Grki v Rejo in Ceres, Rimljani v Demetro in Magno Mater ter Veliko mater Vesto, etrushchanske vestalke so bile she njene svechenice, prav tako Sibile. V krshchanstvu se je stara mati boginja, ki je rodila tudi vse druge bogove in boginje, ohranila v kultu Marije in she kje.

V danashnji informacijski inflaciji besed si je tezhko predstavljati moeh, ki so jo nekoch imele besede, saj so lahko ukrotile bese (hude duhove) ali pa jih izpustile na plan. Tudi beseda BESEDA je povezana z jezo: BESE-DA, ter seveda tudi z JEZom, saj chlovek, ko drzhi JEZik, zaJEZi besede in molchi. Stara slovenska beseda za glagol »rechi« je bila »deti«, sestavljena iz dveh prabesed: DE (rechi in tudi urochiti) in TI (tebe). Otrok – DETE – namrech s svojim dretjem, jokom in smehom urochi svoje starshe oziroma skrbnike. V teh davnih skupnostih so bili ponavadi najboljshi govorniki shamani, ki so izbrane besede uporabljali za zarotitve in zaklinjanja, vendar pa so nasploh ljudje tedaj she dobro vedeli, da imajo vse besede moeh zarotitve, zato so jih uporabljali zelo previdno; obenem pa so iz vrazheverja v svoj govor vpletali tudi imena bogov, ki so se pochasi povezala s prabesedami v prve besede z novimi pomeni oziroma celo v nove jezikovne znachilnosti. Pri nashem jeziku so to sklanjatve in spregatve; zaradi njih je slovenshchina najbolj natanchni meni znani jezik.

Veliko starost slovenshchine dokazuje tudi to, da je eden redkih jezikov, ki she uporablja dvojino. Dvojino sta namrech prva uporabljala Eva in Adam v raju. Biblijsko zgodbo o tem, kako je Adam poimenoval vse zhivali in drugo stvarstvo, pa je seveda treba – v luchi razvoja prajezika – brati in razumeti alegorichno oziroma kot prispodobo, saj je Adam zgolj oznaka za praljudi, nabiralce plodov, ki so neshtete rodove zhiveli v raju in so zato chastili drevo zhivljenja z obilnimi sadezhi kot prispodobo za darezhljivo naravo; ta je okvir in oder chlovekovega zhivljenja ter obenem tudi njegova hraniteljica. Dokler je bilo njenih plodov in sadezhev dovolj za vse ljudi, so ti zhiveli v nebeshkem kraljestvu na Zemlji, pri tem pa so bili »ubogi na duhu«.

Prachlovek je torej zhivel v posebnem KRAJU, imenovanem RAJ (RA-J ali K-RAJ, kjer vlada RA, bog Radosti), potem pa je v biblichnih prevodih te davne

legende prishlo do napake, zato zdaj napachno razumemo biblijski izraz »drevo spoznanja«, saj je v zavrtem svechenishkem jeziku fraza, da sta »Adam in Eva jedla jabolko z drevesa spoznanja«, zgolj prispodoba, ki pove, da sta se spolno združila. Ko namrech v *Bibliji* pishe »spoznal jo je«, to pomeni, da je raziskal vse kotichke njenega telesa in se z njo ljubil. Ko so se torej prvi ljudje zacheli na veliko razmnozhevati in zanje ni bilo vech dovolj samonikle hrane, so se bili prisiljeni zacetih prezhlivljati s poljedelstvom v potu svojega obraza. Raja zlate dobe je bilo konec, nastopila je srebrna doba.

Bralec si zdaj lahko zhe misli, da je nash jezik poln ugank, ki zgolj chakajo na razreshitev; to seveda velja predvsem za stare slovenske besede, ki so pravzaprav zhivo modroslovje, ker je zhiv njegov nosilec, namrech slovenshchina. O tej temi pishem knjigo z naslovom *Adamov jezik*, v kateri trdim, da je Adam zhivali poimenoval v prajeziku ali prastari slovenshchini, ki se je prek starih Slovenov ohranila tudi v nashi sodobni slovenshchini (she izraziteje pa v njenih narechjih).

Zato sem za zacetek pregledal nasha imena za zhivali v luchi pomenoslovnega zornega kota oziroma v besedah zakodiranega pomena.

Slovenski zoonimi:

BIK – BICH

CHRV – VRCH (podobna oblika; beseda CHRV izvira iz VRT)

DAMJAK – krepek ljubimec

DIHUR – zadržhi DIH

DOGA – DO(l)GA

DROZG – GROZD (najlazhe ga je najti v grozdju)

GAD – GA D(ej)! (pobiti)

GOZH – okrajshava za GO(le)ZH

GRLICA – okrog vratu ima »ogrlico«

HIJENA – ENA, ki se HI-hota in smeji

JAK – KREPEK

JELEN – JE LEN (samo zhre, pije in se goni)

JEREB – BEREJ (ga), je uzhiten in nenevaren

JEZH – ZHE J(esh) oziroma JE (u)zhiten tudi surov

KACHA – CHAKA(jl), navodilo za ukrepanje v primeru kachje nevarnosti

KOKOSH – onomatopoetsko *ko-ko-ko*, obenem pa je tudi: KO(t)KOSH (s svezhimi jajci)

KOSHUTA – zbezhi KO SHUT (torej en-dva-tri in vech je ni)

KRASTACHA – che te poshprica, dobish KRASTe

KROTA – KROTKA

KRT – TRK, KRT (izvira iz KAR RIJE)

KUNA – UNAK, UNA K(i) NA KURE GRE

KURA – K(ot) URA, redno daje jajca

LEV – VEL(ik)

LISICA – iz LASICA (ker ima dlako, prim. podlasica)

LISHCHEK – velik kot LIST

LOS – SOL (lovi se ga s soljo)

MACHKA – MOCHNA

MEDVED – MED VED (ve, kje je med)

MISH – z vzklikom ISH! jih odzhenemo, obenem so mishi postale nadloga shele potem, ko je chlovek zachel zhiveti v HISHI

MOCHERAD – ima rad vlago

MODRAS – vchasih je temno moder in prezhi v PODRASTI

MUC – mic, muc, mac: ti vzkliki privabijo muco

OVEN – NE VO(l)

PES – PAS (udomachene divje pse so oznachili s pashchkom)

PODGANA – NA PODu GA (najdesh)

PODLASICA – malo manjsa od lisice, a nich manj dlakava

PRASE – (P) RASE

PRASHICH – se valja po prahu in je PRASH-en

RAC – CAR (RAC ponazarja boga radosti RA-ja)

RAK – KAR (RAK je simbol boginje KAR)

RIBA – ZIBA – VIBA (ko gledamo v vodo, je riba videti kot viba, ki se ziba skupaj z gladino)

RIS – RES(ast) (razlaga 2: na krznu ima RISE oziroma je poRISan)

SINICA – SIN(j)ICA

SENICA – zadržuje se v SENCI

SLON – NO(l)S

SOVA –VA SO(valka)

SRNA – NASRN(i) (plani nanjo! - je nenevarna in okusna)

SVIZEC – SHVIGEC

TIGER – TRGA

TUR – TU (stoji in) R(jove)

VEVERICA – VE se VERATI (zna plezati)

VIDRA – VODNA

VOL – LOV (ljudje so lovili, preden so zacheli gojiti govedo, tedaj niso bili vech odvisni od LOVa, temvech od VOLa)

VOLK – KLOV (oklal)

ROG – GOR

ZAJEC – ZA JEST (ST se včasih spremeni v C)

ZHELVA – AVLEZH (skrije se v svoj oklep in se ULEZHe)

Navedene razlage najbrž niso vse pravilne, nekatere so celo zvite iz trte, vendar pa verjamem, da so vam vsaj nekateri primeri jasno pokazali, da so moja predvidevanja o naravni gradnji našega besedishcha pravilna, to pa potrjuje tudi moja trditev, da je slovenshchina – v nasprotju z vsemi drugimi jeziki (razen seveda slovanskih) – naraven evolucijski jezik, ki se je razvil skupaj s civilizacijo.

Drugi krog – srebrna doba

Zlato je zamenjala srebrna rasa. Tudi ljudje te rase so bili oblikovani po božjem liku, jedli pa so kruh. Povsem so bili vdani svojim materam in so jim bili vselej povsem pokorni. Dochakali pa so lahko tudi po sto let. Bili so prepirljivi in neumni in bogovom niso zbrtvovali, niso pa se tudi med sabo vojskovali. Vse jih je naposled unichil Zeus. (Robert Graves)

Zlati je sledila Srebrna doba, ko je zživela rasa shibkih in nesposobnih možh, ki so poslušali svoje matere vse zživljenje (vladal je torej matriarbat). Heziod zanje pove, da so bili kmetovalci. V primitivnih kmetijskih skupnostih se le malokdaj vojskujejo, po pravilu pa chastijo boginjo. Nasprotno pa se pastirji morda zato, ker vidijo, kako biki vladajo chredi, nagibajo k temu, da se izurijo za bojevanje, in chastijo Nebeshkega boga, ki ga ponazarja bik ali oven.

Arijska invazija v drugem tisočletju pr. n. sht. je spremenila verstva v Evropi in Indiji. Osvajalci so bili nomadski pastirji, ki so premaganim kmetom vladali z vojashko aristokracijo. Heziod nam je ohranil mit o predarijskih junakih »srebrne dobe«: "bozhansko spocheti uzhivalci kruba, ki so se do smrti podrejali svojim materam, ki nikoli niso zbrtvovali bogovom, se pa vsaj niso med sabo vojskovali."

Ko se je osvajalni arijski poglavar porochil z Lunino svechenico in kraljico premaganega ljudstva, je nov mit neogibno slavil poroko Nebeshkega boga in Lune. Zevsovi spori s soprogo Hero ponazarjajo nenehni boj boginj, da bi ohranile svoja kraljevska pooblastila. (Robert Graves)

Ko so se ljudje chisto pokvarili, je prishel vesoljni potop (Valvasor jasno pove, da so se Kranjci po vesoljnem potopu sprva imenovali Hiperborejci), ko je pol leta samo dezhevalo in je narava brez sonca vsa ovenela, zato so se ljudje morali zacheti prezhljati z lovom. Vendar pa se je s tem, ko je chlovek zachel ubijati druga zhiva bitja, da bi sam prezhlivel, nad chloveshtvom zachela zbirati slaba karma, za katero she danes plachujejo predvsem najrevnejshi.

Nuja je mati iznajdbe in spremenjene zhivljenjske razmere so chloveka, ki se je vse bolj mnozhil, torej prisilile, da se je iz nabiralnistva preusmeril v lovca. Lov pa je dejavnost, ki je zaradi neuchinkovitosti takratnega orozhja zahtevala skupinsko, moshtveno delo, in ker so lovili predvsem ponochni, ko govorica telesa zaradi teme postane nevidna, so bili prisiljeni razviti ustni govor kot orodje skupinskega lova. Prvi chlovekov jezik se je torej razvil sredi boja z zhivalmi in lova nanje, zato je bil predvsem glagolske narave, pri chemer so tudi navadni samostalniki funkcionirali

kot glagoli, tj. kot zhivi napotki za prezhivetje in uspeshen lov. Pri vsakem skupinskem delu je sporazumevanje med sodelavci ključnega pomena, tako je bilo od nekdaj. Pravilno sporazumevanje med lovci je reševalo zhivljenje posameznika. V tem obdobju dobi vsak posameznik svoje lastno ime, obenem pa pride tudi do poimenovanja zhivali in predmetov, potrebnih za prezhivetje ljudi. Lov kot specializirana dejavnost zahteva tudi posebno besedishche. V chasu nabiralnistva na prvi stopnji so bile besede odvech. Chlovek si je nabral plodove narave in se nasitil, otrokom so hrano nabirale matere. Zadostovale so jim prabesede. Lov pa pomeni chlovekov civilizacijski napredek, cheprav je sicer v naravi povsem obichajno pochetje neshtetih zveri. Sicer pa tudi nasha beseda za chloveka vsebuje pojem LOV, enako tudi Slovenija.

Valvasor pove, da so se Veneti preselili v Sredozemlje, in to na ozemlje, na katerem je zhe zhivelo pleme Evgancev (ki so sicer bili z Veneti v sorodu); v tem smislu tudi izvor poznejshih starih Slovenov zhe od vsega zachetka chrpa iz dvojnega izrochila; podobno imamo tudi v slovenskem besedishchu primere, ko obstajata po dve imenovanji za isto stvar (npr. kokosh in kura). Tako smo bili torej zhe od zachetka nashe podonavske in sredozemske civilizacije dvojni, obenem pa so bile vse do zhelezne dobe naselitve novega ljudstva skoraj vselej povsem miroljubne; predhodni domachini so bili namrech tako maloshtevilni, da je bilo vselej prostora za she en par delavnih rok in she ena lachna usta. Dve roki lahko namrech naredita vech, kot le nasitita svoja lachna usta, potrebovali pa so tudi tuje neveste in zhenine, saj je bilo znano, da se pleme, ki se ne mesha, prej ali slej spridi. Karikature »zapeljevanja« prachloveka, ki svojo nevesto najprej s kijem onesvesti in jo odvleche za lase, so sicer smeshne z zornega kota sodobnega chloveka, vendar je to chisto ustrezen opis davnih chasov, ko so si zhenske she kradli, in to praviloma iz zelo oddaljenih krajev, che pa so lahko zraven izmaknili she kaj govedi, toliko bolje ... Znani »stockholmski sindrom« (zhrtev se zaljubi v svojega jecharja) je pravzaprav avtistichni ostanek arhetipskega dushevnega mehanizma, ki je ugrabljenim zhenskam (odgovornim za prezhivetje vrste oziroma chloveshkega rodu) omogochal izvlechi kar najvech koristi iz podrejenega polozhaja in svojega lovca spremeniti v plen, pri tem pa se zhenska schasoma iz plena spremeni v »lovko«. Slovenci nimamo besede za lovca zhenskega spola kot tudi ne za misleca zhenskega spola, to pa kazhe, da so nashi predniki, ko so postali lovci, prevzeli vajeti v roke, se pravi vso oblast, zhenske pa so odrinili vstran. Zadnja velika matriarhalna antichna drzhava je bil nedvomno stari Egipt, saj je faraon dobil dezhele od svoje sestre, ki jo je prej ozhenil. Zhenska linija she danes velja za angleshko kraljevsko rodbino, to je zadnji ostanek matriarhata v sicer paternalizirani angleshki družbi. Che sklepamo po tem, da niso Irci nich slabshi pivci od Slovencev in Skandinavcev, lahko ugotovimo, da v vseh zadevnih dezhelah vlada prikriti matriarhat. Moshki, ki ni gospodar niti v lastnem domu (drugje pa tako ali tako ni), se namrech ponavadi zapije.

Tako so si zhene kradli, dokler se ljudje niso zacheli naseljevati za stalno; k tej ustalitvi pa jih je prisililo kmetovanje. Sadjereja in oljkarstvo sta se lahko razvila

zgolj v nekaj desetletjih; ko pa ima chlovek posajene oljke in sadna drevesa, bi bil nor, če bi se odselil. Tedaj so si izmislili zhenitovanjske obichaje in so poroke postale stvar dogovora. Iznajdba poljedelstva je spremenila družbene silnice razvoja chloveshtva in botrovala rojstvu civilizacije; s shrambami zhit ali rizha se je zmanjšala smrtnost zaradi lakote, bolj uravnovesjena prehrana je podaljšala chlovekovo zhivljenje. Shtevalo ljudi je raslo, vse vech so iznashli in ustvarili, zato so morali nenehno shiriti svoje besedishche. Do te stopnje je bil jezik vseh ljudi v glavnem enak. V dolgem zgodovinskem razvoju pa so se ljudje razcepili v rase ter so probleme razvoja in rasti svojega besedishcha reshevali razlichno. Kitajci so razvoj svojega jezika zamrznili na zgodnji ravni in so ohranili besede, sestavljene iz enega zloga; da pa so lahko zadostili shtevilnim potrebam po novih besedah, so iste zloge uporabljali v priblizhno petih tonskih legah, tako da je njihov govor v tem smislu podoben petju, pri katerem nimajo pomena zgolj zapete besede, temvech tudi intervali med glasovi in njihova relativna vishina. Tudi bushmanski govor pozna pet razlichnih infleksij: visoki, srednji, nizki, rastoichi in padajochi ton, ta intonacija pa ne odlocha le o pomenu besede, ampak tudi o njenem razmerju do preostalega dela sporočila. To so tako imenovani tonalni jeziki.

Nashi predniki so na zacetku tretjega razvojnega kroga to zadrego reshevali z razshirjanjem enozlozhnih korenskih besed v obliki dodanih obrazil, predpon in podobno (tako imenovani aglutinacijski jezik). Vsi drugi jeziki (razen nekaterih slovanskih) se gibljejo med tema dvema skupinama oziroma skrajnostma: slovensko in kitajsko. Zato sklepam, da je bil nash jezik namenjen tudi ljudem brez vsakega posluha, ki je za manj razviti tonalni tip jezika pri sporazumevanju sicer nujen.

V nekem trenutku na zacetku razvoja civilizacije se je pojavila potreba po bogatejšem besedishchu in preciznejšemu govoru. In marsikdaj so nove besede tvorili s tem, da so korenskemu jedru dodali izbrani sveti zlog. Na primer: HOD + il = hodil; DA + am = dam; DA + al = dal; BA + al = bal ...

Sveti zlogi in njihovi obrati so: AM-MA, AL-LA, AR-RA, EL-LE, IL-LI, OM-MO, OL-LO; to so povezali s korenskim jedri, ki so osnovni nosilci pomena, dodani zlogi, ki so se s korenskim jedrom kot obrazila zlepili v eno samo besedo, pa so to novo besedo nato uvrstili v pomenski kontekst oziroma so ga natanchneje dolochili: obrazilo -am v besedi »dam« kazhe sedanjost (pa tudi dovrshnost), obrazilo -al v »dal« kazhe preteklost ipd. Pojmovni koordinatni sistem, pri katerem so pomenska jedra besed vzporednice, njihova obrazila pa navpichnice, je nevidna pomenonosna mreza, ki povezuje vse govorce istega jezika in je po svoji naravi aglutinativna.

Prve besede, ki jih je chlovek zachel uporabljati, so nastale po zelo logichni poti: zlogom (prabesedam) so dodali (spredaj ali zadaj) she soglasnik. Najstarejshe slovenske besede so zato vse sestavljene iz treh chrk, najvech je takih, ki se zachenjajo s soglasnikom, ki mu sledi samoglasnik, temu pa spet soglasnik. Mnoge med njimi imajo popoln smisel tudi pri zrcalnem branju: VOL/LOV, KOL/LOK, RAK/KAR, CHR/VRCH, SEL/LES, ZHIR/RIZH, SIR/RIS, KIS/SIK, KOS/SOK, ROG/GOR, REK/KER, TOK/KOT, DAH/HAD, RIT/TIR,

RAC/CAR, MAT/TAM, RAD/DAR, RAJ/JAR, RED/DER, LED/DEL, TJA/AJD, BES/SEB, VEL/VEL, SRD/DRS, CHOK/KOCH(a), KAM/MAK, KAJ/JAK ...

She nekaj primerov prvih besed: DOL, SAM, SEM, ROD, KES, VES, NES', BEL, TRN, 'MAM, MIR, NOS, OKO, UHO, VOH, CHUT, ENA, DVE, TRI, PET, RED, LED; SED', HOD, DIH, SRK, JEZH, KON(j), SED, DAH, DAT', MAT', BAT, TAT, SAT, SAD, KAR, KAD, KAL ...

Imamo zgodovinska poročila o tem, da so na primer v starem Egiptu she v času invazije ljudstev z morja, torej v 12. stol. pr. n. sht., imeli navado v svoj govor nenehno vpletati imena bogov. Ta navada se je ohranila do danes tudi med našimi kmeti; ko namreč nekaj napovejo za prihodnost, potem dodajo she: che bo tako hotel Bog. V tem smislu so se imena bogov vpletala in se povezovala z izhodishchnimi besedami v nove besede.

Kot recheno, so bile prvotne besede obichajno enozlozhne, sestavljene iz soglasnika, samoglasnika in soglasnika: dal, bom, dom, som, lom, log, rog, red, tam, hod, rod, sod; so pa mozhne tudi druge kombinacije: tja, vrt, krt, srd, pot, kri, ena, dve, tri, pet. Tem so sledile besede iz dveh zlogov: hisha, trta, nebo, zemlja, steza, shtiri, shest, sedem, osem, devet, deset.

KOZA, KOKA, OVCA; RACA, KOSA, KOLO, ZIMA, LETO, HISHA, KOCHA, MIZA, MAMA-AMAM, HLEV-VELK, REKA, TEMA, DOTA, ROKA, RAME, SRCE ...

Kmetovanje je prineslo tudi trajnejše naselbine in iznajdbo hishe (HISHA). Potrebe po prevozu so botrovale iznajdbi in uporabi kolesa (KOLO). Na tej stopnji razvoja se je zmanjšala mozhnost zrcalnega branja, obstajajo pa seveda izjeme: KRAJ/JARK ...

Velikost oziroma dolzhina besede nam torej v resnici veliko pove o njeni starosti, to pa nam omogoča marsikatera sklepanja. Che si na primer ogledamo shtevnike oziroma besede za shtevila, vidimo, da so najprej shteli *en, dva, tri*, nato *pet* (pet prstov) in *shest*, shele pozneje pridejo dvozhlozhnice *shtiri, sedem, osem, devet* in *deset*, vsa druga shtevila pa imajo daljshe besede, ker so jih tudi pozneje zacheli sploh shteti.

Podobno nam dolzhina osebnih zaimkov lepo nakazuje razvoj prvotne družbe: najkrajše (pra)besede so *ti, on, mi, vi*; to je v majhni skupnosti povsem zadostovalo. Na naslednji stopnji razvoja civilizacije so zacheli uporabljati *jaz, ona, oni* (ta *oni* se je nanashal na pripadnike drugega plemena); pojem »jaza« prej niti ni obstajal, *ona* pa kazhe na uvedbo razlikovanja spola pri besedah.

Na vishji stopnji, ko so bile besede zhe daljshe od dveh zlogov, so jih zacheli sestavljati tudi s spajanjem tistih besed, ki so prej nastale s spajanjem prabesed. Obrazila, ki so jih po navadi dodajali, so natanchno opredeljevala, kako je treba razumeti pomen korenskega jedra besede. Vzemimo na primer besedo *predal* – PREDAL; predalu namreč predamo nekaj v varovanje, L pa oznachuje, da je ta

lesen. S chasom sta izdelovanje predalov in potreba po njih – chlovek je namrech posedoval vse vech predmetov – ustvarila tudi posebno omaro za predale, ki je povsem logichno dobila ime *predalnik*, torej so korenski besedi PREDAL dodali obrazilo *-nik*, podobno tudi GLAV-*nik* ter neshteto drugih; vendar je prav to obrazilo uporabljeno tudi pri abstraktnih pojmi, na primer: paznik, praznik.

Pri ustvarjanju novih besed pa se je zachelo na neki stopnji tudi dogajati, da so po dve besedi združili v eno z novim pomenom. Lep primer je gostishche: GOST – ISHCHE (tudi prenochishche, stranishche, volishche, letovishche ...); pri tem lahko razumemo, da gost ishche gostishche, nich manj pa tudi gostishche ishche gosta (pri stranishchu to ni nujno, razen che kdo zanj zarachunava). Nasha slovenshchina nam lepo sporoča, da samo vol ishche volishche, zhe sama beseda *volishche* pa vsebuje dvom: *volish-che*; torej che volish, si vol. Pomeni pa tudi, da volishche ishche vole, ki bodo volili. Tovrstnih shaljivosti se v našem jeziku skriva neshteto!

Tretji krog – bronasta doba

Potem je prishla bronasta rasa ljudi, ki so padli na zemljo kot jesenov plod in so bili oborožbeni z bronastim orožhjem. Jedli so meso in kruh in se izžhivljali v vojskovanju, bili so predržni in okrutni. V se jih je pobrala Chrna Smrt.

Chetrta rasa je bila prav tako bronasta, vendar pa so to bili plemenitejsi in boljshi ljudje. Njihovi očetje so bili bogovi, matere pa smrtnice. Slavno so se bojevali pri obsedanju Teb, sodelovali v argonavtskem pohodu in trojanski vojni. Oni so postali Heroji in zdaj prebivajo na Elizejskih poljanah. (Robert Graves)

Veneti so najstarejsi narod v Evropi, chigar nastanek sodi v obdobje trako-keramike (okrog 4200 pr. n. sht.). Tedaj se je ta narod lochil od svojih sosedov lovcev-ribichev, se posvetil poljedelstvu, začokročhil območhja izrabe povrshin in na njih postavil svoje vasi. Ko je bilo takshno območhje nekako v osmih letih izrabljeno in zemlja izchrpana, je svoje vasi prestavil naprej in začokročhil nove obdelovalne povrshine. Ena najvehjih iznajdb pri trako-keramicharjih je bila nedvomno lastna bisha. Ti ljudje so bili prvi (evropski) graditelji hish v obliki preprostih koch, ki so slonele na dveh stebrih, na katerih je bilo pritrjeno sleme. (Jozhko Shavli)

Venetski Norichani chastijo Belina kot božhanstvo Sonca in svetlobe ter Norejo kot boginjo Zemlje in mater dežhele. Pri jadranskih Venetih je kult Rehtije, boginje Zemlje in matere, celo mochnejshi od očetovskega. Takshno materinsko nachelo je očitno dedishchina matriarhata, to je, predindoevropske trako-keramicharske kulture, ki se je obranjala v podstati, in je ni mogel izriniti indoevropski patriarhat vrvo-keramichaste kulture. (Jozhko Shavli)

Ljudje bronaste dobe so bili surovi in so jih veselili zgolj prisege in vojashki podvigi. »Njihova neusmiljena srca so bila kakor iz jekla; njihove mochi ni bilo mogoche ukrotiti, njihovo orožhje je bilo nepremagljivo«. Ta rasa se je konchala tako, da so si drug drugemu prerezali goltance. Je pa to chas odkritij prvih kovin in prvih poskusov razvoja civilizacije. Po Heziodu je bronasti dobi sledilo »obdobje

junakov«, viteshkih bojevnikov, ki so se bojevali pred Tebami in pod zidovi Troje. Na splošno velja prepričanje, da je bronasti dobi sledila zhelezna – to je nash chas kot obdobje krivichnosti in zlochina, »ko ljudje ne sposhtujejo niti svojih priseg niti pravichnosti niti vrline«. Take so razlage za nagli propad chloveshtva.

(1300-1100 pr. n. sht.)

V srednjem obdobju bronarstva se pojavi tako imenovana luzhishbka kultura, ki je imela svoje sredisbche v Luzhici med danashnjo Poljsko in vzhodno Nemchijo. V njenem okviru se razvije kultura zharnih grobisbch (po nachinu pokopavanja umrlih), ki se zachne hitro shiriti in zhajame obmochje od Baltika do gornjega Jadrana in Apeninov, v posameznih skupinah pa sezhe celo do Sicilije in Atlantske obale ... V poznem bronarstvu, po 1200 pr. n. sht. izbruhne v Evropi znamenito preseljevanje s shtevilnimi pobodi na vse strani, ki jih vodijo Veneti, nosilci zharnodobne kulture. V Ljubljanski kotlini so se naselili zhe v 12. stol. pr. n. sht. (Bernhard Jacobi)

Chetrti krog – zhelezna doba

Peta rasa je sodobna, zhelezna. To so nichvredni potomci chetrtre rase. So izrojeni, zli, nepravichni, zlonamerni, polteni, neposlushni sinovi, izdajalci. (Robert Graves)

Okrog leta 1500 so imeli Hetiti monopol nad trgovino z jeklom, a niti v Evropi ni mogoche postaviti zachetka zhelezne dobe pred letom 1200 pr. n. sht. V severni Indiji rigvedske himne po vsem videzu jasno kazhejo, da so tam v chasu, ko so bile himne zlozhbene, jeklo zhe poznali; zhelezo, afas, popisujejo kot kovno in raztezno, odporno in mochno; v Indijo je prishlo zagotovo zhe pred letom 1000 pr. n. sht. (Bernhard Jacobi)

Na naslednji stopnji, torej v zhelezni dobi, je chloveshtvo doseglo točko, ko so ljudje, vajeni pobijanja zhivali, zacheli pobijati tudi druge ljudi. Na tej stopnji civilizacijskega razvoja je chloveshka družba zamrznila in je she danes globoko potopljena vanjo; krog ubijanja se she naprej vrti, cheprav vodi zgolj v samounichenje chloveshtva ter na svoji poti pushcha neshmeta trupla zhivali in ljudi. Tehnologija ubijanja je po svoji razvitosti dandanes zhe obchutno preseгла »tehnologijo zhivljenja« in to protislovje lepo zrcali prevladujocho ideologijo, ki chloveka ne uchi zhiveti, marvech troshiti (in se iztroshiti).

Za ta chas je znachilen pojav visoko razvite civilizacije s shtevilnimi specializacijami. Zaradi mnozhichnosti ljudje dobijo priimke. Pojavijo se trizlozhne (ZHELEZO) in vechzlozhne besede kot tudi abstraktne besede in abstraktno mishljenje.

Zhe v bronasti dobi nastopi babilonska jezikovna zmeshnjava, ki pa je posledica vse vechjega uveljavljanja pisave. Vir te zmeshnjave je bil najbrzh trenutek, ko so zacheli pisati z desno roko od desne na levo. Sprva so namrech pisali z levo, torej srchno roko, od desne proti levi. Razlichna ushesa lahko iste glasove zapishejo povsem drugache, she zlasti che niso iz tistih krajev, katerih govorico zapisujejo. Kot kazhe zgodovina zhelezne dobe, je to chas, ko so se ljudje, namesto da bi se

sporazumevali v sožitju, raje medsebojno pobijali, ropali in ugrabljali. Edino pravo govorništvu takrat je bil nagovor vojskovodje pred odhodom v bitko, če zanemarimo atensko skupščino ali antichna sodishcha.

Peti krog – informacijska ali plastichna doba potroshnishtva

V globalni medkulturni povezanosti je za slovenshchino danes znachilno to, kar sicer velja za vechino jezikov: nove besede prevzame iz drugih jezikov, nato pa jih udomachi in razvije. Na primer »lajkati« ali »vshechkati«.

O SLOVENSHCHINI

Po gornjem uvodnem prikazu mojih odkritij oziroma tez in hitrem pregledu chloveshke zgodovine do konca latenske dobe se zdaj lahko malce podrobneje posvetimo evoluciji nashega maternega jezika. Ilka Vashte je ena prvih slovenskih pisateljic in je bila dobro obveshchena – podobno kot tudi Mira Mihelicheva. Ilka v svoji knjigi o Preshernu zapishe tudi njegov pogovor z ruskim izgnancem, kjer se jasno razkriva primat slovenshchine pred ostalimi slovanskimi jeziki.

»Katero slovansko narechje je najchistejshe? Ali je staroslovensko?

O tem ne dvomi noben Slovan.

To narechje pa ne spada vech med zhive jezike. Izmed sedanjih narechij je torej ono najmanj pokvarjeno, ki je staroslovenshchini najblizhe?»

»Vasha kranjschchina je slovanshchini nashih pradedov res blizhja kot ruschchina.« (Ilka Vashte)

Che obenem uposhtevamo, da je vse do konca 19. stoletja svetovno zgodovinopisje slozhno trdilo, da je bil prvi chlovek Rus, prvi Rus pa je bil slovenskega porekla, lahko obenem razumemo tudi moj prikaz, ki sledi spodaj.

Evolucija telesne govorice: pragovor, govor, prajezik in jezik

1.

Najprej je bila telesna govorica, ki je del zhivalskega vedenja; v telesno govorico spada tudi glasovna komunikacija, ki jo je sprva le dopolnjevala.

2.

Chlovek je zachel razvijati uporabo zvochnega dela svoje telesne govorice in jo povechevati. Na tej stopnji se je rodil pragovor, ki je bil she naprej le malce natanchnejshe dopolnilo telesne govorice. Ta pragovor she ni imel besed, vendar se nam je ohranil na nezavedni ravni in ga nezavedno uporabljajo otroci (in tudi drugi), sestavljen pa je predvsem iz polglasnikov ter ga razumejo tudi sogovorniki, ki sicer govorijo razlichne jezike:

A A (polglasnika) = NE

A HA (polglasnika) = JA

AU! oz. AUA! = bolečina

AJS! = opekline ali zmrzline

BA(H) = zaničevalno zanikanje

C-C = nestrinjanje ali ogorčenost, včasih tudi neposredno zanikanje

EH = no, ja

FUJ = odvrtnost

HM = pomislek ali zadržek, tudi dvom

HAHA, HEHE, HIII = smeh

OH! = začudenje

UH = olajšanje

IH = navihanost

MMM = uzhitek

Te predbesede so glasovi z utrjenimi pomeni, ki pa jih praviloma spremlja tudi ustrezna druga telesna govorica in poudarjeno izražajo različna razpoloženja oziroma čustva: odkimavanje ali prikimavanje, krik, strah, zadovoljstvo, navdusenje, smeh, jok, žalost, uzhitek in podobno.

3.

Na naslednji stopnji svojega razvoja je govor oziroma chloveshki glas postajal vse pomembnejši del govorice telesa in ko je naposled ta zvočni vidik v govorici telesa prevladal, se je tedaj na temelju prabesed rodil prvi govor.

Prabesede sestavlja po en zlog:

JA, NE, NI, TA, TE, TO, TU, ON, MI, VI, EN, OL, AL (tudi EL, IL, UL), LE, UM, UH, UN (tisti), UK, UP, UD, OS, AM (jesti), DA, IZ, 'MA, ME, MI, MU, IN, SHE, VE, V ...

(Seveda to niso vse prabesede.)

4.

Prvi govor je govorica telesa zdaj le še poudarjala in potrjevala, ga krepila in mu pritrjevala. Na tej stopnji je govor že začel uporabljati skromni besedni fond prajezika.

5.

Na naslednji stopnji razvoja jezika je začel človek s kombiniranjem prabesed shiriti svoje besedishče, zato je šele tu mogoče govoriti o jeziku.

Prabesede tedaj postanejo korenska jedra novih besed, ki še nimajo nobenih obrazil, le z njihovim zrcalnim obratom nastanejo še dodatne nove besede. Jezik se zdaj začne razvijati, oblikuje se njegova sintaksa in nastajajo prve daljshe besede, ki prabesedo privzamejo za svoje korensko jedro.

Primeri prvih besed:

AJD - TJA

ATA (A-ta je moj oče?)

BAT

BIJ

CAR

CHOK - KOCH(a) Kocha je zgrajena iz chokov (staro ime za deblo)

CHUT (molchi) - TUCH (tolci)

DAJ (DEJ) - JAD

DAN - NAD(a) (dan prinasha upanje)

DAR - RAD

DED

VID - DIV (velikan, ki ga je mogoče videti od daleč in tudi on te lahko vidi od daleč)

DVA

KAR – RAK (»kar« je nasha stara beseda za kamen, iz nje izvira tudi beseda KRAS, pa tudi velika trojna mater boginja iz kamene dobe se je tako imenovala)

KIJ

KOL - LOK

KOP - POK (pri kopanju trde zemlje je slišati poke)

KOS - SOK

(h)LEB - BEL(in)

LED - DEL (ker je DEL nasprotje od LED, lahko sklepamo, da sta se ti dve besedi pojavili v času ledeno dobe, ko je bilo vse ledeno, le kak manjši del ni bil pod ledom)

LEJ (GLEJ) - JEL (ali res?)

LEV - VEL(ik)

LOV - VOL

MAR

MAT - TAM

'MEJ (imej) - JEM (jemati)

MECH - CHEM (ho-CHEM; z mechem namrech lahko chlovek uveljavi svojo voljo)

MED - DEM (iz DETI – rechem)

MIR - RIM (»Dokler je Rim, ni miru,« so si mislili Etrushchani in Norichani, nashi predniki.)

MOCH - CH'M (ho-CHEM)

MOZH

NIT

NOCH - CHRN

NOT - TON (zvok pride v uho)

OCHE

OCHI (ljubkovalno)

OCHI (mn. OKO)

OKO

PET - TE-P(ezh) (TE P-rebutajo)

PIJ

PIR

POT – TOP (»pot« v dveh pomenih: ZNOJ, STEZA)

RAD - DAR

RAJ - JAR (stara beseda za MLAD)

RAZ – ZAR(ja) (»raz« je stara beseda za »po« ali »v«)

ROB (suzhenj)

ROB - BOR

ROG - GOR

ROP - POR

RZH - ZHR(i)

SAD - DASH

SAM - MAS(a) (masa ali množica je nasprotje SAM-oti)

SED - DES(ka) (nanjo se lahko sede)

SEM - MES(o)

SEN(o) - NES (pokoseno travo je treba odnesti v senik na sushenje, beseda SEN pa pove, da se medtem ko chlovek spi, trava posushi kar sama od sebe)

SEJ - JES (ti) (kdor ne seje, ne je)

SIN - NIS (oche nikoli ne ve, ali je njegov sin res njegov)

SOM

SUM - MUS (morati, narechno)

STO

SHIV - VISH (VIDISH? oziroma: poglej!)

SHUM - MUZ(ika)

TAM

TAT (TA, TA me je okradel!)

TIP

TOP

TUJ

UHO

VEN

VED - DEV(e) (boginje zhe vedo)

VEZ - ZEV (razpoka)

VOZ

VRT - CHR(V) (T se spremeni v CH) - VRCH (ima obliko chrva)

ZHIR - RIZH (tudi ZHRI!)

Seveda tukaj niso nashtete vse besede, temvech najbrzh le njihov manjši delec. Prepushcham bralcem, da sami poishchejo in najdejo she vse druge prabesede in njihove izpeljanke.

Postopek združevanja prabesed v nove besede

(Opravichujem se za to in she kako ponavljanje, vendar je ponavljanje mati modrosti.)

Predstavljajmo si, da neka skupina ljudi ishche primerno bivalishche (jamo), in ko

se vrnejo izvidniki, jih njihov poglavar sprashuje o lastnosti potencialnega novega domovanja. Izvidnika, ki je sporochil, da je nekaj nashel, na primer vprasha: »Ali ima vodo dovolj blizu?«

Izvidnik odgovori: »Ja, 'ma!«

Poglavar nato vprasha: »Ali ima kaj sonca?«

Izvidnik odgovori: »Ja, 'ma!«

Poglavar nato vprasha: Ali ima dovolj ozek vhod?«

Izvidnik odgovori: »Ja, 'ma!«

In naposled se je za votline prijelo ime JAMA.

Besedo TEMA sestavljata dve prabesedi TE in 'MA (»tema« chloveka povsem obda in obkrozi, odtod tudi izraz »noch ga je vzela«).

Besedo TETA sestavljata dve prabesedi: TE in TA (TA TE bo varovala).

Besedo MIZA sestavljata dve prabesedi: MI in ZA (za njo sedimo).

Besedo NIZH(j)E sestavljata dve prabesedi: NI in ZHE.

Besedo VISH(j)E sestavljata dve prabesedi: VI in SHE.

Kot lahko vidimo, so take iz dveh prabesed sestavljene besede praviloma dvozlozhne oziroma iz shtirih chrk, saj so prabesede praviloma enozlozhne.

Z razvojem civilizacije se shiri tudi besedishche in ko za nove besede zmanjka glasovnih kombinacij na ravni enozlozhnih besed in prvih dvozlozhnih, zachne chlovek nove besede izumljati in kovati z dodajanjem obrazil. Zachelo se je tudi razlikovanje besed po spolu, pojavile so se sklanjatve, spregatve in dvozlozhne besede.

Iz besede BIJ (tolci!) pride U-BIJ-ati, V-BIJ, PO-BIJ, IZ-BIJ, RAZ-BIJ, ZA-BIJ.

Na primer iz besede KOL se z dodajanjem obrazil razvijejo KOL-iba, KOL-o (ples in nosilec voza), KOL-ishche, KOL-n, KOL-nica, KOL-ut, pa tudi PO-KOL, PRE-KOL-niti.

Iz besede OKO nastane OKO-li, OKO-lje, OKO-vje, OKO-rno, OK-no, OK-rog, pa tudi SHIR-OKO, VIS-OKO.

Prabeseda POT je korensko jedro shtevilnih besed: POT-en, POT-nik, POT-ovati, NA-POT-ek, NA-POT-itev, POT-op, POT-ep, POT-iskati, POT-epuh, TO-POT, RO-POT, O-POT-ekati si, RAZ-POT-je; obenem she drug pomen besede POT, namrech ZNOJ (ki je mlajsha beseda od POTa), povezan s POTjo, na kateri se tudi preZNOJimo oziroma shvicamo (tudi izviri toponima SHVICA).

Prabeseda VED je korensko jedro besedam: VED-a, VED-e, VED-ec, VED-ezh, VED-ro, VED-no, VED-eti, VED-enje, VED-nost; s predponami: VSE-VED, RADO-VED-en; PO-VED, PO-VED-ati (torej sporochiti tisto, kar se ve), OD-PO-VED, ZA-PO-VED, NE-VED-e, ZA-VED-no.

Iz prabesede VID izvirajo besede: VID-no, NE-VID-no, VIDEc, VIDETI, PRI-VID, VID-ez, NA-VID-ez, PRE-VID-no, OCHI-VID-no, VID-enje, S-VID-enje ipd.

Iz korena VOD(a) so besede: VOD-ovje, VOD-ja, VOD-ni, VOD-en, VOD-iti, VOD-itelj, VOD-nik, VOD-ar, VOD-ilo, PO-VOD, PO-VOD-ec, NIZ-VOD-no.

Chasovno določanje nastanka pragovora in pragovorice nima veliko oprijemljivih tochk, cheprav ni dvoma, da je govoril zhe neandertalec, ker je imel – enako kot mi – zhe razvito jezichno kost, ki je nujna za artikuliranje govora. Kot sem zhe omenil, je jezik oziroma govor postal pomemben element skupinskega lova; s prvimi oblikami sintakse je jezik okreplil in izostril jasnost sporočanja, saj je pri lovu vselej v igri glava – tako plena kot lovca. Skupinski lov kot strategija prezhivetja terja večje skupnosti, en sam rod ne zadostuje vech; ob nastopu manjshe ledene dobe so se skupine ljudi tudi za po pol leta zapirale v tople jame, kjer so chlani imeli dovolj chasa in prilozhnosti za pogovor. Jezik je zhiva tvorba, ki se razvija z vsakim pogovorom oziroma besednim sporazumevanjem, zato je govor skoz tisochletja v dolgih zimskih noceh lahko lepo napredoval. Zelo verjetno se je v srednji kameni dobi jezik zhe povsem razvil, chlovek je poimenoval vse znane mu zhivali, rastline, orodja in orožnja; v mlajshi kameni dobi, ki je chas neshtetih iznajdb in izumov, pa se je zachelo razvijati predvsem besedishche, pach vzporedno z razvojem civilizacije. V ponazoritev: dokler chlovek ni izumil loka, zanj seveda ni potreboval imena.

Chlovek namrech spoznava in osvaja svet prav s poimenovanjem njegovih sestavin, to pa mu olajsha prezhivetje oziroma ga sploh omogocha. Nekdaj so verjeli, da se tistega, kar lahko imenujesh, lahko ubranish ali pa to premagash oziroma da ima tisti, ki pozna ime kakega chloveka, nad njim tudi dolocheno moch. V danashnji informacijski inflaciji besed si je tezhko predstavljati, kakshno moch so imele nekdanj besede, saj so lahko ukrotile bese (hude duhove) ali pa jih izpustile na plan: BESE-DA (ven).

Tudi beseda JEZik je povezana z JEZo (seveda pa tudi z JEZom, saj chlovek, ki drzhi jezik, zajezi besede in molchi).

Stara beseda za povedati, pa tudi za uročiti je DETI, ki ima isti koren kot DETE – de-te. Tukaj je korenko jedro DE, TE pa je kazalni zaimmek. Dete nas namrech s svojim jokom in smehom urochi, da potem skrbimo zanj.

V teh davnih skupnostih so bili ponavadi najboljsi govorniki shamani, ki so izbrane besede uporabljali za uroke in zaklinjanja, vendar pa so tedaj ljudje she dobro vedeli, da imajo vse besede moch zarotitve («beseda je meso postala») in so jih zato uporabljali nadvse previdno, pri tem pa so iz vrazheverja v govor vpletali tudi imena svojih bogov, ki so se nato pochasi povezala s prabesedami v nove besede z novimi pomeni oziroma celo v nove jezikovne znachilnosti. Pri nashem jeziku so to sklanjatve in spregatve, zaradi katerih je nash jezik najbolj natanchen in precizen meni znani jezik.

Arheologija poroča, da je bila tako imenovana jantarna pot ena najstarejsih mednarodnih trgovskih poti zhe v mlajshi kameni dobi, che ne celo zhe v srednji. Zato si oglejmo besedo JANTAR: razstavimo jo v J – ANT –AR. Ta poldragi kamen so pridobivali in trgovali z njim ANTI, nashi predniki, torej lahko sklepamo, da so se ti imenovali ANTI she v mlajshi kameni dobi ter je to eno od najstarejsih in tudi najkrajshih imen nashih prednikov.

Besedo TUJEC tvorita dve prabesedi: TU in JE (-C je obrazilo za moshki spol).

Tu je, a ni nash, zato nam je TUJ. To je primer, ko je prej nastala daljša samostalnishka beseda, shele za njo pa korensko jedro TUJ, ki je obenem tudi pridevnishka beseda. Pojem TUJEC zaradi svoje dolzhine sicer ne sodi med prve besede, to pa seveda kazhe, da so se prve besede razvile zhe v chasu, ko she nihche ni bil tujec. Tudi che niso bili iz istega plemena, so bili domachi. TUJ - JUT je zmehchano v JUD. Po tej obrnitvi je mogoche sklepati, da so bili prvi tujci, ki so jih srechali nashi predniki, pravzaprav Judje, kar se zdi razumljivo, che uposhtevamo, da so bili Veneti vecinoma karskega porekla, torej Karci oziroma KARIJCI in da se je to ime v zgodovini nato ohranilo bolj ali manj le na Kranjskem, drugod pa je izgubilo K in se spremenilo v ARIJCI. Kot vemo, so bili prvi sumerski vladarji venetskega, se pravi arijskega porekla, prvi judovski vladar v Sumeriji je bil Sargon v 26. st. pr. n. sht.; potemtakem je znani antagonizem med Arijci in Judi starejsi od Salomonovega templja. Povsod namrech, kjer so nashi predniki (K)arijci vzpostavili odlicno drzhavo na osvojenih ozemljih, pri tem pa so domachine zasuzhnjili, so se nato pojavili Judi in s svojo prekanjenostjo v nekaj rodovih prevzeli oblast v dotlej arijski drzhavi ter povsem spremenili njeno naravo. Che smo tako ugotovili, odkod izvira ime JUD, pa poglejmo she za ZHID: Judje obredno chastijo zid solza in ime ZHID izvira iz besede ZID, pred katerim ZHDI Zhid. Iz imena ZHID zelo verjetno izvira tudi korensko jedro besede ZHIDAN, vesel.

6.

Naslednja stopnja v razvoju jezika je pojav pisave, ki sili jezik k vse vecnji natanchnosti in podrobnosti, saj branja ne podpira vech govornica telesa; branje je povsem samostojna oblika sporochnja. Na tej stopnji, ko chlovek izumi pisavo, pa pride tudi do znane babilonske jezikovne zmeshnjave, zaradi katere se eno pleme ne more vech sporazumeti z drugim. Podonavska civilizacija je pisavo uporabljala zhe vsaj v mlajshi kameni dobi. Sprva so ljudje pisali zgolj resnico, in to z levo roko (od srca) – z desne v levo. Kot lahko vidimo na ostankih, so Etrushchani pisali izmenoma v obe smeri (to je t. i. bustrófedon ali obrachanje volov pri oranju). Ko pa so ljudje zacheli lagati v pisavi, so preshli na pisanje z desno roko in z desne v levo.

Vsako nestandardizirano zapisovanje besed je odvisno od tenkochutnosti, znanja in občutka zapisovalca; kot recheno, je to prvi vir »babilonske zmede«, drugi vir pa je branje besed v narobno smer, kot je bilo prvotno zamishljeno. Skratka, pojavila se je velika jezikovna zmeshnjava, ki se ni konchala vse do danes, saj se tudi ne more, dokler se bodo jezikoslovci osredotochali le na tisto, kar jezike med seboj razlikuje, namesto da bi raje pogledali, kaj imajo razlicni jeziki skupnega. Treba je iskati enotnost oziroma tehtiti k njej, ne pa k razlikovanju in razcepljenosti. Seveda se je mogoche veliko nauchiti tudi iz razlik, vsekakor pa so podobnosti med jeziki pomembnejshe in iz njih bomo lahko izvedeli she marsikaj. Ker tale spis ni znanstvena monografija, temvech le razmislek, ki ne zheli dolgochasiti, che zhe ne more kratkochasiti, saj je tematika – slovenski jezik – za

vechino nezanimiva, bom prikaz razvoja in rasti besed in besedishcha, torej pomenoslovje, združil z modroslovjem, da bo bralec lazhe dojel to fantastichno kabalo, ki je vgrajena v nash besedni zaklad, v jezik in govor, naj to vemo ali ne. Zato je vsekakor bolje vedeti. (Podobno kot se tudi umirajochi menda bolje pochuti, che ve, katera bolezen ga bo pobrala oziroma pozna diagnozo svojega umiranja.) Preden pa preidemo k preiskovanju nashih besed, naj znova spomnim na svoj prvi etimoloski zakon, predstavljen zhe v zacetnem delu spisa: chim starejshe so besede, krajshe so, in chim krajshe so besede, starejshe so – oziroma **najstarejshe besede so najkrajshe in najnovejshe so najdaljshe**. Kot vsako ima seveda tudi to pravilo svoje izjeme; na primer: starejsi se she spomnimo, da smo *samopostrezhbi* nekdej rekli *samopostrezhna trgovina*, torej je novejsha besedna oznaka krajsha od prejsnjhe, iz katere je nastala. Pri starih besedah je seveda takih izjem občutno manj ali pa jih skorajda ni. Po samem besedishchu je mogoche tudi sklepati, da so za chasa uvedbe kmetijstva besede zhe bile tudi trizlozhne (KO-ZO-LEC).

Z natanchno razchlemba nashih besed ni mogoche le retrogradno rekonstruirati razvoja mishljenja (neposredno odvisnega od stopnje razvitosti jezika in besed, ki mu jih jezik ponuja), temvech tudi razvoj nashe civilizacije, saj je prav ta ustvarila potrebe po novih besedah in novih nachinih sporochanja. Vsako odkritje ali izum je namrech rodil vrsto novih izrazov oziroma besed. Rekli smo zhe, da je jezik vidni (slishni) del kolektivnega nezavednega, od koder tudi izvirajo vse besede, ki jih uporabljamo. Jezik je namrech izrazito kolektivni oziroma družbeni pojav, chlovek se ne rodi le v določeno družino ali rod, temvech hkrati tudi določeno okolje in jezik postaneta del njegove usode in oder, na katerem se odvije njegovo zhivljenje. Tudi sem zhe omenil, da je chlovek svoje glasovne izrazne zmoghnosti razvijal vzporedno s petjem in govorom. Che uposhtevamo, da so she v 12. stoletju ljudje obchudovali tisto peshchico, ki je znala brati tudi potihem, je jasno, da razvoj jezika dozhivlja obchasne velike pospeshke.

So jeziki, imenovani tonalni (kitajski, mnogi afrishki), pri katerih sta se petje in govor ohranila nerazcepljena, saj vishina tona neposredno odreja njen pomen besede, to pa je zhiv dokaz za zgornjo trditev, da sta se petje in govor razvijala skupaj. Da je res tako, nam potrjuje tudi dejstvo, da se v chloveku tako pri govoru kot pri petju aktivira vech kot petnajst istih mozhganskih sredishch, pri petju she nekaj dodatnih. Za tonalne jezike je tudi znachilno, da so besede ostale kratke, vendar pa imajo glede na vishino njihovega izgovora po pet razlichnih pomenov (v kitajshchini). Tako imenovani aglutinacijski jeziki, med njimi tudi slovenshchina, pa so nabor besed povechali z razlichnimi obrazili, priponami in predponami ter z združevanjem po dveh ali vech besed. Nekaj primerov:

SE VE, DA je postalo ena beseda SEVEDA, MEN(ijo) DA je postalo MENDA.

ZHELEZO – ZHE LEZE (je vajenec obvestil mojstra, ko sta kuhala zhelezo)

STEK-LO (ko ga segreješ, steche oziroma spremeni agregatno stanje)

METAL – prvo kovino so nashi predniki uporabljali za kopja, ki so jih METAL(i).

KOSILO – nastanek te besede sodi na zacetek poljedelstva, ko ljudje she niso

imeli navade opoldanskega obroka, temveč so jedli le zjutraj in zvečer. V chasu kosnje pa so morali najete kosce ne le plachati, temveč tudi nahraniti. Kosci so jedli med edinim odmorom sredi dneva in tako se je za opoldanski obed prijel izraz KOSI-LO. Beseda ZAJTRK izvira iz ZA JUTRO, VECHERJA iz VECHER-a. MALICA je MALI obed. Iz MALICE izvira tudi nemshko MAHLZEIT (kosilo, obed). Vendar za zdaj tuje jezike pustimo ob strani in za konec (kot nekako sladico).

Ker pa sem zhe omenil KOSCE, bom izkoristil prilozhnost, da tudi etimolosko razlozhim besedo KOSEZ, ki so jo moji predhodniki sicer navdvheno, vendar povsem napachno izvajali iz marsichesa, she najraje seveda iz tujih besed. KOSEZ je slovenska beseda za tiste vechje kmete (gruntarje), ki so za kosnjo svoje posesti najemali kosce; zaradi svoje vechje premozhnosti so se KOSEZI schasoma izoblikovali v posebno elitno skupino oziroma nizhje plemstvo, ki je zasedalo mesto tik pod KNEZI, s katerimi so si sicer delili obrazilo *-ezi*.

Govorci tonalnih jezikov potrebujejo posluh, govorci aglutinacijskih jezikov pa ne. Po tem lahko sklepamo, da je bilo med nashimi predniki dokaj takih brez posluha in se je prav zaradi njih nash jezik razvil v drugo smer ter je zaradi vseh svojih slovnicnih posebnosti, ki so se bolj ali manj povsem naravno razvijale, postal eden najbolj natanchnih jezikov na svetu, che zhe ni kar najnatanchnejshi sploh.

Svojo knjigo, ki bo govorila o evoluciji prajezika, bom naslovil *Adamov jezik*, saj je po legendi, ki jo *Biblija* natanchno opisuje, prav Adam prvi poimenoval zhivalski svet. Zato si bomo tukaj v nadaljevanju na kratko ogledali nastanek in izvor nekaterih nashih imen za zhivali in rastline, za sorodstvo, orodja in orozhja, skratka starih besed iz starega sveta. Iz popolne logichnosti razvoja nashih besed ter iz skladnosti med njihovim ustrojem in pomenom diha taka popolnost, kakrshna chloveshki pameti skoraj ni dostopna, tako da je jasno, da slovenshchina ni kak na novo izumljen in umeten jezik (kakor je velika vechina neslovanskih jezikov s sanskrtom vred), temveč je najstarejshi naravni jezik, saj se je kot jezik starih Slovenov razvijala vzporedno z njenimi govorci in s svetom, v katerem so zhivali.

Naposled se bomo (podobno, kot je pater Ivan Tomazhich odkrival slovensko-baskovske zveze) posvetili iskanju sledov slovenskih prabesed in korenskih jeder v besedishchih tujih jezikov; ogledali si bomo tudi nekatere »tujke«, ki jih uporablja sodobna slovenshchina. Na kratko bomo she osvetlili slovenske toponime, ki jih je mogoche najti skoraj po vsem svetu in ki so bili prvim venetologom temeljna opozorila, znamenja in dokazi, da nasha uradna zgodovina vsega tega ne more, ne zna ali noche pojasniti.

Na srecho imamo za preucevanje razvoja jezika na voljo povsem konkretne in zhive dokaze, namrech nashe besede, zato tukaj ni nobene mistike ali zmede kot sicer pri slovenski zgodovini. Obenem pa za mojo tezo, da je slovenshchina naravni jezik prvih nabiralcev, lovcev, pastirjev in poljedelcev, niti ni pomembno vprashanje, od kdaj so nashi predniki na sedanjem ozemlju; ta teza namrech velja v obeh primerih: tako glede uradne »priselitvene« zgodovinske teorije kot glede alternativne »staroselske«.

Za zgodovinski spomin

*Lev Detela*INTENZIVNO PONOTRANJENJE BIVANJSKE
RESNICHNOSTI(ob novi dvojezični slovensko – angleški izdaji Kocbekove lirike
pri celovški založbi Wieser)

Izkushnja o družbi in svetu v krizi, o svetu, v katerem je chlovečnost ogrožena in propada, v katerem izginja vzajemnost med ljudmi in chlovek postaja osamljeni posameznik, je izhodishčna točka za tisto, kar je Edvard Kocbek literarno pa tudi filozofsko zapisal o bistvu nemirnega 20. stoletja. V esejistichni zbirki »Krogi navznoter« iz leta 1977 in v esejistichnih sestavkih »Sodobni misleci« iz leta 1981 je na primer poskušal dokazati, kako more chlovek sodobnega chasa le pod pogojem izkushnje, pri kateri na lastni kozhi dozhivi razrushenje sveta, stremeti k bistvu bivanja in rasti skozi lastne padce in vzpone v kvaliteto novega, polnega, ozaveshčenega zhivljenja. V shtevilnih utemeljenih esejih je slovenskim bralcem predstavil samosvoje, nekoformistichne, za duhovni razvoj novatorske osebnosti, na primer Sörena Kirkegaard, Theodorja Haeckerja, Teilharda de Chardina ali Simone Weil. V podajanje zhivljenskih zgodb teh pomembnih duhovnih osebnosti ali zgodovinskih ter filozofskih dogodkov je znal vplesti svoje popolnoma osebne misli in občutke. V eseju o danskem filozofu Kirkegardu je med drugim zapisal tudi tole: »Chetudi je Kierkegaardov vpliv mnogovrsten, ker sega od psiholoshke analize preko vitalne duhovnosti do krshchanskega misterija, je njegov najvechji pomen v njegovem zhivljenskem prichevanju; s svojo izkushnjo je dokazal, da obstajajo absolutne kvalitete heterogenosti in da resnica zhivi le v subjektivnosti«.

Ta oznaka o Kierkegardu, ki je po Kocbekovem mnenju poleg Dostojevskega in deloma Nietzscheja »chudodelen ... poglobljevalec krshchanstva in njegov veliki prichevalec«, velja v marsichem tudi za Kocbeka, ki je zagotovo pomemben prichevalec slovenske in svetovne stvarnosti preteklega stoletja. Njegovi dialektichni koncentradi v zvezi s problemskimi območji krshchanstva in komunizma, posameznika in družbe, duhovne svobode in dogmatichne represije so bili vedno znova »trn v peti leve in desne omejenosti in dogmatizma« in »pesek v kolesju družbenega dogajanja«. Ni chudno, da zaradi svoje neposredne izrazitosti bistveno stopnjujejo pomen njegovega literarnega in filozofskega doprinosu h kulturni podobi slovenskega 20. stoletja.

Istochasno in z drugimi besedami lahko rechemo, da Kocbek s svojim prichevanjem v literarnem eseju, prozi in predvsem v poeziji intenzivno dozhivlja

obdajajochi ga resnični svet, vendar ga istočasno na izredno subtilen način »ponotranja«. To pomeni, da ga pogloblja s pravili svoje lastne eksistence in s pravili svojih subjektivnih pogledov na človeka in svet. Predvsem v Kocbekovi poeziji pa tudi v dokaj bolj redki prozi se konkretno doživljanje sveta spaja »s svojskimi poetiziranimi orisi, lirichno metaforiko, dramatičnim obravnavanjem dogajanja in ljudi, z razgibano anekdotiko in ekstatičnimi notranjimi samogovori«, kot omenja v peti knjigi Kocbekovega Zbranega dela (str. 566) zdaj zhal zhe pokojni urednik Andrej Inkret.

Kocbekove pesmi velikokrat uchinkujejo kot surrealistično utemeljene zgostitve izborne ironije. Včasih so melanholično tragicni stenogrami trpljenja. Razodevajo Kocbekovo samosvojo nadarjenost, ki se je razmejila od vseh uradnih manifestov in razvrščanj v skupine. Sposhtovanje nujnih dejstev resnice in zavzeto obchudovanje zhivljenja se družita s paradoksimi zgodovine in chloveshke eksistence.

Ironija in absurd sta orožje shibkega, ko se upira nadmochi polashchevalnih političnih sistemov in v boju za chlovekovo svobodo in avtonomijo postane sam zhrtev represivnega dogajanja. V nekem smislu je Kocbek pesnik zavrženih in preganjanih, ki jih je v svoji zanosni kratki politični aktivnosti hotel popeljati iz egiptovskega suženjstva v »obljubljeno dezhelo osvobojenega človeka in svobodnega naroda«.

Ko je v karakterističnih partizanskih novelah »Strah in pogum« postavil v središče sprashevanja vesti vprasanje o pomenu moralne in politične krivde glavnih protagonistov dogajanja, partizanov in njihovih nasprotnikov, je podrezal v sršenje gnezdo »realne stvarnosti«, ki ga je obsodila na izgnanstvo iz »realnega zhivljenja«.

Leta 1951 so se v politbiroju tedanje komunistične partije namrech raznetili razburljivi razgovori o Kocbekovih novelah. Vechina razpravljalcev je bila prepričana, da avtor v svoji zbirki zanika pridobitve osvobodilnega boja. Kot vemo, se je razvila ostra kampanja proti Kocbekovi knjigi, ki je dosegala najnižji nivo, kar se kaže na znachilen način tudi v nekaterih sramotilnih epigramih, kot je ta iz silvestrove oddaje leta 1951 v radiu Ljubljana:

Izshla je knjiga o pogumu in strahu,

ali ni to literatura v prahu?

Ali v Zhupanchichevem za ta namen izrabljenem epigramu. Ta je bil moto za napad tedanjega direktorja Slovenskega porochevalca Rudija Janhube na Kocbeka 19. januarja 1952 v tem nekdanjem osrednjem slovenskem dnevniku:

Hudich ga vlachil je skoz chudne labirinte

in v glavo mu tlachil je metafizichno kljukaste finte.

Chastna izjema ob tej ideoloshko forsirani kampanji je bil sedanji starosta slovenskih pisateljev, trzhashki avtor Boris Pahor, ki je she pred organiziranimi napadi na Kocbeka objavil 22. novembra 1951 v trzhashkem Primorskem dnevniku mesec dni po izidu zbirke prvo oceno, v kateri je med drugim zapisal: »To so strani, ki jih sprejemash s slastjo, je zhiva hrana, ob kateri se misli na slog, na besede, na gradnjo odsrkajo, in chlovek je ves in dokonchno vznemirjen nad usodo, ki je velichina in uboshstvo njegovega bitja.«

Vsekakor je Kocbek v kontekstu tedanjega chasa z »literaturo socialistichnega optimizma« sredi nerazchishchene polpreteklosti samosvoja izjema. Njegove pri tedanjih oblastnikih inkriminirane novele lahko vsaj pogojno vkljuchimo v tok velike literature, ki skozi razpoke v chlovekovi psihi in v chloveshki druzhbi odkriva pravo podobo sveta in ishche chez agresijo, vojno in smrt mir, ljubezen, srecho in svetlobo drugachnega sveta in chloveka. Zdi se, da se ni odmaknil od osnovne maksime, ki je razpoznavno znamenje literature Dostojevskega, Pasternaka ali Camusa, ki v svojih delih opisujejo tragiko zhivljenja, globoke padce samosvojih protagonistov, toda problemom znajo najti chloveka vredno reshitev.

»Habent sua fata libelli«. Znani latinski izrek nakazuje dvorezno usodo knjige pa tudi usodo njenega avtorja. Cheprav so novele v knjigi »Strah in pogum« opozorile na pisateljevo izpovedno moeh, se je moral Kocbek kot politik in kritichni opominjevalec, a tudi kot pesnik in mislec za dobrih deset let umakniti iz javnosti.

Ko se je v shestdesetih letih prejsnjega stoletja spet pojavil na odru kulturnega zhivljenja, se je posvetil predvsem poeziji in esejistiki, kot da mu je usoda »Straha in poguma« pokvarila veselje do shirshega proznega ustvarjanja. Izjema so tu seveda njegovi obshirni dnevniki, ki jih je pisal skozi dolgo vrsto let in desetletij in so delno objavljeni v vech knjigah. Razodevajo avtorjevo bistrourmno, nadvse obchutljivo naravo, ki se v svetu netolerance bori za avtonomijo osebne svobode za vsakega posameznika z zheljo, da bi se v druzhbi uveljavilo demokratchno in pluralistichno duhovno stanje.

Nakljuchje je hotelo, da sem se s Kocbekom in njegovo usodo seznanil zhe zelo zgodaj kot shestnajstletni gimnazijec. V roke mi je prishla po zaslugi mojega sredishkega starega strica Martina Kojca kot zanalashch njegova inkriminirana prozna knjiga »Strah in pogum« iz leta 1951. Zelo me je razburila in tudi navdushila. Kocbek, ki se takrat ni mogel oglashati v revijah in chasopisih, me je zachel zanimati kot chlovek drugachnosti, ki se v svojih literarnih sporochilih bistveno lochi od tistega, kar so uradno tiskali in pridigali v sholi in javnosti. Zanimal me je kot pisatelj, ki utira nove poti ter pishe in razmishlja na nachin, ki je za kritichnega chloveka zavezujoch. Prevzeli so me opisi vojnega dogajanja, ki sem ga na svoj nachin kot majhen predsholski otrok v nashem shtajerskem panonskem kotu v Sredishchu ob Dravi she sam dozhivel. Vznemirili so me Kocbekovi prikazi vedenjskih nachinov in psiholoshkih stanj pri protagonistih njegovih za komunistichne dogmatike spornih novel.

V roke mi je tedaj prishlo tudi nekaj Kocbekovih zgodnjih pesmi iz predvojne zbirke »Zemlja«, iz katerih je dishala eruptivna prvobitnost in domachnost panonsko shtajerske pokrajine, njenih ljudi, zhivali in rastlinstva, naj spomnim samo na legendarno pesem »Mochna rdecha junca gresta / pochasi po cesti, kakor da ne vesta, da vlecheta breme...«

Shele pozneje, zhe v Avstriji, me je preplavila elementarnost in vseobshirnost Kocbekove pesniskhe zbirke »Groza« iz leta 1963, ko je spet smel vsaj kot pesnik vstopiti v slovensko javno zhivljenje. Sledilo je she vech njegovih pesniskih zbirk in zdi se mi, da je tu, v liriki, nashel tisti refugium, ki mu je omogochil, da se v nedvoumno enosmerni družbi v svojo lastno zashchito dvoumno, absurdno in vechsmerno izrazi, kar mu v bolj racionalno oblikovani pripovedni prozi verjetno ne bi bilo mogoche.

Pozneje, ko sem prevajal Kocbekove pesmi za dve antologijski knjigi v nemshchino (izshli sta pri celovshki Mohorjevi založbi leta 1997 in pri celovshko – dunajski založbi Kitab leta 2004), se mi je vzporedno spet odprl pogled na she enega panonskega shtajerskega pesnika s Kocbeku nasprotnega tabora, ki ga je prav tako zaznamovala groza 20. stoletja.

Konec leta 1963, v chasu mojega shtudija na dunajski univerzi, sem iz Buenos Airesa prejal drobno pesniskho zbirko »Dezhela«, ki da jo je napisal neki Fran Zore in izdal neki Simon Preprost. Publikacija je izshla pri Slovenski kulturni akciji v Argentini istega leta 1963 kot v Sloveniji Kocbekova »Groza«. Njen avtor je bil tedaj v Mariboru zhivechi Stanko Majcen, ki se po drugi svetovni vojni ni vech oglasil v slovenski javnosti, posrednik in izdajatelj zbirke, skrit pod psevdonimom Preprost, pa nihche drugi, kot takrat v Buenos Airesu v emigraciji zhivechi pisatelj Zorko Simchich.

Desetletje zatem sem zachel v nemshchino prevajati nekatere pesmi tega vznemirljivega ekspresionista, ki so v Sloveniji prvich izshle leta 1967 v urednistvu Marje Borshnik pri mariborski založbi Obzorja. Prevode so mi natisnili v avstrijski reviji PANNONIA in v she nekaterih drugih periodichnih publikacijah.

Majcna so imenovali pesnika s severno, nordijsko mentaliteto. Ne vem, che to drzhi. V nekem smislu bi ta oznaka veljala tudi za mlajshega Kocbeka. Vsekakor je res, da sta oba kot pesnika tudi dramaticna pripovedovalca, kar se ujema z epsko shirino in vechplastnostjo panonske zemlje. Zanimivo pa je tudi, da sta avtorja, ki bi ju zaradi njune eruptivnosti tezhko vpeli v nekdanji vech ali manj intimistichni ljubljanski sindrom literature malega naroda. Njuna poezija je sicer na globok nachin vpeta v slovenski kontekst, a ima istočasno univerzalne razsezhnosti. Pri tem je pomembno in znachilno, da sta tako Kocbek kot tudi Majcen avtorja, ki sta dozhivljala njun chas na lastni kozhi kot samotno, izvrzheno in izpostavljeno bivanje. Bila sta izpovedovalca osebne eksistencialne stiske, izredno avtentichna avtorja svojega obdobja in iskrena literarna prichevalca neurij 20. stoletja.

Kaj ni tudi pesem »Pont«, objavljena v najnovejši dvojezični Kocbekovi zbirki »Roki / Hands«, dokument in psihogram Kocbekove travmatizacije zaradi izbrisa iz javnega zhivljenja, ker ni priznal prioriteta »zgodovinske nujnosti«, kot jo je dolochila nekdanja enosmerna oblastnisha struktura?

Pesem »Pont« – tudi kot asociacija na usodo velikega rimskega pesnika Ovida ob Pontu pri morju v danashnji Romuniji, ki je padel zaradi svojega neprimerne obnashanja v nemilost pri cesarju veleslavnege Imperija, je bridko prichevanje in ponazarja avtorjevo dvoumno absurdno osebno stisko, ki postaja dokument sodobnege izgnanstva na sploh:

*Izgnanstvo je postalo svoboda,
nich resnichnege ni vech v meni,
postajam izgubljenec, zachenjam
razumevati, da nich ne razumem
razen tega, da izgnanstvo ni vech
resnichno, ampak nujno. Samo
to nesrečno prednost imam.*

(Pont, str. 36)

Vendar Kocbek tudi v nesmislu zhivljenskih okolishchin ishche »ontoloshki smisel bivanja«. Pri tem mu pomaga moderna eksistencialistichna filozofija v luchi odlochitev med »ali – ali« v smislu Kierkegaardove filozofske poti v odtujitev ali najdbo lastnege smisla. V pozitivnem smislu mu pomagajo tudi misli jezuita Teilharda de Chardina, ki je vizionarno zaupal v pozitivno prihodnost chloveka in chloveshtva v sozhitju znanosti, ugodnege družbenega razvoja in krshchanske usmerjenosti z eshatoloshko konico v bodochnost. Ugotavljal je, da bo mogoche dosechi teleoloshko integrativno točko, ki jo je poimenoval Omega.

Kocbekova lirika se zato vedno znova prelije v zanosno poslanstvo, ki je povezano s stanovitno vizionarno, lahko bi rekli utopichno silo. Sedanjost in preteklost nista nikoli sama sebi namen, temvech sta vedno znova povezana s shirshim kontekstom, ki je vidno usmerjen v prihodnost. Vendar je to, popolnoma v smislu Kocbekovege heterogenege in istočasno dialektichnege nachina dozhivljanja, tudi poezija nemirne in velikokrat trpke avtorjeve usode, ki pa je noben padec in nobeno zlo ne moreta unichiti in dokonchno pokopati. Kot ptich Feniks zna pesnik vstati tudi iz rushevin, se sredi najvechje groze chudezhno prenoviti in se prikazati pred svetom z novim obrazom.

Predvsem v zadnjem obdobju svojega zhivljenja ishche vedno bolj »drugo stran« sveta in bivanja. Svojo pozicijo sredi realne slovenske stvarnosti v drugi polovici dvajsetege stoletja sam oznachi kot »kraljevski trenutek ... stojechega na glavi«. To je sicer absurdna, a tudi izzivalna, uporna, proti vsem deformacijam kljubujoča poezija. V njej se zrcali pesnikova osebna pozicija, ki prehaja v posebno stanje v brezkoncu blazhene vechnosti:

*Na katero stran bom stopil zdaj, ko je nastopil
skrajni chas. Doslej sem se igral, poslej
bom skrit v zemlji izgovarjal
neznane besede skozi eone, morda
vso večnost ...*

(Poslednja, str. 94)

Je pesnik tudi v tej skrajni pesmi izpovedal svojo stisko in usodo?

Resničnost zhivljenja z vzponi in padci bivanja, chez katere se osamljeni kritični posameznik prebija kot skozi neizprosno sito in resheto, zadobi v literaturi Kocbekovega kova paralelno obliko, v kateri se dejanska stvarnost spaja z umetnikovimi ustvarjenimi podobami in vizijami. Znachilno je, da je Kocbek stvarnost in nadstvarnost združil v enkratno izoblikovano umetnisko podobo. Seveda je bil pri tem otrok svojega chasa. Ta je bil prenapolnjen z nacionalizmi in najrazlicnejshimi nevarnimi politichnimi eksperimenti. Edvard Kocbek, naiven ali pa tudi ne, je hotel eni od takih »velikih« vizij o napredni preobrazbi sveta in chloveka pridati human in duhovni pridih. Chetudi se ta Kocbekova prizadevanja v realni politiki z ozirom na mentaliteto nekdanje vodilne slovenske strukture nikakor niso mogla uresnichiti, so na drugi strani, na ustvarjalnem podrochju, njegovo literaturo napolnila z impulzivno prenoviteljsko eksistencialno energijo, pri chemer je kot osnovnico svojega duhovnega sporochila ohranil krshchansko metafizichnost in socialno utemeljeno ljubezen do sochloveka.

V najnovejsi dvojezichni slovensko – angleshki zbirki Kocbekove lirike, ki je nedavno izshla pri celovshki zalozhbi Wieser in dobila naslov »Roki – Hands« po znani avtorjevi istoimenski izpovedni pesmi o bridkosti in dvoumnosti zhivljenja, so v shirokem loku objavljene nekatere Kocbekove najbolj znachilne pesmi. Med drugimi »Pont«, »Zeleno«, »Selitev«, »Mavrica«, »Dialektika«, »Na eni struni«, »Smeshnezhi« in za zakljuchek kot pika na i simbolni tekst avtorjeve in slovenske usode »Lipicanci«.

Znachilni motivi avtorjevega dozhivljenskega dozhivljajskega dvojnishstva in stiske sredi razpetosti v druzhbeno prenovo ob globinski predanosti v skrivnost religiozne vseprisotnosti se tudi v novi antologijski zbirki druzhijo z lirichnimi prelivmi. Kocbekova lirika je napolnjena s subtilnim chustvovanjem, zanosnimi opisi slovenske pokrajine in narave, z erotichnimi motivi, s kritiko nasilja, pretiranega materializma in potroshnishtva, z eksistencialnimi obchutki groze, osamljenosti in izobchenosti, kar ji daje posebno vrednost.

V oportunistichni in licemerski naravnosti slovenske druzhbene stvarnosti v vechdesetletnem obdobju do kritichnih posameznikov in idej netolerantnega nekdanjega enopartijskega sistema je bil Kocbek s svojimi pesniskimi vizijami kozmichnega in s filozofsko utemeljenim iskanjem resnice dolgo chasa osamljena in motecha izjema v tedanjem slovenskem druzhbenopolitichnem kontekstu.

Saj je kar vechkrat na razlicnih straneh padel v nemilost, najprej she pred drugo svetovno vojno pri nekdanji uradni katolishki Cerkvi zaradi svojega socialno podozhivetega krshchanstva in obsojanja dogmaticnih pozicij uradnih katolishkih predstavnikov proti drugache mislechim v chasu shpanske drzhavlanske vojne, she bolj pa pozneje na drugi marksistichni strani zaradi samosvojega pristopa do partizanstva med drugim v knjigi »Strah in pogum« – in pozneje, leta 1975 zaradi jasne obsodbe povojnih pobojev nasprotnikov komunizma v intervjuju za Pahorjevo trzhashko revijo *Zaliv*.

Vsekakor bo tudi angleshki bralec v novem celovshkem dvojezichnem izboru Kocbekove poezije lahko spoznal nenavadnega slovenskega pesnika iz razlicnih zornih kotov. To je izzivalna in uporna humanistichna poezija, to so pesmi ljubezni do chloveka in chloveshtva. Kocbek ishche drugo stran sveta in zhivljenja. Njegove pesmi nenadoma postanejo rotitve in zaklinjanja. Iz njih teche sok resnichnosti, ki potrjuje absurdnost pesnikovega bivanjskega polozhaja pa tudi druzhbeno in zgodovinsko anomalijo, ki je preplavljala slovensko in svetovno stvarnost dvajsetega stoletja. Novi dvojezichni izbor Kocbekove poezije ponovno dokumentira pesnikovo navzkrizhno usodo, ki je istochasno tesno povezana z usodo njegovih sodobnikov v slovenskem in svetovnem kontekstu in z usodo slovenskega naroda skozi chas in prostor.

Lev Detela, roj. 1939 v Mariboru, je prozaist, lirik in esejist v slovenskem in nemshkem jeziku. Od leta 1960 zhivi v Avstriji. Avtor 51 leposlovnih knjig. Od leta 1978 urejuje na Dunaju revijo za mednarodno literaturo LOG.

Branko J. Hribovšek

ZATON ZAHODA

(II)

She kaj, pa vzhodnjaki in Zahod

V prvem delu tega spisa smo prisluhnili kritiki treznih glasov na Zahodu o zahodni politiki, gospodarstvu in vojaškem delovanju, naredili povzetek in dodali lastno mnenje. Zdaj pa she nekaj o vzhodno-zahodnih razlikah v miselnosti in o tem, kako dozhivljajo vzhodnjaki, pravzaprav tujci, to, kar imenujemo Zahod.

Pravzaprav je to precej težko opisati nepristransko in nekako splošno veljavno. Dozhivljaji so osebni, posamični, vendar pa dajo nekakšno sliko o vsesplošnem ozranchju.

Uradno je seveda vse najbolj prijateljsko, polno razumevanja in chlovečnosti, kar pa hitro izgine na osebni ravni – nočem rechi, da so na Zahodu ljudje slabshi – nekako je vse precej enako v odnosih kot pri nas ... ampak so neki odnosi, ki jih vzhodnjaki precej boleche občutijo, pa cheprav mogoche imajo sami enak odnos do nekih lastnih tujcev – zanimivo – vechinoma z njihovega vzhoda in juga! Sta dve besedi, ki najbolj prideta tu v uposhtev – gostoljubnost in rasizem – in kar je lepo za nas, Slovence – za rasizem nimamo slovenske besede! Bilo bi zlagano, che bi trdil, da pri nas rasizma ni – je pri vseh v naravi, moderni nachin zhivljenja, posebno religije in kapitalizem, to takoj privlechejo na dan.

Pređen preidem na danashnji chas, naj omenim, da so chasi, ko si bil ponosen na »strica v Ameriki«, in to je mogoche narediti samo v Ameriki ... zhe zdavnaj mimo. Ljudi zanima »blizhnji« Zahod, tam najdemo delo in bolshe plache, pa cheprav je tukaj bolj zhalost kot jeza, da so nas »nashi« prodali Nemcem in Amerikancem. In »nashi« so sluge Bruslju ...

Naj omenim morda bistveno razliko v znachaju med Vzhodom in Zahodom. Na splošno so ljudje chim dlje proti Vzhodu toliko bolj gostoljubni. Tega pa zahodnjaki nimajo za gostoljubnost, marvech za izraz podlozhnishke manjvrednosti, kot lahko potrdim iz izkushenj mojih znancev kakor tudi iz lastnih opazhanj. To lahko opazi tudi dandanes vsak turist, che se le kjerkoli malo dlje zadržuje.

Ta gostoljubnost je bila usodna za gostitelje – njihovi zahodni gostje so jih ponavadi oropali, podjarmili in kolonizirali. Tako imenovani raziskovalci in odkritelji so bili vechinoma morski razbojniki z uradno podporo svojih drzhav.

Med potovanjem po Tajski je eden mojih sopotnikov postavil vprashanje, kako to, da so bile razen Tajske vse sosednje drzhave britanske ali pa francoske kolonije – le Tajska se je izognila tuji okupaciji. Vodnik je odgovoril, da ko so prishli »farangji« (tj. Francozi, sedaj beseda na splošno pomeni Evropejci), jim domachini niso

pokazali svojih mest in palach, temvech so za tujce v blizhini obale postavili nove vasi iz bambusovine, jih prijateljsko pogostili, jih napojili, jim pripeljali zhenske. Nato, ko so farangi nazhrti, napiti in izchrpani zaspali, so celotno vas skupaj z farangi zazhgali – in to so naredili dvakrat, potem pa farangi niso vech prishli.

Freya Stark, britanska pustolovka in popotnica, je v svojem potopisu *The Valleys of the Assassins and Other Persian Travels*¹ o potovanju v Alamut, izmaelitsko oporishche v Perziji, opisala, kako jo je na potovanju skrbelo, ali jo bodo domachini v vaseh, kjer je zaprosila za prenochishche in hrano, prijazno sprejeli. Ni bila niti enkrat razocharana nad gostoljubnostjo, ko je s svojim spremstvom preprosto potrkala na katera koli vrata. To je bilo nekako po prvi svetovni vojni – ali si lahko zamislite, da bi v Veliki Britaniji takrat (da o sedanjosti sploh ne govorimo) kak Perzijec potrkal na vrata v kakshni vasi in zaprosil za prenochishche? V najboljšem primeru bi ga samo odgnali, che ne poklicali policije ...

Nekaj kasneje (v 30 letih) je po Perziji potoval Britanec Robert Byron, ki je preuceval islamsko arhitekturo; v svojem potopisu *The road to Oxiana*² opisuje, kako neprijazno so ga sprejeli v britanskem in amerishkem poslanishtvu v Perziji, kako pa je bil prijazno sprejet in pogoshchen v sovjetskem, a mu v slednjem vseeno niso dali vize za obisk Buhare in Samarkanda, ker Britanci niso hoteli dati vize niti enemu sovjetskemu pokushevalcu chaja za obisk v Indiji ...

William Harrison pa v svojem delu o »odkriteljih«³ izvira Nila *Burton and Speke* opisuje, kako je veliki »borec«³ proti suzhenjstvu Livingstone pravzaprav prezhivel svoje pustolovshchine, zahvaljujoch prijateljstvu z lovci na suzhnje, in kako je sloviti Amerikanec Stanley, ki je preplul Kongo, da bi nashel Livingstona, ukazal streljati na domachine ob Viktorijinem jezeru, ker ga niso dovolj »sposhljivo«³ pozdravili ... Burton, sicer znan arabist, pisatelj, pustolovec, v primeri z drugimi prijatelj domachinov ter kasnejshi britanski konzul v Trstu, kamor so ga »pregnali«, pa je bil za vechino britanske aristokracije »persona non grata«.

Tako je bilo v kolonialni dobi ... V nedavni preteklosti pa je tako imenovana cvetlichna generacija (tudi tisti zahodnjaki, ki niso bili nikdar v Woodstocku, se imajo za nosilce te tradicije) prav parazitsko uzhivala mamila v Indiji, v Butanu in Nepalju ter izkorishchala gostoljubnost domachinov, dokler tem ni bilo vsega dosti in so jih konchno pregnali – tako mi je to opisal nekdo, ki je sam pri tem sodeloval. Moram pripomniti, da kljub vsem zaslugam, ki naj bi jih imeli za konec vietnamske vojne, nisem srechal hujshih oportunistov, konformistov, egoistov in malomeshchanov, kot so ti, ki se imajo za pripadnike »woodstockovske tradicije«.

V sholi so nas uchili o dobi raziskovanj in odkritij, a skoraj nich ni bolj domishljavega in napachnega, kot ti dve oznaki. Z »odkritij«³ zahodnjaki postavljajo sebe v sredino vsega in kot merilo vsega za svoje neznanje, a vzhodne kulture so bile zhe v tistih chasih enako visoke, le tehnicno in vojashko pa bolj zaostale. Za »raziskovanj«³ pa se skrivajo bolj vojashke kot trgovske izvidnice pri iskanju blaga, trgov in dezhel, ki so jih potem zavzeli, okupirali in naredili iz njih kolonije. Prijaznost in gostoljubnost sta bili za domachine usodni; ker pa so vse to opisovali

vechinoma Britanci, so bili v teh spisih razbojniki le tisti, ki jih imenujejo »dago«, tj. Portugalci in Shpanci, ter »frogmen« ali Francozi, morda še Belgijci in Holandci, ki so bili za Anglezhe le malo boljshi kot vsi »colored«.

Nima smisla naprej nashtevati porochil in potopisov iz tedanjih kolonij. So polni rasizma, saj v njih domachini ne govorijo, marvech »zhlobudrajo«, dobri so le tisti, ki so sprejeli »svetlo luch krshchanske vere« in ponizhno sluzhijo tistim, ki so jih »kultivirali« in »civilizirali«, oni pa, ki so se uprli, so »zahrbtني, izdajalski, morilski in primitivni« domorodci, so celo ljudozherci, zhivechi v »temi svoje zablode« ...

Zahod poskusha vsak teroristichni napad (pri tem je vseeno, ali so ga resnichno izvrshili obdolzheni ali pa so ga v interesu notranje politike organizirali sami vladajochi) na svojih tleh prikazati kot dogodek, ki nima nich skupnega z zahodnjashko politiko in z vojnimi operacijami drugod po svetu. Teroristom se pripisuje popolnoma druge razloge: ne marajo zahodnega nachina zhivljenja, vodijo sveto vojno proti nevernikom, so zapeljani s tujo propagando, mladini je dolgchas in ishche avanture ipd. Prav neverjetna je lahkovernost, s katero vechina na Zahodu sprejema to propagando, vendar pochasi pojenja tudi ta naivnost.

Popolnoma je tudi jasno, da tovrstna propaganda zahodnjashki »eliti« omogocha, da dobiva navidezno demokratichno podporo prestrashenih podanikov za svojo smrtonosno politiko povsod po svetu. Obenem „elitnikom“ omogocha še naprej ropanje in izkorishchanje lastnega prebivalstva, ki s tem seveda plachuje njihove vojashke podvige po svetu.

Pravzaprav imajo pri tem zelo lahko delo, ker jim to omogocha mentaliteta ljudi na Zahodu. Vsak nezahodnjak, ki je samo malo dlje, vchasih pa zhe samo kot turist, bival v kako zahodni drzhavi, se je neizogibno srechal s to mentaliteto. Prvo, kar zahodnjaki dajo chutiti drugim, naj bi bila njihova moralna in intelektualna vechvrednost, njihovo »bogastvo« ter njihova dobrota in dobronamernost, da se z nezahodnjakom sploh tudi privatno pogovarjajo. Tisti, ki morda med »shtirimi ochmi« tega ne pokazhejo ali pa se zavedajo fiktivnosti, se v družhbi svojih rojakov instinktivno pridruzhijo istemu odnosu iz strahu in sramu pred sonarodnjaki. Redki so, ki zmorejo tudi med svojimi pokazati odprtost, toda pri tem pravzaprav s svojim pokroviteljstvom še bolj poudarijo neprijetno vzhodnjakovo izkushnjo.

Seveda nezahodnjak takoj opazi ta odnos, ki je zelo zhaljiv. Opazi tudi, da zahodnjaki sploh niso tako moralni in demokratichni, da se upajo spregovoriti, zastopajoch vechinoma uradno mnenje le z rahlo kritiko, najvechkrat o chem nebistvenem, da bi pokazali »neodvisnost« svojega mnenja. Zhe v krajshem pogovoru je opazno, da zahodnjaki niso niti tako izobrazheni, kot se postavljajo, da nimajo o vzhodnjakovi dezheli (che sploh vedo, da obstaja) in o jeziku, ki ga govori, nikakrshne prave predstave – vse je posplohsheno in ustreza neki poenostavljeni smeshni predstavi kot na primer: mediteranci v glavnem jedo kruh, namochen v olivnem olju, in shpagete, pa še kakshno ribo ipd.

Pojasnila vechinoma niso dobrodosla. Zahodnjaki imajo sploh za nepotrebno kaj bolj natančno vedeti o tujchevi domovini, zanje je celo zhaljivo s tem se obremenjevati, in pojasnila, che so pozitivna, jemljejo kot lazhi, vprashanja pa postavljajo, che sploh, kot z neke »vishine«.

Niso sicer vsi ravno taki, mogoche celo vechina ni taka, vendar pa je tak prevladujochi vtis, ki ga nezahodnjak dobi v odnosu z ljudmi na Zahodu, pa cheprav ima mogoche med njimi tudi zelo dobre prijatelje in znance.

Nekaj po zdruzitvi obeh Nemchij, ko so vzhodni Berlin krepko privatizirali, veliko stanovalcev odgnali, obnovljena stanovanja pa so bila she vechinoma prazna, je shvicarska televizija predvajala pogovor z nekim znanim (menda umetnishkim) zakonskim parom, stanujochim v Berlinu. Povedala sta, da sta se preselila iz zahodnega v vzhodni Berlin, ker so v slednjem najemnine manjshe. Na vprashanje, kako se tam sedaj pochutita, je ona odgovorila: „Oh, odlicno, tam si sosedje she voshchijo pri srechanju dobro jutro, so bolj prijazni in ljubeznivi, »sind irgendwie mehr slawisch« (so nekako bolj slovanski ...« TV voditelj, zelo znan novinar, je tako nenadoma spremenil temo, da je kar zbdlo, kot so dali opaziti tudi sogovorniki.

Tujec ne bi bil tukaj, che ne bi bilo pri njih na Zahodu v vseh pogledih boljshel! Naj bodo prishleki srechni, da so tu, ker doma so bili lachni ... Gotovo je boljsha placha, morda tudi delo za tuje delavce, za begunce pa je vechinoma bolje zato, ker jim je Zahod s svojimi podrepniki unichil domovino.

Kar je posebej znachilno za tuje delavce z Vzhoda, morda pa sploh za vse, je nekakshno zachudenje ob ugotovitvi, da zahodnjaki, ki so za juzhnjake pravzaprav bolj severnjaki, niti niso pametnejshi od njih in zakaj je potemtakem pri njih vse bolj v redu ... Po preudarku pa ugotovijo, da so zahodnjaki le malo bolj disciplinirani, da vechina naredi zgolj to, kar mora, in da pri tem tudi sodelujejo, vzhodnjaki pa imajo v svojih domovinah she vedno prevech nepotizma, zabushavanja in socialnega parazitizma (o korupciji pri vseh pa bi se dalo dodatno razpravljati).

Nochem biti rasist, vendar pa je pojasnilo za tak odnos med ljudmi priblizhno naslednje: na jugu lahko prezhivish, vchasih tudi zelo dobro, kot posameznik, ne menech se prevech za ostale, na severu pa je bilo od nekdej prezhivetje v ostrih podnebnih razmerah mozhno le ob tesnem sodelovanju; kdor ni sodeloval, je hitro poginil - in tako so ostali samo sodelujochi!

Posebno porazno deluje zahodni »vzvishen« odnos na otroke tujcev. Najprej imajo problem, ker so v sholah v slabshem polozhaju, saj jim njihovi starshi kot tujci pri novem jeziku in temah ne morejo pomagati. Zato otroci v nizjih razredih zachnejo celo zanichevati svoje starshе in svoje poreklo. Za starshе je to posebej tezhko dozhivetje, saj so v stalni napetosti in strahu pred nezaposlenostjo. Ko pa otroci malce odrastejo in zachnejo razumevati odnose, spoznajo, da jih zaradi njihovega porekla okolica sploh ni sprejela, in to kljub temu, da govoriyo jezik okolja in da so obiskovali in she obiskujejo domache shole – in prav to izobchenje

jih spremeni v »odpadnike«. Nezaposlenost zaradi diskriminacije tudi pri iskanju dela jih še bolj zagreni. Getoizirajo se in se zachnejo iskreno zanimati za izvorno domovino, za jezik in kulturo svojih starshev. Posebno se radikalizirajo tisti, katerih starši prihajajo iz bivših kolonij ali pa s področij, kjer se tako imenovana »mednarodna skupnost« vojskuje, ko vidijo, kako zhivljenje njihovih sonarodnjakov in sovernikov v matični domovini za zahodnjake, v bistvu osvajalce, ni vredno nich. Obenem vidijo, kakšen odnos imajo ljudje dezhele »gostiteljice« do teh dogodkov: odkrito kazhejo, da jim je popolnoma vseeno, koliko ljudi je tam doli nekje pobitih, saj gre za manjvredne; prepričani so, da jih ti ogrozhajo, da jim Zahod prinasha svobodo, demokracijo in chloveshke pravice, domachini pa so si sami krivi, che ne priznavajo te dobrete Zahoda. O tem, koliko so jih oropali skozi zgodovino, ti zahodnjaki nimajo pojma, ali pa so prepričani, da so jim kot kolonisti prinesli napredek in kulturo, in zato bi jim morale biti njihove zhrtve večno hvalezhne.

Lahko si je misliti, kako tak odnos arogantnih, omejenih in prezhrtih zahodnjakov, ki podpirajo to smrtonosno politiko in vojashke podvige na tuj rachun, deluje na te mlade ljudi. Ta mladina je v ocheh zahodnjakov popolnoma »nerazumljivo nehvalezhna dezheli gostiteljici« in prav gotovo je »zapeljana s sovrazhno propagando«, ko se pridružuje raznim radikalnim skupinam, sovrazhnim Zahodu, kot lahek plen za tiste, ki jih hochejo izkoristiti za dosego svojih politichnih in vojashkih namenov.

Trenutno naj bi jih bilo okoli 3000 iz zahodne Evrope, ki so pristopili k ISIL – veliko presenečenje za vse moralno neoporečne Evropejce, ki so te mlade vzgajali po svojih vzorcih, a so se po internetu organizirali po svoje; presenečenje za Evropejce, ki jim postaja jasno, da imajo njihovi »zashchitniki« popolnoma druge namene ...

Vsaka družba, ki zatira in tlachi svojo manjšino ali pa podrejene, kazhe pravzaprav svojo slabost, saj se chuti ogrozhena, in ima prav, ker prav upor proti temu zatiranju, kot je to pokazala zgodovina, končno pripelje do njenega propada. Je pa to le eden od razlogov, pravzaprav je le znanilec za bodochi propad.

Naravni zakoni nastanka, razvoja in propada

Da bi lahko ugotovili, da neka civilizacija ali kultura propada, moramo najprej poznati vzroke za ta in tak propad, moramo ugotoviti znamenja in pogoje za tako stanje ter imeti znanje o zakonih in zakonitostih, ki to pogojujejo in napovedujejo. Seveda so ti zakoni in zakonitosti nekaj naravnega, nekaj, kar je neodvisno od chloveka in chloveshke družbe, pa cheprav mogoče na prvi pogled ni videti tako. Ti zakoni in zakonitosti so nam dobro znani iz fizike in biologije.

To je posredno pokazala tudi filozofija, ker nikdar ni mogla, in pravzaprav sploh ne more pojasniti teh zakonov in zakonitosti. Seveda filozofija tozadevno nastopa

predvsem antropocentrično, vse njene glavne smeri so nastale v času, ko osnovni naravni zakoni še niso bili znanstveno definirani, moderne smeri pa jih v svojem praznem blebetanju zanemarjajo.

Omenim naj le eno bistveno napako in en bistven uspeh filozofije, za katero naj bi bilo merilo globina spoznanja stvarnosti.

Tako Hegel, eden najvidnejših predstavnikov filozofije, trdi, da je vsaka celota vsota vseh njenih posameznih delov. To je napachno, kajti celota je vsota vseh njenih posameznih delov *in njihovih medsebojnih delovanj!* Zopet Hegel nekje drugje: kjer preneha *ratio*, tam se začne *emotio*.

Prvo navedeno pravilo je bistveno za celotni razvoj od nezhivega do zhivega, pa do človeka in chloveshke družbe. Za človeka in chloveshko družbo pa je še posebej vazhno drugo pravilo. Obe sta v končnem izidu usodni za chloveshko družbo. Vse namrech vsebuje zhe od svojega nastanka kal svoje pogube.

Fizika uchi, da je celotno veselje in vse, kar se je zgodilo, se dogaja in se bo zgodilo, posledica medsebojnega delovanja osnovnih delcev v prostoru in času. Bistveno je, da to medsebojno delovanje povzroča nastajanje novih struktur polj, delcev, teles in njihovih gibanj – s popolnoma novimi lastnostmi, ki zopet medsebojno lahko delujejo tako, da tvorijo vedno vishje ravni organizacije. V fiziki govorimo o tem kot o »kooperativnih ali kolektivnih fenomenih«. Od teh so na splošno znani na primer fazni prehodi, kot so taljenje, izparevanje, strjevanje, kondenzacija itd. Skupki atomov ali molekul kazhejo s porastom shtevila svojih delcev lastnosti, ki so vse bolj različne od svojih posameznih delcev. Ti skupki na splošno nastopajo kot plini, tekochine ali pa trda telesa, odvisno od kolichine dolocene vrste energije, ki jo vsebujejo. To je nekaj, kar lahko oznachimo kot prehod *kolichine v kakovost – kvantitete v kvaliteto*; gre za pojme, ki so znani v filozofiji.

Zaradi medsebojnega delovanja atomov, molekul, v elektromagnetnih in gravitacijskih poljih, pri razlicnih koncentracijah, pritiskih in temperaturah, se pojavita dve vrsti struktur: ravnotezhne in neravnotezhne (ali disipativne).

Ravnotezhne strukture za svoj obstoj ne porablajo energije in so »vechne«, to je statiche, che jih ne spremeni kak zunanji vpliv. Primeri so atomi, molekule, kristali in telesa, sestavljena iz njih – vse to, kar na splošno tvori nezhuvo naravo.

Za neravnotezhne ali disipativne strukture (I. Prigogine in njegova shola⁴) pa je znachilno, da za svoj obstoj potrebujejo pretok energije ali materije (ali pa oboje), ki nastaneta zaradi neravnotezhja, tj. zaradi razlik v temperaturi, pritisku, koncentraciji s kemichnimi reakcijami ipd.; te strukture lahko obstojajo le pri dolocenih zunanjih in notranjih pogojih. Disipativne se imenujejo zato, ker s pretokom »razsipajo« energijo in materijo. Kakor hitro se zunanji ali notranji pogoji bistveno spremenijo, ali pa izostanejo pretoki energije in materije, taka struktura razpade.

Te disipativne strukture nastanejo zaradi fluktuacij, tj. »mikroskopsko« majhnih statistično naključnih sprememb vrednosti različnih fizikalnih količin, kot so temperatura, koncentracija raznih snovi, pritisk itd., od katerih se nekatere pri določenih vrednostih tokov energije in materije ojačajo, povečajo in postanejo »makroskopske«. Te povečane pa niso več naključne, ker tudi same povzročajo lastno rast. Tako nastane struktura, to je določen red v nekem prvobitno kaotičnem sistemu. Ta proces imenujemo *samoorganizacija sistema*. Kot sistem je oznachen skupek atomov, molekul, na splošno teles v nekem omejenem prostoru.

Notranji ustroj takega sistema – disipativne strukture – kaže prostorno funkcionalno razdelitev stvari ter kanalizacijo tokov energije in materije; zunaj njegovega prostora, v njegovi okolici, pa tega ustroja ni. Ustroj sistema se lahko sčasoma tudi postopno menja, ko se prilagaja spremembam notranjih in zunanjih okolishčin; to se imenuje *evolucija sistema* ter se lahko spreminja tudi periodično in reproducibilno.

Tukaj je posebej pomembno, da lahko zelo majhna sprememba določene velikosti, imenovana »kritična« fluktuacija, v sistemu pri določenih pogojih (v labilnem ravnotezhju) povzroči obsežno spremembo – kaos ali pa red (strukturo), in v tem redu neka druga zopet novo spremembo – kaos ali pa nov red, ali pa še bolj zapleteno strukturo itd. V fiziki imenujejo te procese bifurkacija ali vilichenje, ki povzroča vse večjo raznovrstnost struktur, vse večjo zapletenost strukture struktur, ravni organizacije struktur, to je zapletenost reda, seveda vse odvisno od pretokov energije in materije, pritiska, koncentracij in temperature fizikalnega sistema. Te spremembe strukture, reda, so pravzaprav spremembe, analogne faznim prehodom.

Semkaj sodi zgodbica o metulju, ki je s trepetom svojih kril (kritična fluktuacija) povzročil uragan – kaos – na drugi strani planeta; to je nekako možno, a tega praktično ni mogoče meriti. Bolj dramatično in pogosteje opazeno pa je zamrzovanje podhlajenih polarnih morij: voda, ohlajena pod temperaturo zmrzovanja (tj. v labilnem ravnotezhju), nenadoma zmrzne z veliko hitrostjo – mogoče zaradi udarca z repom neke ribe ali pa valčka, povzročenega z rahlim pishem kakšnega vetrčka (kritična fluktuacija), in tako nastale ledene površine se začnejo lomiti z neznanškim trushchem, ob katerem so nekateri severnjaki, ki so mu bili priče, ponoreli ... Tudi voda, segreti nad temperaturo vrelišča, lahko nenadoma izpari (lahko, da se je kotel rahlo stresel) in povzroči hudo eksplozijo, kot so izkusili nekateri strojevodje parnih lokomotiv, pa tudi raziskovalci z nekaterimi drugimi tekochinami. Ti primeri so dogajanje pri faznih prehodih v nezahivem svetu, ki jih lahko neposredno opazujemo.

V družboslovju so nenadni prehodi, analogni zgoraj opisanim, imenovani *revolucije*. Za te prehode je bistveno, da sistem preide v labilno ravnotezhje, ko nekatere količine – na primer temperatura, pritisk ipd. pri enostavnih fizikalnih sistemih ali pa nezadovoljstvo, revščina, lakota pri družbenih sistemih – presežejo določene vrednosti. Tako je pri fizikalnih

sistemih potrebna samo še majhna sprememba temperature, pritiska ipd. kot neposreden vzrok za zacetek faznega prehoda, pri druzhbenih sistemih pa temu ustreza delovanje sprva majhne skupine ljudi, ki najde odziv pri mnogih in tako preide v mnozhichno gibanje. Taka dogajanja v znanosti, vlogo novih idej v znanosti s prenosom iz fizike, opisuje T. Kuhn,⁵ vse to opisano pa lahko neposredno prenesemo na chloveshko druzhbo.

Disipativne strukture so tukaj, na planetu Zemlji, vsepovsod prisotne. Prav zagotovo ste videli oblachke kot ovchice – to je sorazmerno enostavna disipativna struktura. Toplotni pretok, v skladu s tokom vlazhnega zraka, povzrochi prostorno ponavljajoche se izhlapevanje in zgoshchevanje vode, to je narasle fluktuacije (makroskopska premena vodnih faz) pare in tekochine ali vodnih kapljic, kar je videti kot chreda enakih in medsebojno enako oddaljenih oblachkov (ovchic), in to v bistvu postane prostorska periodichna struktura, ki jo tvorijo konveksijske celice v ozrachju. Konveksija, to je krozhno gibanje zraka, pare in kapljic vode, pa je periodichna struktura v chasu. Ko se pretoki ali notranje temperature menjajo, se spremeni tudi struktura ali pa izgine.

Dalech bolj pogoste so veliko bolj zapletene disipativne strukture. K njim prishtevamo vsako zhivo bitje, organizirane druzhbe zhivih bitij, organizirane druzhbe druzhb, kot so naselbine, mesta, drzhave in naposled ves planet kot biosfera, pa tudi notranje »zhivljenje«⁶ Zemlje, kjer najdemo zopet konveksijske celice magme, ki tvorijo dobrshen del planeta ter dolochajo nastanek in premike kontinentov. Kot smo zhe omenili, se pojavijo na vsaki ravni zapletenosti nove lastnosti in novo obnashanje fizikalnega sistema, to je novi kolektivni pojavi – prehodi iz neke kvantitete v novo kvaliteto.

Ti prehodi so seveda prisotni tudi pri zhivih organizmih, pri skupinah, pri druzhbah kot izredno zapletenih fizikalnih sistemih. Tu imajo zato svojo vlogo bolj zapleteni parametri, kolichine in lastnosti, ki pa delujejo podobno, che ne enako, kot pojmovno enostavne fizikalne kolichine pri enostavnih disipativnih strukturah. Pri zhivih bitjih je znachilno, da njihov ustroj sledi iz izredno zapletenih, prostorsko in chasovno organiziranih kemijskih procesov – to so disipativne strukture na osnovi avtokatalitichnih in periodichnih kemijskih reakcij, katerih sosledje je shranjeno kot informacija v ravnotezhni strukturi DNK ali RNK, kjer ta informacija, lahko tudi delno spremenjena, prehaja na potomstvo. Tako vsi predniki kakor tudi potomci tvorijo skupaj disipativno strukturo, ki se razvija v prostoru in chasu – proces, ki ga drugache imenujemo bioloshka *evolucija*. Isti fizikalni zakoni vladajo od osnovnih delcev vse do civilizacij in chloveshkih mozghanov, ki naj bi bili najbolj zapletena organizirana struktura v naravi, so pa kot posamezna enota s telesom, ki jih vzdrzhuje, zopet le del neke shirshje strukture.

Dejstvo, da lahko zelo majhne spremembe, fluktuacije neke količine ali pa lastnosti, sčasoma povzročijo velik učinek, je bistveno in usodno za razvoj, za proces evolucije živih bitij. Brez teh sprememb razvoja sploh ne bi bilo.

Medsebojno delovanje v neživem svetu prehaja s pojavom živih bitij in z njihovim razvojem (evolucijo) vedno bolj v to, kar imenujemo *sodelovanje*. Isti fizikalni zakoni določajo tudi ta razvoj na tej celotni poti.

V obsegu tega spisa nas zanimajo predvsem osnovni zakoni sposobnosti preživetja in razvoja, ki so običajni na vseh ravneh organizacije bioloških, sociobioloških in socialnih sistemov. Tako bomo oznako *evolucija* uporabljali samo za razvoj v biološkem smislu, besedo *razvoj* pa v splošnem smislu, ki tako zajema tudi pojem evolucije.

Biološka evolucija: preživetje najbolj prilagojenega – »tekmovanje« ali »sodelovanje«?

Osnovna paradigma evolucije živih bitij, kot to uči znanost biologije, je *preživetje najbolj prilagojenega* kot posledica *tekmovanja* med posamezniki in skupinami za hrano in drugimi življenjskimi sredstvi ter pri višje razvitih bitjih tudi pri parjenju. Tekmovanje naj bi bila gibalna sila, motor evolucije. Taka je, poenostavljeno povedana, evolucija po Darwinu.

Ta teorija dosti pojasni, toda pri tem je bilo prezrto nekaj bistvenega (mislim, da je to prezrla večina biologov) – to je *sodelovanje*, ki je ravno tako gibalna sila evolucije.

Eden od najbolj osnovnih korakov v evoluciji živih bitij je bil prehod od enocelicharja k mnogocelicharjem. Ta prehod ne bi bil nikdar možen brez medsebojnega delovanja med enocelicharji, ki pa ni bilo tekmovalno, saj je pri tekmovanju gotovo nemogoče – kot posledica bi preživel le najbolj prilagojen posamezen enocelichar.

Isto lahko trdimo za spolno razmnozhevanje, če zhe ne za razmnozhevanje nasploh. Tako bi bil pobit vsaj eden od roditeljev, lahko s potomstvom vred, ali pa bi jih izločil in povsem onemogochil najmočnejši posameznik. Pravzaprav se to vseeno dogaja pri nekih vrstah, kot so na primer pajki, bogomolke, varani itd. Toda tudi ti se razmnozhujejo in preživijo. Bistveno je, da prevladuje (so)delovanje nad tekmovanjem tako pri parjenju kot pri skrbi vechine za potomstvo, in je pri tem morebiten uboj le uvod v novo (so)delovanje.

Lahko bi preprosto rekli, da bi najbolj prilagojeni posameznik naposled umrl sam kot edini preživeli svoje vrste na svojem področju, če bi bilo *tekmovanje* prevladujoč evlucijski proces. Pravzaprav ne bi imeli nikakršne evolucije, vsak biološki napredek bi bil ustavljen zhe na zacetku in verjetno sploh ne bi bilo živih bitij.

Prezhivetje najbolj prilagojenega je v naravi – v soglasju z biologijo – posledica dveh načinov izbire: *naravne izbire* in *spolne izbire* (pri višje razvitih organizmih). Ta dva pojma lahko vzporejamo z glagoloma *imeti* in *biti*, toda teh pomenov v naravi ne moremo tako ostro lochevati, kot je to možno pri pomenu besed.

Preprost, a zelo nazoren primer sta omenjeni izbiri pri kosih: samica izbere samca, ki »ima« najboljšhe drevo, ne pa tistega, ki najlepše poje – to je naravna izbira; samec pa izbere samico, ki kaže, da ima najboljšhe pogoje za vseh potomstva (je videti »lepa« po svojih lastnostih) – to je spolna izbira.

Seveda, najboljšhe drevo »osvoji« samec, ki je najbolj prilagojen danim zhivljenjskim pogojem.

Vrnimo se k pojmom *tekmovanje* in *(so)delovanje*. Kot primer za opis nasprotja med *tekmovanjem* in *(so)delovanjem* v pojmovanju biologov in sociobiologov naj bodo mravlje, ki so najbolj pogosta družbena zhuzhelka, zhivecha povsod razen v arktičnih podnebjih. Tezhko je sprejeti mnenje, da med mravljami istega mravljišča ni sodelovanja. V biologiji mravljišče velja za edinstveno, za posamezno enoto, za en sam organizem. V soglasju, ker imajo vse mravlje istega mravljišča gotovo isto DNA strukturo, se mravljišče obnasha in deluje kot enoten in posamezen organizem – tako pravi biologija (R. Trivers).⁶ Sociobiologija (E. O. Wilson)⁷ pa meni, da so mravlje istega mravljišča na visoki stopnji medsebojnega sodelovanja zaradi svoje medsebojne sorodnosti, sklicujoč se zopet na DNA – vse so sestre in so zato zelo altruistične, tako izboljšajo prezhivetje celotnega mravljišča, ne le kake posameznice. Ta altruizem je le izraz »egoističnega gena« (R. Dawkins)⁸ v širokem smislu celotne skupine, ker omogoča prilozhnost boljšega prezhivetja vsega sorodstva. Toda mravljišča se med seboj obnashajo zelo tekmovalno. Tako so biologi zmagali⁹ – mi pa bomo vseeno vztrajali pri našem pojmovanju prednosti sodelovanja za bodočnost razvoja.

Nakazana pojmovanja dveh izbirnih načinov so za nash namen preozka in preveč vezana le na biologijo. Mi bomo pogled razširili na izbiro po *imeti* ali po *sposobnosti temu primerno delovati*, ter na izbiro po *znachilnostih* ali po *lastnostih* – torej zopet na *imeti* in *biti* v širšem smislu (primerjaj E. Fromm). Oba pojma naj bi bila uporabna tako pri posameznikih kakor tudi pri skupinah katerih koli zhivih bitij, seveda odvisno od njihove ravni bioloshkega razvoja. Pravzaprav lahko oba nachina izbire zelo gladko preideta drug v drugega, ta premena pa je bistvena za evolucijo nasploh: tako za evolucijo v bioloshkem kakor v socioloshkem smislu.

Medsebojno delovanje in sodelovanje

Jasno je, da sta *medsebojno delovanje* in *sodelovanje* dva različna pojma. Prvi je nekako bolj širok, saj lahko vsebuje tudi drugega, vendar pa je njegovo bistvo v tem, da v medsebojnem delovanju predvsem ni nikakršnega osnovnega namena, ni tega,

kar bi lahko imenovali kot voljo za dosego nekega uchinka. Tudi če prvi pojem vsebuje drugega, je mishljeno *medsebojno delovanje* kot neko nenamensko, na splošno sluhajno delovanje med posameznimi enotami. Za nekak prehod od *delovanja* k *sodelovanju* pa lahko shtejemo medsebojno delovanje, ki koristi tako skupini kot tudi posameznikom v vechini njenih chlanov.

Pojem *sodelovanje* vsebuje delovanje kot nekaj namenskega, kjer je prisotna tudi volja, ki bolj ali manj odlocha med različnimi možnostmi delovanja. V biologiji, sociobiologiji in tudi v sociologiji (z izjemo skrajnih smeri) ne moremo postaviti jasne lochnice v opisu *delovanja* in *sodelovanja* med posameznimi enotami. Razlog temu je razvoj, evolucija *medsebojnega delovanja* v *sodelovanje*. Za ta razvoj je seveda odgovorna izbira, tako naravna kot spolna, odvisno od ravni razvoja. V vsakem delovanju lahko najdemo nenamenske sluhajnosti, neprestano nastajajoče male spremembe, »napake« – kot fluktuacije, ki so pogoj za evolucijo. Kje in kdaj natanchno je nastal prehod v sodelovanje, pa je vprashanje, ozko povezano z nastankom zavesti in razuma. To je nepretrgoma delovalo na izbiro samo, in to v tehniki imenujemo *pozitivna povratna zveza* – in prav to je lastni razvoj še bolj usmerjalo in pospeshevalo. V kemiji bi temu rekli *avtokatalitichne reakcije*; te so posebno znachilne za disipativne strukture, kjer porast mikroskopskih fluktuacij povzrochi makroskopsko spremembo strukture.

Prehod od enoceliharjev k mnogoceliharjem smo zhe navedli kot primer koristnega (so)delovanja. Sluhajni skupek celic, »optimalna« fluktuacija gostote enoceliharjev – primitivnih organizmov, je lazhje prezhivel, ker je bil verjetno prevelik za svojega »sovrazhnika« ter je tudi lazhje obvladal svoj »plen«. Velikost pa je tudi zashchitila notranje celice pred možnimi slabimi zunanjimi vplivi. Te celice so lahko prezhivele le, če so dobile hrano od zunanjih, prevzele pa so neke naloge, ki so bile koristne za vse, in tako je prishlo do razdelitve nalog. Pri izmenjavi hrane se je izmenjal in meshal tudi genetski nosilec, tako je skupno zhivljenje z delitvijo nalog postalo dedno; primeri za ta prehod so nekateri klobuchnjaki in spuzhve (kot si je mogoche ogledati v kakshni knjigi o biologiji).

Tukaj gre torej za medsebojno delovanje. O sodelovanju lahko govorimo shele pri zbiranju vishje razvitih bitij v skupine. O tem she ne moremo govoriti pri jati rib, lahko pa delno zhe pri jatah nekaterih ptic; pravzaprav je to odvisno od tega, koliko je to zbiranje genetchno pogojeno: oponashanje obnashanja vechine ali le prisotnost v skupini, ali pa gre zhe za spoznanje, da je v skupini možnost prezhivetja vechja – to je zhe zavestno razumsko spoznanje, v določeni meri prisotno pri sesalcih. Vrsta in nachin delovanja pri sodelovanju nista vech odvisna od statistichnih nakljuchij, temvech sta od vsega zacetka določena poizkus in napaka – brez procesa razvoja. Kar procesu razvoja ostane podvrzheno, je »jakost« sodelovanja, ki poskrbi za nadaljno evolucijo.

Vsekakor to velja za primate in she posebno za chloveka. Razvojno, to je evolucijsko gledano, je sodelovanje najvishja oblika medsebojnega delovanja, tako posameznikov kakor tudi skupin – družhb.

Samo sodelovanje je privedlo do nastanka in razvoja kultur in civilizacij. Tekmovanje in s tem odstranitev, izločanje enot – posameznikov, delov družhb ali poddružhb – je postalo v tem razvoju proces, podrejen sodelovanju, proces chishchenja in manj kot proces napredka, razvoja samega. Pri tem ne smemo pozabiti, da imamo tudi tu medsebojno delovanje v vsaki skupini, mogoče celo še bolj izraženo v dani skupini, kot pa je to sodelovanje. Vloga medsebojnega delovanja ni nujno podrejena sodelovanju; vedno je lahko koristna ali pa škodljiva, pri tem je merilo sposobnost prezhivetja v danih pogojih, sodelovanju pa prisojamo vechinoma koristno vlogo, saj njegovo nasprotje ni nedelavnost, temveč unichevanje.

Merilo za stopnjo razvoja

Vsaka skupina je skupina po nečem podobnih si organizmov, ki imajo določene skupne lastnosti. Tako tudi pri chloveshtvu in njegovih družbah. Vprasanje je, katero merilo lahko uporabimo, da bi določili »razvitost« ali recimo stopnjo razvoja neke skupine.

Slučajne skupine enoceliharjev se razvijejo v mnogoceliharje, pri katerih postaja notranja stopnja organizacije medsebojnega delovanja izredno zapletena. Lochnica od take skupine celic do mnogoceliharja kot posameznega organizma ali enote ni jasna niti ostra. To bi pravzaprav izključilo stopnjo notranje organiziranosti skupine kot merilo za stopnjo razvoja. Tako nam preostane določiti le skrajne meje tega pojmovanja – slučajna skupina in iz skupine nastali organizem. Slučajna skupina organizmov naj bo skupina, v kateri ti organizmi med seboj lahko delujejo, vsak organizem te skupine pa je zmožen preživeti tudi brez skupine, to je kot posameznik. Skupina tako lahko tudi preprosto razpade, kakor je tudi nastala. Na najvišji stopnji razvoja je skupina organizmov, ki so pravzaprav zhe popolnoma izgubili svojo identiteto kot posamezniki, so zgolj deli iz njih nastalega (nad)organizma, niso vech sposobni preživeti kot posamezniki; sam obstoj (nad)organizma pa je lahko celo ogrožen, che jih ta organizem preveč izgubi. Tako lahko rechemo, da je stopnja razvoja tem vishja, chim bolj je organizem – to je sistem – zapleten in chim bolj so njegovi deli medsebojno odvisni.

Kot zhe omenjeno, tako nastajajo vedno nove ravni organizacije; pri tem ta beseda zhe sama pojasnjuje nastanek organizma. Vsak prehod na drugo raven organizacije je s fizikalnega stalishcha fazni prehod – to je prehod od kolichine v kakovost, od kvantitete v kvaliteto. Tukaj nimamo pojma kakovosti ali kvalitete kot nechesa, kar bi bilo po nekih merili *dobro* ali pa *boljshe*. Gre preprosto za pojav novih, pri faznem prehodu bistveno različnih lastnosti fizikalnega sistema.

Potek razvoja

Nas najbolj zanima chloveshka družba, pravzaprav kakšna je bila pot v tem razvoju od posameznika do danashnje civilizacije. Ne nameravam ponavljati vse dolge zgodbe razvoja primatov, ki razvodeni razvidnost bistva tega razvoja. Ravno tako bi ta zgodba ne izdvojila osnovnih skupnih lastnosti posameznikov kakor tudi skupin, ki so ostale gotovo nespremenjene pri tem razvoju. To so znachilnosti, lastnosti, ki so se ohranile skozi celoten razvoj in so nanj bistveno vplivale.

Chloveshka družba je nosilec vsake civilizacije in kulture, pogosto jo s tema besedama tudi imenujemo. Kot taka je, kakor tudi vsak njen chlan, kot vsako zhivo bitje s fizikalnega stalishcha, disipativna struktura. Vsaka disipativna struktura, kot smo zhe omenili, tudi nezhiva, obstaja in potrebuje za svoj obstoj *pretok materije in energije*. To je zelo preprosto in razvidno zhe pri vsakem zhivem bitju, ki potrebuje hrano, pijacho, diha in izlocha porabljeno – to je pretok materije. Da pa bi vzdrzhevalo ta pretok materije, je potrebna energija, pridobljena iz hrane s prebavo ali pa neposredno prevzeta kot svetloba ali toplotno sevanje, delno porabljena za sintezo lastnih delov iz hrane, delno pa oddana v okolico kot ne vech uporabna toplota – to je pretok energije. V primeru, da preneha kateri koli od teh dveh pretokov, bitje umre. Bolezen pa je vsaka motnja v tem pretoku.

Tvorba novih lastnih delov je potrebna za nadomestilo poskodovanih, ki jih organizem razgradi in delno izlochi. V tem procesu pride do malih sprememb, fluktuacij, sluchajnih »pogreshkov« (izvirna tehnicna oznaka): nepopolni nadomestki, nenadomeshчени poskodovani in nepopolno izlochanje razgrajenih. Vse to vodi do motenj v delovanju organizma; ta proces imenujemo staranje, ki povzrochi vedno vechje motnje v pretoku materije in energije, dokler ne nastopi smrt.

Vse te spremembe pa niso le shkodljive, ker nastajajo nenamensko, sluchajno, statistichno, brez določenega reda, in so tako med njimi tudi take, ki povzrochijo bolj ali manj koristne posledice za organizem – ta proces v razvoju imenujemo *poizkus in napaka*. Te fluktuacije ali »pogreshki« – v biologiji govorimo o mutacijah genov, spremembah v DNA – odlochajo, ali je organizem bolj ali manj sposoben prezhiveti v danih pogojih, in so osnovni pogoj za evolucijo. Nepotrebno je poudarjati, da ima organizem, ki je bolj sposoben za prezhivetje, ki je bolj prilagojen, vech potomcev, manj prilagojeni pa manj, in te odstraniti izbiri, ki sta tudi eno od osnovnih gonil evolucije. Kakor zhe recheno, biologija pri tem zelo rada pozabi na *(so)delovanje* (ga ne omenja), ki je prav tako eno od osnovnih gonil evolucije.

Za vechino vrst sesalcev je znachilno, da zhivijo v skupinah. Trop je najbolj enostavna skupina. Ta pa zhe ima precej razvito notranjo organizacijo, ki se kazhe v raznih ravneh podrejenosti oziroma nadrejenosti podskupin in ima vechinoma samo enega nadrejenega posameznika – vodjo tropa, *alfa zhival*. Pri tem sta naravna in spolna izbira omogochili, da sta tezhnja za zdruzhevanje v skupino in

podrejanje alfa posamezniku postala dedna. *Združevanje v skupine*, to je *sodelovanje*, je omogočilo vechje možnosti za prezhivetje posameznika, kot pa bi jih ta imel sam, brez skupine. Seveda s tem nista bili izključeni niti naravna niti spolna izbira, nastala so le druga pravila »igre« za obstoj posameznika v skupini. Zaradi tega so nastali razni sloji, razne ravni podrejenosti chlanstva v skupini tja do prevladujočega posameznika, do alfa posameznika. Ta si je lastil najboljshi in najvehchi del hrane (ulova ipd.); che je bil samec, je imel izključno pravico na parjenje, s svojo premochjo in vodstvom pa je omogočil bolj uchinovito pridobivanje hrane in zashchito posameznih chlanov – tudi pred in med njimi samimi – ter prenos svojih prednostnih lastnosti na najvehche shtevilo potomcev. Zashchita je neizogibno privedla do pojava *družhbenih zajedalcev – socialnih parazitov*, chlanov, ki niso bili uchinoviti niti pri pridobivanju hrane niti pri zashchiti skupine, dobili pa so vedno svoj del, mogoche she kak vechji zalogaj iz skupne kolichine hrane in so bili tudi uspesni pri parjenju. To so bili tako samci kot tudi samice – predvsem zviyacha in prevara pri prvih, velika krotkost in pokornost pa pri drugih.

Vchasih je trop tudi ena sama družhina – najblizhje sorodstvo. Pri nekaterih primatih ima trop tudi tolpo – to je podskupino istospolnih mlajshih posameznikov, ki lahko deluje tudi neodvisno od tropa. Vse te oblike skupin so vechinoma znachilne tudi za chloveshke skupine skozi najdaljsho dobo chlovekovega razvoja. Sledil je prehod v pleme, za katerega je znachilno, da je organizacija dosegla razne ravni delovanja, nastala je delitev dela, ki ni bila samo odvisna od spola – seveda zaradi nastanka in razvoja poljedelstva ter zhivinoreje. Pleme sestavlja vech sorodnih družhin, vech plemen se zlije v narod, temu pa sledi drzhava; tudi ta je organizem in organizacija, ki jo tvorijo visoko razvite organizacijske skupine itd. Tu imajo sociologi natanchna, vchasih med seboj nasprotujocha si dolochila, kaj je točno to ali ono, za nas pa je vazhen le pojem ravni in obsega organizacije.

Za celoten družhbeni razvoj je znachilno, da z vsakim prehodom nastane vishja, bolj zapletena vrsta organizacije, ki jo tvori vedno vech skupin posameznikov, kjer se pojavi vedno neka vsem nadrejena skupina kakor tudi posameznik kot vodja, ki ga lahko oznachimo kot *alfa osebo* – vse pa je pogojeno z dednostjo, nastalo z izbiro skozi celoten razvoj. Znachilno je tudi, da v nadrejene skupine sodijo posamezniki z vlogami alfa oseb kot vodje nizjih skupin. Podskupine, ki so nastale zaradi organizacije celotne skupine, prevzamejo vlogo entitete, vlogo neke vrste posameznika, med katerimi vzniknejo ob sodelovanju tudi tekmovanje in temu ustrezni izbirni mehanizmi.

Osnovni pogoj za nadaljnji razvoj je *sodelovanje, tako med posamezniki kakor tudi med skupinami*. Kakor smo zhe omenili, je sodelovanje izraz volje – bolj ali manj svobodne – kot ene od osnovnih znachilnosti razuma. Od razvoja sodelovanja je nelochljiv razvoj *jezika*, saj je sodelovanje brez sporazumevanja skorajda nemogoche. Znachilno je, da je jezik bolj ali manj lasten skupini ali skupinam.

Z razvojem razuma je sledil tudi družbeni razvoj, in tako je družbena organizacija dobila svojo razumsko, miselno podobo ali pojmovanje, tako pri posamezniku kot pri celotni skupini. To pojmovanje pravzaprav ni sledilo razvoju, marveč je bilo bolj vodilo in vzrok za razvoj v smislu organizacije skupine, ker je vsebovalo in vsebuje tudi pojem celotne zhivljenjske okolice in poizkusa obrazložitve njenega delovanja. Zaradi tega je tudi različno od družbe do družbe in je izraženo v *verstvu* vsake družbe posebej.

Tako je za *verstvo* značilno, da ni izid nekega razvoja, temveč je izid tezhnje razumsko pojasniti spoznanja, izid vprashanj in odgovorov nanje ter chustvenih stanj, kakor je to Hegel oznachil: kjer preneha *ratio*, tam se zachne *emotio*.

Posebno je značilno za vsako *verstvo*, da je pojem bozhanstev ali boga in njihovega delovanja osrednji verski pojem, njihovo chashčenje pa je najbolj splošno skupno opravilo celotne prvotne družbe. Tako je *verstvo* poleg jezika postalo ena od osnovnih oznak pripadnosti določeni skupini ali družbi.

Pojem boga ali bogov pa je neposreden prenos pojma alfa osebe, njenega položaja in njenih lastnosti v versko pojmovanje, je *intelektualna ekstrapolacija alfa osebe* v onostranstvo. Tako je tudi prenesen pojem neomejene oblasti in odlochanja v onostranstvo, odgovornost pa je prepushčena vsakemu podrejenemu posamezniku samemu; to je verska razlaga, značilna za ohranitev oblasti »zemeljske« alfa osebe kot predstavnika boga, ki je v neposrednem stiku z bogom, oblast pa ima po bozhji volji. S tem so nelochljivo povezana tudi najmochnejsha chustva – strahospohovanje in ljubezen v svojem *verstvu*, ki je tako postalo vera, poslušnost, predanost in zvestoba do »lastne« alfa osebe, a sovrashstvo in zanichevanje do drugega *verstva* in njegovih pripadnikov.

Prvotna *verstva* so bila strpna, saj so si bila zelo podobna in odprta. Imela so koristen vpliv, ker so pospeshila družbeni razvoj z notranjo organizacijo skupine in so urejala medsebojne odnose, pravzaprav so podredila naravno kakor tudi spolno izbiro določenim pravilom, uvedla nagrado in kazen za prestopnike, to pa je omogochilo trdnost, trajnost in boljše zhivljenjske pogoje celotne družbe. S prehodom v vero, v *verstvo*, ki je postalo zakljuchena, nespremenljiva skupina pojmov, pojmovanja in obveznosti, se je sicer notranja organizacija okrepila, a je s tem postala tudi neprilagodljiva. Temu je sledila tudi tezhnja po slepi pokorshchini na vseh podrejenih ravneh organizacije družbe, izguba strpnosti; nastopila so nova nespremenljiva merila izbire, tako med posamezniki kot podskupinami, ki so določala nove obvezne nachine sodelovanja, nagrade in kazni za prestopnike. Tako je nastala morala, z njo pa zakonodaja kot zbirka meril za delovanje, sodelovanje in izbiro v vsaki družbi.

Gemeinschaft vs Gesellschaft

Ta nova merila izbire so vechinoma dvorezna – konchni izid izbire po njih je lahko koristen kot tudi shkodljiv, odvisno od mnogih dejavnikov, ki jih lahko spoznamo le v obsezhnosti in globini razchlenitve.

Vsaka podskupina je podskupina zaradi tega, ker ima svoje lastnosti, svoj način delovanja in sodelovanja. Zato ima vsaka podskupina tudi neka lastna merila izbire, ki v mnogih primerih privedejo do nasprotij med podskupinami in do celotne (nad)skupine. Ta nasprotja so eden bistvenih problemov moderne družbe, pravzaprav drzhavnih organizacij, oznachenih kot *gemeinschaft* na ravni podskupine in *gesellschaft* na ravni drzhave.¹⁰

Kot smo zhe omenili, smo temu primerno pojma naravne in spolne izbire razshirili, da bi zajeli tudi izbire na ravneh skupin. Kot recheno, je to izbira po imetju ali po sposobnosti temu primerno delovati ter izbira po znachilnostih ali po lastnostih posameznika in skupine.

Pri zdruzhevanju organiziranih skupin v sodelujoche ali nasprotujoche si nadskupine, kot so na primer deloma drzhave, zveze drzhav ipd., je sodelovanje kljub raznovrstnosti blagovne in kulturne izmenjave bolj delovanje na ravni naravne izbire, bolj tekmovanje za prevzem zhivljenjskih sredstev, za moeh in prevlado, ki prehaja v najnizhjo stopnjo delovanja – v organizirani parazitizem, kot sta to v najchistejsi obliki kolonizacija in okupacija, ali pa v organizirano unichevanje, kot je to vojna. To pomeni, da je dejanska izbira na shiroki ravni prvobitna v najslabšem smislu, cheprav je skrita in prikrita z navideznim, deklarativnim ravnanjem v skladu z moralo in zakonom vechine. Temu primerno je she tako zlochinski pristash predstavljen kot plemenit ali kot nedolzhna zhrtev, she tako moralni in pravichni nasprotnik pa je obravnavan razchlovecheno na vseh ravneh svojega bitja; she tako zlochinsko dejanje, che postane oчитno, je predstavljeno kot neizbezhno, nujno za dosego vishjega namena ali pa kot edini ukrep za lastno prezhivetje, odgovornost pa je pripisana nechloveshkemu nasprotniku. She tako plemenito dejanje nasprotnika je zgolj pretveza ali prevara za dosego najbolj nizkotnih namenov.

Do tekmovanja in sporov med skupinami pride najvechkrat takrat, ko si skupine delijo isti zhivljenjski prostor ali pa neka skupina skusha prevzeti zhivljenjski prostor druge skupine. Pri tem imajo kljuchno vlogo alfa osebe kot vodje skupin v sporih. Obichajno so to tisti, ki s svojimi pristashi povzrochijo odkrit spor. Med njimi moramo seveda razlikovati tiste, ki so zagreshili spor, in tiste, ki vodijo obrambo. Tisti, ki so zagreshili spor, so gotovo vedno druzhbeni zajedalci, ki se predstavljajo kot reshitelji in zashchitniki napadalne skupine. Prav ti so najhujsha vrsta druzhbenih zajedalcev, saj njihovo delovanje privede do oborozhenih spopadov ali vojne, pri tem pa zhrtvujejo tako pripadnike svoje skupine kot tudi nasprotnike, navadno z velikimi materialnimi in chloveshkimi izgubami.

Kar bi bilo vsemu temu navkljub koristno in bi dajalo upanje na resnichno dober razvoj, je dejstvo, da ti druzhbeni zajedalci morajo uporabiti propagando, lazhi, da bi spodbudili »svoje« ali »nashe« v spor z »drugimi« ali »njihovimi«. Kot recheno, gre za oznako spora kot deklarativnega ravnanja v skladu z moralo in zakonom, to je spora, ki naj bi bil pravichen. To pomeni, da je chlovekov razumski razvoj

dosegel tako visoko raven pojmovanja – to pojmovanje pa je skozi chlovekov razvoj postalo tudi dedno in tako neposredno povezano z nagoni in chustvi – da mora biti *obchutek za pravico zadoshchen*, ker drugache bi se povprechen posameznik upiral sporu, ropu in ubijanju.

Druga stran tega pa je dejstvo, da to pojmovanje povzrocha veliko strpnost med pripadniki skupine in predvsem ta strpnost omogocha druzhbenemu zajedalcu in njegovim pristashem, ki so tudi sami bolj ali manj druzhbeni zajedalci, da to izkoristijo v svoje sebichne namene. Prisvojijo si oblast, eden pa postane vodja, cheprav nima vseh lastnosti alfa osebe. Ni potrebno posebej poudariti, da imajo druzhbeni zajedalci bolj ali manj zmanjshan občutek za moralo in pravichnost (meje niso ostre, kot niso pri tej zgodbi v celoti), vse njihovo delovanje je sebichno ne glede na tujo shkodo – druzhbeni zajedalci so sociopati.

Vse navedeno je osnovni problem vseh chloveshkih druzhb – od tropa do danashnje civilizacije.

Vzgoja

Doslej smo obravnavali celoten razvoj le kot razvoj v skladu z dednostjo v bioloshkem smislu.

Zhe pri nastanku tropa pa zachne igrati veliko vlogo tudi prenos koristnih izkushenj od starejsih na mlajshe pripadnike skupine; ali je to oponashanje ali pa pouchevanje, prvemu sledi drugo v razvoju – vse imenujmo z enotno oznako *vzgoja*, ki pravzaprav razshiri pojem dednosti na raven, ki ni bioloshka v ozkem smislu besede. V skupnem spominu ostanejo izkushnje in spoznanja, ki so dostopna vsem chlanom.

Tako zachenja vzgoja v razvoju dopolnjevati bioloshko dednost. Hitrost prenosa »kolichine podatkov« na potomstvo je shtevilchno kot tudi kakovostno neprimerljivo vechja pri vzgoji, kot pa je to mogoche z bioloshko dednostjo. Po drugi strani pa vzgoja neposredno vpliva na merila naravne in spolne izbire posameznika, na njegovo delovanje, in tako tudi bistveno na bioloshko-dedne lastnosti; tako usmerja in pospeshuje nadaljnji razvoj posameznika kot chlana druzhbe in druzhbo samo. Vzgoja je ta, ki je povzročila skokovit razvoj chloveshke druzhbe – učenje, govor in rast mozghanov so bili in so medsebojno povezani v avtokatalitichnem procesu tega razvoja. Biologi in sociobiologi seveda pri tem skromno govorijo o vse vechji skrbi starshev za potomstvo v skladu z druzhbenim razvojem.

Tako je propaganda sredstvo zlorabe vzgoje, ki deluje tudi proti vzgoji sami. Omejevanje izobrazbe kot glavnega dela vzgoje je osnovno orozhje za podjarmljenje druzhbe, saj so slabo izobrazheni najbolj podvrzheni vplivu propagande.

Razlike, ki nastajajo ali pa so nastale med raznimi druzhbami, so dejansko bistvene le na ravni vzgoje, se pravi, da so razlike priuchene. Bistvenih razlik, zlasti zaradi skupnih prednikov v bioloshko blizhnji preteklosti, ni na bioloshki ravni, cheprav

zunanjí videz zaradi vplivov podnebja prav neverjetno pogojuje medsebojna nasprotja v tem različnih si družhb. Njihova pomembnost v moderni družbi sledi le iz njihovega precenjevanja in zlorabe v medsebojnih odnosih, tako v vzgoji kot v propagandi družbenih zajedalcev.

Seveda imajo biologi in sociobiologi (Travis vs. Wilson) tudi tukaj svoja medsebojno nasprotna mshljenja: nekateri so odločno proti temu, da obstaja tudi izbira skupin, tj. družhb; izbiro gledajo le s stalishcha in na ravni posameznega organizma kot bioloshke enote po delovanju.

Izbira (selekcija) in evolucija

Kako delujejo skupno sodelovanje, razmnozhevanje, dednost in izbire v razvoju, v evoluciji, ki je pravzaprav prilagojevanje organizmov na zhivljenjske pogoje in njihove spremembe, dane iz okolice in tiste, ki so nastale zaradi kakrshnega koli vzroka znotraj posameznega organizma ali skupine? Torej kateri je najbolj osnovni korak za proces evolucije? Omenili smo ga zhe – to je sluchajna sprememba, fluktuacija raznih lastnosti. Kako deluje sosledje teh sluchajnih sprememb v evoluciji?

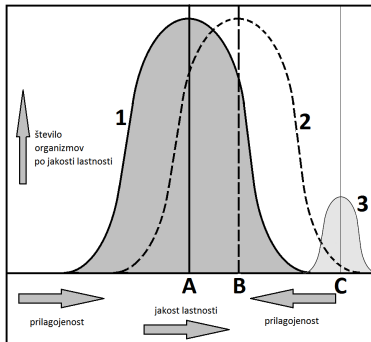
Posamezni organizmi v neki skupini imajo vechino podobnih, tako rekoch kakovostno istih lastnosti, ki jih oznachujejo kot pripadnike te skupine. Med seboj pa se razlikujejo v neki meri, ki kazhe, koliko je neka lastnost pri posameznem organizmu bolj ali manj izrazhena kot pri drugem iz iste skupine; tako lahko rechemo, da se lastnosti posameznikov razlikujejo shtevilchno ali kolichinsko.

Tako imamo, kakovostno gledano, znotraj skupine vedno neko porazdelitev izrazhenih lastnosti, to je porazdelitev njihove jakosti ali shtevilchno merljivih vrednosti lastnosti posameznih organizmov. Statistika govori o tem kot o sluchajni razpodelitvi »pogreshkov«, kjer je kot »pogreshek« oznachena razlika vrednosti lastnosti posameznega organizma od povprečne vrednosti te lastnosti vseh organizmov skupine. Tu je oznaka »pogreshek« samo ostanek tehničnega jezika pri merjenjih kolichin, ki naj bi imele s tehnično izdelavo neko namensko vrednost. Mi jo uporabljamo le zaradi zhe ustaljenega poimenovanja, da ne bi uvajali novih oznak brez kakrshne koli zveze z »napakami – pogreshki«, z »dobrim« ali »zlom«.

Raziskave so pokazale, da ta razpodelitev sledi tesno Gaussovi krivulji, kot je razvidno iz slike 1. Vidimo, da nam ta krivulja prikazhe razprshenost vrednosti oziroma jakosti lastnosti okoli neke srednje, povprečne vrednosti (A) jakosti lastnosti v celotni skupini. V statistiki, v teoriji pogreshkov, imenujemo to Gaussovo krivuljo *normalni zakon porazdelitve pogreshkov*.

To razpodelitev pa lahko neposredno razlagamo kot prilagojenost organizmov na dane zhivljenjske pogoje. Bolj kot so lastnosti razlichne od optimalnih, to je od

jakosti A, toliko manj je organizem prilagojen na dane življenjske pogoje, in zaradi tega se število takih organizmov temu ustrezno zmanjša.

Sl. 1

Jakost lastnosti narashča z leve proti desni. Najbolj prilagojena skupina organizmov ima razdelitev vrednosti lastnosti v skladu s krivuljo 1; velichino vrednosti lastnosti A, ki ustreza najboljshi prilagojenosti pri danih življenjskih pogojih, ima največje število organizmov, celotno število organizmov pa predstavlja osenčeno področje pod krivuljo. Pri spremembi življenjskih pogojev, za katere je največja prilagojenost pri vrednosti lastnosti B, imajo najboljše pogoje za preživetje in tako največ potomcev organizmi okoli te vrednosti lastnosti, kar povzročajo naravna in druge vrste izbire. Celotna krivulja porazdelitev se, zaradi vechjega števila potomstva teh organizmov, tako premakne na desno, teži h krivulji 2, s sredino pri B. Tisti organizmi pri krivulji 1, ki so preveč levo, izumrejo zaradi neprilagojenosti in tako njihovih velichin lastnosti potomstvo v krivulji 2 nima več. Pri preveliki spremembi življenjskih pogojev, ki ji prilagojevanje ne more slediti, kar bi ustrezalo optimalni vrednosti lastnosti C, celotna skupina organizmov krivulje 1 izumre, število skupine organizmov v primeru krivulje 2 se pri teh pogojih s potomstvom bistveno zmanjša, kar kaže krivulja 3.

Vidimo, da je razpršitev vrednosti lastnosti bistvena za preživetje, za razvoj, za evolucijo. Dovolj velika slučajna razporeditev vrednosti lastnosti ali razpršitev jakosti lastnosti, tj. razpon »pogreshkov«, je osnovni pogoj za preživetje skupine organizmov pri spremembah življenjskih pogojev. Ob spremembi meril izbire je vedno prisotno nekaj bolj prilagojenih organizmov s temu ustreznimi drugacnimi lastnostmi, kot pa jih ima vechina. Sosledje sprememb teh lastnosti pravzaprav privede do pojava novih vrst živih bitij, organizmov kakor tudi družhb; je torej vse to, kar imenujemo *evolucija*. Preozka razpršenost vrednosti lastnosti pogojuje primere sprememb, ki jih opisuje prehod od pogojev pri A na pogoje pri C, in to je eden od bistvenih vzrokov izumrtja organizmov. Opisano velja gotovo za vsako posamezno lastnost organizma, kakor tudi za njihovo skupno delovanje.

Tako velja tudi za skupine ljudi in za chloveshko družbo nasploh. Kateri načini izbire so nevarni za naš razvoj ali pa celo za naš obstoj, če ne upoštevamo sorazmerno redkih vesoljskih ali geoloških vplivov?

Jasno je, da so ti načini izbire ravno tisti, katerih smo vzrok mi sami.

K tem spadajo merila izbire, kot so verska, politična, pa tudi plemenska in narodna pripadnost, nepotizem – taka izbira pogojuje, da zavzamejo za družbo ključne položaje nestrokovnjaki, njihova edina »usposobljenost« je, da so »nashi«, tako zozhujajo razpodelitev lastnosti in sposobnosti za razvoj in obstanek družbe ter jo v primeru verskih in političnih skrajnosti, kot je to pokazala zgodovina, pripeljejo do propada. Take izbire tudi razbijajo družbo, ker sodelovanje med posamezniki kot tudi skupinami omejujejo, povzročajo spore – vse do oboroženih spopadov in vojn, kar pokazhe, da je sodelovanje, kot smo omenili, eden od osnovnih pogojev razvoja in obstanka družbe.

Tukaj takoj spoznamo kot merilo izbire deklarativno pripadnost k tako imenovanim »zahodnim vrednotam«, ki so tudi samo deklarativne in v resnici nikjer ne obstajajo, ter brezpogojno »predanost« neoliberalnemu kapitalizmu. Prvo naj bi pokazalo, da smo na pravi moralni in etični poti, drugo pa naj bi omogočilo gospodarski uspeh – oboje ravno tako na osebni kot na drzhavni ali družbeni ravni. Dejansko je prvo izjava vdanosti in vazalstva Zahodu, drugo pa brezobzirno profitarstvo in neomejeni egoizem – oboje vodi v skladu z zakoni razvoja neizogibno, neposredno, nepovratno in neustavljivo v propad družbe in ogrožha obstanek chloveshtva.

Tudi način zhivljenja – odvisnost od energetskega virov, transporta dobrin, industrijske proizvodnje, modernega poljedelstva in vsega tega, kar imenujemo zhivljenjski standard – je osnovo nashega prezhivetja, predstavljeno s shirino krivulje razpodelitve, tako zozhil, da lahko vsak vechji premik kot izostanek nashtetih tehničnih sredstev ogrozi obstoj nashe družbe in prezhivetje velikega dela prebivalstva.

Sicer vse to ni nich novega, chesar ne bi vedeli zhe doslej, le brez zavesti, da je vse to v skladu z naravnimi zakoni in da nas na tej poti nich vech ne reshi.

Entropija

Omenili smo zhe, da vsaka disipativna struktura kot fizikalni sistem, enako vsak organizem ali pa organizirana skupina zhivih bitij, družba, potrebuje za svoj nastanek in obstanek pretok energije in materije.

Splošno merilo za kolichino zhe neuporabne, iz nekega fizikalnega sistema izlochene materije in energije, je fizikalna kolichina, ki jo imenujemo entropija. Prav tako pa je to tudi merilo za nakopichene napake in motnje v organizmu in njegovem delovanju. Nastajanje, proizvodnja entropije nam omogochi oceniti, koliko je bilo v pretoku materije in energije koristno porabljeno za razvoj, vzdrzhevanje in prezhivetje organizma, in koliko je shlo v odpad. Nakopichena

entropija organizma pa izrazha stopnjo staranja ali »zastrupljenosti« organizma, kar pove, koliko je organizem še sposoben preživeti v danih okolishchinah.

Vsak proces, ki povzroča porast entropije, je tako imenovani disipativni proces – je proces, ki v svojem končnem delovanju brezpogojno razsipa energijo in materijo, ju pretvarja v manj »vredne« oblike, kot sta to toplota in recimo blato. Ti procesi lahko povzročijo nastanek strukture v fizikalnem sistemu, tj. povzročajo nastanek disipativne strukture. Vsak disipativni proces je tudi ireverzibilen proces – se pravi proces, ki ga ne moremo z ničimer in nikdar obrniti, da bi tekkel nazaj; na primer ni procesa, ki bi iz razbitega jajca naredil zopet isto celo jajce, toplota teče sama po sebi le z mesta višje temperature na mesto nižje temperature in ne obratno. To pomeni, da to, kar z našega stalishcha imenujemo škodo, izločke in odpad, je porast entropije, ki je, kakor koli zhe je nastala, ne moremo nikdar vech odpraviti ali pa nadomestiti brez izgube na kakrshen koli nachin. To je naravni zakon!

Vidimo, da je porast odpada, onechishchevanje okolice s chimer koli – od lastnih iztrebkov, plastichnih vrechek, izpushnih plinov, nepotrebnih vozhenj do proizvodnje orozhja, vechine prodajnih artiklov, njihove uporabe, vojn, ubijanja in rushenja chesar koli – zgolj po chloveku povzrochen porast entropije okolice.¹¹ Kadar se ukvarjamo z neko organizirano druzhbo, sodi tudi ocena lastnosti in delovanja njenih chlanov kot njenih delov k oceni entropije druzhbe. Ta del entropije imenuje Pendell¹² *socialna entropija*, h kateri se bomo še kasneje vrnili in jo razchlenili.

O propadu civilizacij

O propadu civilizacij je pisalo zhe precej ljudi. Pravzaprav so vsi iskali tehtne vzroke za propad v danashnjem smislu bolj zgodovinskih kultur kot pa civilizacij. Te kulture lahko pogojno imamo tudi za civilizacije, ker so bile pravzaprav osamljene in samostojne, z redkimi vplivi nekich sosednjih kultur.

Vprashanje je, ali so vzroki, ki jih avtorji nashtevajo za njihov propad, prisotni tudi danes – in sicer v kolikshni meri. Je mogoche zaton Zahoda le uvod k zatonu celotne chloveshke druzhbe, torej celotne danashnje civilizacije? Tudi o tem je bilo napisano nekaj knjig, she vech pa krajshih razprav in chlankov.

Seveda moramo tu pripomniti, da pri razchlenitvi vzrokov za propad spoznamo, da jih prav vse lahko obrazlozhimo z zgoraj opisanimi naravnimi zakoni.

Elmer Pendell v svoji knjigi *Why Civilizations Self-Destruct?*¹² daje pregled teorij, ki so bile postavljene na osnovi zgodovinskih podatkov. Predvsem pa postavlja svojo tezo, ki jo tudi dokazuje na osnovi podatkov iz ZDA. Zanimivo je, da komaj omenja Spenglerja, kaj shele, da bi se ustavil pri njegovich glavnich tezah.

Tukaj bolj ali manj navajam njegov kratki pregled (str. 116):

Voltaire: Ko ljudje omebchajo, privabijo osvajanje. Zgodovina je le stopicanje po stopnicah spushhajochih se svilenih copat proti topotanju vzpenjajochih se podkovanih sbkornjev.

Louis Wallis: Vechanje zemljishke posesti deluje razkrajajochie na morale in moralo.

Eric Fischer: Stare kulture se niso mogle prilagoditi novim pogojem.

Tom B. Jones: (a) Izpopolnitev vzorca, kot je to v arhitekturi ali v kateremkoli področju delovanja, ne dopushcha nobene druge smeri kot navzdol.

(b) Surovine najprej izvazhamo, potem jih uporabljamo doma, nato jih uvazhamo, dokler si jih ne moremo vech privoshchiti.

W. C. Lowdermilk: S propadom poljedelstva propade civilizacija.

Brooks Adams: Zgoshchanje mochi in odlochanja smrtno rani družhbeni ustroj.

Carle C. Zimmerman: Z oslabitvijo družhinskih vezj razpada civilizacija.

J. D. Unwin: Sproshcheni spolni obichaji so nasprotni civiliziranemu obnashanju.

Harold H. Smith: Porast zapletenosti in znanja deluje v smislu Babilonskega stolpa.

W. B. Pitkin: Obsezahno prebivalstvo se bojuje proti dosezhku posameznika.

Tako je Pendell na kratko zaokrozhil tuja dela, sam pa ugotavlja: *nobeden teh gospodov ne poudarja ali sploh ne omenja dednosti.*

Recenzent njegove knjige zakljuchi:

Dr. Pendell nam daje enostavno (ugotovitev). Civilizacije propadejo, ker manj sposoben del prebivalstva (socialna entropija) praviloma izrodi bolj sposobne. V predcivilizacijskih chasih je narava iztrebila nesposobne in je po možnosti povzročila nastanek vishje različice chloveka, chigar razum in delavnost sta bila usmerjena v izgradnjo naprednega družhbenega reda, ki je premagal najbolj uchinkovite nachrte narave s tem, da je zashchitil, namesto da bi izlochlil nesposobne. Izid je bil ta, da so zashchiteni v nekaj generacijah postali shtevilnejshi kot zashchitniki.

Dr. Pendell nashteva in razchleni zgodovinske letopise, da bi dokazal svoje stalishche, ko zachenja svoje preuchevanje z razchlenitvijo prirojenih, egoistichno in altruistichno usmerjenih gonil, ki so bioloshka osnova za gradnjo in razgradnjo civilizacij.

Najvazhnejshe pa je, da nam Dr. Pendell ponuja poti in sredstva, da bi ustavili zgodovinski, doslej neustavljivi proces socialne entropije. Ena njegovih najzanimivejsbih in najbolj spornih reshitev je gensko orientiran družhinski zakon, da bi tako povechali shtevilo rojstev nashih boljshih chloveshkih primerkov in da bi bistveno zmanjšhali shtevilo ljudi, ki unichujejo civilizacijo s tem, da niso sposobni poskerbeti niti zase niti za svoje potomstvo.

Kakor vsi ostali na svojem področju – zgodovina je dokazala – ima tudi Pendell prav, ko je postavil dednost, pravila izbire in sodelovanje kot osnovna gibala razvoja ter tudi kot osnovne dejavnike propada civilizacije.

Danes, che izvzamemo mozhno, toda zelo malo verjetno katastrofo vesoljskega ali geoloshkega izvora, ki pa vseeno lahko vsak trenutek nastopi, je chlovek bistveno ogrozhen zgolj od samega sebe. Vzroke tega moramo iskati v chloveshki naravi, ki pa pravzaprav niti ni tako chloveshka, ker je v vechji ali manjšhi meri v raznih potankostih prisotna pri vseh zhivih bitjih skozi evolucijo. Pendell se je le dotaknil

tega pogleda takrat, ko govori o socialnem apetitu in le enostransko opisani vlogi socialnih parazitov. Za te probleme daje reshitev z uzakonjeno evgeniko, pri tem pa se ne moremo izogniti vprasanjem morale, etike in osebne svobode. V bistvu evgenike je, da je sredstvo prisile in da ima vzgoja na njeno izvrševanje le omejen vpliv.

Tako se ne tudi moremo izogniti najbolj bistvenemu vprasanju: ali chloveshka narava sploh omogoča, da postane neka chloveshka družba toliko trdna, da se končno sama ne unichi? V iskanju odgovora na to vprasanje moramo razchleniti chloveshko naravo tako, da spoznamo osnovna chloveshka gibala za delovanje, namrech to, kar imenujemo obnashanje – in seveda tu ne mislimo na »lepo vedenje«.

Te razchlenitve so zhe mnogi naredili in jih she delajo – svecheniki, preroki, duhovniki, filozofi, sociologi, ekonomisti in she kateri. Bistvo njihovih analiz je bila razdelitev na dobro in zlo, kaj je dobro in kaj je zlo – najbolj preprosto je to bilo pri verah: kar mi hochemo, je dobro, chesar nochemo, je zlo! Filozofi in sociologi ishchejo odgovor zhe bolj globoko, v naravi, toda se izgublajo v nepotrebnih potankostih, ko spoznajo, da sta med svetlobo in temo tudi somrak in mrak, pa she kaj po lastni oceni, in izpustijo iz vida bistvo – ostrih meja pri razvrshchanju ni, jasne razlike so le med skrajnostmi, in te določajo, katere so osnovne lastnosti. Ne morem si, da ne omenim pri tem njihove gostobesednosti, ki vechinoma prekrije in skrije she tisto malo, kar so uspeli ugotoviti.

Teh tezhav naravoslovne vede, kot je na primer fizika, nimajo; ne zanima je niti svetloba niti tema – vazhna je le kolicina elektromagnetnega sevanja določene valovne dolzhine v izbranem prostoru in chasu. S tega stalishcha izgubijo tudi oznake »dobro in zlo« svoj celovit pomen, postanejo le chustvene, od določene stanja odvisne oznake.

O ekonomistih, politikih in podobnih pa kasneje; zanimala nas bo predvsem njihova vloga kot socialnih parazitov.

¹ F. Stark, *The Valleys of the Assassins and Other Persian Travels*; John Murray, London 1934.

² R. Byron: *The Road to Oxiana*; Picador, Pan Books Ltd, London 1981.

³ W. Harrison, *Burton and Speeke, A Star Book*; W. H. Allen & Co, London 1985.

⁴ G. Nicolis, I. Prigogine, *Self-Organisation in Nonequilibrium Systems*; John Wiley & Sons 1977.

⁵ T. S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*; International Encyclopedia of Unified Science, The University of Chicago 1970.

⁶ R. Trivers, *Social Evolution*; The Benjamin/Cummings Publishing Company, Inc., 1985, Menlo Park, California.

⁷ E. O. Wilson, *Sociobiology*; The New Synthesis 1975, Harward University Press.

⁸ R. Dawkins, *The Selfish Gene*; Oxford, Oxford University Press 1976.

⁹ E. O. Wilson, *The social conquest of Earth*; Liveright Publishing Company 2012, New York, N.Y.

¹⁰ F. Tönnies, *Gemeinschaft und Gesellschaft*, 1887; *Community and Society*, The Michigan State University Press 1957.

¹¹ J. Rifkin, *Ted Howard: Entropy*; Bantam edition 1981, The Viking Press, New York, N.Y.

¹² E. Pendell, *Why Civilizations Self-Destruct ?*; Howard Allen Cape Canaveral 1977.

Iz zgodovinskega spomina

Damir Globočnik

OLIMPIJEC TONE MALEJ

Tone (Anton) Malej je bil rojen 16. januarja 1907 v Savici pri Srednji vasi. Izhajal je iz revne družine. Oče Janez Malej (1858–1923), po domache Tomazhkov, je bil 20 let hlapec na kmetiji pri Shpanu na Lashkem Rovtu. Družino je prezhivljal z rejo koz in priložnostnimi deli. Tudi mati Marija (roj. 1877) je pred poroko delala pri Shpanu. V družini je bilo pet otrok: Franchishka (roj. 1900), Marija (roj. 1902), Janez (roj. 1903), Jozha (roj. 1905) in najmlajši Tone.

Tone Malej je med letoma 1913 in 1920 obiskoval osnovno sholo v Bohinjski Bistrici. Leta 1922 je odshel v Ljubljano, da bi se izuchil dezhnikarske obrti v tvrdki Vidmar v Savljah. Kot štirinajstletni mladenich se je vchlanil v drushtvo Sokol I., ki je imelo svoj sedezh na Taboru. V sokolski telovadnici v sholi na Ledini in v novem letnem telovadishchu na Taboru je zachel pridno vaditi v oddelku moshkega narashchaja Sokola. Pod vodstvom Jozheta Gorjanca je zhe kot narashchajnik postal pravi mojster na drogu in na bradlji, *»pri chemer ga je poleg fizichne mochi posebno usposabljala elegantna, lahka postava«*. *»Od mladih nog je Toneta odlikoval plemenit znachaj, ljubezniva odkritosrchnost, tiba natura«* je zapisal novinar Jutra. *»Nikoli in nikamor se ni silil v ospredje, samo vezhbal je vztrajno in sokolske discipline niti enkrat ni krshil s tem, da bi neupravicheno izostal od vaje. Zhe kot narashchajnik je bil telesno krasno razvit, mishice so se mu jeklenine, a stasa je ostal vitkega. Uspehi njegovega vztrajnega vezhbanja so bili kmalu vidni na zletnih nastopih tudi pri tekmovaljih.«*¹ Sokoli so Tonetu Maleju dali ime Golobchek.

Leta 1924 se je zaposlil pri dezhnikarstvu L. Mikuzh na Mestnem trgu v Ljubljani. Stanoval je skupaj z rojakom Jozljem Prezhljem, ki se je prav tako izuchil za dezhnikarja. Leta 1926 leti je vstopil med chlanstvo Sokola. Naslednje leto se je na tekmovalju za prvenstvo Jugoslavije uvrstil takoj za Jozhetom Primozhichem. Uspeshno je bilo tudi sodelovanje na Poletnih olimpijskih igrah v Amsterdamu leta 1928. Jugoslovanska telovadna vrsta je osvojila tretje mesto. Prvi uspehi so ga spodbujali k nadaljnjemu treningu. Leta 1929 je sluzhil vojsko pri letalskem polku v Petrovaradinu. Po povratku v Ljubljano je ponovno intenzivno treniral. Na tekmovalju za slovansko prvenstvo v Beogradu leta 1930 je dosegel deveto mesto. Med jugoslovanskimi tekmovalci sta bila pred njim samo Jozhe Primozhich in Peter Shumi.

Uvrstil se je v mednarodno telovadno vrsto za tekmovalje v Luksemburgu, ki ga je vsako leto prirejala Mednarodna telovadna zveza s sedezhem v Parizu. V vrsti je bil s svojimi 23 leti najmlajshi in poleg Shtuklja najbolj tipichni lahkotni telovadec.

Poskušal je izpopolniti nekatere pomanjkljivosti. Tezhave mu je povzročal met krogle, saj je tehtal samo 59 kg in bil visok 168 cm.

Prvi dan tekmovanja v Luksemburgu se je za slovenske tekmovalce konchal tragichno. Ponesrechila sta se Tone Malej in Leon Shtukelj. Shtuklju je spodrsnilo, ko je skochil z droga na tla. Malej si je pri padcu s krogov poshkodoval hrbtenico. Oba so odpeljali v mestno bolnico oziroma kliniko Terezianum, ki so jo vodile usmiljenke reda sv. Franchishka. Shtukelj si je kmalu opomogel, toda ni mogel nadaljevati tekmovanja. Sprva je kazalo, da se Malejevo zdravstveno stanje obracha na bolje. Vendar so bile poshkodbe zanj usodne. Tone Malej je 15. julija 1930 ob sedmi uri zjutraj umrl v bolnishnici v Luksemburgu.²

Za usodno nesrecho je bila najbrzh kriva slaba priprava orodnega tekmovanja, ki se je zaradi plohe moralo preseliti v telovadnico shole St. Clausen, je menil chlan telovadne vrste Edvard Antosijevich. Telovadnica je bila povsem natrpna. Zaradi zatohlega zraka je vse bolela glava. Namesto blazin so bile pod telovadnim orodjem navadne preproge iz kokosovega tkiva, ki je bilo v uporabi tudi za predprazhnike. Ne glatkem parketu je preproga Shtuklju, ki je pri poljubni vaji pri odskoku iz salta priletel na tla, zdrsnila, tako da je padel na hrbet in si stisnil prsni kosh. Shtuklja so odpeljali na rentgensko slikanje. Ni imel notranjih poshkodb ali zlomljenih kosti, vendar zaradi bolechin ni mogel vech tekmovati. Ko so se vrnili v telovadnico, je Tone Malej dejal: *»No, zdaj smo pa prishli zopet v klavnico. Dve nesrechi sta zhe bili, v tretje gre rado.«* Tone Malej je kot shesti nastopil na krogih, v disciplini, v kateri je bil najbolj suveren. Primozhich mu je skushal asistirati, a ga je sodnik od tega odvrnil. Malej je vajo do zakljuchnega seskoka izvedel vzorno. Antosijevich je poudaril, da Malejev padec ne bi bil smrten, che bi se to zgodilo v stadionu, kjer je bila pod orodjem mivka, ki bi udarec omilila.³

Vodja cheshkoslovashke telovadne vrste dr. M. Klinger je v brnskikh *Lidlovih novinah* zapisal, da so po nesrechi ugotovili naslednja dejstva: za tekmovanje dolocheni drog je bil drsen, magnezija vlazhna, blazina pa tako tanka, kot da je sploh ne bi bilo. (*Jutro*, 1930, sht. 165)

V Luksemburgu so umrlemu telovadcu izkazali najvishje chasti. Tamkajshnji nadshkof je opravil zhalni rekviem za pokojnim mladenichem. Vlada, mestni zhupan, telovadne vrste drugih sodelujochih drzhav in shtevilne organizacije so mu poklonile vence. Mnogo ljudi se je vpisalo v zhalno knjigo. S posebnim vlakom so prishla slovenska delavska drushtva iz vech francoskih krajev. Tone Malej je prejel visoko posmrtno odlikovanje – diplomu poljskega Sokolstva. Zveza luksemburshkih telovadcev je Maleju podelila najvishje odlikovanje za hrabrost, disciplino in pozhrtvovalnost. Krsto so v zhalni povorki prepeljali od bolnishnichne kapele do kolodvora. Povorko je vodil dekan bolnice in stolni kaplan. Za njim sta stopala telovadca Leon Shtukelj in Rudolf Ozvald, nato zastopniki drzhave, zhupan in obchinski svetniki, vse tekmovalne vrste, zastopniki mednarodne federacije, luksemburshkih shportnih in telovadnih drushtev ter mnozhica meshchanov. Na kolodvoru so krsto postavili na katafalk. Pred njo je

defilirala telovadna mladina in na tisoče meshchanov. Do nemshke meje so krsto spremljali funkcionarji luksemburshke telovadne zveze in vlade.

Ob vrnitvi v Ljubljano 18. julija je bil sprejem telovadcev, ki so v skupni uvrstitvi dosegli tretje mesto za Chehi in Francozi, mariborski Sokol Jozhe Primozhich pa je postal svetovni prvak, tih in zhalosten. Istega dne zvečer so v Ljubljano pripeljali krsto s truplom Toneta Maleja. Krsto so prenesli v telovadnico Sokolskega doma na ljubljanskem Taboru, v kateri je Tone Malej vadil. Polozhili so jo na zhe pripravljene katafalk. 19. julija ga je prishlo pokropit vech kot 10.000 ljudi. Po mestu so visele chrne zastave. Krsto so obdajali venci in shopki. V pisarno Sokola I. so prihajale shtevilne sozhalne izjave.⁴ Sokoli so zacheli zbirati denar za mater, ki jo je doslej podpiral Tone Malej.

20. junija ob deveti uri je v dvorano prishla pokojnikova družhina. Sokoli so krsto prenesli na ploshchad pred glavnim vhodom. Po molitvah, ki jih je opravil zhupnik pri Sv. Petru Petrich, je poslovlilni govor v imenu Sokola kraljevine Jugoslavije imel Engelbert Gangl. V imenu sokolskih Tabora se je od Maleja poslovil prvi podstarosta Sokola I. Josip Turk. V imenu telovadcev je spregovoril akademik Vekoslav Iskra. Izpred Sokolskega doma na Taboru se je zachel viti zhalni sprevod proti kolodvoru. V zhalni voz so bili vprezheni trije pari vrancev. Na chelu sprevoda so bili trije Sokoli na konjih. Za godbo Sokola I. je korakala dolga vrsta Sokolov z venci. V osmerostopih so praporshchaki nesli 32 v chrni flor ovitih sokolskih praporov. Preko petsto Sokolov iz vse Dravske banovine je bilo v krojih. V sprevodu so bili tudi zastopniki Sokolstva iz drugih krajev Jugoslavije. Trije podchastniki so nesli kraljev venec, venec ministrskega predsednika in venec vojnega in prosvetnega ministra. Trije magistralni uslužbenci so nosili venec ljubljanske mestne obchine. Za venci iz Luksemburga so se zvrstili zastopniki raznih drushtev in cheta gasilcev. Tik pred mrtvashkim vozom je korakala telovadna vrsta na chelu z dr. Viktorjem Murnikom. Ob vozu je bila chastna strazha Sokolov z golim sabljami. Za vozom so shli Malejevi svojci in bohinjski rojaki, kraljev zastopnik general Dragomir Popovich, zastopnik ministrskega predsednika ban inzh. Dushan Serneck idr. Vech deset tisoeh ljudi je ob cesti proti kolodvoru tvorilo shpalir. Ob prenosu krste v vagon je godba Sokola I. zaigrala zhalno korachnico. Milko Krapezh se je zadnjih poslovil od pokojnika v imenu Ljubljanskega sokolstva. Pevci so zapeli »Uslishi nas Gospod ...«. Letalo Ljubljana, ki je krozhilo nad sprevodom, se je spustilo chisto nizko.

Vlak so v Shkofji Loki prichakali tamkajshnji Sokoli in oficirji vojashke posadke. V Kranju so se zbrali sokoli iz Kranja, Strazhishcha in Trzhicha. Zadnjo chast je v Radovljici pokojniku izkazala cheta ljubljanskih gozdovnikov na konjih. Vlak so pozdravili tudi sokoli na Javorniku, na Jesenicah in na Bledu.

V Bohinjski Bistrici so krsto prenesli v Sokolski dom in polozhili na katafalk iz cvetja, zelenja in chrnine. Od pokojnika so se poslovili sorodniki, prijatelji in domachini. Pevski zbor Sokola I. je zapel zhalostinko. Med grobno tishino sta se

pred Sokolskim domom od Maleja poslovala prosvetar domachega Sokola Matevzh Pozhar in tajnik Sokola v Novem Sadu Vladimir Labus, ki se je spominjal, da je Tone Malej, ko je bil letalec v Novem Sadu, ves prosti chas prebil v sokolski telovadnici.

Ob peti uri popoldne se je zachel oblikovati zhalni sprevod. Za belim krizhem so trije Sokoli nesli kraljev venec. Sledilo je nad 60 vencev in shopkov, 34 zastav sokolskih zhup in drushtev. Sokoli v krojih so korakali v vech kot osemdesetih chetverostopih. Za chlanicami Sokola I. so se zvrstili zastopniki vojske iz Shkofje Loke in obmejnih enot iz Mojstrane in Bohinjske Bistrice ter domachini. Zhalne korachnice sta igrali ljubljanska in jesenishka sokolska godba. Cerkvne obrede je opravil bistrishki zhupnik Jozhe Ambrozich z obema kaplanoma. Za vozom z duhovshchino je bila krsta, obdana s sokolsko chastno strazho z izdrtimi sabljami. Za krsto so hodili mati, sestra, brata in ozhje sorodstvo, mednarodna telovadna vrsta, mnozhica domachinov in gostov. Sprevod je bil tako dolg, da sta obe godbi lahko igrali hkrati, ne da bi se medsebojno ovirali. Ob odprtem grobu je govoril dr. Viktor Murnik.⁵

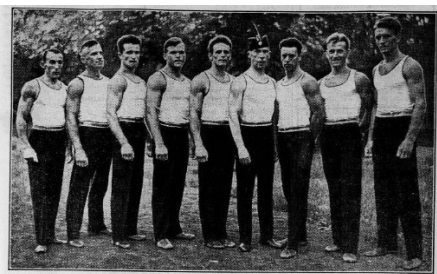
Ob desetletnici tragichne smrti so Tonetu Maleju v Bohinjski Bistrici odkrili spomenik. Na visokem podstavku iz rdechkastega marmorja je bronasto doprsje Toneta Maleja, ki ga je izdelal kipar Lojze Dolinar. *»Kot bi bil zhin,«* so pravili domachini.

Na odkritju spomenika 19. julija 1931 so se zbrali shtevilni Sokoli. Sprevod se je vil od Sokolskega doma do pokopalishcha. Na chelu sprevida je korakala godba Sokola I. iz Ljubljane in igrala zhalno korachnico. Sledili so venci, pet sokolskih praporov in en gasilski prapor, nato streshinstvo Sokola in drushtev ter zastopniki oblasti, Sokoli v kroju, chlani in chlanice, Sokoli v civilnih oblekah. Na pokopalishchu je bilo zbrano precejshnje shtevilo ljudi. Spomenik so obkrozhili mati pokojnega Toneta Maleja, njegova brata in sestra, streshine Sokola, Sokoli, prapori. *»Mati je zbe postarana preprosta zhenica, dobrodushnega obraza z bolestno udanim izrazom, oblechena je bila v chrno in s chrno ruto na glavi. Janez in Jozhe sta she precej mlada, okrog 25 let, njuna sestra je pa na videz nekoliko mlajsha; vsi so med svechanostjo tibo jokali, cheprav so hoteli zadržati solze.«*

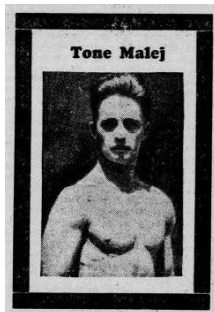
Nachelnik Sokola I. Stane Vidmar je v govoru poudaril: *»Redki so, ki pridejo tako dalech, da lahko zastopajo barve svoje domovine na mednarodnih tekmah in redki združujejo v sebi poleg fizichne sposobnosti she toliko jeklene volje in vztrajnosti ter plemenitosti, kot smo to obchudovali pri bratu Tonetu. V zadnjih trenutkih svojega mladega zhinjenja ni tozhil o svojih bolechinah, zhelel je le do zadnjega, da bi nashi zmagali. Za njim je ostala nenadomestljiva vrzel v jugoslav. sokolski reprezentanci. Grenko chutimo to izgubo vsi, najtezhe pa je zadela ta nesrecha nash Tabor! Izgubili smo zvezdo Tabora, najboljshega brata, tekmovalca, telovadca.«* Stane Vidmar je odkril spomenik v imenu Malejevih Sokolskih tovarishev, ki so zheleli, da bi kipar ovekovechil njegov obraz na kipu na spomeniku. Sokolski pevski zbori so zapeli zhalostinko *»Vigred se povrne«*.

Starosta Sokola inzh. Rado Bevc se je zahvalil odboru za postavitve spomenika in kraljevi vladi, ki je jamčila za vzdrževanje matere pokojnega Toneta Maleja. Sprejel je spomenik v varstvo in dejal, da bodo odlitek Malejevega kipa postavili v Malejevi telovadnici na Taboru. Sledili so govori nachelnika Sokola Kraljevine Jugoslavije prof. Ivana Bajzhelja, zastopnika dravske divizije polkovnika Novakovicha, ki je zaklical Sokolom in rojakom, naj bodo ponosni na Maleja, »veliki, ponosni in mogočni kot je Triglav, ki je simbol Malejeve veličine«, zhupan bistrishke občine Mavricha pa je poudaril, da so domachini ponosni na svojega rojaka in položil na pokojnikov grob shopek planinskih rozh. Spregovorili so tudi podstarosta Ljubljanske sokolske zhupe Milko Krapesh, starosta kranjske zhupe dr. Obersnel, starostabeograjskega matichnega sokolskega drushtva, admiral v pokoju Prica in starosta bistrshkega sokolskega drushtva Polar.⁶

V spomin Toneta Maleja so po njemu poimenovali dvorano, v kateri je Malejev doprsni kip. Shportno drushtvo Tabor od leta 1970 vsako leto prireja Malejev memorial. Po Tonetu Maleju sta poimenovani ulici v Ljubljani in v Bohinjski Bistrici.

Sokolska telovadna vrsta v Luksemburgu. Od leve proti desni: Leon Shtukelj, Peter Shumi, Tone Malej, Rafael Ban, Jozhe Primozhich, nachelnik SKJ in vodja vrste dr. Viktor Murnik, Stane Zhilich, Gabe Zupanchich in Boris Gregorka. Telovadci so bili chlani sokolskih drushtev v Ljubljani in Mariboru, eden je bil s Sushaka (objavljeno v: Jutro, 1930, sht. 162)

(objavljeno v: Jutro, 1930, sht. 162)

Chastna strazha Sokolov na Taboru (objavljeno v: *Jutro*, 1930, sht. 166)

Malejev nagrobni spomenik v Bohinjski Bistrici

Po: »Iz zivljenja Toneta Maleja«, *Jutro*, 1930, sht. 162.

² Po: »Turoben povratek nashih sokolskih tekmovalcev«, *Jutro*, 1930, sht. 165.

³ Po: »Nashi Sokoli – zmagovalci zopet doma«, *Slovenski narod*, 1930, sht. 161.

⁴ Po: »Tone Malej v svojem Sokolskem domu«, *Jutro*, 1930, sht. 166.

⁵ Po: »Velichasten pogreb Sokola-muchenika«, *Slovenski narod*, 1930, sht. 163.

⁶ Po: »Vechna slava Sokolu – mucheniku«, *Slovenski narod*, 1931, sht. 161.

Ivan Topolovšek

JEZIKOVNO PRASORODSTVO

O enotnem izvoru chloveshkega jezika

Zastavlja se vprashanje, ali je imel chlovek jezik zhe v pradomovini ali ne. Prisluhnimu besedam **Fr. Müllerja**:¹ »Tako so, che izberemo blizhnji prirochen primer, vsi antropologi enotni v tem, da indoevropska, hamitsko-semitska, kavkashka in baskovska ljudstva pripadajo eni in isti rasi. Ampak po drugi strani med jezikoslovci trdno velja, da indoevropski, hamitsko-semitski in kavkashki jeziki skupaj niso prav nich sorodni z baskovskim.² Ker je vsak jezik po svojem izvoru naravnan v posebno, od drugih locheno skupnost, te razlicne skupnosti pa so naravno izdale medsebojno tesnejsho sorodnost, kar opozarja na prvinski izvor ene in iste vrste, zato se priporoča sklep, da te skupnosti jezika niso mogle prinesiti od doma, temvech so se morale izoblikovati shele **po svoji medsebojni lochitvi**.«

Od temelja te hipoteze se odkrhne drobci za drugo. Pridano je pristno sorodstvo med Hamiti in Semiti.³ Sorodnost med Baski in Indoevropejci smo dokazali s tem,⁴ kot opozarjamo tukaj, da smo odkrili zhe drugi element – prvi je slovanski element – v baskovskem jeziku; baskovski jezik je torej meshani jezik, zato je glasoslovno zelo zapleten. Sorodnost med Semiti in Indoevropejci so prav tako zhe priznali nekateri uchenjaki. Kavkashki jeziki so bili tudi zhe postavljeni v stik z baskovskim jezikom,⁵ che pa so kavkashki jeziki v soglasju z baskovskim jezikom in je baskovski jezik soroden s slovanshchino, morajo biti tudi kavkashki jeziki sorodni s slovanshchino; dokaz tega bomo tudi she priskrbeli. Preostajajo nam she jeziki Indijancev, Turancev, chrncev in Malajcev, ki so tudi bolj ali manj sorodni z Indoevropejci, kar bomo prav tako dokazali v posebnih delih. Ker so torej jeziki vseh ras medsebojno sorodni, zato nastanek jezika pripada chasu, ko se chlovek she ni razdelil na posamezne rase.

Baski so jezikovni sorodniki Indoevropejcev

Baske je imeti za jezikovne sorodnike indoevropskega jezikovnega debla, in sicer lingvisticno pripadajo družini Slovanov. Ko je izshla nasha knjiga o Baskih, uchenjaki niso hoteli nich slishati o tem, vechina she danes taji vsako njihovo sorodstveno razmerje do katerega koli drugega jezika, Baski so po tem nauku popolnoma izolirani, torej niso sorodni z nobenim jezikom na svetu. Uchenjaki so si to udobno priredili: o nasprotnem ni sledu, preprosto je zamolchano, zdi se jim

praktično, da ne pokazhejo prave barve. Toliko bolj zabavno je, ko neki kritik, ki je neko delo najprej zavrnil, kasneje prizna, da je v njem podano gledišče povsem utemeljeno, kot se je pripetilo moji knjigi o Baskih. V »Literarisches Zentralblatt«⁶ namreč **Linschmann** brez ovinkov pojasnjuje, da on zdaj soglasla z mojo trditvijo o sorodstvu med Baski in Slovani, ki jo je prej zavrnil.

Trajalo bo še nekaj časa, preden bodo Baski pripoznani kot sorodniki Slovanov. **Zhunkovich** piše v svojem najnovejšem delu:⁷ »Trditev, da baskovski jezik leži na slovanskem temelju in da Baski še pomenijo predstavnike nekdanjih slovanskih prebivalcev Iberije, naleti **zachasno** še na nekaj nasprotja v učenem svetu, ki prikriva svojo nepomogljivost s pravilom, da naj bi bila baskovščina nekaj **keltski** jezik. Vse se torej vrti v nekem zmedenem krogu okoli **keltshchine**, ker je ta sama za učenjake še uganka ...«

Najodličnejši in najbolj pravi izvir baskovščine je slovenski ljudski jezik, kot ga danes govori na Kranjskem, Spodnjem Shtajerskem, v jugovzhodnem delu Koroshke, v Gorici, na področju Trsta, v severozahodni Istri, v Benečiji in na jugozahodu Madzharska približno 1,200.000 dush. Za nekdanjo zvezo Baskov s Slovani govori na najbolj izrazit in prepričljiv način sorodnost baskovščine s slovanskim jezikom. Ujemanje v vseh bistvenih značilnostih se lahko zasleduje do podrobnosti: **isti koren, ista tvorba besed s pomočjo pritanja pripon. Najti je ista imena za dan in noch in za mnoge druge naravne pojave, za družbeno življenje, za dele telesa in bolezni, za hrano in dele obleke. Mnogi izrazi spominjajo na gospodinske priprave in ročno orodje, nato na živinorejo in kmetijstvo. Zelo pomembna so enaka imena za zhivali (domache in divje zhivali, ptice, ribe, zhuzhelke itd.) in za rastline.**

Da bi ponudili tudi tistim, ki niso prebrali knjige »Basko-slovanska jezikovna enotnost«, priloznost, da vrzhejo vpogled v to zadevo, zhelimo tukaj po abecednem vrstnem redu navesti vseh primerov, ki naj dokazhejo, da Baski **niso izolirani**, temveč da so sorodni z drugimi jeziki. Tukaj sledijo primeri⁸ [avtor v knjigi navaja vseh strani primerov; spodaj je za vzorec izbranih le deset bolj enostavnih in z opombami neobremenjenih; navedki iz slovarja so v izvorni obliki; op. I. A.]:

Bask. *arin* leicht, hurtig, flink; **slov.** *uren* hurtig, flink.

Bask. *joka* en se battant; **slov.** *jokati* weinen, wehklagen, *jokanje* Weinen, Wehklagen.

Bask. *kob-la* Joch; **slov.** *kob-i-la* Joch, ein zum Tragen bestimmter Balken.

Bask. *korra-le* Hühnerhof; **slov.** *kura, kure* Huhn, Henne.

Bask. *meta, metatu* mettre en tas; **slov.** *metati* werfen.

Bask. *opa* Wunsch, Lust; *opatu* wünschen; **slov.** *up* Hoffnung, *upati* hoffen.

Bask. *peya* Spannstrick; **slov.** *na-peja-ti, na-penjati* anspannen.

Bask. *pikatu* schneiden, stechen; **slov.** *pikati* stechen, mit dem Stachel verwunden, tüpfeln.

Bask. *potika* auf allen Vieren gehen; **slov.** *potikati se* herumstreichen.

Bask. *zoritu* reifen, *zori* reif; **slov.** *zoréti* reifen, *zor* Reife; **chech.** *zráti* reifen; **russ.** *zrêts* reifen usw.

Ne more pach biti nakljuchje, da se baskovske besedne oblike v preprichljivi obliki ujemajo s slovanskimi.

Avtorjeve opombe:

1 Fr. Müller: Allgemeine Ethnographie. 2. Auflage, pag. 6.

2 »Da se v novejšem chasu kljub nasprotnim znanstvenim dokazom vedno znova pojavlja strashilo prasorodstva indoevropskih in hamito-semitskih jezikov, nima v nichemer drugem svoje osnove, kot v verouchno vsrkani biblični zgodbi o Noetu in njegovih treh sinovih Semu, Hamu in Jafetu in bi brez tega sploh ne mogla nastati. Poleg tega s pomocujo indoevropsko-semitskega sorodstva **domnevna** tezhava ni reshena, saj she vedno preostanejo ljudstva Kavkaza in Baski, katerih zdruzHITEV z Indoevropceji in Hamito-Semiti pod eno streho she nikomur ni prishla na misel.«

3 Fr. Müller, a. a O., S. 41.

4 Joh. Topolovshek: Die basko-slavische Spracheinheit. Wien 1894.

5 Heinrich Winkler: Das Baskische und der vorderasiatisch-mittelländische Völker- und Kulturkreis. Breslau 1909.

6 »Lit. Zentralblatt für Deutschland«, 61. Jahrg. (1910), Nr. 2, Spalte 6, bei Besprechung des Werkes: Winkler, Das Baskische und der vorderasiatisch-mittelländische Völker- und Kulturkreis.

7 Martin Zhunkovich: Die Slaven ein Urvolk Europas. Kremsier 1910. S. 33.

8 Che vir za baskovsko besedo ni naveden, je besedo iskati v Dictionnaire basque-française par W. J. van Eys. Paris 1873.

OPOMBA O AVTORJU

Ivan Topolovshek (1851, Marija Gradec pri Lashkem – 1921, Ljubljana), slovenski jezikoslovec. Oche cerkovnik Jakob, mati Eva r. Jeller; v gim. s pomocujo zhupnika, matura v Innsbrucku, univerza r. t. in na Dunaju, kjer nazadnje knjizhnicar na notr. ministrstvu; po letu 1918 se je preselil k bratu Josipu na gradich Vina gorica pri Trebnjem, po dveh letih moral v umobolnico (Lj. Studenec), kjer je umrl.

Povsem pozabljen, zanichevan, zamolchan. S shtevilnimi primeri in z natanchnimi citati je dokazoval pradavne slovenske (slovanske) sledove od Blizhnjega vzhoda prek Iberskega polotoka do Juzhne Amerike (indijanski jezik kechua). Njegovo delo je bilo oznacheno kot diletantsko, cheprav je bil po shtudiju komparativni filolog (sanskrt, zend, litavski, hebrejski), ne pa npr. pravnik kot Mikloshich ali Kopitar. Izdal je le dve knjigi – jezikoslovni monografiji v nemshchini, osupljivi po eruditstvu in tudi kot rokopisno-tiskarski eksemplum; danes je v slovenskih knjizhnicah komaj she najti kak njun izvod.

Johann Topolovshek: *Die basko-slavische Spracheinheit*; Wien 1894 [Basko-slovanska jezikovna enotnost], I. del (nachrtovani II. del ni izshel; op. I. A.).

Johann Topolovshek: *Die sprachliche Urverwandschaft der Indogermanen, Semiten und Indianer*; Wien 1912 [Jezikovna prasorodnost Indoevropcejev, Semitov in Indijancev]

(iz slednje sta tukaj prevedeni dve krajshi, zaporedni poglavji; op. I. A.).

Izbor, prevod in opomba o avtorju Ivo Antich

Vprashalnica

Jolka Milich

TRI PISMA IN ENO VABILO

Le nekaj odlomkov iz v Delu neobjavljenega odprtega pisma

Petru Kolshku,

lahko ga prebere tudi Igor Bratožb in vsa klapa od kulture pri Delu, ni škodljive sorte in sbe manj prevratniške, nashi italijanski sosedi bi resignirano ali filozofsko rekli, da za seboj pushcha isto vreme, ki ga najde ali ga je nashlo, (lascia il tempo che trova), drugache recheno ni v njegovi mochi in niti v namenih, da bi kalil ozrachje in skushal kaj bistvenega menjati. Samo po sebi umevno prosbnjo, da mi posveti drobec njegovega dragocenega chasa in pazhnje velja le za Petra, to je za naslovnika.

Dragi Peter,

ki se pechash uspesno s kulturo in pishesh celo pesmi in slavilna pisma knjizhevnim velikanom in zaslužnikom, namesto da do kraja negentlemansko oznanjash vesoljnemu slovenstvu med nezadržnim hvaljenjem in dekantacijo staroste Cirila Zlobca v sobotni prilogi Dela z dne 4. julija 2015, samo koliko mesecev imam manj kot on, devetdesetletnikom, mi rajshi naredi *nekaj zastonske reklame v Knjizhevni listih*, ker beri in pishi – ali obratno pishi in beri – bom letos izdala, che bog da in mu hudich ne bo metal polena pod noge, meni pa odshkrnil nekaj zaslužhenega zadovoljstva, me skratka tudi gmotno udaril po plechih ali kako drugache oshkodoval, nich manj – in celo morda vech – kot deset prevajalskih knjig in eno neprevajalsko, ki sem jo samo izbrala in uredila in opogumljala ital. prevajalca, naj ne neha prevajati. Tri ovitke in celo Manchkovo prisrchno slikanico, prirejeno za lashko mularijo sem ti pravkar pripela in dala na vpogled, da ne bosh mislil, da se samo hvalisam in flancam tja v tri dni, in me bosh vsaj enkrat ali vdругich v zhivljenju jemal chisto zaresno, ne samo malce ali za hec, zhe spet nekaj naklada, kar ji ni verjeti, saj je shkoda tratiti chas in papir po nemarnem, v teh blazno kriznih chasih. Zdaj pa ti nashtejem she ostale naslove, da bosh padel tudi ti od presenečenja na rit in pet minut ostal strme odprtih ust. Svetujem, da jih zapresh, da ne prileti vanje kot rozina kakshna muha. Torej: ... Konec citata, ker bom nashtela hvalisavo objavljene knjige in tiste tik pred tiskom in one v pripravi v prilozhenem vabilu na prvo predstavitev dvojezichne pesniške antologije. ... Vech kot dostojno. In smo zhe pri okrogli shtevilki deset. Do fatidichnega ducata pa manjkata she dve. ... Pa reci, da ... ni(so) ti moji podatki vredni ... zabelezhbe v Knjizhevni listih. In da nisem kampilc, che si upash.

Peter, priznaj, ni malo za nekoga, ki je le pol leta mlajši od – če odpishemo Borisa Pahorja – najstarejšega ... oziroma od – dovoli mi, da te citiram – opazno starejšega od vseh drugih slovenskih besednih umetnikov.

Predlagam kupčijo: Ti mi objaviš to ... avtoslavlilno pismo – mu dodash miniaturno kakšen knjizhni ovitek in naslovnico Manchkovega Abecedezhevnika v italijanshchini in jaz skup zberem vse pesmi, ki sem ti jih tekom let prevedla, jim dodam še nekaj novejših najlepših, in umetelno scimpram dvojezično zbirko, beri in pishi letoshnjo ... , ki bo izšla malce z zamudo, krivdo bomo itak zvrnili na bolj krepka ramena tiskarjev ... dvanajsto (!!!) knjigo, kar ni machji kashelj, in bo take sorte za si bliznit vseh deset prstov. Delo in sodelavce medtem ogrej ali nashuntaj, da ti bodo shli za mini, midi in ordeng sponzorje od 50 centov navzgor. Če pri kakšni predstavitvi nama bo kakšen gobezdavi (ne)ljubitelj poezije ochital ... klijentelizem, mu jaz z a+b dokazhem, da se debelo moti. In dokazi bodo neizpodbitni, ker ti si v nashi srenji tako rekoch unikum. Skoz in skoz poshtenjak. Edini slovenski antologist in seveda pesnik dalech naokrog, ki ni vtaknil noter tudi ali najprej sebe, drugache recheno, za v Guinnessovo knjigo rekordov. In kajpak tudi zelo primeren, da vedri dvojezično v mojem ducatku, kot eden najbolj pravshnih.

Ljub pozdrav

jolka (milich seveda)

Kolshek mi je osebno odgovoril in mi povedal, da se je upokojil, in da na kulturnih straneh nima vech besede, da me je pa priporochil kulturni urednici, kar je tudi storil in se mu za prijaznost zabvaljujem tudi javno.

(2)

Lastna hvala – cena mala, ki se pri nas na Primorskem celo pod mizo vala

(Dopovejte to Tushu, Mercatorju, Lidlu, Shparu et co in shele nato pridite meni solit pamet)

Knjizhna novost:

Editions Antony predstavlja dvojezično pesnishko antologijo

Naslov knjige:

Poezija – bla, bla, bla od A do ...?

Poesia – bla, bla, bla dalla A alla...?

Izbrala, prevedla in uredila: **Jolka Milich**

Zalozhba: **Editions Antony – Trst**

Strani: **522**

Format: 15 x 21cm

Leto izdaje: **novembra 2015**

ISBN: **978-88-95941-07-3**

Cena: **20,00** evrov

Narochila: tel. **+39 3314414124**

e-mail: **edizioni antony@libero.it**

jolka.milic@siol.net

EDITIONS ANTONY

Ulica S. Mauro, 4

34151 TRST

Prva predstavitev v Kosovelovi knjizhnici v Sezhani je bila 3. decembra 2015 na ta veseli Dan kulture, druga pa bo verjetno v Ljubljani 11. februarja 2016, ni znano she kje in ob kakshni uri.

Na kratko o knjigi: Gre za izbor dvajsetih slovenskih pesnikov, ki jih je prevajalka in urednica, znana ljubiteljica poezije, nalashch pomeshala skupaj in jih v tej sestavi predstavlja slovenskemu in italijanskemu obchinstvu, pripravila jih je seveda po njeni stari navadi tudi za izvoz k nashim sosedom. Med njimi so bolj ali manj in tudi zelo znana imena, pomeshana med drugimi, ki si mukoma shele utirajo pot v prepoznavnost, a zategadelj niso nich manj blagozvochna in zanimiva. Avtorji so razvrshcheni po abecednem redu in torej zachenjajo z Aljo Adam, konchajo pa z Zoranom Pevcem. Vmes so – Ana Pepelnik, Anica Perpar, Barbara Pogachnik, Boris A. Novak, Brane Mozetich, Dushan Jovanovich, Ines Cergol, Luchka Zorko, Magdalena Svetina Terchon, Maja Razborshek, Maja Vidmar, Patricija Dodich, Patricija Sosich Kobal, Sonja Votolen, Tatjana Pregl Kobe, Vanja Strle, Veronika Dintinjana in Vinko Möderndorfer – oglejte si jih dobro, verjetno boste naleteli na kakshnega vashega ljubljenca in ga na novo, le malce drugache, podozhiveli ter ga okusili tudi prepesnjenega v italijanshchino. Kakrshnakoli vrednostna merila je antologistka *a priori* izkljuchila in potemtakem namenoma prepustila, da si vsak bralec sam naredi svojo lestvico, pri izbiri ni namrech hotela vplivati na nikogar, sposhtujoch nachelo *de gustibus non est disputandum*. Njej so vshech vsi skraja, in ne samo ti v tej najbolj svezhi antologiji, tudi v drugih starejshega datuma, v svojih in tujih izborih, seveda vsak pesnik in vsaka pesnica, ko gre za zhensko, na svoj specifichni nachin. Knjiga je na njeno izrecno zheljo tudi zelo poceni – 20 evrov za 522 gosto popisanih strani! She slikanice so pri nas drzhje! – Da bo poezija lazhje prishla med ljudi in jim polepshala ali popestrila zhivljenje.

Nekaj besed o Jolki Milich: Poleg gornje antologije je v tekochem letu 2015 izdala she naslednje knjige: prikrojila je v italijanshchino slikanico Marjana Manchka *Abecedezhennik (Il lombrico Abbicci)*. Za odrasle pa prepesnila tri zbirke haikujev, ki so izshle dvojezichno, in sicer: Patrizia Dughero, *Filare i versi / Presti verze*, zalozhba Qudu, Bologna; Josip Osti, *Senca kresnic / Ombre di lucciole*, zal. Pivec, Maribor in Josip Osti, *Na nikogarshnji zemlji / Nella terra di nessuno*, Multimedia, Salerno (I). Za zalozhbo Antony je uredila zhe prej

izbrane misli in prebliske Srechka Kosovela *Non chiedermi cos'è la v ita, vivi!*, ki jih je tenkochtutno prevedel in preuredil milanski nuklearni fizik, publicist in prevajalec Stelio Villani, napol nashe gore list. Za zalozhbo Apokalipsa pa je prevedla v slovenshchino zbircico italijanskega pesnika in pisatelja Franca Arminia *Razglednice od mrtvih* (Cartoline dai morti), ki je izshla v knjizhni zbirki Fraktal koncem poletja v Ljubljani. Za salernishko Multimedio je prevedla tretjo Ostijevo zbirko, tokrat ne haikujev, pach pa recimo jim prelepe evropske pesmi brez orientalskega nadiha ali patine, z naslovom *Vse ljubezni so nenavadne / Tutti gli amori sono straordinari*, ki bo verjetno izshla na italijanskem jugu zacetkom prihodnjega leta, saj zdaj korigira krtachne odtise in pili spremno besedo ter polni z novimi podatki notico o avtorju. Pripravlja tudi – vzporedno – dvojezichno antologijsko zbirko Toneta Pavchka, kateremu pa, po njenem mnenju ni she prevedla dovolj pesmi in ni she nashla dovolj odmevnega naslova, zato ga ne navaja. Končuje dvojezichno – tudi s presekom skozi chas – zbirko Vinku Möderndorferju in rachunalnishko obdeluje pesnishko zbirko Andreju Medvedu *Perje / Piumaggio*. In che ji to troje zadnje kmalu uspe, bo lahko spokojno zvezala culo in se preselila na drugi svet brez grizhnje vesti, da je obljubljala v prazno kot politiki, besed pa kot oni, ki so plachani za to, ne drzhala, ker bo obvisela v zraku kakshna obljuba-dolg do blizhnjih. Upa sicer, da ne. Po njenih treznih izrachunih bo ostal le kakshen neporavnan dolg sami sebi, ker so jo njeni starshi napachno vzgajali in z napako tudi vzgojili, da ... prej za druge poskrbi in vse postori, kar je v njeni mochi, shele nato kaj zase. No, che je ne bo prej pobralo, bi vseeno rada povezala v lichno in dichno zhepno knjizhico svoje *Jolkizme*, alias *Rekla brez kontroliranega porekla in z njim*. Pa prirochno poceni broshurko z njenimi ... kozerijami – lahko berete kozlarijami – *O prevajanju in poeziji*. Pa recite, che si upate, da ni delavna punca! Garachka in pol! (Vse to sem napisala v tretji osebi ednine, da ne bo tako očitno, da se hvali(sa)m, kar pa je tu pa tam celo zdravo.)

(3)

Neobjavljeni odmev

Ismena, njena sestra, Kreont pa le njun stric
(Narobe – popravi)

Ivana Zajc v porochilu o premieri v Slovenskem stalnem gledalishchu *Ismena, njena sestra ali poglej me v oči* (Prim. dnev. z dne 14. nov. 2015), pri navedbi sorodstvenih vezi Kreonta z Ismeno in Antigono in konsekventno tudi s Polineikom in Eteoklom iz Sofoklejeve zhaloigre, se je malce zmotila – zgodi se! – a vchasih zadostuje malenkostna pomota, da nastane kraval, in sicer je strica – in vsi vemo, da stric je stric in da ne kazhe od stricev prevech prichakovati – povishala kot z magichno palchko v ocheta, cheprav je bil shtirim Ojdipovim otrokom samo stric, ker je bil takrat ko se je na odru odvijala zgodba, le brat njihove zhe pokojne matere Jokaste, saj ko je zvedela, da se je porochila s sinom, ubijalcem njenega

mozha in njegovega ocheta Laja, se je od hudega obesila. Stricem pa, zlasti ko imajo svoje otroke in dediče, je nechakov bolj malo mar, če pa so za navrh še tirani, nagnjeni k shpekulantstvu, ni pričakovati od njih chudezhev, prej – kot v tem specifichnem primeru – da tujemu potomstvu kakšno zagodejo in sicer mu iz rok goljufivo iztrgajo nasledstvene pravice. In mu nato še silo delajo. Rezhiser Igor Pison ji bo zlahka dopovedal, čeprav je silno težko krmariti med skrajno zamotanimi mitoloshkimi sorodstvenimi zvezami stare Grchije, da če bi shlo za ... njihovega ocheta, ubogi Sofoklej bi bil kratko in gladko ob tragedijo, vsi bi bili namrech zhivi in zdravi – ljubo zdravje in harmonija se pa na odru ne obneseta kdove kako kot se najbljshe ne privilegata niti v romanih, shkoda! Ojdip (incestu navkljub) bi se shel s svojo materjo in zheno Jokasto še nadalje sveti zakon in z vso familijo strumno ob strani pravichno vladal v Tebah. A chas teche in starajocha se sinova bi verjetno chakala, ... eno malo vechnost kot angleshki princ Charles, kdaj bo njegova radozhiva in trdovratna mati Elizabeta – vi berite oche Ojdip – stegnil(a) pete ali abdiciral(a) ... v njun prid seveda, a ne bosta dochakala. Morda pa bi se Ojdip slednjih le navelichal zhiveti in se odpravil v had in tedaj bi se verjetno fanta scufala za tron in dala mozhnost Sofokleju, da napishe novo, kajpak drugachno tragedijo ali komedijo, v kateri ne bi nastopala niti Ismena, kaj še Antigona, saj ne bi imeli niti razloga. Bogve katero junakinjo iz grshkega neizchrpnega repertoarja bi odigrala Nikla Petrushka Panizon. To je vprashanje. Tako gredo te rechi. Napishesh v raztresenosti oche namesto stric in totalno spremenish tok zgodovine, z njeno literarno platjo vred. Se pach pripeti, da kdaj pa kdaj zagreshimo chisto majchkenega shkrata, drobnejshega od pshenichnega zrna, ki se pa, kljub pritlikavosti, izkazhe za kapitalnega kozla. Bog pomagaj.

jolka milich

(4)

Za pisma urednishtvu Prim. dnevnika (neobjavljena replika)

O shiritvi prostora materinshchini

Zahvaljujem se Dragu Gashperlinu, da je meni in »slovenski stvari« posvetil toliko besed v Pismih urednishtvu (PD, 24.11.2015). Res je, polemike ne ljubim samo, ampak jo prav obozhujem in namenoma negujem, brez nje se – na vseh podrochjih – prej ko slej vse spridi, ali zabrede v strashno mrtvilo, vendar brez strahu, sodim med pse, ki lajajo in ne grizejo, saj ... »oblajane« (berite ogovorjene) obichajno zelo cenim in z zanimanjem berem, na tihem in vechkrat tudi glasno upam na ... kakshen odziv, lahko je tudi buren in povsem odklanjajoch, le da ni obremenjen z zamero. To zadnje se pa po moji izkushnji, na zhalost, pogostoma zgodi. Kar je zame skoraj neizpodbitno znamenje, da nas bolj samoljubje nadlezhno preveva kot pa prepotrebna samozavest.

Imava pa nekaj skupnega, in sicer ljubezen do materinshchine kot jo je obrazložil v tretjem stolpcu, vendar naj ga opozorim, da od gospe Zhivke nisem zahtevala, da agoro posloveni v kakšen trg, marveč samo, da jo po slovensko sklanja (agora, agore, agori...) in naj opusti za nas odvečni naglas na zadnjem zlogu. Tudi jaz imam rajši ocharanost kot fascinacijo in vse njene baje bolj svetovljanske in manj domachjske derivate in tako dalje, seveda vshtevshi novo odkrito destinacijo, ki je kot kakšna ... invazivna ambrozija popolnoma nadomestila cilj, in malodane zatrla slovenski izraz. Nimam namrech nich proti, che sorojaki, ki se zlasti bavijo s chasnikarstvom ali s knjizhevnostjo in jezikovno vplivajo na bralce, z mano vred, kdaj opletajo s fascinantnostjo in drugih z ocharljivostjo, da pach popestrijo govor, a naj sobivata obe v harmoničnem sozhitju in naj svetu oznanjata, da sta si tako rekoch enakovredni, recimo ... z lokalpatriotično ... chisto majchkeno prednostjo za slovenski izraz, da bo, revchek, pridobil na samozavesti in ne bil vech prisiljen misliti – kar misli zhe prevech Slovencev – in tudi meni vtepaajo v glavo, da je njegova povednost precej pritlehna, saj se z italijanskim in angleshkim tako blazno suverenim izrazjem ne more niti kosati. Prevech okorna dechva ta nasha slovenshchina, njena destinacija je, in tokrat ne kot cilj, pach pa kot usoda, da se umakne s ceste in uradov in se kar se le da strogo zadrzhi doma za sprotno domacho rabo, dokler popolnoma ne okrne in izumre.

V zvezi z njegovo kot sam pravi (jaz tega nisem opazila) »resda malce dolgovezno opombo« na rachun starorimske agore namesto starogrshke, ki jo je v naglici zagreshil nekdo (kdo?), ki ga ni (iz obzirnosti? previdnosti? komodnosti? zakaj?) imenoval (to, da je pristash neimenovanja, pa sem opazila), »da ne bi delal iz muhe slona« (morda pa se na ta nachin, z metodo zamolchevanja pisca ali tega, kar napishe, naredi iz slona muho, kar ni sploh nemogoche, – sicer ne v tem primeru, saj »je bilo jasno, da je shlo za spodrsljaj«, alias za precej vsakdanjo zadevshchino, ki se nam nonstop dogaja in zadelj tega sploh ne pade svet, kar je ugotovljiva resnica. No, jaz pa sem avtorico, kot obichajno to pochnem, imenovala v svoji opombi na vrstice gospe Zhivke, ki se je (– cheprav neimenovana – prepoznala!) in se zahvalila (menda) chasnikarju (poimensko kot jaz) za opozorilo, ki je bilo le delno prikladno ... in se za spodrsljaj javnosti opravicnila. Novinarju se sicer zdi, da ko se ne bi jaz oglasila, »bi vsa zadeva lahko odromala v pozabo.« Da bo shla v pozabo je itak neizbezhno, ker gre za usodo vseh sprotnih zapisov in rechi, ni mi pa jasno, zakaj njega tako moti v tem specifichnem primeru, da bo shla v pozabo pol ure kasneje kot bi sam zhelel. Nekje pravi v zvezi z mano: »Lasje so mi v hipu stopili pokonci.« (Nisem vedela, da imam takshno besedno moch. She k modnemu frizerju mu ne bo vech treba, zadostovalo bo, da vtakne nos v kakšen moj chlanchich in glej, brez briljantine in mojstra se bo lahko udeležil kakshne gala predstave. Vsi mi sicer pravijo malce privoshchljivo, da ... noben hudich me ne jemlje resno. In opazila sem, da je res. Njemu pa očitno ne kodram zhivcev, pach pa mu gladim lase in vertikalno moderniziram frizuro. Znancem, ki vsivprek v nich devljejo moje verbalne umetnije, bom sporochila o tej moji novi pridobitvi

skoraj chudezhne ali rokohitrške sposobnosti. Upam, da me je vsaj gospa Zhivka manj zaresno alias travmatically brala. Sicer je z mano konec. Oplela sem in chav, chav, bella.

She nekaj. V zvezi z zamolchevanjem pa sva si povsem različna, on je očitno she vedno – kot marsikdo, da ne rechem vechina – pristash starega, zhe tradicionalno preizkushenega rekla »greh se pove, greshnika pa ne«, povedano po latinsko *nomina sunt odiosa*. No, meni je zhe od nekdej, to se pravi od mladih nog do danes prej ... odiozno (beri nadvse zoprno) ... zamolchevanje, prikrievanje, ki je v bistvu ena od pahljachasto raznolikih in niansiranih oblik hinavshchine, licemerja, izmikanja, in vechkrat – pri vechjih rekeh, le pri besednih spodrslijajih in podobnih bagatelah ne – prej udobno varovanje hrbta, skrivanja, ne, rajshi nevtraliziranje roke, ki je zhugala ali vrgla kamen, v stilu sem rekel in nisem rekel, saj ni letelo nate, cheprav je letelo in – hochesh nochesh – metanje senco suma na vse, ne pa le na dolochenega storilca, osumljenega prekrshka.

Pa she to: Ker se na splošno bolj ali manj vsi kdaj vprashamo, zakaj ali chemu je treba toliko (po)slovenitev, bi morda kazalo, da urednishtvo Primorca naredi maksianketo s tem vprashanjem in naprosi bralce za odgovor. Chasnik bi dobil zelo zanimiv temperaturni list o tej zelo perechi in za vse nas – tudi v Sloveniji, ne samo pri vas onstran meje, ki de facto, ne zgolj v nekaterih glavah obstaja – zelo pomembni problematiki. Moj odgovor: Po mojem le na ta nachin shirimo prostor materinschcini in ji ne vezhemo, krajshamo, zapletamo in ne strizhemo jezika. S shirjenjem prostora ji damo mozhnost, da zaduha in chisto sproshcheno jezika z nami in s svetom.

Dragu Gashperlinu pa hvala za zapis, kjer mi je med petjem levit posvetil obenem kar veliko lepih misli in besed. Upam, da se bo she kdaj, ko bo zachutil potrebo, oglasil. Tudi za levite sem mu hvalezhna, saj mu menda nisem ostala dolzhna, sem namrech navijachica zelo iskrenih odnosov, ki jih jaz imenujem (ve se po kom) *kriki in shepeti*. Zamenjava misli ni vedno samo bozhanje in chebljanje (pa ljubezensko shepetanje), a niti samo tepezhka (z viki in kriki), marvech nekaj vmes, ki je podobno napetemu boksarskemu srechanju–dvoboju, po mozhnosti brez nizkih udarcev, in ... boljshi – sicer tudi poshteno prebunkan in podplut – naj zmaga, tepena bosta tako rekoch oba, a nich ne de, bosta postala vsaj bolj gosta in odporna, kot so nekoch rekali zagovorniki ... shibe, ki novo masho poje (bravo Slomshchek! Da te niso povishali v svetnika predvsem zaradi te zdrave pogruntacije!?) – in med zmerne zagovornice »dve po ritki, ko je treba« sodim tudi jaz, ki v permisivnosti (proizvajalki le pocrklijanchkov za nobeno rabo) ne vidim nobene prave reshitve; boste rekli: očitno starinsko. Pa she res je.

jolka milich

Partizanska cesta 14

6210 Sezhana

Stane Jagodich

URE NASHIH DNI – OBSOJENIH NA PROPAD?

(Ure mojih dni / Tu in tam chez mejo / Ekosocializem)

V vlogi vizualnega ustvarjalca na stara leta posvečam premalo pozornosti branju knjig, a sem med letosnjim letovanjem vendarle prebral tri tiskane publikacije.

Mira Mihelich (Puc): Ure mojih dni

S tridesetletno zamudo sem se najprej lotil knjige *Ure mojih dni* pokojne avtorice Mire Mihelich, druge žene mojega profesorja na ALU, slikarja Franceta Mihelicha. Publikacija je izšla leta 1985 pri Pomurski založbi (Murska Sobota) in jo je domiselno grafično opremil oblikovalec Jozhe Domjan.

Vsebina, v kateri pisateljica opisuje svoje nadvse dinamično in poduhovljeno življenje, me je preprosto navdushila. Zaradi izbrusenega jezika, ki nadvse bogato, slikovito prikazuje kroniko XX. stoletja, s poudarkom na sedmih desetletjih. Mira v vlogi razseljenega otroštva, brez materinske ljubezni, ter nato kot medvojna aktivistka, zapornica, ločenka, na novo poročena žena ter macheha je vselej zbrala dovolj moči, poguma, treznosti in dostojanstva za duhovno bogato življenje, to pa je pogojevalo njeno pisateljsko strast, ljubezen do družine-rodbe, prijateljev, znancev, domovine in do narave. V najtežjih trenutkih, ki jih ni bilo malo, je stisnila zobe in z optimizmom zrla v prihodnost. Med drugim jo je reshevalo humorno gledanje na svet, ki je bil tudi v njenih chasih poln paradoksov. Njen avtobiografski roman zajema življenje, razpeto med Splitom, Zagrebom, Trbovljami in Ljubljano, vpeto v obdobje, ki so ga zaznamovale različne politične razmere v avstro-ogrski monarhiji, kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, v chasu italijanske in nemške okupacije s fashizmom-nacizmom, zatem stalinizma-komunizma do samoupravnega socializma v Titovi neuvrščeni Jugoslaviji. Posebej kruto je bilo obdobje med 2. svetovno vojno, ko je kot aktivistka sodelovala v ilegalnem gibanju, povezanem s partizani.

Pretresljiva je tudi zgodba iz njenega zgodnjega otroštva po ločitvi njenih staršev – matere, zagrebške operne pevke Pavlice Trauttner, in očeta Kramerja, slovenskega poslovnega; ta zgodba se kasneje nadaljuje ob njeni neprijetni ločitvi od mozha Borisa Puca, ljubljanskega pravnika.

Podedovana, ne preveč prostorna meshchanska vila na Ashkerchevi cesti v Ljubljani predstavlja osrednje zharishche njenega zrelega življenja, kjer so se bliskovito prepletala burna zasebna in javna dozhivetja. Skozi desetletja je ta hisha

nudila streho ilegalcem, pribežnikom, sluzhkinjam, podnajemnikom, brezdomcem, in to z njihovimi dobrimi in slabimi lastnostmi, kot jih pisateljica sposhljivo in tudi neprizanesljivo opisuje. Poleg tega je bilo v teh prostorih shajalishche pomembnih slovenskih umetnikov različnih usmeritev; med njimi je bila najpogostejša obiskovalka pesnica Lili Novy, ki je svoje duhovne stiske teshila z boemskim vedênjem, s chudashkim stilom oblachenja in z razposajenim besedovanjem. Tudi obiskov pomembnih politikov, gospodarstvenikov ni manjkalo, in to z različnimi nazorskimi preprichanji, da so se mnenja burno kresala, a je gostiteljica to pomirjevala s svojo nestransko, optimistichno naravnostjo. Vse to pa ob podedovani masivni leseni mizi s pisalnim strojem, ki ji je pomenila duhovno zatochishche za pisanje romanov, dramskih besedil in polemichnih publicistichnih tekstov.

Pisateljica v pripovedi zelo prisrchno opishe zhivljenje svojih otrok, vrt z bujnim drevesom in ostalo rastjo ter slikarski atelje svojega drugega mozha. Zelo duhovito prikazhe tudi razposajene pse in machke pritepence, ki jih je družina vselej prijazno sprejela v toplo zavetje.

Notranjost Pucove-Mihelicheve vile, na kateri je danes postavljena spominska ploshcha, in njen vrt sem dozhivel osebno, in to med obiski mojega profesorja Franceta Mihelicha, vendar se s pisateljico nisem srechal, sem pa njenega sina Matjazha iz prvega zakona spoznal na vechernem techaju risanja na ALU, kjer sem bil leta 1970 asistent pri profesorju Zoranu Didku. Matjazha Puca, znanega geografa in diplomata, ki je odlochilno prispeval, da so Shkocjanske jame na slovitem Unescovem seznamu, porochenega z akademsko slikarko Veselko Shorli, sem kasneje vechkrat srechal na ljubljanskih ulicah, kjer sva se prijazno pozdravila in kakshno rekla na rachun aktualnih kulturnishkih dogodkov. Bil je postaven, temnolas mozhakar, podoben svoji materi in gosposko uglajen, torej v skladu s svojo meshchansko rodbino. Zhal me je pretresla chasopisna osmrtnica o njegovi prezgodnji smrti, saj je bil od mene mlajshi tri leta.

Poleg materinstva, družhinskih obveznosti in pisateljivanja je bilo Mihelichevi zaupano tudi predsednikovanje Drushtva slovenskih pisateljev in slovenskega Pen kluba, katerega sloves je ponesla v shirni svet. Pri opisu delovanja Pena pohvalno omenja najzasluzhnejshie protagoniste, svoje sodelavce: Mateja Bora, Cirila Kosmacha, Franceta Bevka, Mishka Kranjca, kot tudi literate iz tujine: Davida Carverja, Henricha Bölla, Iva Andricha itd. Pohvalno poudarja tudi dolgotrajno, pozhrtvovalno in zasluzhno tajnico Pen kluba Elzo Jereb, ki je bila v tistem obdobju moja profesorica angleshchine na Sholi za oblikovanje v Ljubljani.

Osebno me je pri branju njene romanizirane avtobiografije zanimalo zakonsko razmerje z njenim drugim soprogom, slikarjem Francetom Mihelichem, vendar je v tem oziru dokaj zadržhana, diskretna. Sicer ga pogosto vpleta v zgodbe in v eni odkrito pojasni, da je bila sama pretezhno predana svetlobi in soprog temini, ki jo v bistvu izzhareva njegov slikarski in grafichni opus. Dodaja tudi, da je bil glede

njene kulturniške zagnanosti in zaposlenosti potrpezhljiv sopotnik ter je trpke trenutke vselej popestril s hudomushnimi prebliski.

Bozhidar Brezinshchak Bagola: Tu in tam chez mejo

Sledila je knjiga hrvashkega literata, pesnika Bozhidarja Brezinshchaka Bagole *Tu in tam chez mejo*, ki jo je izdala Mariborska literarna družba v ediciji Zbirke Oglej (2015), spremno besedo pa ji je napisala vsestranska kulturnica Erna Ferjanich iz Rogashke Slatine.

Tudi Bagola, moj »lancman«¹ prek Sotle, nedaleh od moje mladostne vasi Brecljevo, je predstavil svojo biografijo, in to v obliki dnevnika, ki zajema zgolj obdobje 1993-2009, to je pretežno chas njegovega zhupanovanja v kraju Hum na Sutli.

Bozhidar je kot povojni otrok svoje otroštvo kalil v idilichnem naselju Vrbishnica v občini Hum na Sutli med romantichnimi grichi in hribi Hrvashkega Zagorja, ki so mi v moji mladosti ob Donachki gori ponujali razgibano jugovzhodno panoramo.

Svoje duhovno obzorje in nazorsko preprihanje je po srednji sholi bogatil in utrjeval na Teoloshki fakulteti v Zagrebu in Filozofski fakulteti v Beogradu ter na obeh uspešno diplomiral. Zhe kot shtudent teologije in filozofije je bil precej uporne, revolucionarne narave, chesar se je najbrzh navzel od izrochila legendarnih puntarjev Matije Gubca in Ilija Gregoricha, ki sta leta 1573 v zagorsko-slovenskih krajih vodila kmechki punt (hrv. seljachka buna). Torej ni chudno, da je prijateljaval z mojim mladostnim vrstnikom in sosholcem Franchkom Krizhnikom, s katerim sta doma in v tujini povzročala drzne izzive pri takratni civilni, komunistichni in cerkveno-klerikalni oblasti. Duhovnika Franchka Krizhnika vechkrat omenja v svojih dnevnishkih zapisih in obzhaluje, da je moral kot izredno obetaven publicist, zaposlen pri ljubljanskem katolishkem chasopisu *Družhina*, svojo publicistichno pot konchati v prometni nesrechi nedaleh od Münchna, kjer je dokoncheval doktorsko dizertacijo.

Po shtudiju se je Bagola kot izobrazhenec in talentiran pesnik vrnil v rodni kraj, v angazhirano posvetno delovanje, v katerem je gojil in she goji pristno družhinsko zhivljenje, zaznamovano s krshchanskim naukom. V spisih posebej poudarja svoj vrt s sadovnjakom v ocharljivih menjavah letnih chasov in z bogatimi darovi narave. Preprichljivo zapisani dnevniki nas seznanjajo z njegovimi zhivljenjskimi podvigi in tudi s padci; slednje podobno kot Mihelicheva reshuje z mochno voljo, s strpnostjo in z optimizmom. V profesionalni vlogi filozofa, teologa in literata se je moral kot zhupan posvetiti socialno-ekonomskim problemom, nachrtovanju v korist obchanov in brzdanju strankarskega prerivanja, to pa mu je prineslo tudi neprespene nochi. Posebej v chasu zhupanovanja je pogosto izprasheval svojo vest kot etichnost delovanja, v zhelji, da ne bi povzročal krivic ali zhalitev posamezniku ali shirshemu krogu obchanov. Poleg opisov realnega, zavestnega

zhivljenja dnevnik prikazuje tudi avtorjev podzavestni sanjski svet, tako muchne in kot vedre sanje, to pa je po svoje vplivalo na njegovo izpoved. Je poduhovljen pripovednik, enciklopedično podkovan, goreche zavzet za poshtenost in odkrito zhigosajoch koristoljubje, potuhnjenost. Podobno kakor Mihelicheva je tudi on strasten popotnik, in to kot povabljenec različnih literarnih srechanj ali pesniskih vecherov po Hrvashki in v tujini ter kot turist z družino. Izstopajo njegovi obiski Zagreba, kjer se srečuje z znanimi literati, teologi, politiki, filozofi, prosti chas pa vedno izkoristi za ogled arhitekturnih znamenitosti, likovnih razstav in za obiske restavracij s kulinarichnimi dobrotami. Zelo nazorno so opisana tudi njegova potovanja v Bosno in Hercegovino, kajti njegova žena Branka je izviralas tega področja in je z njo podozhivljjal balkansko morijo, kalvarijo vojne med tremi narodi.

Bagola torej ni le senzibilen pesnik, romanopisec, prevajalec, saj so mu ljudje zaupali mnogo družbeno-politichnih funkcij, med drugim zhe omenjeno desetletno zhupanovanje v kraju Hum na Sutli. Opisuje tudi svoje delovanje v Drushtvu pisateljev Hrvashkega Zagorja, v Drushtvu hrvashkih pisateljev, v Drushtvu hrvashkih filozofov in v Drushtvu hrvashkih prevajalcev ter sodelovanje na mednarodnih simpozijih. Prevedel je veliko literarnih del iz slovenshchine v hrvashchino in obratno ter izkazal izredno aktivnost kot chlan Drushtva hrvashko-slovenskega prijateljstva, saj od nekdej uspešno gradi solidne kulturno-politichne vezi med obchinami Hum na Sutli, Rogatec, Rogashka Slatina, Podchetrtek ter z drugimi slovenskimi kraji. Opisuje mnoga srechanja s slovenskimi literati, politiki in duhovniki, zato je lahko vzor tako hrvashkim kot slovenskim politikom, ki pogosto kvarijo dobrososedske odnose.

Na koncu knjige so zelo pretresljivi dnevniški zapisi iz obdobja 2010-2012 z zgovornimi naslovi: *Nevarna bolezen zveste zbene, Po operaciji, Slutenjska resnichnost smrti, Smrt in ljubezen, Velika zhivljenjska preizkusnja, Hvalezhnost za dar zhivljenja*.

Viktor Zhakelj: Ekosocializem

Tretja knjiga ima naslov *Ekosocializem* (izdajatelj: VBG d.o.o, Ljubljana, 2013) in prihaja izpod rachunalnishke tipkovnice mag. Viktorja Zhaklja, mojega dijashkega sotrpina iz Doma Ivana Cankarja na Poljanski cesti v Ljubljani. Kremeniti Zhirovchan, učitelj matematike, fizike, pravnik, ekonomist, publicist ima za seboj dolgo politichno kariero; bil je chlan različnih krajevnih in republishkih ustanov in vodstva Zvezne konference SZDL Jugoslavije, v samostojni Sloveniji pa predsednik Socialistichne stranke Slovenije, ki je prva dala pobudo za plebiscit o samostojni Sloveniji, danes pa je predsednik Protestantskega drushtva Primozh Trubar. Ker je mochno razocharan s sedanjim politichnim, ekonomskim in duhovnim stanjem v Sloveniji in po svetu, se je kot politik naprednega kova odlochil, da pogumno in s klenim jezikom napishe knjigo s pomenljivim naslovom *Ekosocializem*. Kot chlovek dialoga in nasprotnik nestrpnosti je k sodelovanju z

različnimi mnenji, razpravami in s kulturnishkimi prispevki pritegnil strokovne komentatorje (dr. Bogomir Kovach, ddr. Rudi Rizman, Peter Kovachich Pershin, ddr. Matjazh Mulej, dr. Aleksandar Kesheljevich), pesnike o sedanjem prelomnem chasu (Vinko Möderdorfer, Dushan Voglar, dr. Miklavzh Komelj), karikaturista s pogledom na danashnji chas (Franko Juri, Stane Jagodich) ter sociologa dr. Andreja Kirna, ki je prispeval spremno besedo in dodatno dokaj obsežno razmishljanje o sodobni globalni družbeno-ekonomski krizi, ki močno najeda tudi Slovenijo. Na koncu je dr. Kirn zapisal zahvalo avtorju knjige: »Zahvaljujem se mag. Viktorju Zhaklju za napisano in pogum, da je k oblikovanju vsebine knjige povabil krog ljudi, ki mislijo drugache od prevladujoche neoliberalne miselne paradigme.«

Viktor Zhakelj je na osnovi svojih vodstvenih izkushenj, široke razgledanosti in etichno-humanistichne naravnosti, brez nacionalistichne in strankarske zadrnosti, napisal knjigo, ki je vredna branja ter je v podporo prizadevanjem naprednih politichnih in kulturnishkih gibanj, ki zhelijo zaustaviti sodobne neperspektivne, izkorishchevalske in razvratne metode v svetu. Posebej obsoja nepremishljeno izkorishchanje naravnih virov, ekoloshko barbarstvo in kapitalistichno neoliberalno politiko, ki permanentno spodbuja gospodarsko rast, od katere imajo poglavitno korist milijonarji – bankirski mogotci, vedno vechji odstotek prebivalstva pa zhivi v pomanjkanju ali umira od lakote in pod streli barbarsko profitne oborozhevalne industrije.

Nekaj citatov iz Zhakljeve knjige:

V zadnjih desetletjih so si jedrne kapitalistichne drzhave popolnoma podredile mednarodne financhne ustanove in si prek njih z varchevalnimi ukrepi (ponovno) podrejajo Jug in Vzhod Evrope. To zhe poznamo: »Drang nach Osten« ali po Trajanovi poti do roba Rimskega cesarstva. Novi so le nachini in sredstva ter dejstvo, da s tem spodjedajo evropsko idejo, s chimer jemljejo prihodnost vsemu kontinentu. Nemchija ravna, kakor da ne razume, da ima prav ona najvech koristi od EU.

Na svetovni in tudi evropski periferiji zhe nekaj desetletij traja prava (tretja svetovna vojna), ki je seshtevk parcialnih vojn, te pa se manifestirajo kot vojne med kapitalistichnim jedrom in njegovo periferijo ter kot mednacionalne, rasne, verske in ideoloshke vojne. Te vojne so surove, neusmiljene, a so pod kontrolo – zlasti Nata (zanj pravijo, da je policaj kapitalizma). Globalne vojne na srecho she ni bilo, ker se sovrazhne strani zavedajo, da bi ta pomenila konec civilizacije. Bo pri tem ostalo?

Ko o tem razmishljam, mi pride na misel (vem, da ne edinemu), da smo ljudje na ogromni ladji, nekem novem Titanicu, razporejeni po sobah in hodnikih, eni delajo, drugi veseljachijo, navzoche so vse mogoche razlike. Le majhna skupina

krili z rokami in kriči, da ladja pluje direktno proti ledeni gori. Daleč so od kapitanove kabine, nihče od odločujočih mornarjev jih ne sliši, del potnikov jih skuša utišati, smeshijo jih, tudi zmerjajo. She malo pa bo počilo, kriči grupa potnikov-ekologov. Glasba igra vedno glasneje. Potniki pa se naprej zabavajo, jedo, pijejo ... Vse skupaj zmeraj bolj spominja na ladjo norcev. She malo, pa ...

Ogroženost okolja in s tem prihodnosti zživljenja na planetu Zemlja je posledica tudi dejstva, da se chloveshtvo kompleksnosti tega vprasanja hote ali nehote ne zaveda, To se kazhe v povečevanju tehnologije, s tem tehnike in naravoslovja sploh, zanemarija pa se področje družboslovja, humanistike, kulture in duhovnosti. Te panoge so tudi najbolj na udaru vseh sedanjih drzhavnih varchevalnih projektov. To siromashi chloveshtvo, ljudje se vedno bolj odtujujemo drug od drugega, odtujujemo se nazadnje tudi od svojega bistva, odmikamo se od udejanjenja neke nove družbenoekonomske paradigme, ki ne bo imela za cilj podrejanje narave in chloveka, dobichek pa ne bo malik. Proizvodnja in poraba bosta uokvirjeni v trajnostni model, v prezhivetje torej. S konceptom te knjige sem skushal opozoriti prav na to kompleksnost sedanjega družbenoekonomskega trenutka. Gre namrech za vzpostavljanje novega družbeno ekonomskega stanja, mnogi ga poimenujejo kar postkapitalistično obdobje.

Zato je popolnoma prichakovano, da so zahteve po spremembi družbenoekonomskega sistema v smeri (eko)socializma zasmehovane.

Prizadevanje za ekosocializem torej ni klasični razredni boj, ampak je elementarno prizadevanje za prezhivetje socialno razslojene družbe v zhe mochno degradiranem okolju. Zato je tudi ekosocializem treba razumeti kot nov družbenoekonomski odnos, ne pa ozhivljanje nekih zhe izpetih utopij preteklosti. To idejo je potrebno jemati kot chezrazredno in tudi kot vechnacionalno, saj zadeva vse plasti in vse narode sveta, to torej ni poziv k spopadu enih z drugimi, temvech je poziv h gospodarnemu ravnanju vseh z naravnimi viri, kar pa ni dosegljivo brez spremenjenih medchloveshkih odnosov, zato potrebujemo novo etiko in tudi moralo, potrebujemo sozhitje med narodi in drzhavami. Je she to ena od iluzij?

Smo usojeni na propad? Tolazhimo se lahko s tem, da velike stiske rojevajo tudi reshitve.

V. Zh.

Dodatek

Med branjem teh treh knjig sem imel v mislih tudi knjigo s pomenljivim naslovom *Poklic chlovek*, ki je izshla pri založbi Plamenica v Ljubljani leta 2013, avtor pa je pisatelj **Anej Sam**, ki v svojem angazhiranem besedilu, ilustriranem s sštevilnimi satirichno obarvanimi motivi iz shirnega sveta, razmishlja, kako zhiveti in kako se kot chlovek uresnichiti. Zagnano in brez dlake na jeziku ozhigosa sodobno družbo, ki je v izkorishchevalskem kapitalizmu izgubila vse etichno-moralne vrednote, ter s prezirom razgalja rasizem, nacionalizem, totalitarizem, tržno globalizacijo, klerikalizem, korupcijo, pohlep, kriminal, izprijenost, degeneracijo, pa tudi teror antikulture, publicistichno in financhno povzdigovanje duhovne praznine, nihilizma in kichaste vsebine.

Ob tem osvetlujem dejstvo, da smo karikaturisti in ostali satiriki zhe pred desetletji zacheli opozarjati na tovrstne nedojemljive negativnosti, glede katerih danes glasno in pogumno svari tudi sedanji papezh Franchishek. Zhal pa angazhirani opozorilni kriki ne dobijo pravega odmeva, pretezhno naletijo na gluha ushesa. Ali bo vechji odziv dosegel svetovno slavni in vplivni papezh, ob pomochi naprednih, angazhiranih intelektualcev?

Sklepna misel

Che k zloveshchemu sedanjiku dodamo trenutno begunsko krizo, ni chudno, da se sredi nochi v zavestnem ali podzavestnem stanju premetavamo v postelji, vizionarja George Orwell in Srechko Kosovel pa se obrachata v grobu.

Rovinj, Ljubljana, oktober 2015

Jasna Knež

KAKO, DA SHE NISTE OPAZILI?

Zdravo!

Da bodo priseljenci vplivali na nas, na nash nachin zhivljenja, na nashe navade ... da bodo spreminjali nash nachin delovanja, razmishljanja, chustvovanja ... da ogrozhajo evropske vrednote ... !?!

Ja, kdor tako misli, se je malo »k'sno« oglasil. Bi se moral zhe pred leti ... Danes Slovenec ne hodi okoli v laneni srajci, mati samohranilka ne povesha glave v sramu, otroci v prisotnosti odraslih niso ponizhno tiho, in ne upirajo v strahu oči v tla. Ob vecherih ni v hishi obiskov, ampak Usodno vino, Sheherezada ... mladi pa si ne zvijajo hrastovega listja, temvech joint. Kmet ima stroje, sam vse postori, družhenja ob delu ni. Sosedov v bloku v mestu ne poznash.

Osnovnosholka pa na ogledu Postojnske jame sitnari, kaj se morajo okrog vlachiti, saj bi si vse to lahko pogledala na internetu.

Uchiteljice zhe v nizhjih razredih OSh tozhijo vse obupane, da je tako nemirno v razredu, da komaj uspejo izpeljati svoj program.

Zhe dolgo ni nich vech tako, kot je nekoč bilo.

Kako, da she niste opazili?

Ja ja, OK, ajde ciao.

Nemshko, angleshko, turshko, italijansko.

Na Ptuju sem v hotelu zjutraj ob 6h morala pri zajtrku poslushati avstrijsko radijsko postajo. Ko sem prosila, che lahko zamenjajo frekvence, so mi ugodili z izgovarjanjem, da vrtijo na njej pretezhno glasbo. Res je, a med eno in drugo popevko so besede, stavek, medklic - v nemshchini.

V gostilni sem obedovala ob zvokih dalmatinskih klap ...

»Srečno« so me pozdravljali le na Avstrijskem Koroshkem.

lep pozdrav, jasna

Dokumenti

Dokument 1

Rajko Shushtarshich – Ivo Antich

SHE O UKINJANJU NEODVISNE REVIJE SRP

(Zavod ni bil prava oblika institucionalizacije za neodvisno Revijo SRP^{1, 1a})

Uvod

Vse od ustanovitve *Revije SRP* na Radioteleviziji Slovenija, tj. leta 1993, je (oblastnishi) sistem revijo ukinjal. Najprej jo je ukinjala institucija Radiotelevizija Slovenija, potem pa je ukinjanje prevzelo Ministrstvo za kulturo RS. Na javnem razpisu v letu 2003 jo je Ministrstvo za kulturo RS zavrglo (»utemeljitev«: nepopolnost prijave – manjkal naj bi en dokument, ki pa ni bil sestavni del razpisa – razpisne dokumentacije).

S pravnomočno sodbo v imenu ljudstva, septembra 2009, je to potrdilo Vrhovno sodishche – Martina Lippai, Sodba v imenu ljudstva – predsednica senata VS RS.²

Ministrstvo za finance – Financna uprava RS pa je z izrekom drastichne kazni (globo) ukinila she Zavod Revija SRP. PLACHILNI NALOG shtevilka: DT 71010-502091/2015-2 (03-060-09), datum: 15.09.2015, vrochen: 22.09.2015:

1. storilcu: REVIJA SRP na podlagi 1. odst. 397. chl. ZDavP-2 globa v vishini 1.200,00 EUR;
2. storilcu: SHUSHTARSHICH RAJKO na podlagi 3. odst. 397. chl. ZDavP-2 globa v vishini 600,00 EUR – Izdajatelj naloga, pooblashchena oseba FURS: Anton Vidmar, financni kontrolor svetovalec specialist.³

Ukinili so nas torej kot Zavod, she natanchneje: prisiljeni smo bili ukiniti se sami.

Zato je (samo)ukinitev edini logichni izhod, kajti obravnavanje Zavoda Revija SRP ter delovanja njegovih ustanoviteljev in sodelavcev kot »obichajne« pridobitno-poslovne organizacije je dejansko le nepotrebno, nesmiselno in nevzdrzhno pravno-formalistichno onemogochanje (»obdavchevanje«, »kaznovanje«) specifichnega popolnoma neprofitnega delovanja v sploshnem nacionalnem kulturnem interesu. Praktichni konchni rezultat je namrech: za vech kot dvajsetletno delovanje »nagrada« v obliki kazenske sankcije.

Draga shola, a zdaj nam je dokonchno jasno, da Zavod ni bil prava oblika institucionalizacije za neodvisno Revijo SRP.

Svet zavoda Revije SRP je 5. oktobra 2015 sprejel sklep o prenehanju (ugasnitvi) Zavoda Revija SRP.⁴

Vendar Zavod preneha v primerih in po postopku, določenem z zakonom (ki ga ni). »Zakon o gospodarskih družbah – ZGD-1. ureja postopek likvidacije za gospodarske družbe (d.o.o., d.d. in druge) in za zavode izrecno ne velja, vendar pa je hkrati to tudi edini veljavni predpis, ki ga je v konkretnem primeru sploh možno uporabiti. Posledično tudi v praksi sodishcha vodijo postopek zaprtja (likvidacije) zavoda po določbah ZGD-1, saj je to edina (analogna) ureditev, ki jo sploh lahko uporabijo.«⁵ Vendar obstoje primeri v sodni praksi, ki kazhejo, da je Zavod mogoče ukiniti, izbrisati tudi drugache kot po teh določilih.

Zato sva ustanovitelja Zavoda predlagala she istega dne, tj. 5. oktobra 2015, Okrožnemu sodishchu v Ljubljani, v zadevi: vloga za ukinitve zavoda,⁶ da na podlagi v logi navedenih dejstev in pojasnil sprejme sklep o ukinitvi – prenehanju dejavnosti Zavoda in izbrisu Zavoda iz sodnega registra, in ne po pravilih Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1, ker med Zavodom Revija SRP in gospodarsko družbo ni nikakršne analogije.

Rajko Shushtarshich, P. S. (oktobra 2015)

Moj osebni komentar – zgolj kot individuuma (I):

Predlog ni bil sprejet. Likvidacija Zavoda naj bi se po ODREDBI Okrožnega sodishcha v Ljubljani⁷ izvajala na podlagi 579.a chlena Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1).

V predlogu za vpis sprememb v sodni register smo Okrožnemu sodishchu v Ljubljani ponovno predlagali izbris Zavoda iz sodnega registra, kot je podan v 2. odstavku vloge za ukinitve zavoda (dne: 5.10.2015, dopolnjen dne: 14. 10.2015)⁸

da na podlagi navedenih dejstev, in pojasnil ter sodishchu dostopnih podatkov na AJPES in DURS/FURS sprejme ugotovitveni sklep o ukinitvi – prenehanju dejavnosti Zavoda – Izbris Zavoda iz sodnega registra po pravilih, ki so primerna za Zavod, in ne po pravilih Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1:

ker med Zavodom Revija SRP in gosp. družbo ni nikakršne analogije; z dodatnim pojasnilom: da ima ZAVOD ZA ZALOZHNISHTVO NA PODROCHJU KULTURE IN UMETNOSTI, Revija SRP /Svoboda, Resnica, Pogum/ (v likvidaciji), s sedežem: Prazhakova 13, 1000 Ljubljana, rachun zaprt zhe od 15. 1. leta 2010, in da dejansko ne obstaja vech. (Glej tudi : sklep Okrožnega sodishcha (20.10.2015)⁹ in pritozhbo na sklep (z dne: 23.10.2015)¹⁰ Obstaja pa neodvisni medij Revija SRP, ki je bil, in kot je bil pred ustanovitvijo Zavoda in bo obstajal tudi po likvidaciji Zavoda. To bo torej le konec institucionalne tvorbe sistema – organizacijske oblike, ki sluzhi zgolj sistemu.

Komu bi sicer sluzhilo *toliko nepotrebnega administrativnega dela* (Evidenca medijev, porochila Ajpes-u, Durs-u, Fuurs-u, MzK, MzF, idr. institucijam)? *Reviji SRP* gotovo ne, zase tega sploh ne potrebujemo.

Za sklep komentarja (I) lahko rechem: *zadeva ad absurdum*, brez primere, nizamo absurd na absurd. Medtem, ko eni nizajo 0 (nicle) v horizontali – v svojih plachah npr., jih mi nizamo v vertikali – v letnih porochilih AJPES in DURS/FURS npr.¹¹. Kot vse kazhe, sodishche s svojimi sklepi, razsodbami noche ukiniti Zavoda.^{12 13} Globe so za drzhavo sicer nezaten, a nachelno pomemben vir prihodka. Hoche pa ukiniti neodvisno *Revijo SRP*, njeno ustvarjalnost – motecho svobodo misli in izrazhanja sodelavcev revije. In to pochne zhe od 10. september 2009 s *sodbo v imenu ljudstva Vrhovnega sodishcha RS*.

Rajko Shushtarshich

Se bo nadaljevalo!

---

¹ glej: Dokument 1, Rajko Shushtarshich, »Breme lastnistva« – Kres za praznik ustvarjalnega dela? In she nekaj malega o vrednoti delo *Revija SRP*, sht. 123/124, 193

<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp123/dokum123/1dok123.htm>

^{1a} glej: Dokument 1a, Rajko Shushtarshich, Program resnichno neodvisne Revije SRP (2013-2022), sht. 121/122, 191)

<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp121/dokum121/1dok121.htm>

² sodba: <http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/VSRsSodba.htm>

³ globa: http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/FURS15sep2015_vr22sep2015.doc

⁴ samoukinitiv: http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/ugasnitev_Zavoda5okt2015.doc

⁵ Zakon o gospodarskih druzhbah – ZGD-1. e-Knjizhnica:

<http://www.nevladnik.info/si/e-knjiznica/?id=5562>

⁶ vloga: Okrozhnemu sodishchu v Ljubljani za ukinitiv zavoda:

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/Okrozhno%20sodishche_5okt2015.doc

⁷ odredba: o dopolnitvi predloga Okrozhnega sodishcha v Ljubljani, v registrski zadevi, dne 07.10.2015

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/ODREDBA_Okrozh_sod-7okt2015.doc

⁸ dopolnitev predloga: Okrozhnemu sodishchu v Ljubljani, dne 14.10.2015

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/Dopolnitev-vloge_Okrozh_sod-14okt2015.doc

⁹ sklep Okrozhnega sodishcha:

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/okro-sod_sklep20okt2015.doc

¹⁰ pritozhba Okrozhnemu sodishchu:

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/Pritozhba_sklep_Okrozh_sod_23okt2015.doc

¹¹ davek: http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/DAVEK_OD_DOBICKA_2014.pdf

¹² sklep Okrozhnega sodishcha 9. nov. 2015:

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/okro-sod_sklep9nov2015.doc

¹³ pritozhba Okrozhnemu sodishchu 2:

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/Pritozhba_sklep_Okrozh_sod_9nov2015.doc

Povezave na druge dokumente v tej zadevi glej na:

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda.htm

Dokumenti, ki so na internetu, so enaki originalom, le da so slednji podpisani. (Op. R.Sh.)

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Bohorichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.

Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.

»Torej vsako bitje, ki občuti svojo eksistenco,
občuti zločin pokorjenosti in težji k svobodi;
che se she zhivali, ki so udomachene za sluzhenje chloveku,
lahko podrede shele potem, ko jim zatro nasprotno zheljo,
kakshna nesrecha je to lahko za chloveka,
ki je edini resnichno rojen zato,
da zhivi svobodno.

Napravila ga je nenaravnega do te mere,
da je izgubil praspomin na svoje prvobitno stanje,
in na zheljo, da ga ponovno ozhivi ...
Vedno pa se najdejo eni, srečnejši od drugih,
ti, ki so rojeni pod srečno zvezdo,
ki občutijo težho jarma in ne morejo vzdržati,
da bi ga ne stresli, ti, ki se nikoli ne navadijo na jarem ...

*Ko bi bila svoboda povsem izgubljena,
zunaj tega sveta,
bi jo ti ljudje ozhivili v svoji predstavi,
občutili bi jo v **svojem duhu** in jo she vedno uzhivali.*

Suzhenjstvo nikakor ni po njihovem okusu,
celo ko je to okrasheno, ne! ...«

Étienne de La Boétie